

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ETKİNLİK TEORİSİ BAĞLAMINDA YEREL
KALKINMA AMAÇLI SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARINDA SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN
İNCELENMESİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Prof. Dr. LUTFİYE ÖZDEMİR ORHAN POLAT

MALATYA-2020

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

**ETKİNLİK TEORİSİ BAĞLAMINDA YEREL KALKINMA AMAÇLI SİVİL
TOPLUM KURULUŞLARINDA SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN İNCELENMESİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

**HAZIRLAYAN
ORHAN POLAT**

**DANIŞMAN
PROF. DR. LUTFİYE ÖZDEMİR**

MALATYA-2020

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
KISALTMALAR	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM

1.1. SİVİL TOPLUM KAVRAMI.....	4
1.2. SİVİL TOPLUMUN GELİŞMESİNE KATKI SAĞLAYAN SİVİL TOPLUM GÖRÜŞLERİ.....	5
1.2.1. Jean Bodin'in (1530-1596) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri	6
1.2.2. Thomas Hobbes'in (1588-1679) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri.....	6
1.2.3. John Locke'un (1632-1704) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri	8
1.2.4. Jean Jacques Rousseau'nun (1712-1778) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri ..	10
1.2.5. Adam Ferguson'un (1724-1816) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri	11
1.2.6. Thomas Paine'in (1737-1809) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri	12
1.2.7. George Wilhelm Friedrich Hegel'in (1770-1831) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri.....	19
1.2.8. Alexis Tocqueville'nin (1805-1850) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri	20
1.2.9. Karl Marx'ın (1818-1883) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri	26
1.2.10. Antonio Gramsci'nin (1891-1937) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri	27
1.3. AVRUPA'DA VE TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUMUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	28
1.3.1. Avrupa'da Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi.....	28
1.3.2. Türkiye'de Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi	33
1.3.2.1. Osmanlı Devleti'nde Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi	33
1.3.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi.....	41
1.4. SİVİL TOPLUM KAVRAMI ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME.....	50

1.5. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI.....	59
1.5.1. Kolektif Eylemler Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları	61
1.5.2. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları.....	66
1.5.3. LEADER Yaklaşımı ile Yerel Kalkınmayı Amaçlayan Dernekler	70
1.6. TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARIYLA İLGİLİ YAPILAN BAŞLICA ARAŞTIRMALAR	90

İKİNCİ BÖLÜM

ETKİNLİK TEORİSİ

2.1. ETKİNLİK TEORİSİ.....	93
2.2. TÜRKİYE’DE ETKİNLİK TEORİSİYLE İLGİLİ YAPILAN BAŞLICA ARAŞTIRMALAR	104
2.3. ETKİNLİK TEORİSİNİN GELİŞİM AŞAMALARI.....	105
2.4. ETKİNLİK SİSTEMİNİN ÖGELERİ	109
2.4.1. Özne Ögesi.....	110
2.4.2. Nesne Ögesi	110
2.4.3. Araç (Aracı) Ögesi.....	111
2.4.4. Kurallar Ögesi.....	113
2.4.5. Topluluk Ögesi	113
2.4.6. İşbölümü Ögesi	114
2.4.7. Sonuç Ögesi	114
2.5. ETKİNLİK TEORİSİ PERSPEKTİFİNDEN ARAŞTIRMA ALANINDAKİ YEREL KALKINMA AMAÇLI STK’LARA BAKIŞ.....	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

3.1. SOSYAL GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI	118
3.2. TÜRKİYE’DE SOSYAL GİRİŞİMCİLİKLE İLGİLİ YAPILAN BAŞLICA ARAŞTIRMALAR .	131
3.3. SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER.....	133
3.3.1. Bireysel Yaklaşım.....	133
3.3.1.1. Psikolojik Faktörler.....	134
1) Özgüven-Özyeterlilik.....	134
2) Kişisel Yaratıcılık-Yenilikçilik.....	135
3) Risk Alma	136

3.3.1.2. Demografik Faktörler	138
1) Aile Faktörü	138
2) Cinsiyet Faktörü.....	139
3) Yaş Faktörü.....	140
4) Eğitim Faktörü	141
5) İş Tecrübesi.....	143
6) Kişisel İnanç ve Değerler.....	144
3.3.2. Çevresel Yaklaşım	145
3.3.3. Örgütsel Yaklaşım	152
3.4. SİVİL TOPLUM, SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI, ETKİNLİK TEORİSİ VE SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ARASINDAKİ YAŞAMSAL İLİŞKİYE YÖNELİK DEĞERLENDİRME	153

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ETKİNLİK TEORİSİ PERSPEKTİFİNDEN YEREL KALKINMA AMAÇLI STK’LARDA SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN ARAŞTIRILMASI

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	156
4.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	157
4.3. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	157
4.4. ARAŞTIRMA SORUSU VE HİPOTEZLERİ	158
4.5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	160
4.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI.....	161
4.7. VERİ TOPLAMA VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMİ	161
4.8.KULLANILAN ÖLÇEKLER	162
4.9. ANKET SONUÇLARINA GÖRE ARAŞTIRMA YAPILAN DERNEKLERE VE SOSYAL GİRİŞİMCİLERE AİT İSTATİSTİKSEL VERİLER.....	162
4.9.1. Sosyal Girişimcilere Ait Demografik Özelliklerin İncelenmesi.....	164
4.9.2. Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarına Etki Eden Değişkenlerin Belirlenmesi.....	170
4.9.3. STK’ların ve STK Faaliyetlerinin Sosyo-Ekonomik Göstergelerle İncelenmesi.....	188
4.10. MÜLAKAT SONUÇLARINA GÖRE ARAŞTIRMA YAPILAN DERNEKLERE VE SOSYAL GİRİŞİMCİLERE AİT VERİLER	192

4.11. ARAŞTIRMA SONUÇLARININ KATILIMCI GÖZLEM BULGULARIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ	209
4.12. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ VE ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER	230
4.13. SONUÇLAR	235
4.14. ÖNERİLER	248
EK LİSTESİ	250
KAYNAKÇA	251
EK-1: KULLANILAN ÖLÇEK VE MÜLAKAT SORULARI.....	266

Onur Sözü

Yaptığım çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakları kaynakçada uygun biçimde gösterdiğimi belirtir ve bunu onurum ile tasdik ederim.

24/07/2020

Orhan POLAT

Özet

Etkinlik Teorisi Bağlamında Yerel Kalkınma Amaçlı Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Girişimciliğin İncelenmesi: Türkiye Örneği

Günümüzde teknolojik ilerlemelerle hızla küreselleşen dünya, tek tip “ekonomik insan” biçimini oluştururken, insanın yalnızca kâr edilen bir nesne olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu durum toplumda bireyciliği artırırken ekonomik, sosyal, sağlık, çevre gibi pek çok konu başlıklarında toplumsal sorunları da artırmaktadır. Artan bu sorunlar gelecek için hem küresel hem de yerel düzeyde endişe uyandırmaktadır. Bu nedenlerle toplumsal sorunların çözülmesi için yeni bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni bakış açısı “sosyal insan” biçimini esas alan, bireysel yaşamdan ziyade sosyal yaşam ve kolektif yaşam konularını kapsayan sivil toplum ve sivil toplumun örgütlenmesini ve yönetilmesini kapsamalıdır. Örgütlenen sivil toplumun iyi yönetilmesi, günümüzde yaşanan toplumsal sorunların çözülmesi için hayati öneme sahiptir. Yönetim ve organizasyon bilim dalı konuları arasında yer alan sivil toplum ve halk konusunda yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Belirtilen olumsuzlukları gidermek için incelemeler yapmak ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) yönetiminde bir örnek oluşturmak amacıyla bu araştırma yapılmaktadır. Araştırma, Türkiye’de yerel kalkınmayı amaçlayan LEADER Yaklaşımı kapsamında kurulan yirmi beş dernekte gerçekleştirilmiştir. Araştırmada literatür taraması, anket ve mülakat tekniği ile katılımcı gözlem yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda etkinlik teorisinin STK yönetiminde kullanılabileceği ve STK’ların sosyal girişimciliği bireysel, çevresel ve örgütsel faktörlerde belirtilen boyutlarda gerçekleştirebileceği tespit edilmiştir. Ayrıca sivil toplumun örgütlenmesi için nasıl bir politik, sosyo-ekonomik ve kültürel çevreye sahip olması yönünde bulgular gün ışığına çıkarılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında, temel hipotezler “kabul edilir” olarak değerlendirilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Etkinlik Teorisi, Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları, Sosyal Girişimcilik, LEADER Yaklaşımı.

Abstract

Social Entrepreneurship Analysis in the Context of Activity Theory through Non-Governmental Organizations that Aim Local Development: The Case of Turkey

In today's world, swift globalization with advancements in technology, this world order does not only create one type of human model as "homo economicus", but also causes it to be seen as a commercial subject only. While this phenomenon enhances individualism in the society, it also worsens economic, social, health, and environmental problems. These problems raise concerns both globally and locally for the future. For this reason, a new perspective is needed in order to solve social problems. The new perspective should focus on 'social human' context, which involves social life rather than individual life with the organization and management of the civil society. Running civil society efficiently is of vital importance for mitigating the social problems that are being experienced today.

Research on civil society and public issues in the field of management and organization is very limited. This study reviews the methods to solve the above-mentioned problems and proposes a prototype for management of non-governmental organizations (NGOs). Moreover, this study covers twenty-five associations, which were established in the LEADER Approach that aims at local development in Turkey. After the detailed literature review, the results of the questionnaire, the interviews, and participant observation methods are discussed respectively. Results indicate that the activity theory could be applied for NGO management. It has been also concluded that NGOs can improve social entrepreneurship within different dimensions such as individual, environmental and organizational factors. Furthermore, findings have been emerged on how to have a political, socio-economic, and cultural environment for the organization of civil society. Finally, the results indicate that the null hypotheses can be seen acceptable.

KEYWORDS: Activity Theory, Civil Society, Non-Governmental Organizations, Social Entrepreneurship, LEADER Approach.

Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADA	: Aşkın Devlet Anlayışı
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANOVA	: Analysis of Variance
AP	: Adalet Partisi
ARDA	: Araçsal Devlet Anlayışı
BONGO	: Business-Organised NGO- Ticarete Etkili Olabilmek için Dernek Statüsü Arkasına Saklanmış STK
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CLLD	: Community-Led Local Development- Toplum Öncülüğünde Kırsal Kalkınma
CRADLE	: Center for Research on Activity, Development and Learning- Gelişme ve Öğrenme Araştırmaları Merkezi
DENGO	: Development NGO- Kalkınma Sağlamak için Kurulan STK
DONGO	: Donor Organised NGO- Uluslararası Sermaye Öncülüğünde Proje Gerçekleştirmek için Kurulan STK
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ELARD	: European LEADER Association for Rural Development- Kırsal Kalkınma için Avrupa LEADER Derneği
FETÖ	: Fetullahçı Terör Örgütü
GEM	: Global Entrepreneurship Monitor-Küresel Girişimcilik Monitörü
GERA	: Global Entrepreneurship Research Association
GONGO	: Governmental NGO- Hükümet Destekli STK
IPARD	: Instrument for Pre-accession Assistance for Rural Development-Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı
ISCAR	: International Society for Cultural Historical Activity Research- Uluslararası Kültürel Tarihsel Etkinlik Araştırma Derneği

ISCRAT	: International Standing Conference for Research on Activity Theory- Uluslararası Etkinlik Teorisi Araştırmaları Daimi Konferansı
KAGK	: Kar amacı Gütmeyen Kuruluş
KGM	: Küresel Girişimcilik Monitörü
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülü
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin- Örnekleme Yeterliliği İstatistiği
KÖYP	: Katılım Öncesi Yardım Programı
LEADER	: Liason Entre Actions pour le Developpement de l'Economie Rurale- Kırsal Ekonominin Kalkındırılması için Faaliyetler Arasındaki Bağlantılar
MONGO	: My Own NGO- Tek Kişinin Sahiplendiği STK
MSA	: Measure of Sampling Adequacy- Faktör Analizinde Örnekleme Yeterliliği Ölçüsü
MÜSDİDA	: Mülkiyetsiz, Sınıfsız ve Dinsiz Devlet Anlayışı
NGO	: Non-Government Organization- Devlet (Hükümet) Dışı Organizasyon
NPO	: Non-Profit Organization- Kar Amacı Olmayan Organizasyon
PYD	: Paralel Devlet Yapılanması
S.A.V.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem- Allah'ın selamı onun üzerine olsun
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
YEG	: Yerel Eylem Grubu
YKS	: Yerel Kalkınma Stratejisi

Şekiller Listesi

Şekil Numarası ve Şekil Adı:	Sayfa No
Şekil-1: Toplumsal Dönüşüm Evreleri	25
Şekil-2: Modern Toplumda Devleti Kuşatan Sınıflar	29
Şekil-3: Değişen Anlayışlara Göre Devleti Kuşatan Toplumun Ana Unsurları	32
Şekil-4: Kolektif Eylem Etkileşimi	63
Şekil-5: Faaliyet Alanlarına Göre Dernek Sayıları	-68
Şekil-6: Etkinlik Teorisinde Amaç-Araç (Aracı) Değişimi	95
Şekil-7: Etkinlik Teorisinde Birey-Örgüt Bilinç Düzeyinin Dört Düzlemde Oluşumu	97
Şekil-8: Eşit Zamanlı Etkinlik Örneği	100
Şekil-9: Aracılı Eylem Süreci	106
Şekil-10: Çift Uyarım Yöntemi	106
Şekil-11: Etkinlik Teorisi Genel Yapısı	107
Şekil-12: Üçüncü Nesil Etkinlik Teorisi Genel Yapısı	108
Şekil-13: STK Etkinlik Teorisi Genel Yapısı	109
Şekil-14: Yerel Kalkınma Amaçlı STK'ların Etkinlik Teorisi Perspektifinden İncelenmesi	116
Şekil-15: Sosyal Girişimciliğin Kaynağı	130
Şekil-16: Etkinlik Teorisi Perspektifinden Yerel Kalkınma Amaçlı STK'ların Örgütlenme Biçimi	212

Tablolar Listesi

Tablo Numarası ve Tablo Adı:	Sayfa No
Tablo-1: YEG Dernekleri Yönetim Kurulu Üye Sayıları, Dernek Üye Sayıları ve Faaliyet Alanları Tablosu	82
Tablo 2: Girişimcilik Boyutları ve Referans Tablosu	123
Tablo-3: Derneklerin Bulunduğu İlçelerin Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Politik Durumu	147
Tablo-4: Derneklerin Bulunduğu İlçelerin Ekonomik Durumu	149
Tablo-5: Derneklerin Bulunduğu İlçelerin Sosyo-Kültürel Durumu	150
Tablo-6: Araştırmanın Ana Kütlesini Oluşturan Derneklerin Faaliyet Gösterdiği İl ve İlçeler	157
Tablo-7: Araştırma Ölçeği Boyutlarının Güvenirlik, İç Tutarlık, Açıklanan Varyans ve KMO Değerleri	163
Tablo-8: Normallik Test Sonuçları	164
Tablo-9: Sosyal Girişimcilerin Temsil Ettiği Dernekler ve Buldukları İller	165
Tablo-10: Sosyal Girişimcilerin Temsil Ettiği Grup Durumu	165
Tablo-11: Sosyal Girişimcilerin Eğitim Durumu	-166
Tablo-12: Sosyal Girişimcilerin Meslek Durumu	166
Tablo-13: Sosyal Girişimcilerin Aylık Gelir Durumu	167
Tablo-14: Sosyal Girişimcilerin Yaş Durumu	167
Tablo-15: Sosyal Girişimcilerin Cinsiyet Durumu	167
Tablo-16: Sosyal Girişimcilerin STK Faaliyetlerine Katılım Durumu	168
Tablo-17: Sosyal Girişimcilerin Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu	168
Tablo-18: Sosyal Girişimcilerin STK'lar Hakkındaki Bilgi Durumu	169
Tablo-19: Sosyal Girişimcilerin STK'lardaki Görev Durumu	169
Tablo-20: Sosyal Girişimcilerin STK Yönetim Kurulu Üyeleri ile Akrabalık Durumu	169
Tablo-21: Sosyal Girişimcilerin STK Yönetim Kurulu Üyeleri ile Ortaklık Durumu	170
Tablo-22: Cinsiyete Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	170
Tablo-23: Yönetim Kurulu Üyeleriyle Akrabalık Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	171
Tablo-24: Eğitim Düzeyine Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	172
Tablo-25: Gelir Düzeyine Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	173
Tablo-26: Yaşa Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	174
Tablo-27: STK Faaliyetlerine Katılım Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	175
Tablo-28: Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	176
Tablo-29: STK'lar Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	177
Tablo-30: Temsil Edilen Gruba Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	178
Tablo-31: İlçe Kuruluş Tarihine Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	180
Tablo-32: Makroekonomik Göstergelere Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi	181
Tablo-33: Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	184

Tablo Numarası ve Tablo Adı:	Sayfa No
Tablo-34: Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutları ile Bölgenin Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	185
Tablo-35: Derneğin Bulunduğu İlçenin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri ile İlçe Okuryazarlık Oranı İlişkisi	186
Tablo-36: Derneğin Bulunduğu İlçenin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri ile Dernek Üye Sayısı İlişkisi	187
Tablo-37: Derneğin Bulunduğu İlçenin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri ile İlçe Dernek Sayısı İlişkisi	188
Tablo-38: STK Faaliyetlerine Katılım Durumu ile İlçe Okuryazarlık Oranı İlişkisi	189
Tablo-39: Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu ile İlçe Okuryazarlık Oranı İlişkisi	189
Tablo-40: STK'lar Hakkındaki Bilgi Düzeyi ile İlçe Okuryazarlık Oranı İlişkisi	189
Tablo-41: STK Yönetim Kurulu Üyeleriyle Akrabalık Durumu ile İlçe Okuryazarlık Oranı İlişkisi	190
Tablo-42: STK Yönetim Kurulu Üyeleriyle Akrabalık Durumu ile İlçe Sosyo-Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişki	190
Tablo-43: STK Faaliyetlerine Katılım Durumu ile Dernek Üye Sayısı ve İlçe Dernek Sayısı Arasındaki İlişki	191
Tablo-44: Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu ile Dernek Üye Sayısı ve İlçe Dernek Sayısı Arasındaki İlişki	191
Tablo-45: STK'lar Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu ile Dernek Üye Sayısı ve İlçe Dernek Sayısı Arasındaki İlişki	192
Tablo-46: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Temsil Ettiği Dernekler ve Buldukları İller	193
Tablo-47: Mülakat Sürelerine İlişkin Durum	194
Tablo-48: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Temsil Ettiği Grup Durumu	194
Tablo-49: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Eğitim Durumu	194
Tablo-50: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin STK ve Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu	195
Tablo-51: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin STK ve Toplumsal Katılım Nedenleri	-195
Tablo-52: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin İbadet Etme Durumları	196
Tablo-53: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Gelir Durumu	196
Tablo-54: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Yaş Durumu	196
Tablo-55: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Cinsiyet Durumu	197
Tablo-56: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Ailelerinde Girişimci ve Sosyal Girişimci Olma Durumu	197
Tablo-57: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Girişimcilik, Sosyal Girişimcilik ve LEADER Yaklaşımı Eğitimi Alma Durumu	198
Tablo-58: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Okul Hayatındaki Başarı Durumu	198
Tablo-59: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Risk Alma Düzeyi	198
Tablo-60: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Özgüven-Öz Yeterlilik Düzeyi	199
Tablo-61: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Kişisel Yaratıcılık-Yenilikçilik Düzeyi	199
Tablo-62: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Yönetim Kurulundaki Görev Durumu	199
Tablo-63: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Risk Alma Düzeyi	200

Tablo Numarası ve Tablo Adı:	Sayfa No
Tablo-64: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Özgüven-Öz Yeterlilik Düzeyi	200
Tablo-65: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Kişisel Yaratıcılık-Yenilikçilik Düzeyi	201
Tablo-66: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Temsil Ettiği Grup Durumu	201
Tablo-67: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Ekonomik Düzeyi	202
Tablo-68: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Eğitim Durumu	202
Tablo-69: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Cinsiyet Durumu	203
Tablo-70: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Yaş Durumu	203
Tablo-71: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin STK ve Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu	204
Tablo-72: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin STK ve Toplumsal Faaliyetler Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	204
Tablo-73: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Yöneticilik ve STK Yöneticiliği Hakkında bilgi Sahibi Olma Durumu	205
Tablo-74: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Çözölemeyen Sorunları Çözöbilecek Bilgi ve Yetenek Durumları	205
Tablo-75: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Yaptığı Örnek Çalışma Durumları	206
Tablo-76: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin İşbirliğine Açıklık Durumları	206
Tablo-77: Toplumsal Sorunları Belirleme Araştırması ve Öncelik Sıralaması Durumu	206
Tablo-78: Toplumsal Sorunların Farkında Olma ve Sosyal Girişimcilik Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	207
Tablo-79: Derneğin Yazılı ve Sözlü Kurallarının Açık Anlaşılır Olma ve Kısıtlama Durumu	207
Tablo-80: Dernekte Yapılmak İstenilenlere Engel Olan Durumu	207
Tablo-81: Dernekte İşbölümü ve İşbölümünde Görev Verilme Kıstas Durumu	208
Tablo-82: Dernekte İşbölümü ve İşbölümünde Görev Verilme Kıstas Durumu	209
Tablo-83: Sosyal Refahı Sağlama, Sonuca Nasıl Ulaşılacağı Durumu	209

Giriş

Günümüzde teknolojik ilerlemeler ve küreselleşme olumlu gelişmelere neden olurken olumsuz gelişmelere de neden olmaktadır. Küreselleşen dünya, tek tip “ekonomik insan” biçimini oluştururken, insan her davranışını kâr ve zarar bakış açısı ile değerlendirmeye başlamıştır. Bu durum insanın yalnızca kâr edilen bir araç görülmesine neden olmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler insanları geçmişe nazaran daha fazla bireysel hareket etme davranışı sergilemeye yöneltmiştir. Geçmişte var olan ve yardımlaşmayı amaçlayan imece usulü uygulamalara son yıllarda rastlanılmamaktadır. Toplumda bireycilik artarken ekonomik, sosyal, sağlık, çevre gibi pek çok konu başlıklarında toplumsal sorunlar da artmakta ve gelecek için endişe uyandıracak bir hâl almaktadır. Nitekim 2019 yılı sonunda başlayan ve 2020 yılında devam eden, dünyada küresel salgın hastalık olarak adlandırılan COVID 19 salgını, gerek ülkelerin tek tek, gerekse ülkelerin hep birlikte toplumsal sorunlara çözüm bulmak için kolektif çalışmalar yapma zorunda olduğunu öncelikle sağlık alanında gösterirken etkisinin küresel düzeyde tüm alanlarda olabileceğini hissettirmiştir. Bu nedenlerle toplumsal sorunların çözülmesi için yeni bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni bakış açısının, bireysel yaşamdan ziyade sosyal yaşam (birlikte olma) ve kolektif yaşam (birlikte yapma) konularını kapsaması zorunluluk haline gelmiştir.

Günümüz toplumu kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplumdan (üçüncü sektörden) oluşmaktadır. Hali hazırda yaşanan çözülemeyen toplumsal sorunların giderilmesinde, kamu sektörünün ve özel sektörün etkili olamadığı, yaşanan sorunların devam etmesinden anlaşılmaktadır. Bu nedenle yaşanan toplumsal sorunların tabandan tavana yaklaşımla yerinde çözülmesinde, gelişmiş ülkelerde demokrasinin ve kalkınmanın öncüsü olan üçüncü sektör olarak adlandırılan sivil toplum kuruluşlarının (STK) da sürece dâhil edilmesi bir zorunluluktur. Bu gelişmeler ışığında sivil toplum kavramının ve STK’ların, yönetim ve organizasyon bilim dalınca incelenmesi ve STK’ların yönetim-organizasyonel faaliyetlerinde etkili ve verimli sonuçlar almak için yönetim-organizasyon tekniklerinin/uygulamalarının kullanılması gerekmektedir.

Organizasyonlar genel olarak devlet (kamu), özel sektör ve kar amacı gütmeyen organizasyonlar şeklinde sınıflandırılabilir. Bu organizasyonların yönetimi ise kamu yönetimi, özel sektör (işletme) yönetimi ve kar amacı gütmeyen kuruluşların diğer bir

ifade ile STK yönetimi olarak tanımlanabilir. Literatürde kamu ve özel sektör yönetimine ait pek çok çalışma yapılmıştır. Türkiye’de STK yönetimi konusunda yapılan çalışmalar oldukça sınırlı olduğundan bu alanda çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. STK ve sivil toplum (halk), yönetim biliminin ilgi ve çalışma alanında yer almaktadır. Yönetim konusu ile ilgili en önemli ve büyük akademik kuruluş olan Yönetim Akademisi tarafından “STK ve sivil toplum (halk) bölümü” bir alt disiplin olarak kabul edilmiştir (Koçel, 2015: 433, 540; Academy of Management, 2020). STK ve sivil toplum (halk) disiplininin ana konuları; karar verme, strateji, örgütsel davranış ve insan kaynakları yönetimi, politik davranış, STK-özel sektör-kamu kuruluşları arasında işbirliği ve çatışma, hizmet ve topluluk oluşturma, kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında ağ oluşturma, yönetişim teorileri, kamu politikası, kamu ve sivil toplum faaliyetlerinin sosyal ve etik boyutlarıdır. Bu konuların yanında kamu ve STK’ların ayırt edici özelliklerinin yönetim ve organizasyon süreçlerini nasıl etkilediği konusu özel ilgi alanına alınmış ana konudur (Academy of Management, 2020). STK yönetimi kapsamında, öncelikle sivil toplum kavramının tarihsel süreç içerisinde incelenmesi yapılmıştır. Sivil toplum kavramından sonra sivil toplumun dünyada ve ülkemizdeki durumuna yönelik yapılan tespitler incelenmiştir. Sonrasında ise STK’nın kavramsal boyutu ve mevcut durum analizi gerçekleştirilmiştir.

Ana felsefesi sosyal yaşam (birlikte olma) ve kolektif yaşam (birlikte yapma) olan etkinlik teorisi, günümüzde yaşanan bireyselleşmenin olumsuzluklarına karşı sosyal ve kolektif yaşama yönelik konuları inceleyen bilim dalıdır. Aynı zamanda sosyal ve kolektif yaşam için olması gereken temel öğeleri açıklayan, sürekli değişim ve gelişimi hedefleyen bir kuramdır. Etkinlik teorisinin içerdiği ana felsefeyle, ekonomik amaçlara ulaşmak için kurulan küresel sistemin olumsuz etkilerinin azaltılacağı, STK’ların örgütlenmesi ve yönetilmesinde model olarak kullanılabilir bir yönetim tekniği olabileceği değerlendirilmektedir. Belirtilen maksatlarla etkinlik teorisi bağlamında yapılan bu araştırma STK’larda gerçekleştirilmiştir.

STK’lar, sivil toplum öncülüğünde oluşturulan organizasyonlar (örgütler) olması sebebiyle kamu ve özel sektör anlayışının ötesinde toplumsal konularda toplumsal amaçlar hedeflenerek kurulmuştur. STK’ları ve kuruluş mantıklarını anlayabilmek için öncelikle sivil toplum kavramının tarihsel süreç içerisinde oluşumu, sivil toplumun varlığının gelişimi ve sivil toplum görüşlerinin incelenmesi bilimsel yönden

zorunluluktur. Sivil toplumu ve sivil toplum kavramını özümsemeyen bir STK'nın günümüzde sivil toplumu temsil edemeyeceği bilinen bir gerçektir. STK ve sosyal girişimcilik kavramları birbirlerinden ayrılmaz ve varoluş amaçları birbirlerini tamamlayan ayrı ayrı kavramsallaşmış fakat birlikte anlam bulan kavramlardır. Sivil toplumu temsil eden STK'lar, toplumsal konularda gelişme ve iyileştirme sağlamak için yaşanan toplumsal sorunları çözmeyi amaçlamaktadır. Yaşanılan veya çözülemeyen toplumsal sorunları, toplumla tezada düşmeden çözmeyi ifade eden sosyal girişimcilik ise araştırmanın üçüncü bileşenini oluşturmaktadır. Sosyal girişimciliği oluşturan faktörler, bireysel faktörler, çevresel faktörler ve örgütsel faktörler başlıklarında ele alınırken, STK'lar ve sosyal girişimciler belirtilen faktörler bağlamında literatür ve saha araştırmasında ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Araştırmada elde edilen verilerin, etkinlik teorisi, sosyal girişimcilik ve STK bağlamında değerlendirilmesi ve küresel, ulusal, yerel alanlarla ilişkilendirilmesi yönünden ilgili bilim alanında eksikliği gidermeye yönelik bir araştırma olarak kıymetlendirilebileceği öngörülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM

Sanayi devrimi ile birlikte gelişen, savaşla uğraşmayan, toprağı olmayan, soyluların yararlandığı hukuki ayrıcalıklardan yararlanmayan dini ve idari merkezlerde mal ve hizmet üreterek ticaretle uğraşan burjuvazi sınıfı, üretim araçlarına sahip olan ve iş gücünü satın alabilen sınıf, yanlarına emeğinden başka hiçbir şeyi olmayan insanları (proletarya) yanlarına çekerek, kentlerde alışlagelmiş devlet anlayışının ötesinde bütün insanların yaşam ve mülkiyet haklarının var olduğunu savunarak bugünkü sivil toplum anlayışının ve kent yaşamının temellerini atmıştır. Bu anlayışla başlayan burjuvazim kendi düşünce insanlarıyla birlikte dünyada ticarete dayanan egemen anlayışı oluşturmuş ve küreselleşmeyi beraberinde getirmiştir. Küreselleşmenin her ne kadar iyi yönleri bulursa da kötü yönleri de bulunmaktadır. Küreselleşme ve teknolojinin gelişmesiyle oluşan her alanda ticari düşünceye sahip iktisadi insan anlayışı, günümüz toplumsal sorunlarını çözmede yetersiz kaldığından “sosyal insan” anlayışı yine küreselleşmeyle son yıllarda gelişen bir kavram haline gelmiştir. Bu nedenle sivil toplum anlayışının tarihsel süreçteki gelişimi incelenerek yeniden toplumsal sorunları çözecek şekilde kurgulanması hem yönetsel olarak hem de bilimsel olarak önemlidir. Bu maksatla bu bölümde sivil toplum kavramı ve sivil toplum teorileri ana hatları ile tarihsel süreçte incelenmektedir.

1.1. Sivil Toplum Kavramı

Sivil toplum terimi, Antik Yunandan günümüze kadar kullanılan bir terimdir. Ancak sivil toplum kavramı zamanla önemli değişimden geçerek bugünkü anlamına kavuşmuştur. Aristoteles, “Politika” adlı eserinde sivil toplum kavramını “koinonia politike” terimi ile kullanırken bu terimin Latince karşılığı “societas civilis”tir (Doğan, 2015: 27-38). Aristoteles’in kullandığı “societas civilis/politike koinonia” kavramları sivil toplum ifadesinin ilk hali olarak kabul görmektedir (Alyakut, 2013: 18). Bahse konu sivil toplum kavramı, devlet ve polis (devlet) sınırları içinde yaşayan yurttaşları ifade etmektedir. Yurttaş kavramı ise toplumun bütün bireylerini kast etmezken köleler ve yabancılar yurttaş kavramı içinde yer almazdı. Aristo ayrıca devlet ile birey arasında bir

ayırım yapmamıştır (Doğan, 2015: 38-39). Platon ise “Devlet” (Cornford, 1970: 1-9) isimli eserinde, devleti insani erdem, mutluluk ve refahı sağlayacak bir kurum olarak ele almaktadır. Bu bakış açısıyla Platon, kişi ile devleti birbirinde ayırmamaktadır. Bahsedilen sivil toplum ve devlet kavramlarının genel olarak 17. yüzyıl kadar Avrupa’da kabul gördüğü söylenebilir (Çaha, 2016: 25; Doğan, 2015: 40-42).

Sivil toplum kavramının modern dünyada kazandığı anlamıyla kullanımı, sanayi toplumuyla birlikte başlamaktadır. Modern dünyada sivil toplum üzerine tartışmalar, on yedinci yüzyılın sonları ile on sekizinci yüzyılın başlarına denk gelen geleneksel siyasi yapı ve düzendeki değişmelere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. On yedinci yüzyılda; toprak, emek ve sermayenin ticarileşmesi, yeni keşifler ile pazarların büyümesi, İngiliz ve Amerikan devrimleri etrafındaki gelişmeler, dünyadaki mevcut siyasi ve otoritenin sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler ışığında kral, devlet, toplum, birey, kadın ve erkek gibi kavramlar tek tek sorgulanmış ve içerikleri yeniden oluşturulmuştur (Çaha, 2016: 25).

Günümüz dünyasında ise sivil toplum, “devletin denetimi altında olmayan [devlete bağlı bir örgütsel yapıda bulunmayan], kararlarını bağımsız olarak vererek toplumsal etkinliklerde bulunan bireyler topluluğu” (Türk Dil Kurumu, 2011: 2124), kararlarını bağımsız olarak vererek toplumsal etkinliklerde bulunan bireyler topluluğu] olarak tanımlanırken, sivil toplum, yurttaşların birlikte yaşama sanatının aracı olarak ifade edilmektedir. Sivil toplum yaklaşımı ise; sivil toplumun üyesi olmayı, yurttaş ve devletin bir üyesi olmak olarak görürken yasalara uymayı ve diğer yurttaşlara zarar vermeyecek davranışlarda bulunma ana düşüncesini içermektedir (Alyakut, 2013: 19).

1.2. Sivil Toplumun Gelişmesine Katkı Sağlayan Sivil Toplum Görüşleri

Sivil toplum kavramının tam olarak anlaşılabilmesi için devlet ve toplumsal sözleşme kavramları üzerine yapılan tarihsel gelişimi incelemek gerekmektedir. Sivil toplumun gelişmesine katkı sağlayan sivil toplum teorisyenlerinden öne çıkan Bodin (1530-1596), Hobbes (1588-1679), Locke (1632-1704), Jacques Rousseau (1712-1778), Ferguson (1724-1816), Paine (1737-1809), Hegel (1770-1831), Tocqueville (1805-1850), Marx (1818-1883) ve Gramsci’nin (1891-1937) görüşleri bu bölümde yazarların doğum yılına göre kronolojik sıraya göre incelenmektedir.

1.2.1. Jean Bodin'in (1530-1596) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri

Bodin (1955: 205), 1576 yılında yazdığı *Devletin Altı Kitabı* isimli eserinde sivil toplumu devletin bir parçası olarak ifade ederken, devletten bağımsız veya devlete karşı özerk bir unsur olarak görmemektedir. Egemenlik kavramını ilk kez kullanan Bodin, aynı eserinde mutlak egemenliği bütün yurttaşların, tebaanın ve hukukun üstünde olan yarı-tanrısal bir devlet anlayışı olarak tanımlamaktadır. Siyasal iktidarın elinde yoğunlaşan egemenlik, sınırsız ve mutlak olmanın yanında, bölünemez ve devredilemez bir niteliktedir. Devlet toplumun kaderini belirleyen mutlak ve sınırsız bir otorite olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür yapılarda, sivil topluma kesinlikle yer verilmemektedir. Papa, Hristiyanlarca Orta Çağ'da yeryüzünde tanrının temsilcisi olarak siyasal gücü elinde bulundururken, kral ise ulus devletin temsilcisi olarak yönetsel gücü elinde bulundurmaktadır (Çaha, 2016: 28-29). Bodin (1955) devletin güçlü bir kralın şahsında, kilise ve aristokrasi karşısında mutlak üstünlük sağlaması ve tek güç olması gerektiğini savunmuştur. Bu düşüncelerinden yazarın devlet ve toplum arasında bir ayrım yapmadığı anlaşılmaktadır.

1.2.2. Thomas Hobbes'in (1588-1679) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri

Hobbes, 1651 yılında yazdığı *Leviathan* adlı eserinde insanın eylemlerine tutkularının yön verdiğini ifade ederken bu tutkuların gurur ve korku olduğunu belirtmektedir. Gurur, kibir, kendini beğenmişlik veya kişinin kendi gücüne ve yeteneğine olan abartılı güveni ve bir kimsenin bir başkası üzerinde egemen olma ve üstünlüğünün başkaları tarafından kabul edilmesi arzusudur. En büyük evrensel tutkular zıt kutuplu olarak gurur ve korkudur. Korku, doğal durumunda her an başınıza gelebilecek olan ölümün korkusudur. Korku sadece ölümden korkma değil ama aynı zamanda kaybetme korkusudur. Yaşam denilen yarışta kaybeden olma korkusu, kaybeden olmanın utancını yaşamaktan kaçınma isteğidir. Gurur kendi üstünlüğünün başkaları tarafından kabul edilmesi, korku ise utanç ve onursuzluktan kaçınma isteğidir. Korku güvenilecek tutkudur, doğal durumu terk etmemizi ve barışı aramamızı sağlayan şey akıl değil ölüm korkudur. Ancak korku, gururdan daha güçlü bir tutku değildir. Ölümden korkmayıp, onursuz yaşamaktansa ölümü seçen onurlu aristokrat, cennetin nimetlerinden faydalanmak istediği için yaşamını feda etmeye hazır inanan insanlar

olduğu gibi sadece kazanacağı onur ve saygı için Everest'e tırmanma riskini alan insanlar da vardır. Doğru yöneldiğinde korku barışın nedeni olur. İnsanoğlu, sürekli korku ve güvensizlik içinde yaşamaktadır (Hobbes, 1651: 76-98; Smith, 2006a: 5-8).

İnsanoğlunun en yalın haliyle duygularının güdümünde, bir topluma ait olmadan sürekli korku ve güvensizlik halinde yaşıdığı durum "Doğal Durum" olarak adlandırılır. Hobbes doğal durum olarak nitelendirdiği duruma inanmayan insanlara, yolculuğa çıkarken yanına silah alıp almadıklarını, yatmadan önce kapıyı kilitleyip kilitlemediklerini sormaktadır. İnsanlara verilecek tüm zararları engelleyecek kanunlar ve polisler olduğunu bilse dahi yanına silah aldıklarını ve kapılarını kilitlediklerini belirtmektedir. Bu yapılan davranışın iddia ettiği "doğal durum korku ve güvensizlik halidir" tezini doğruladığını ifade ederken bu durumun, sivil toplum olsa dahi devam ettiğini ve toplumsal gelişme için barışın zorunlu olduğunu belirtmektedir (Smith, 2006a: 1-12; Hobbes, 1651: 76-98).

Sürekli korku ve güvensizlik durumunda olan insanoğlu, bu durumdan "doğal durumu" terk ederek, insanoğlunun tamamını kontrol altında tutacak bir güç, otorite altında birleşerek kurtulmuştur (Smith, 2006a: 1-12; Hobbes, 1651: 76-98). Bunun için tüm yurttaşlar bireysel iktidarlarını, egemen güce "sosyal sözleşme" ile devretmişlerdir. Bu sözleşme ile insanlar "doğal durumdan" uygarlık durumuna geçmiştir. Uygarlık durumuna geçerken insanlar 'her istediğini yapma özgürlüğünden' de vazgeçmişlerdir. Ancak sosyal sözleşme ile insanlar "kendi yaşamını koruma hakkını" terk etmemişlerdir (Doğan, 2015: 86-91).

Egemen güç, toplumsal sözleşme ile yönetme gücünü elde etmiştir. Yönetme gücünü elinde bulunduran egemen gücün öncelikli amacı, bireysel güvenliği, bireysel yaşam hakkını sağlamaktır. Doğal durumun karşıtı, otoriteyi temsil eden devlettir. Devlet, adı konulmamış olsa dahi, bireyler arasındaki bir tür anlaşmanın, sosyal sözleşmenin ürünüdür (Doğan, 2015: 86-91). Egemen güç, otoritesini yönettiklerinin rızasından alır, otorite ile barışı ve güvenliği sağlayarak yönetilenlerin çıkarlarını korur. Egemen gücün kaynağını kanunlar oluşturmaktadır. Kanunların var oluş amacı; insan yaşamını kontrol etmekten daha çok kolaylaştırmaktır ve insan yaşamını korumaktır (Smith, 2006b: 1-13; Smith, 2006c: 2).

Hobbes'in yaşıdığı dönemin özellikleri fikirlerine de yansımıştır. Leviathan'ı yayınlanmadan üç yıl önce 1648'de, Protestan Reformu'nun ateşlediği, yüzyıldan fazla

süren din savaşları, ünlü Westphalia Antlaşması ile sona ermiştir. Hobbes bu savaşların sona ermesinde iki önemli etkenden ilkinin, egemen devletin en üst düzey otorite olduğunu ilan etmesi ve her devletin egemenliğe ve kendi otoritesine sahip olması olarak ifade ederken ikincisini de devletin başının devletin dinini belirleme hakkına sahip olması olarak ifade etmektedir (Smith, 2006a: 2). Bu görüşleri ile Hobbes, devlet ve toplum arasında bir ayrım yapmamıştır, otorite olarak yarı-tanrısal güce sahip bir devlete ulaşmıştır.

1.2.3. John Locke'un (1632-1704) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri

Locke (1689: 1-30), Hükümet Üzerine İkinci İnceleme isimli eserinde insan ve insanlar arası sözleşmeyi detaylı olarak ele almıştır. Ancak çalışmasında Hobbes gibi yarı-tanrısal bir devlete ulaşmamıştır. Aksine insanlar arası sözleşmeye dayalı oluşan otoriteyi, bireysel özgürlüklerin kamusal alandaki güvencesi olarak görmüştür. Otoriteyi, insanların içinde kayboldukları bir güç değil, insanların yaşamlarını, özgürlüklerini ve mallarını koruyacak nitelikte bir siyasi yapı (devlet) olarak tanımlamıştır. Devletin devamlılığını, insanların temel haklarını güvence altına alıp almamasına bağlamaktadır. Doğal durumda insanların eşit olduğunu, insanları bağımsız olmaya zorlayan ve başkalarına zarar vermeyi engelleyen ilahi kanunlarla değerlerin bulunduğunu ve doğal durumda herkesin herkese karşı olduğu bir savaş durumu olmadığını ifade ederken, doğal durumun “Yaradan’ın eseri” olduğu ve bu nedenle insanların ‘hiç kimsenin yaşamına, özgürlüğüne ve malına zarar vermeme’ düşüncesini benimsediğini çeşitli örneklerle anlatmıştır (Locke, 1689: 1-30; Çaha, 2016: 39; Smith, 2006d: 1-12, Doğan, 2015: 96-106).

İnsanlar; yaşam, özgürlük ve mülkiyetlerini daha etkili şekilde koruma ve sürdürme eğiliminde oldukları için kendi aralarında bir sözleşme ile sivil toplumu oluştururlar. Bu sözleşme iki aşamalıdır. Birinci aşaması bireylerin bir araya gelerek sivil toplumu oluşturması, ikinci aşaması ise sivil yönetimi (devleti) oluşturmasıdır. Bu yönetimin monarşik, oligarşik veya demokratik yapıda olmasını sözleşmeyi yapan bireyler belirler (Çaha, 2016: 39-40).

Hobbes ile ayrıldıkları nokta şudur: Hobbes (1651) sivil toplumu, doğal durumun sürekli güvensizlik, çatışma ve korkudan kaynaklı zafiyetine çözüm olarak tanımlamış ve bireyler arası sözleşmeden hareketle yarı tanrısal-ölümlü devlete ulaşmıştır. Locke (1689:

1-80), insanların, kendi aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek ve suçluları cezalandırmak için uyulmaya mecbur olunan yasa ve yargıya sahip olan otorite altında bir araya geldiklerinde sivil toplum yaşamına geçmiş olduklarını belirtmiştir ve sivil toplumu insanların doğal durumlarından ortak refaha geçerken kurumsallaştırdıkları siyasi bir cemiyet alanı olarak tanımlamıştır. Sivil toplumla ortaya çıkan devletin, sivil toplumu tatmin ettiği sürece meşruiyetini sürdürdüğünü, bunun sonucu olarak on yedinci yüzyılda genel kabul görmüş monarşi rejimlerine mecbur olunmadığını, doğal durumu en yüksek düzeyde tatmin edecek rejimin demokratik/cumhuriyet yönetim biçimi olduğunu ifade etmiştir. Bireyle devlet arasında ilişkiyi belirleyen ana kavramın “rıza” olduğunu belirtmektedir. Birey kendi rızası ile sivil toplumun diğer bir ifade ile devletin üyesi olabilir, bu ilişkinin bireyin rızası ile devam etmesi için devletin doğal hukuka aykırı hareket etmemesi gerekmektedir (Locke, 1689: 1-80). Locke bu görüşleriyle, bugünkü modern demokratik siyaset düşüncesinin temelini atmıştır. Siyasi otorite olarak devletin, mutlak ve sınırsız bir güce dönüşmemesi için egemenlik hakkını yasama ve yürütme olarak farklı kurumlara dağıtarak güçler ayrımı ilkesini geliştiren ilk düşünür olmuştur. Amerikan ve Fransız anayasalarının insan hakları doktrinine ilham kaynağı olduğu söylenebilir (Çaha, 2016: 41-44).

Locke (1689) kitabını, İngiltere’de son kırk yılda geçen iç savaşların etkisinde, Avrupa’daki din savaşları, İngiltere’deki mezhep savaşları, kraliyet mutlakiyetçiliği, monarşinin sınırsız keyfiliği ve gasp edici uygulamalarına karşı kaleme almıştır. Bu söylemlerin hedefinde sınırsız egemenlik ve güçler birliğinden bahseden Leviathan ve yazarı Hobbes (1651) vardır. Kitabında siyasi otoritenin ne olmadığını tanımlamaktadır. Siyasi otorite ile sivil toplum ilişkisinin, veli-çocuk, sahip-köle, patron-hizmetçi ilişkisi gibi olmadığını belirtirken, veli-çocuk ilişkisinin çocuğun akıl baliğ oluncaya kadar sınırlı bir ilişki olduğunu, velinin çocuğunu akıl baliğ oluncaya kadar koruyup kollaması gerektiğini açıklamaktadır. Çocuğun akıl baliğ olduktan sonra toplumda hangi rolleri alacağını ve hangi toplumun vatandaşı olacağını vereceği kararlar belirleyeceğini ifade etmektedir. Velilerin, çocuklarının canı ve özgürlükleri üzerinde sonsuz ve sınırsız bir egemenliği olmadığını, veli egemenliğinin kısıtlı ve sınırlı olduğunu, doğal hakları ihlal edemeyeceğini belirtirken devletin de benzer durumda olduğunu anlatmaktadır (Locke, 1689: 1-80). Locke (1689) bu anlatımlarla, monarşi idaresi kararına yıllar önce yaşayan neslin karar verdiğini bu kararın her nesilce “rıza” verilerek devam ettirilmesi gerektiğine

vurgu yapmaktadır ve vatandaşların hiç büyümediğini varsayan monarşi anlayışının meşru sayılamayacağı belirtmektedir (Çaha, 2016: 41-44; Candaş, 2017: 12-13).

Siyasi toplumu diğer bir ifade ile devleti kurmadan önce insanlar; canları, malları ve özgürlüklerini tek başına savunmak durumundaydılar ve herkesin tarafsız olduğuna inandığı bir yargıç olmadığı için mecburen adaleti kendi elleri ile sağlamaktaydılar. Kimileri yumuşak kalple cezalandırma yaparken, kimileri küçücük ihlallerde çok acımasız davranmaktaydı. Siyasi otorite ve tarafsız yargı olmadığından adaletin, cezanın, suçun standart bir uygulaması yoktu. Bu nedenlerle insanlar doğal haklarını korumak için doğal haklarını siyasi iradeye kendi rızaları ile devretme sözü verdiler. Bu şartlı bir rızadır, siyasi otoriteyi temsil edecek yasama, yürütme ve yargı kurumlarına, vatandaş üzerinde tasarrufta bulunmak için verilen sınırlı bir egemenlik devridir. Egemenlik daima halktadır. Siyasal toplum diğer bir ifade ile devlet kurulduktan sonra kararlar çoğunluk ilkesi ile alınır (Candaş, 2017: 13-14).

Locke (1689) siyasi otoritenin kendini sınırsız ve keyfi ilan etmesi durumunu “leviathan”, “savaş durumu” olarak belirtirken bu durumda isyankâr olan halk değil siyasi otorite, Leviathan’ın kendisi olduğuna dikkat çekmektedir. “Yaradan tarafından her insana bahşedilen doğal haklar siyasi kararlarla geri alınamaz” anlayışını benimseyen liberal anlayışı savunur ve bu görüşleriyle günümüz liberal düşüncesinin ilham kaynağı olmuştur (Candaş, 2017: 15).

1.2.4. Jean Jacques Rousseau’nun (1712-1778) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri

Rousseau (2017: 4-5), aileyi bütün toplumların en eskisi ve tek doğal alanı olarak tanımlarken, çocukların bakılmak, korunmak gereksiniminde oldukları için babaya bağlı kaldıklarını, bu gereksinim kalkınca doğal bağın çözüldüğünü belirtmektedir. Zorunluluktan kurtulan çocuklar bağımsız hale gelirler ve kendi istekleri doğrultusunda tercihlerini yaparlar. Ailede kalıp kalmayacaklarına kendileri karar verirler. İnsanın ilk uyacağı yasa, “varlığını korumak”, ilk yapacağı şey ise “kendine borçlu olduğu özeni göstermek”tir. İnsan akıl baliğ olunca, nefsinin korumak için varlığı üzerinde tek söz sahibi olur; böylece kendi kendinin efendisi olur. Bu sebeplerle aile, ilk politik toplum örneğidir. Baba yönetici, halk ise çocuklar gibidir. Herkes eşit ve özgür olduğu için sahip olduğu özgürlüklerden ancak çıkarları doğrultusunda vazgeçebilir.

Rousseau’ya (2017: 13-17) göre insanlar, doğal yaşamda kendilerini korumak için

güç birliği yapmak, oluşturdukları bu güç birliğiyle kendilerini yönetmek ve birlikte hareket etmek zorundadır. Toplum sözleşmesi diğer bir ifade ile toplumsal sözleşme “her birimiz, bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü bir arada ‘genel istemin buyruğuna’ verir ve her üyeyi bütünün bölünmez parçası olarak kabul ederiz” anlamına gelmektedir. Bütün, ortak benliğini, yaşamını ve istemini toplumsal sözleşmeden alır, bütüne, kişilerin birleşmesiyle oluşan site, cumhuriyet veya politik bütün adı verilir. Toplumun üyeleri bütüne, edilgen olduğu zaman devlet, etkin olduğu zaman egemen varlık, diğer devletler karşısında ise egemenlik adını vermişlerdir. Ortakların tamamı halk, birer birer ifade edilince yurttaş, yasalara uymak zorunda olanlar uyruk olarak adlandırılmaktadır.

Hobbes (1651) ile aynı görüşü paylaşmıştır. İnsanlar, barış içinde yaşamak ve kendi mülkiyetlerini korumak için kendi rızaları ile yaptıkları sözleşmeyle iradelerini bir otoriteye devrederler ve iradeyi oluşturduktan sonra bireyler farklılıkları kaybederler ve genel iradenin taşıyıcısı olurlar. Ayrıca genel iradeye aykırı, kamusal alanda farklılık ve ayrılık oluşturacak insanların özel çıkar, üstünlük ve kimliğe dayalı eylemlerine karşı totaliter bir yöntem uygulanması gerektiği fikrini benimsemektedir. Bu tür bir devlet yapısında sivil toplum düzeyindeki farklılıklar sona erer, kamusal alanda, uygar toplum oluşur. Sivil toplumun karşıtı, can ve mal emniyetinin olmadığı doğal durumdur (Çaha, 2016: 30-31). Rousseau, (2017: 1-136) toplum sözleşmesini, kölelik, toplum, mal-mülk, egemenlik, egemenlik hakkı, genel istem, ölüm kalım hakkı, yasa, yasacı, halk, yasama sistemleri, hükümet, hükümet biçimleri, demokrasi, aristokrasi, monarşi, yönetim, seçimler, oylar, tribün, diktatörlük, censorship (memurluk) kavramları ile incelemiştir.

1.2.5. Adam Ferguson’un (1724-1816) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri

Ferguson (1767: 62-183), “Sivil Toplumun Tarihi Üzerine Bir Deneme” adlı çalışmasında, iki toplum türünü incelemektedir. Birincisi avlanarak, balık tutarak ve doğal yöntemlerle toprak ürünleri üreterek geçimlerini sağlayan, mülkiyete ve hükümete/devlete ilişkin ilgileri olmayan “ilkel toplum”, ikincisi ticaretin, sanatın, adaletin, mülkiyet ve hukuk kuralları ile toplumsal değerlerin olduğu “modern toplum”dur. Doğal durumda, sivil toplumun olmadığı toplumsal yapı bulunurken, ilkel toplumda da insanların yaşam ve mülkiyet hakları güvence altında alınmamıştır, hak ve hukuk kavramları da tanımlanmış değildir. Mülkiyet konusu ise avcılık, toplayıcılık ve balıkçılıkla geçinen toplumlarda bireylerin silahları, mutfak araç gereçleri ve kürklerdir.

Güçlüler zayıfları ezer ve zayıfları koruyan, korunma hakları da yoktur. Modern toplumda mülkiyet ve hukuk kuralları ile bireylerin can ve mal güvenliği güvence altına alınmıştır. Bireylerin uymak zorunda olduğu ve sınırlandırıldığı kurallar oluşturulmuştur. Kuralları ihlal edenlere karşı devlet devreye girer ve herkesin haklarını korumaya alır. Böylece modern toplumlar sivil toplumu oluştururlar. Sivil toplum, modern toplumdur ve ilkel toplum değildir.

Sivil toplum kavramını ilk kez eserinin başlığında kullanmıştır ve “civil society” kavramını, sanayi toplumunda herkesin rekabet içinde bulunduğu toplumsal ortam ve burjuvaziye uygarlık düzeyi gelişmiş örgütlü eğitim düzeyi yüksek, modern bir toplum olarak anlamlandırmıştır (Doğan, 2015: 108). İnsanlığın geçirdiği evreleri vahşilik, barbarlık ve uygarlık (sivillik) olarak tanımlamıştır (Alyakut, 2013: 23). Ait olduğu Batı toplumunu modern (sivil) toplum, olarak nitelerken birçok toplumu vahşi veya barbar toplumlar olarak ifade etmiş ve ilkel toplumlar olarak sınıflandırmıştır. Sivil toplumu çıkarları için ayrılmış taraflar arasında kendi çıkarını ve güvenliğini koruma çabalarından dolayı bölünmüşlüklerin yaşandığı bir alan olarak görmektedir. Sürekli kâr amacı güdülmesini ve üretimin giderek teknik hale bürünmesini endişe ile karşılamaktadır. Çünkü bu durum sivil toplumu parçalar ve toplumsal dayanışmayı (kamu ruhu) zayıflatır. Toplumsal dayanışmanın zayıf olduğu toplumlarda bireylerin kişisel çıkar sağlaması birinci hedefdir (Doğan, 2015: 109-115). Ferguson’un düşüncelerinde devlet ve sivil toplumun tartışmalı olarak ele alınması, devlet-toplum ayrımının açıkça ortaya çıktığını göstermektedir.

1.2.6. Thomas Paine’in (1737-1809) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri

İngiltere’de doğan, bir müddet burada yaşayan, sonrasında devrimler çağı olarak adlandırılan dönemde, ABD ve Fransa’da yaşayan ve bu devrimleri destekleyen ve ön saflarda yer alan düşünürdür. Doğal haklara diğer bir ifade ile eşit hak ve özgürlüklere devletler olsun ya da olmasın insanların hakkı olduğunu savunmuştur. Egemenliğin daima halkta olması fikrini savunmaktadır. Bu egemenlik, kişilere veya kurumlara tam olarak devredilebilir, sınırsız değildir, imzalıdır ama yekûnu boş bırakılmış açık bir çek gibi değildir. Halk egemenliğinin, doğrudan anlık kararlara bırakılmaması gerektiğine dikkat çekerken, eşit hak ve özgürlüklerin sınırlı egemenlik, şartlı rıza, temsili demokrasi, yazılı anayasa ve yüksek mahkemelerce garanti altına alınmasının zorunluluğunu

belirtmiştir. Toplumlardaki bozulmanın ve savaşların, devlet yapılarındaki ve işleyişlerindeki yanlışlardan kaynaklandığını düşünmektedir. “İnsan yaradılıştan iyidir, kötülüğü sosyalleştiği ve siyasallaştığı kurumlardan alabilir” görüşüne sahiptir (Candaş, 2017: 7-10).

Monarşi, keyfi olarak bir kişinin çıkarını, halkın ve kamu çıkarının önüne geçiren, yöneten kişinin deliliğine, cehaletine halkı bütün olarak maruz bırakan ve mahkûm eden katlanılmaz olan rejim türüdür, ancak babadan oğla geçen monarşi ise daha kötü rejim türüdür. Cumhuriyet rejimi ise, kamu yararına odaklanan rejim türüdür, kamu yararını sağlamak için ekonomide, tarımda, ticarete, eğitimde, sağlıkta, güvenlikte birçok alanda bilgi sahibi olmak ve karar verirken kamu yararına göre karar vermek bir zorunluluktur. Bir kişi tüm bu konularda bilgi sahibi olamaz, bu yüzden kamu yararı için karar alma sürecine liyakatine göre herkesin demokratik olarak katılması gerekir ve verilen bilgiler ışığında karar alınması da bir gerekliliktir. Toplum hiyerarşik bir yapıda değildir, toplum eşit hak ve özgürlükler ile katılım/karar alma hakkıyla donatılmış eşit üyelerden oluşur, merkezi hükümet ise herkese eşit uzaklıkta durur. Monarşi bir tür köleliktir, kölelik ise insanın doğal haklarını yok sayar (Candaş, 2017: 18-23).

Paine (2017: 35-77), 1791-1792 yıllarında İnsan Hakları kitabını, Fransız İhtilalinden rahatsızlık duyan İngiltere’ye de sızırar diye korkan ve doğal haklar fikrine karşı çıkan Burke’nin (1790) Fransa Devrimi Üzerine Düşünceler adlı eserine yanıt vermek için yazmıştır. Harp sırasında gördüklerinden yola çıkarak, harplerin tiksindirici olduğunu, yeryüzünden kalkması gerektiğini ve harp yerine başka usullerin bulunabileceğini ifade etmektedir. Savaş olmaması için yöneticilerin dürüstçe başka yöntemler kullanmaları veya toplumların yönetenlerin oyuncağı olmayacak kadar aydınlanmaları gerektiğine dikkat çekmektedir. İnsanın cemiyete (topluluğa) girdikten sonra, kendi doğal hakları ile toplumsal ortaklık haklarını birbirinden kolayca ayırt edebileceğini savunmaktadır. Dünya devletlerine bakıldığında toplumsal kitlenin içinden çıkmış olanlarla, çıkmamış olanların kolayca ayrılabilmesini ifade etmiştir. Devletlerin kurulduğu kaynakları; batıl inançlar, fetih (kuvvet) ve toplumun ortak menfaatleri şeklinde özetlemiştir. Kaynağı batıl inanç olan devletler, kâhinler aracılığı ile idare edilir. Kâhinlere danışılır ve onların söyledikleri sözler kanun olarak uygulanır. Kaynağı fetih olan devletler, fetihden sonra kurulan devletlerdir. İngiliz Devleti fetihden doğmuştur, bunun sonucu olarak devlet halkın üstüne çıkmıştır ve anayasası yoktur. Kaynağı

toplumun ortak menfaati olan devletler ise; bireylerin her biri kendi kişisel egemenlik hakkına dayanarak “yaşam ve mülkiyet hakkı” üzerinde birbirleriyle ana sözleşme (anayasa) yaparak devletlere doğma hakkını vermiştir.

Anayasa devletten önce var olan bir olgudur, devlet ise anayasanın vücuda getirdiği bir olgudur. Anayasa, içinde madde madde açıklamaları olan bir metindir. Devletin hangi ilkeler üzerine kurulacağı, hangi yetkilere sahip olacağı, nasıl örgütleneceği, seçimlerin nasıl yapılacağı, meclisin süresinin ne kadar olacağı, yürütmenin nasıl yapılacağına dair ilkeler bu metinde belirtilir. Devletin yapacağı kanunlar, mahkemeler için ne ise anayasa da devlet için odur. Mahkeme kanun yapmaz ve kanunları değiştiremez, sadece yapılmış kanunlara göre hüküm verir. Devletler de aynı şekilde anayasa hükümlerine bağlı kalmalıdır (Paine, 2017: 78).

Fransa’da Milli Meclis, üç sınıftan (halk, ruhban, asilzade) temsilcilerin katılımı ile toplanarak toplumsal sözleşmeyi oluşturmuşlardır. Milli Meclistekiler ilk kaynak delegeleridir ve anayasa oluşturmak için bir araya gelmişlerdir. Bundan sonra gelen meclisler anayasada açıklanan ilkelere uygun kanunlar yapmışlardır. Fetihle doğan devlet İngiltere ve toplumun kendi içinden doğan devlet Fransa örnekleri şöyledir. Fransız anayasasında “altmış metelik vergi ödeyen her erkek seçmendir” diye hüküm varken İngiltere’de kimin seçmen olacağı keyfidir. Fransız Anayasasına göre her yerin çıkaracağı milletvekili sayısı vergi mükellefleri sayısı ile doğru orantılıdır; ancak İngiltere’de bir milyonluk nüfusu olan bir yer ile on bin nüfuslu bir yer iki milletvekili çıkarırken altmış bin nüfuslu başka yerin milletvekili çıkarma hakkı yoktur. İngiltere’de savaş ve barış yetkisi Kral’ın elindedir. Fransa’da anayasa savaş ilan etme hakkını masrafa katlanacak olan millete, savaşın sevk ve idaresini ise yürütme erkine vermektedir (Paine, 2017: 79-87).

Paine (2017: 91-93) göre aristokrasi doğal haklara aykırıdır. Doğal haklar, aile adaletinin kurulmasını, aile adaleti kurulduğu vakit aristokrasinin yıkılacağını söyler. Aristokrasinin mirası büyük evlada geçer, diğerleri mirasçı değildir. Aristokrasi, mirasçı yapılmayan çocuklar için halktan kesilen vergilerle lüzumsuz vazifeler ve makamlar oluşturur. Doğal haklara göre, Fransız Anayasası mirasın en büyük çocuğa bırakılması kanunu kaldırmıştır, doğal haklar gereği tüm çocuklar mirasçıdır. İngiltere’de Lordlar ve Avam Kamarası olarak iki kamara bulunmaktadır. Lordlar Kamarası’nın doğal haklar açısından incelenmesi ise şöyledir: Aristokrasi, haksızlık ve aile baskısı ile devam

ettirilmektedir. Aristokratların adalet dağıtım hakkındaki bozuk fikirleri, mirası büyük erkek çocuğuna vererek, küçük erkek ve kız kardeşleri ile akrabalarını ayaklar altında ezerek başlamakta, kendilerine bu öğretilmekte ve bu şekilde yetiştirilmektedir. Bu şekilde yetişen biri nasıl yasama meclisinde adalet ve şeref fikirleri sunabilir? Aristokrasi, milletin yasa koruyucusu olmasına engel olan bir hal içindedir. Yasama görevi, miras yoluyla bir kimseden diğerine geçmektedir. Bu doğal duruma aykırıdır. İrsi bilgelik, irsi matematikçilik kadar da gülünçtür. Aristokrasi, uygarlığa sığmayan bir ilkeyi, insanın insanı şahsi hak iddiası ile idare etmesi gibi “aşağılık” fikirleri devam ettirmektedir. Hiç kimseye hesap vermekle yükümlü olmayan bir kurula, hiç kimse güvenemez. Aristokrasi insanoglunun yalnız kendi gibi aristokrasi mensupları ile evlenerek önce azalmasına sonra yok olmasına neden olur. Oysaki dünyanın tanıdığı en büyük insanlar halk tabakasından çıkmıştır. Yapma asiller, doğal asiller karşısında cüce kalmıştır.

İngiltere’de Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası fethedenlerin neslinden gelenlerin fermanları ile kurulmuştur. Avam Kamarası milletin oraya kendi vekillerini gönderme veya seçme hakkından doğmamıştır. İngiltere’de kralın her şeref kaynağı olduğu ifade edilirken Fransa’da egemenliğin kaynağı millettir. Fransa’da kral İngiltere’deki gibi “Benim Parlamentom” seslenişi gibi “Benim Meclisim” demez. Meclis Başkanı, Avam Kamarasında olduğu gibi konuşmak için kraldan müsaade istemez (Paine, 2017: 100-101). 26 Ağustos 1789 tarihinde (Civelek, 1989: 1), Fransa’da Milli Meclis temsilcileri, zaman aşımına uğramayacak, başkasına devredilemeyecek “insan olmanın doğal ve kutsal hakları”nı 17 madde halinde kabul ve ilan etmiştir. İlk üç madde genel ilkeler halinde insan haklarının tümünü kapsamaktadır. Diğer 14 madde, ilk üç maddenin ya sonucudur ya da açıklamasıdır. İlk üç madde ise şöyledir:

“Madde 1: İnsanlar hür ve eşit haklara sahip olarak doğarlar ve daima öyle yaşarlar. Onun için toplum içindeki farklar ancak kamu yararı esasına dayandırılabilir. Madde 2: Her siyasi toplumun amacı, insanın doğal ve zaman aşımına uğramaz haklarının korunmasıdır. Bu haklar hürriyet, mülkiyet, güvenlik ve zulme karşı direnmedir. Madde 3: Aslında egemenliğin kaynağı millettir; açıkça millettten gelmeyen hiçbir yetkiyi hiçbir fert veya zümre kullanamaz”.

Bu ilkeler maddi kaynakları, belirli halk ve ailelere değil kamunun yararına kullanmak üzere egemenliğin asıl ve doğal sahibine millete geri vermektedir. Parlamento yetkisi halk tarafından emanet ve vekâleten verilmiş bir haktır, İngiltere’deki Lordlar

Kamarası bu hakka sahip değildir. Dünyada öne çıkan iki devlet biçimi vardır; bunların birincisi seçim- temsil ile kurulan devlet, ikincisi miras yoluyla birinden bir başkasına geçen devlettir. İkinci devlet şekli kabul edilemez, birinci devlet şekli kabul edilebilir bir devlet şeklidir (Paine, 2017: 123-164).

İnsanlar arasında var olan düzenin büyük kısmı devletin eseri değildir. Bu düzenin kökeni toplum ilkelerinde ve insanın doğal yaradılışındandır. Bu doğal düzen devletten önce de vardı, devlet olmasa da var olur. İnsanın insana, medeni bir topluluk içinde birbirine karşılıklı bağlılığı ve karşılıklı menfaatleri büyük bağlantı zincirini oluşturmaktadır. Toprak sahipleri, çiftçiler, fabrikatörler, tacirler, esnaf ve bütün iş ile meslek sahipleri birbirlerinden ve topluluktan gördükleri yardım sayesinde gelişirler. Hükümete, devlete atfedilen hemen hemen her şeyi toplum kendiliğinden yapar. Hiçbir insan, toplumun yardımı olmadan, ihtiyaçlarını kendi kendine giderme gücüne sahip değildir. Bu ihtiyaçlar doğal bir etki ile her bir bireye tesir ederek, herkesi bir toplumun bireyi olmaya zorlar. Örneğin Amerikan harbinin başlamasından sonra, uzunca bir süre Amerikan Devletleri'nin birçoğunda devlet şekillerinden hiçbiri bulunmamaktaydı. Eski devletler yok edilmiş, toplum dikkatini yeni devlet kurma işine veremeyecek kadar savunma konusu ile uğraşmıştır. Ancak toplum içindeki ahenk ve düzen Avrupa Devletlerindeki gibi bozulmadan devam etmiştir. İnsanın içinde bulunduğu her duruma kendiliğinden uyum sağlama konusunda yeteneği vardır. Devletin yıkılması ile toplum yıkılmaz, ters etki yaparak toplum daha sıkı biçimde kenetlenir. Kendi örgütlenmesi ile geçmişte hükümete teslim ettiği her bölüm yine topluma geri gelir ve toplum vasıtası ile işler. Resmi hükümet, medeni hayatın ancak küçük bir kısmını oluşturur. Hatta insan aklının bulabileceği en iyi hükümet dahi kurulsada sadece ismen ve fikren mevcut bir şey olur. Ferdin ve topluluğun selamet ve refahı, cemiyetin (toplumun) ve medeniyetin yüce/temel ilkelerine, herkes tarafından kabul ve karşılıklı olarak korunan "ortak töre ve geleneğe" bağlıdır. Medeniyet geliştikçe hükümete ihtiyaç o kadar azalır, toplum kendi işlerini tanzim ve kendi kendini idare eder. Medeni hayatta az miktarda genel kanunlara ihtiyaç vardır ve bu kanunlar herkese yararlı kanunlardır. Bu uygulama ister devlet tarafından konsun, ister konmasın sonuç genelde aynı olur (Paine, 2017: 185-187).

Devlet toplumun temel prensiplerine uyacak yerde, başlı başına ayrı bir varlık gibi olmaya kalkışınca, tarafgirlikle iltimas veya baskı yapınca, önlemekle görevli olduğu zararları kendi eliyle işlemiş oluyor. Bu durumda toplumdaki doğal eğilim, devletin

yaptıklarıyla bozulmakta ya da yok edilebilmektedir. İngiltere’de geçmişte yaşanan ayaklanmalara ve kargaşalara bakıldığında, devletin yokluğundan değil, aksine bu olayların çıkmasına devletin sebep olduğu görülür. Devlet toplumu birleştirmekten ziyade ayrılık içine düşürerek doğal birlikten yoksun etmiştir. Böyle yaparak ortaya çıkmayacak olan hoşnutsuzluk ve kargaşa çıkmasına neden olmuştur. Buna örnek vergilerdeki aşırılık ve eşitsizliktir. Ayaklanmalardaki görünürdeki sebebi ne olursa olsun daima asıl sebep insanların, toplumun mutlu olmayışıdır. Amerika örneği bu bahsedilenleri doğrulamaktadır. Dünyada uyumun en az beklendiği yer, İngiliz, Hollandalı, İskoçyalı, İrlandalı, Almanyalı, İsveçli, Fransız gibi değişik millet ve geleneklerine sahip, değişik diller konuşan ve ibadet tarzları ayrı olan insanlardan oluşan Amerika’dır. Fakat devlet, “toplum prensipleri” ile “insan hakları” üzerine kurularak, basit bir birleştirme yapılmıştır (Paine, 2017: 188-190).

Anayasa bir devlet tasarrufu değildir, bir devletin kurucusu olan milletin tasarrufudur, anayasası olmayan bir devlet, haksız şekilde iktidarı elinde bulundurur. Milletin verdiği her iktidar emanettir, kendi kendine alınan her iktidar ise gasptır. Zaman geçtikçe bu özellikler değişmez. Amerika Birleşik Devletleri on üç ayrı devletten oluşmaktadır. Bu devletlerin her biri 4 Temmuz 1776’da gerçekleştirilen bağımsızlık ilanında sonra, kendi toplumsal yapısına uygun hareket ederek temelde aynı genel prensibi benimseyen devletler kurmuşlardır. Tek tek kurulan bu devletler, birleşerek federal devleti oluşturmuştur. Federal devletin yetkisi “ülke menfaatini ilgilendiren işleri, üye devletlerin birbirleriyle veya yabancı devletlerle olan ilişkileri” kapsamaktadır. Her devlet kendi anayasasının nasıl yapılacağı konusunda konferans yapmıştır. Bu konferansta her şehirden altı temsilciye anayasa yapma yetkisi verilmesi, bu temsilcilerle kurucular meclisinin oluşturulması ve yapılacak anayasanın halkoyuna sunulmasını tavsiye edilmiştir. Kurucular meclisinde yapılan müzakereler neticesinde uzlaşılan metin, bütün halkın “evet” ya da “hayır” demesi için kamuoyuna yayımlanmıştır. Kamuoyunca uygun bulunan anayasa halkın verdiği yetkiye dayanarak imzalanarak ve mühürlenerek asıl nüshası “resmi belge” olarak saklanmıştır. Kurucular meclisi, hükümeti kuracak olan milletvekillerinin seçilmesi için genel seçim gününü ve hükümetin işe başlayacağı tarihini belirlemiştir ve sonrasında kurucu meclis üyeleri evlerine ve işlerine dönmüşlerdir. Bu anayasada;

- İnsan hakları evrensel bildirgesi,

- Hükümetin alacağı şekil ve sahip olacağı yetkiler,
- Mahkemelerin ve jüri üyelerinin görev ve yetkileri,
- Seçimlerin nasıl yapılacağı ve kaç seçmene, kaç milletvekili düşeceği,
- Meclisin görev süresi (bir yıl olarak belirlenmişti),
- Vergilerin nasıl toplanacağı,
- Halkın parasının nasıl harcanacağını hesabının verilme tarzı,
- Hükümet görevlilerinin, memurların tayin usulü bulunmaktaydı. Bu anayasanın

hiçbir maddesi, o anayasaya göre kurulacak hükümetin keyfine göre değiştirilemeyecektir. Anayasadaki değişiklikler, gerektiği zaman her yedi senede bir kurucular meclisi seçilerek yapılacaktır. Oluşturulan bu anayasa herkesin kabul ettiği bir metin olmuştur. Tüm ailelerin evlerinde bulundurulmuştur. Daha sonra her devlet birleşik devletleri kurmak için temsilciler göndererek ortak bir metin hazırlamışlar ve yetkileri kongreye vermişlerdir. Yapılan yetkilendirmelerde bir tarafta halk diğer tarafta devlet olmamıştır. Sözleşme, halkın birbirleri ile devlet kurmak için yaptıkları bir sözleşme olmuştur (Paine, 2017: 211-215).

Devlet herhangi bir kişinin veya zümrenin kendi kazancı için kurup işletme hakkına sahip olduğu bir ticaret değildir, milletin emanetidir, millet adına elde tutulur, millet tarafından geri alınabilir. Devletin kendiliğinden sahip olduğu haklar yoktur, hepsi ödevdir, görevdir. Devlet geleneksel yapıda üç ayrı bölümde yasama, yürütme ve yargı olarak düşünülmektedir. Oysaki sivil devlet, kanun yapma kuvveti (yasama) ve kanunları yerine getirme gücü (yürütme) olmak üzere iki bölümden oluşur. Kanunların yerine getirilmesi yargı gücü ve yürütme gücüyle ilgilidir. Kanunları ayakta tutan şey, kanunların adaletliliği ve milletin kanunlara bağlılığıdır. Uygulaması güce dayalı kanunlar genelde iyi olamazlar. Yasama kuvvetinin iki meclisten oluşması; tutarsızlığı, bağdaşmazlığı, rekabeti ve toplumsal mutabakatı bozar. İnsanın ahlakı devletler tarafından bozulmazsa yaradılış gereği insan insanın dostudur, insan yaradılış olarak kötü değildir. İngiliz ve Fransız devlet yöneticileri yönlendirme yapmak ve vergi toplamak için kullandıkları kıskançlık ve yırtıcılık ruhunu bırakmalı ve akıl, menfaat ve insanlık duygusuyla devleti yönetmelidir. Monarşilerin iplikleri pazara çıkmaya başlamıştır, yaptıkları aldatmacalar monarşilerin yıldızını söndürmektedir ve muhakkak suretle bir gün son bulacaklardır. Avrupa tek cumhuriyet olabilir, insanoğlu da bahsedilen bu sıkıntılardan kurtulabilir. Ticaret barışçı bir sistemdir, gerek insanları gerekse milletleri

birbirlerine faydalı kılmak için birbirilerine sevdirebilir. Bu nedenle ticaret ne kadar dünyada gelişir ise savaş kökünden kaldırır. Ticaretle uğraşan bir devletin refahı diğer devletin refahına bağlıdır. Birisi fakir ise diğeri zengin olamaz. Bir devletin hali diğer devletlerdeki ticari gelişmenin derecesini göstermektedir. Devletler savaşa girerlerse ticaret azalır. Ticaretteki artış ancak barış ile mümkündür. Bir devletin anayasası ile övünebilmesi için bilgisizliğin ve sefaletin olmaması, hapisanelerin boş olması, sokaklarda dilencilerin olmaması, yaşlı insanların yoksulluk içinde olmaması, ezici vergilerin bulunmaması zorunluluktur. Devletler tıpkı çocukları buraya bak! Şuraya bak! diyerek oyaladıkları gibi halkı da savaş ile oyalamamalıdır (Paine, 2017: 215-306).

Tüm bu bilgiler ışığında Paine'in (2017), sivil toplumu devleti oluşturan yapı taşı olarak benimsediği ve sivil toplum ile devleti birbirinden ayırdığı görülmektedir. Toplum süreklidir, devletler ise geçicidir. Toplum- kendi kendini yaşatacak ve sürdürecektir güce sahiptir. Toplumda uygarlık düzeyi geliştikçe devlete duyulan ihtiyaç da azalacaktır. Sivil toplum geliştiği zaman devletin bugünkü anlayışa göre fonksiyonu giderek azalacak ve böylece devletin etkinlik alanları da daralacaktır (Keane, 1994: 65-66).

1.2.7. George Wilhelm Friedrich Hegel'in (1770-1831) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri

Sivil toplum-devlet ayrımında ilk çalışmayı Hegel 1821 yılında yazdığı "Hukuk Felsefesi" adlı eserinde yapmıştır (Bayhan, 2002: 5). Hegel, sivil toplum-devlet ayrımını siyasi bir etiğin yansıması olarak kabul eder. Etik yaşamı; aile, sivil toplum ve devlet olarak üç alana ayırır, her alanın değerlerinin farklılıklarını tanımlar. Aile yaşamında karşılıklı sevgi, saygı, fedakârlık, itaat, birliktelik, doğal işbölümü, dayanışma, ortak duygu ve düşünce temel normlar vardır. Sivil toplumda ise temel normlar özel çıkar, çatışma, rekabet, ihtiras gibi bireylerin kendi çıkarlarıdır. İhtiyaç, sivil toplumunun anahtar kavramıdır ve bu alandaki çatışmanın temelini oluşturur. Bireyler kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için başkalarını araç olarak kullanırlar ve onlarla yarışırlar. İhtiyaç ihtirasa, ihtiras ise çatışma, çekişme, güvensizlik ve ayrılıklara yol açar. Sivil toplum; farklılıklar, özel çıkarlar, çatışma alanıdır. Devlet, aile ve sivil toplumdaki sonuç olarak gelişir. Devlet-toplum ilişkisi bir sözleşme ile değil, bireylerin devlet otoritesini kabul etme esasına dayanır. Devlet, sivil toplumu oluşturan bireylerin ve tarafların çıkarlarını korur ve onların güvencesi olur. Sivil toplumdaki özgürlüklerin

sosyal dengeyi bozmadan yaşanabilmesi için güçlü devlet şarttır. Sivil toplumun varlık sebebi, güçlü ve donanımlı bir devleti ortaya çıkarmak içindir (Çaha, 2016: 31-35).

Hegel'e (1991: 62-259) göre sivil toplum, devlet ile aile arasında bir alanı ifade etmektedir, devlet sivil toplumdan oluşan bir yapıdır. Sivil toplum, güven, sevgi ve duygu içeren sınırlandırılmaz farklılıklar ve karmaşıklıklar içinde sözleşme ve mülk çeşitliliği ilişkilerinden oluşan bir yapıdır. Adalet sivil toplum için önemli bir faktördür, iyi yasalar devleti geliştirir. Sivil toplum, bireylerin yaşamlarını sürdürmek için gereksinimlerini karşılayan, içinde özgürlük evrenselliğinin gerçeklerini bulunduran, kurum aracılığıyla ortak faydayı koruyan ve sistemler üzerindeki beklenmedik durumları öngören unsurları içeren bir oluşumdur. Sivil toplum aile bireylerinin bağımsız kişilik kazanarak birbirleriyle bağlantı kurması ile oluşur. Avrupa'da belirli ülkelerde sanayi devrimi ile geleneksel aile yapısı çözülmüştür. Devlet modern bir fabrikaya benzemektedir ve iş bölümleri vardır. Ancak devlette işbölümü bütünü birbirinden ayırır ve bölünmüşlük getirir. Bireylerden oluşan burjuva toplumu bölünmüşlük içindedir. Fabrikada herkes bir parçayı üretir, diğer parçaları üretmez, kabiliyetleri yoktur. Birey tek başına yetersizdir. Dolayısıyla bu düşünce toplumda bölünmüşlük oluşturur. Sivil toplum özel kişiler, sınıflar ve grupların devletle doğrudan ilgisi olmadan meydana getirdiği mozaiktir. Sivil toplum unsurları arasında etkileşim ve kolektif dayanışma şekilleri genellikle kırılma ve çatışma ile karşı karşıya kalmaktadır. Ancak çatışma ve kırılganlıklar yaşanması zorunlu aşamalardır. Toplum çıkar ilişkileriyle örülür ve karşılıklı bağımlılık vardır. Bireyin toplumsal ekonomik eşitsizliğe uygun yaşaması ödevdir. Bu düşünceyle sivil toplumda sınıfların oluşmasına olumlu bakmaktadır. Buna göre, sivil toplumda üç sınıf vardır. Bu sınıflar şöyledir: (1) Tarım sınıfı, (2) Sanayi ve ticaret sınıfı (burjuva), (3) Evrensel sınıftır. Sivil toplumda çözülemeyecek tek sorun yoksulluktur. Yaşanılan toplumunda yoksulluk sömürgecilikle çözülebilir ve köleler toplumun bir parçası değildir (Doğan, 2015: 150-173).

1.2.8. Alexis Tocqueville'nin (1805-1850) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri

Tocqueville (2015: 31-644; 2016: 22-415), 1831 yılında yargıç olarak görev yaptığı Fransa'dan resmi görevli olarak Amerikan ceza infaz sistemini araştırmak üzere gönderildiği dokuz aylık Amerika gezi sırasında tespit ettiği hususları anlattığı eserlerinde; Fransız devriminden sonra Fransa'da kurulacak Cumhuriyet yönetiminin

nasıl olacağını, Amerika örneğinden yola çıkarak anlatmaktadır. Amerikan örneğini yazmasındaki sebebi, Avrupa’da tüm halkların savaş ve sivil ayaklanmalarla boğuşurken, Amerikan halkının uygar dünyada barış ve huzur içinde yaşayan tek halk olarak kalmasına bağlamıştır. Ayrıca kitabı yazdığı 1835 ile 1840 yılları arasında, Avrupa’nın her yerinin alt üst oluşu fakat Amerika’da tek bir isyan dahi yaşanmayışı, Amerika’daki Cumhuriyet yönetiminin insanların haklarına el uzatmak yerine, haklarını muhafaza etmesi, bireysel mülkiyet haklarını teminat altına alması ve Amerikalıların kaos ve despotizm yaşamadığı için bu konuları bilmemesinin kendisini etkilediğini belirtmektedir. Ek olarak Amerika’daki “fırsat eşitliğine” dikkat çekmiş ve fırsat eşitliği olgusunun kamu bilincine ve yasalara belirli bir düzen verdiğini, yönetenlere yeni düşünceler kazandırdığını ve yönetilenlere özel alışkanlıklar edindirdiğini belirtmiştir. Fırsat eşitliği olgusunun devlet ve sivil toplum üzerinde büyük bir etkisi olduğunu ve yeni düşünceleri oluşturduğunu, yeni duygular uyandırdığını, yeni alışkanlıkları telkin ettiğini ve fırsat eşitliğinin oluşturmadığı herşeyi dönüştürdüğünü ve değiştirdiğini gözlemlemiştir. Avrupa ile Amerika’yı eserlerinde kıyaslarken “demokrasi” kavramına da vurgu yapmıştır. Fırsat eşitliği ve demokratik devlet yönetiminin, sivil toplum üzerinde düşünce, değer ve alışkanlıklarda yaptığı etkiyi ele almıştır. Cumhuriyetin ortak ve vazgeçilmez ilkelerini ise; düzen, güçler dengesi, gerçekçi özgürlük, hukuka içten ve derin saygı olarak tanımlamaktadır. Bu eserlerde belirttiği durumların, günümüzde güncelliğini çoğunlukla koruduğu görülmektedir (Alyakut, 2013: 25-27).

Tocqueville (2016: 22-30), Amerikalıların felsefesinde; geleneğin bir eğitim meselesi olduğunu, mevcut durumun farklı hareket etmek veya daha iyi işler ve araştırmalar yapmak için kabul edildiğini, olayların nedenlerinin kendi tarafından ve kendi içlerinde arandığını, yöneme ve araca bağlı kalmaksızın sonuca odaklanıldığını, biçimler üzerinden temelin hedeflendiğini ifade etmiştir. Anglo-Amerikan toplumlarını oluşturan şeyin din olduğu, dinin bütün milli alışkanlıklarda ve vatan fikrinin meydana getirdiği bütün duygularla iç içe geçmesinin dine ayrı bir güç verdiğini belirtmektedir. Ortak düşünceler olmadan bir eylem olamayacağını, ortak eylem olmadan insanların var olabileceğini ama toplum diye bir şey var olamayacağını, toplumun daha ileriye gidebilmesi için toplum fertlerinin zihinlerinde birbirleriyle buluşması ve bazı temel ortak fikirlerle bir arada tutulması gerektiğini ve bireylerin kimi zaman fikirlerini ortak bir kaynaktan devşirmesi ve hâlihazırda olan inançları benimsemeye razı olması gerektiğini

belirtmektedir. Bu durumu dünya üzerinde başkalarının söylediği herşeye inanmayacak veya kendi keşfettiği gerçeklerden çok daha fazla gerçeğin var olduğunu reddedecek kadar büyük bir filozofun olmadığını ifade ederek anlatmaktadır. Ayrıca başkasının söylediğine göre fikir edinen her insanın, kendi aklını köleleştirdiği hususunun doğru olduğunu ancak bu durumun özgürlüğü iyi bir biçimde kullanmaya olanak veren yararlı bir kölelik olduğundan da bahsetmektedir.

Eşit şartlarda yaşayan insanlar, gerçeğin kaynaklarını kendi iç dünyalarında ve kendilerine benzer yerde aramaktadır. İnsanlar eşit olduklarında birbirlerine benzerler ve bireylerin bir insana veya bir sınıfa inanma eğilimi azalır. Bu durumda insanlar, hiçbiri diğerine tam manasıyla güvenmez fakat toplumsal yargılara sınırsız güven duyarlar zira herkes aydınlanma düzeyine sahip olduğu zaman çoğunluğun hakikati bilmemesi mantıklı gelmez. Kitlelere inanma eğilimi artar ve dünyayı kamuoyu yönlendirmeye başlar. Demokratik toplumlarda “ortak düşünce” güçlüdür. Demokratik bir ülkede yaşayan insan kendisini bireysel olarak çevresindeki tüm insanlarla kıyasladığında herkesle eşit olduğunu gururla hisseder fakat kendisine benzeyen herkesi düşündüğünde kendisini büyük bir kalabalıkta önemsiz, zayıf ve kendini aciz hisseder. Bu durum insanı tek başına ve çoğunluğun etkisine karşı savunmasız bırakır. Demokratik toplumlarda “kamuoyu” benzersiz güce sahiptir. Kamuoyu kendi inançlarını insanlara benzetmeye çalışmaz, çoğunluğun akli her bir bireyin akli üzerine büyük bir baskı oluşturur, inançları insanlara empoze eder ve ruhlarına işlemesini sağlar. Bu sayede her bir birey bireysel sınamalara girmeden kamuoyunun kendisine sunduğunu kabul eder. Amerika’da yasalar çoğunluğun toplumu egemen bir biçimde yönetmesine yöneliktir (Tocqueville, 2016: 24-30). Teknolojiye sahip egemen güç, medya ile bireyleri kuşatır. Birbirinden kopuk yaşayan bireyler artan bürokrasi ve kamuoyu aracılığıyla kendilerine önerilen yaşam biçimini sorgulamamaya ve özgürlük bilincini kaybetmeye körü körüne inanmaya başlarlar. İnsanın başkaları ile “aynı düzeyde olma (eşitlik) isteği”, özgür olma duygusundan daha ağır basmaktadır. Bu durum demokrasinin geleceği için tehdit oluşturur (Doğan, 2015: 128-129).

Tocqueville (2016: 386-402) demokrasilerde hiçbir vatandaşın büyük bir güce ve zenginliğe sahip olmaması durumunda diğer biri ifade ile birbirine eşit olduğu durumda, doğal olarak istek ve ihtirasların sınırlı, zevkler ve beğenilerin basit olmasıyla birlikte despotizmin uygun zaman ve mekân bulamayacağını belirtmektedir. Ancak demokratik

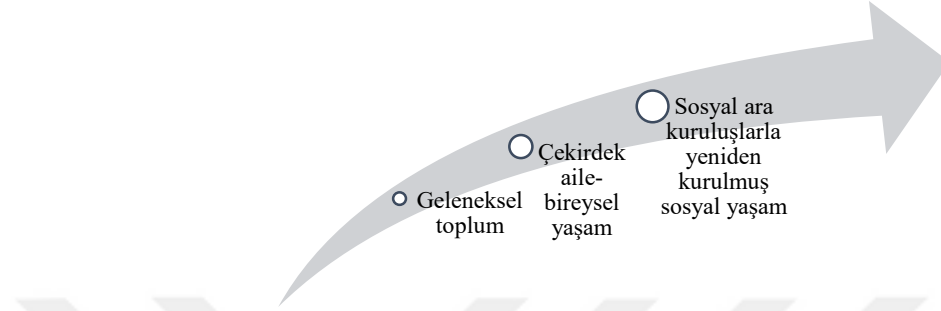
devletlerin büyük çalkantı ve felaketlerin yaşandığı nadir veya geçici kriz anlarında sert ve acımasız olabileceğini de belirtmektedir. Yazar, bugünkü demokratik dünyada, birbiriyle eşit olan ve birbirine benzeyen milyarlarca insanın iç dünyalarındaki küçük ve basit zevkleri tatmin etmek için uğraşırken bencilleşen döngü ile dönüp duracağı ve başkalarına karşı yabancı kalacağı, dünyasının ailesi ve yakın arkadaşları ile sınırlı olacağına vurgu yapmaktadır. Bu döngüde yaşayan insanların ülkesindeki yanı başındaki vatandaşları göremeyeceğini, dokunacağını fakat hissedemeyeceğini, ailesi olsa dahi vatanının olamayacağını ifade etmektedir. Devletin ise, bu insanları mutlu etme ve hayatlarını sürdürme görevini yaparken eksiksiz, düzenli, ayrıntılı, öngörülü ve yumuşak kalpli olduğuna vurgu yaparken, vatandaşların sürekli mutlu olmasını isteyerek onları yetişkin olmaktan ziyade çocukluk çağında bırakıldığını da belirtmektedir. Devletin vatandaşlarını yetişkinliğe hazırlayarak babaya benzeyeceğini, oysaki vatandaşların güvenliklerini sağlayarak, ihtiyaçlarını tespit ederek, keyif almalarını kolaylaştırarak, işlerini çekip çevirerek, üretim faaliyetlerini kontrol ederek, verasetleri düzenleyerek, mirasları paylaştırarak, hayatın zorluklarından ve herşeyi düşünme zahmetinden kurtararak “halkın egemen olduğu bir ortamda vatandaşların çocuk bırakılarak köleleştirilebileceğini” ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Eşitliğin dünyada engellenemeyeceğini, ancak eşitliğin toplumları özgürlüğe ya da köleliğe, aydınlığa ya da karanlığa, refaha ya da yoksulluğa götürmesi toplumların kendi ellerinde olduğunu ve geçmişin geleceği aydınlatmadığı durumda, insan aklının karanlıklarda yürüyeceğini belirtmektedir.

Demokrasilerde her birey eşitlik duygusuyla güçsüzleşmektedir. Güçsüzleştiği bu ortamda özgürlüğünü savunmak için devletsel yönü olmadan, sivil toplumda kendi benzerleriyle birleşmeseydi, tiranlık eşitlikle birlikte kaçınılmaz bir şekilde artardı. Amerika’da halkın bir araya gelerek oluşturduğu örgütler arasında siyasi örgütler oldukça küçük bir parçayı temsil etmektedir. Her yaştan ve her zihniyetten Amerikalı bir araya gelerek örgüt kurmaktadır. Bu örgütler, ticari, dini, ahlaki, büyük, küçük, kalıcı, geçici, genel ve özel vb. olmak üzere oldukça çeşitlidir. İnsanlar bu örgütleri eğlence yapmak, toplantılar düzenlemek, özel mekânlar kurmak, kilise inşa etmek, kitap yayımlamak, uzak yerlere misyonerler göndermek için kurarlar. İnsanlar örgütlerle hastaneler, okullar ve hapishaneler de inşa ederler. Yeni girişimlerin başında Fransa’da devlet, İngiltere’de soylular, Amerika’da ise örgütler/organizasyonlar vardır. İngilizler sıklıkla kendi

başlarına büyük işler yaparken, Amerika’da insanlar en küçük bir iş için dahi örgütlenme yoluna gider. İnsanlar ortak amaçlarını gerçekleştirmek için ortak hareket etmede yetkinleştiği “sivil toplumda örgütlenme” ilmini herşeye uyarladığı için dünyanın en demokratik ülkesi Amerika olmuştur. Demokratik toplumlarda bütün bireyler bağımsızdır, aynı zamanda da güçsüzdür. Kendi başlarına hiçbir şey yapamazlar ve hiçbiri diğerini bir başkasına yardım etmeye zorlayamaz. Bu nedenle eğer demokratik toplumlar özgür biçimde birbirlerine yardım etmeyi öğrenemezlerse, hepsi birden güçsüzlüğe mahkûm olur. Demokratik ülkelerde yaşayan bireyler kişisel zenginliklerini ve entelektüel birikimlerini uzun süre koruyabilirler. Ancak günlük hayatta bir araya gelme yeteneği kazanamazlarsa ve bu yeteneği kullanamazlarsa, uygarlık tehlikeye girer ve zorba bir topluma doğru gider. İnsanlar bireyselleştikçe toplumda en küçük işlerin yapılmasını dahi devletten beklemektedir. Devlet tüm bu işleri tek başına yapamaz. Eğer devlet her yerde sivil toplum örgütlerinin yerini almaya başlarsa demokratik toplumun ahlakı, zekâsı, sanayisi ve ticareti de zarar görecektir. Devlet, siyasi alandan çıkıp tüm endüstriyel faaliyetlere girdiği andan itibaren belirli kuralları dayatacağından emir ve öneriler birbirine karışacaktır. Devlet, herşeyin aynı kalması yönünde dikkatini yoğunlaştırırsa devlet hiç değişmeden kalır ve güncelliğini koruyamaz. Demokratik ülkelerde “örgütlenmeyi bilmek” başlı başına bir bilimdir ve diğer bilimlerin gelişmesi örgütlenme kültürünün gelişmesine bağlıdır. İnsanların uygarlaşması için “fırsat eşitliği”nin yanında “örgütlenme sanatı”nın da gelişerek toplumun bir yeteneği haline gelmesi gerekmektedir. İnsanlar bir ticari işletme kurarken küçük adımlar atarak örgütlenmeyi öğrenirler. Farkına varmadan büyük faaliyetler gerçekleştirme yeteneği kazanırlar. Belirli etkinliklerle örgütlenme adımını atamayan insanlar, ilk kez örgütlenip bir araya geldiklerinde pahalı veya kötü bir deneyime sahip olmaktan korkarlar. Bu tehlikeyi göze almaktan kaçınanlar daha tehlikesiz ve risksiz gördükleri siyasi örgütlere katılırlar. Siyasi örgütler ve sivil toplum örgütleri birbirlerinin varlıkları için gereklidir. Siyasi örgütler olmadan sivil toplum örgütleri de olmaz (Tocqueville, 2016: 142-157).

Modern ve demokratik toplumlarda zayıflayan sosyal bağlar sosyal ara kuruluşlarla güçlendirilebilir. Zayıflayan sosyal bağlar hem demokrasi hem de özgürlükler için tehlikelidir. Zayıflayan sosyal bağları güçlendiren sivil toplum kuruluşları geçmişten günümüze, toplumların kendi sorunlarını çözme yeteneğini ortaya koyması ve kendi çıkarlarını koruması açısından önemini korumaya devam etmiştir. STK’lar günümüz

dünyasında bireylerin yüz yüze sosyal ilişkiler kurabildikleri ortamlar sağlayarak bireylerin ruhsal yalnızlıklarını giderdikleri yerlerdir (Doğan, 2015: 126). Tocqueville (2016: 142-157) geleneksel toplumdaki sosyalleşmeden ziyade bir toplumsal dönüşümden bahsetmektedir. Toplumsal dönüşüm evrelerine göre toplumda, insan yaşamına benzer dönüşümler yaşanmaktadır (Şekil-1).

Şekil-1: Toplumsal Dönüşüm Evreleri

Bu dönüşümde yalın örgütlenme halinde olan kabile toplumu olarak da adlandırılan “geleneksel toplum”, çekirdek aileye dönüşerek “bireysel yaşama” geçiş yapmaktadır. Daha sonra bireyselleşen yaşamlar sosyal ara kuruluşlarla diğer bir ifade ile sivil toplum kuruluşlarıyla yeniden sosyal bağları kurarak “yeniden topluluk ruhunu oluşturur” oluşturmaktadır. Bu süreçleri yaşamadan ilk durumda kalan yalın toplum “sosyal yaşam” konusunda yanlış yönlendirmeye ve bölünmeye maruz kalabilir, fakat bireysel yaşamdan tekrar sosyal yaşama geçen toplum, bireylerin ikna edilmesi zor olduğundan yönlendirmeye ve bölünmeye daha az maruz kalabilir. Geleneksel toplumlar genellikle kanaat önderleri tarafından yönlendirilmektedirler (Doğan, 2015: 129-133).

Tocqueville’ye (2015; 2016) göre sosyal yaşam için beş temel unsur bulunmaktadır. Bunlar; tabandan tavana yönetim yaklaşımı (yerel özellik), kuvvetler ayrılığı, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, sivil toplumun varlığı (örgütlü sivil toplum) ve katılımcılıktır. Tabandan tavana yönetim yaklaşımı (yerel özellik); toplumun, merkezi yönetimce çizilmiş kurallara bağlı olarak kendini ilgilendiren konularda kendi kararlarını alabilmesidir. Tabandan tavana yönetim yaklaşımı halkın toplumsal sorunlara ve sorunların çözümüne ilgisinin artmasına neden olmaktadır. Yönetim gücünün çeşitli makamlar ve kurumlar arasında paylaştırılmasını güçler ayrılığı olarak ifade etmektedir. Güçler ayrılığı merkezi yönetim-yerel yönetim ve yasama-yürütme-yargı (Belediye Başkanı, Belediye Meclisi, Mahkemeler gibi) olmak üzere iki grupta sınıflandırılabilir. Güçler ayrılığında halk, kendi gibi olan eşit haklara sahip olduğu bireylerden bazılarını, yönetim için belirli süreliğine seçmektedir. Güçler ayrılığı, kamu-özel sektör-sivil

toplum olarak da ifade edilebilmektedir (Doğan, 2015: 129-142). Düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün güçlendirilmesi için sivil toplumda gönüllü kuruluşların yaygınlaştırılması önemlidir. Örgütlenme özgürlüğü- vazgeçilmez kişilik haklarındandır. Yerel yönetimler politik faaliyetlerde bulunurken, gönüllü kuruluşlar politik olmayan konularda faaliyette bulunurlar. STK'larda, toplumun değişik kesimleri bir araya gelerek kendi çıkarlarını savunma hakkı elde ederler ve STK'lar demokrasinin tabana yayılmasına aracılık eder. Bu görüşlerle Tocqueville sivil toplumun yapısını çizmektedir. Demokrasinin egemen olduğu yönetimlerde devlet otoritesini sınırlandırmak, toplum çoğunluğunun neden olacağı olumsuzlukları önlemek için devlet otoritesi dışında örgütlenmiş sivil topluma ihtiyaç vardır. Bireyler kendi düşüncelerini savunmak ve yaymak için dernek, vakıf, topluluk, hareket gibi sivil toplum örgütlenmeleri çatısı altında bir araya gelirler. Sivil toplum örgütlenmesiyle demokratik toplumda hem olabilecek aşırılıklar azaltılacak hem de gücü elinde bulunduranlar denetlenebilecektir. Demokrasi, STK'ların katılımı ile kökleşecektir. Tocqueville (2015; 2016) eserlerinde sivil toplum kavramını hiç kullanmamıştır; ancak sivil toplum kuruluşlarına ve sivil toplum kuruluşlarının devletten bağımsızlığına dikkat çekmiştir. Vatandaşların örgütlenerek devlet/hükümet karşısında dikkate alınabileceklerini ve görüşlerini dinletebileceklerini belirtmektedir. Dünyada günümüz sivil toplum örgütlenmelerinde Paine ve Tocqueville'nin fikirleri görülmektedir (Doğan, 2015: 138-141).

1.2.9. Karl Marx'ın (1818-1883) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri

Marx'a (1959) göre; sivil toplum, özel mülkiyetle ortaya çıkmıştır ve toplumsal gelişme için sınıfların, özel mülkiyetin kalkması ve dini inanışların olmaması gerekmektedir. Genel olarak özel mülkiyet kalkarsa ve ortak mülkiyet olursa sorunlar çözülür anlayışıyla devletin ekonomik yapısını şekillendirmiştir. Marx ve Engels (2018: 11-133), "toplumun devlete egemen olması, işçi sınıfınca gerçekleştirildiğinde sınıflar zamanla ortadan kaybolur sonuçta devlet silikleşerek yok olur ve sınıf toplum olacağı için devlete gerek kalmaz" görüşüne inanmaktaydı. Marx (1959), bütüncül bir anlayışla özel mülkiyetin, sınıfların ve dinin insanları ayırtırdığına inanmıştır. İnsanları ayırtıran unsurların ortadan kalkmasını savunmuştur. Özel mülkiyeti tüm kötülüklerin anası olarak kabul etmiş ve din, aile ve mülkiyetin kurumlaştığı alanı "sivil toplum alanı" olarak ifade etmiştir. Devleti, tüm topluma hizmet eden bir varlık olarak değil üretim araçlarını elinde

bulunduran zenginler sınıfına hizmet eden bir varlık olarak tanımlamaktadır. Bu yapının ise işçi devrimi ile aşılabileceğini, devlet ve sivil toplumu tasfiye ederek mülkiyetsiz, sınıfsız ve dinsiz temel yapı kurarak kurtuluşa eren özgürleşen toplum kurmayı hedeflemiştir (Çaha, 2016: 56-60). Marx'ın sivil toplumu, ekonomi ile sınırlı kalmıştır. Marx (1959) bu görüşleri ile tarihsel gelenekleri, devlet stratejilerini ve sanayi toplumundaki toplumsal ilişkileri görmezden gelmiştir. Ayrıca komünist toplumda yöneticilerin nasıl davranacakları konusunda bir açıklama yapamamıştır. Tezleri yirminci yüzyılda çeşitli ülkelerde örneklerle yaşanmıştır, teoride belirttiği birçok şey gerçekleşmemiş ve sınıflar kalkmamıştır, aksine işçi sınıfı adı altında komünist partinin sivil toplumu nasıl baskı altına aldığı görülmüştür. Uygulamada özgürlükler yok edilmiş, özel hayatlar dahi kontrol altına alınmıştır. Marx'ın görüşleri hayalin ötesine geçememiştir (Doğan, 2015: 200-218).

1.2.10. Antonio Gramsci'nin (1891-1937) Sivil Toplum Üzerine Görüşleri

Gramsci (1986), sivil toplumu burjuva egemenliğinin başlıca aracı olarak görmüş ve “hegemonyada zorlama değil rıza vardır” düşüncesini benimsemiştir. Toplumsal rıza sağlayıcı araçlar; zorlayıcılar (ordu, hapishane vb.), gönüllü itaat sağlayıcılardır (kilise, hukuk, eğitim kurumları vb.). İşçi sınıfı ile tek başına hegemonyayı sağlayamayacağını düşünerek köylü sınıfı ile işbirliği yapılmasını öngörmüştür. Bu düşünceye göre sivil toplum ile devlet örtüşmektedir ve serbestlik ilkesiyle (laissez faire) müdahale vardır. En ideal sivil toplumda tüm insanlar gerçekten eşit, akıllı ve ahlaklıdır. Sivil toplum, hukuk kurallarına zorla değil özgür olarak kendiliğinden uymanın söz konusu olduğu toplumsal durumdur. Hegel'in bireysel anlayışın aşılarak evrenselliğe gidilmesi fikrinden ve sivil toplumu başıboş ekonomik alan olarak değil hukuksal ve etik öğeleri içeren alan olarak görmesinden de etkilenmiştir. Hükümet dışı örgütlenmeler olarak kilise, işveren örgütleri, sendikalar, basın gibi organizasyonları sivil topluma dâhil etmiştir. Sivil topluma dâhil kurumlar, toplumsal değerler ve düşünceler üreterek nesilden nesile aktaran organizasyonlardır. Siyasal (kamu) toplum ise; ordu, polis, adliye ve devlet organizasyonlarından oluşur. Gramsci'nin yaşadığı İtalya'da toplum; ekonomi (özel sektör), sivil toplum ve siyasal toplum (kamu) arasında bölünmüş durumdadır. Devletin teşvik ve desteklerinden yararlanmayan küçük ve orta ölçekli işletmeleri (özel sektör) sivil toplum tarafında değerlendirmektedir (Doğan, 2015: 232-264). Egemenliğin politik ayağını devlet ve kültürel ayağını sivil toplum oluşturmaktadır. Devlet toplum çıkarı için

değil egemenliğı elinde bulunduranların çıkarını savunur. Bu nedenle devlet, toplumdaki egemenliğin son bulması ile nihayete erecek geçici bir kurumdur. Egemenlik yalnız politik liderleri ve organizasyonları değil sivil toplum kuruluşlarını ve liderlerini de kapsamaktadır. Bu dönüşümde aydın sınıf aktif rol oynayacaktır. Kapitalist toplumda, sermaye sınıfının hegemonyasını topluma transfer ederek hegemonyanın transferini ön görerek devletsiz sivil toplum amaçlanmaktadır (Çaha, 2016: 60-63).

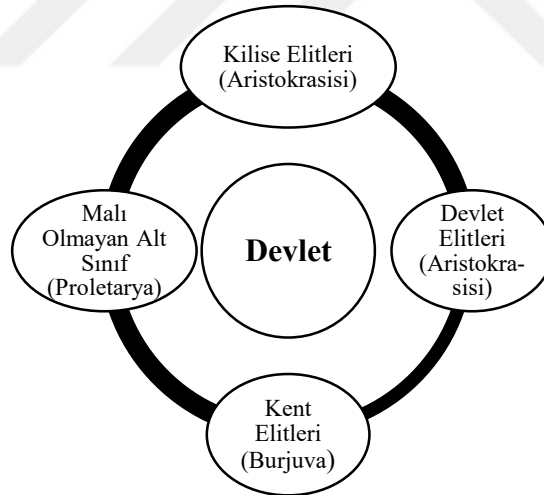
1.3. Avrupa’da ve Türkiye’de Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi

Sivil topluma ilişkin görüşleri tarihsel sıralama ile incelendikten sonra sivil toplumun Avrupa’da ve Türkiye tarihsel gelişimi, sivil toplumun gelişmesine ilişkin bölgesel ve ülkeler arası farklılıklarını görme fırsatı vermektedir. Bu bölümde sivil toplumun Batı Avrupa, Doğu Avrupa ve Türkiye’de gelişimi ayrı ayrı ele alınmaktadır.

1.3.1. Avrupa’da Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi

Avrupa, birçok topluluğa, imparatorluğa ve devlete ev sahipliğı yapmış bir kıtadır. Burada yaşayan topluluklar, imparatorluklar ve krallıklar gibi değişik isimlerde devlet yapıları kurmuşlardır. Kurulan devlet yapıları, genellikle devlet yöneticileri, askerler, tüccarlar, din adamları ve toprağı işleyerek geçimini sağlayan halktan oluşmuştur. On ikinci yüzyıla kadar halkın büyük bölümü geçimini topraktan sağlamıştır ve topraktan elde edilen ürünler işlenirken çoğunlukla insan gücü kullanılmıştır. Ancak dokuzuncu yüzyıldan sonra insan gücü ile çalıştırılan değirmenlerin yerini su gücü ile çalıştırılan değirmenlerin almasıyla birlikte, Avrupa yeni endüstriyel bir üretim aracıyla tanışarak sanayileşme yolunda önemli bir sürece girmiştir. Bu süreç aynı zamanda toplumsal yapıda yeni oluşumları da beraberinde getirmiştir. Dini yapıların örgütlenerek ve bir araya gelerek Papa’nın güçlenmesi ve bunun neticesinde 11. yüzyılda Papa’nın ruhani liderliğini dünyevi liderlere kabul ettirmesi de, Avrupa’da devletsel ve toplumsal yapılarda değişikliklere neden olmuştur (Ersan, 2018: 26-48). Bununla birlikte Batı Avrupa’da devlet alanı dışında, bağımsız, örgütlü toplumsal gelişme ve sosyal konularda öncülük kavramları on iki ve on üçüncü yüzyılda ortaya çıkmıştır. On üçüncü yüzyılda ekonomide yaşanan gelişmeler ve artan zenginlikle özel hayat ve mülkiyet kavramları toplumda yaygınlaşarak farklı yaşam biçimleri meydana gelmiştir. Bu durum sivil toplumun gelişmesine neden olmuştur. Sanayi toplumu öncesi tarım toplumunda aileler;

emeği, parayı ve hammaddeyi kendi elinde bulundururken, fabrikaya dayalı sanayi toplumu; aile içindeki emeği, parayı ve hammaddeyi kendine doğru çekmeye başlamıştır. Bu olayla birlikte emeğin eğitimi ve mesleki eğitim, aileden kamusal alana taşınmıştır. Aile kamusal alanda gücünü kaybetmeye başlamış, birey ön plana çıkmıştır. Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak Avrupa'da esnaf loncaları sivil toplumun temellerinden birini oluşturmuştur. Esnaf kültürünün etkisi altında şehirler kurulmuş, şekillenmiştir. Loncalar ekonomide kurallar koymakta, uymayanları yargılamakta, üyelerine hastalık, ölüm ve yaşlılık yardımları yapmakta kısaca sosyal hayata yönelik düzenlemeler yapmaktaydı. Ekonomik gelişmeler, kentlerde ticari hareketlenmeye sebep olurken yüzyıllarca sürecek göç dalgasını başlatmıştır. Göç ile birlikte kentlerde esen özgürlük havası feodalizmi zayıflatırken, kapitalizme öncülük eden burjuvazimin tohumlarını artırmıştır. Feodalizm, devletin simgesel varlığı olan krallar, kilise elitleri (aristokrasi), ve feodal (asilzade) beylerle korunmaktaydı. Yaşanan ekonomik gelişmelerle ve yeni oluşturulan kentlerle birlikte devlet; kilise ve devlet elitleri, malı olmayan alt sınıf (proletarya) ve kent elitleri (burjuva) gibi modern toplumun sosyal sınıfları ile kuşatılmaya başlamıştır (Şekil-2).

Şekil-2: Modern Toplumda Devleti Kuşatan Sınıflar

Bu kuşatma ile birlikte eşitlik, özgürlük, hukuk devleti gibi kavramlar sosyal yaşamın bir sonucu olarak ortaya çıkarılmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir (Çaha, 2016: 96-103). Sonuç olarak sanayinin gelişmesi ve buna bağlı olarak yaşanan şehirleşme, işçi ve tüccarların kurumsal yapılar altında örgütlenmelerini beraberinde getirmiştir. Bu kurumsal yapılar, gerek şehirlerin ve devletlerin politikalarında etkili olarak bugünkü sivil toplum kuruluşlarının temelini atmıştır (Kayapınar, 2018- 52-72).

Şehirlerdeki servet artışı sonucunda, kamu binaları, dini yapılar, özel konutlar, sokaklar, köprüler, çeşmeler gibi pek çok yapı inşa edilmiştir. Mimarlıkla birlikte birçok yeni meslek oluşmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak okullar ve üniversiteler kurulmuştur. Öğrenci sayılarının artması ile birlikte toplumda düşünsel olarak bir ilerleme yaşanmaya başlanmıştır (Kayapınar, 2018: 52-72). Sanayi toplumu ve kapitalizm, Batı Avrupa’da ekonomik, siyasal ve düşünsel özgürlüklerde gelişmelere neden olmuştur. Bu gelişmelerle ailenin yerini birey almıştır. Birey, doğuştan kazandığı “doğal haklar” ile liberal düşüncede önemli bir yeri doldurmuştur. Bireyi esas alan sermaye, birikim, piyasa ekonomisi, serbest rekabet, sınırlı devlet gibi kavramlar sivil toplumun gelişmesine katkı sağlamıştır. Bireyler, vatandaşlık statüsü kazanırken kadınlar vatandaş olarak tanımlanmamıştır. Bu durum müteakip yıllarda önce İngiltere’de sonrasında Batı Avrupa’da feminizmin bir siyasal ve sosyal hareket olmasına neden olmuştur. Kapitalizm olgunlaştıkça, kamusal yaşamla-özel yaşam arasında ve sivil toplumla-devlet arasında sınırlar belirginliğini kaybetmiştir. Sivil toplumun merkezi olan aile, medeni hukukla evlilik, eşlerin hakları gibi konularla devletin kontrolüne girerken, çocuklar eğitim kurumlarında, anne ve babalar iş hayatında kamusal yaşamın öznesi haline gelerek tüm sınırlarını kamusal alandan gelen değerlere açmıştır. Özellikle yazılı ve görsel medyanın yaygınlaşmasıyla aile, dış dünya ile bütünleşmiş bir kurum olmuştur (Çaha, 2016: 103-106).

Sivil toplum alanı, özel alanı aştığı gibi kamusal alanı da uluslararası alana açarak uluslararası bir boyut kazanmıştır. Non Government Organization (NGO) olarak bilinen STK’lar, ulusal sınırları aşarak uluslararası alanlarda faaliyet göstermektedir. Hatta bu STK’lar kendi devletleri dışında başka devletler üzerinde baskı unsuru da oluşturmaktadır. Batıda büyük ve güçlü STK’lar insan hakları, kadın hakları, demokratikleşme, ekonomik kalkınma, sağlık, eğitim gibi alanlarda Afrika, Latin Amerika ve Asya’da yoğun faaliyetler göstererek devletleri etkilemektedir. Batı Avrupa’da tüm ülkeler sivil toplum açısından aynı düzeyde değildir. Tarihsel özgeçmişlerine bağlı olarak devlet-sivil toplum ilişkisi farklılıklar göstermektedir. Ancak genel olarak Batı Avrupa STK açısından ele alındığında, STK’ların ABD’deki etkin olduğu gözlemlenmemektedir (Tuncel, 2010: 25- 28). Genel olarak bakıldığında İngiliz ve Fransız tipi sivil toplum-devlet ilişkileri göze çarpmaktadır. İngiliz tipi sivil toplum-devlet anlayışı, tarihsel ve toplumsal birikimler ışığında çağın gereklerine göre yeniden

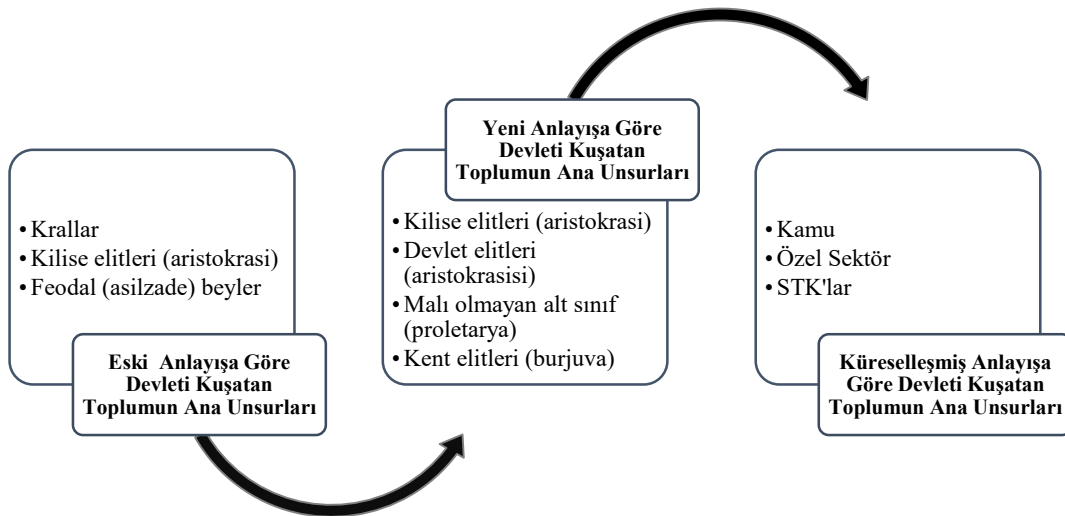
şekillendirilmesi esasına dayanır. Bu yapı sözleşmecî geleneğe uygun olan mevcut İngiliz Devlet yapısı ile varlığını sürdürmektedir. Fransız tipi sivil toplum-devlet anlayışı ise tarihsel ve toplumsal birikimleri yok sayarak kurgusal akıl ile geleceğin oluşturulması esasına dayanır. Fransız tipi bu yapı, Fransız Devlet yapısı ile bazı konularda aşkın devlet anlayışına yakın anlayışı benimseyerek varlığı sürdürmektedir. İngiliz modeli 1980'li yıllarda özelleştirme düşüncesi ile dünyaya öncülük yapmıştır. Bunun yanında Fransız modeli 1990'lı yıllarda ekonomik yatırımların üçte birini devlet teşekküllerine yaptırmıştır. Fransız modelinin etkisi Türkiye, Doğu Avrupa ve Kuzey Afrika gibi ülkelerde hissedilmektedir (Çaha, 2016: 103-116).

Doğu Avrupa'da, Batı Avrupa'daki kadar olmasa dahi sivil toplumun varlığından bahsedilebilir. İmparatorluk Rusya'sında aristokratların hareketi ve Duma yasama meclisi sivil toplumun varlığını gösteren araçlardır. 1905 yılında yapılan Rus Devriminden sonra siyasi partiler doğmuş, değişik medya grupları ve konseyler oluşturulmuştur. Aynı şekilde Doğu Avrupa'da da parlamenter rejimler, siyasi partiler, medya kuruluşları, dernekler ve işçi örgütleri gibi modern sivil toplum unsurları görülmeye başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Doğu ve Orta Avrupa'da kurulan birçok devlet sosyalizmin çekim alanına girmiştir. Doğu Almanya, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya, Bulgaristan, Arnavutluk gibi ülkelerdeki parlamenter rejimler, sivil toplum oluşumları ve sivil toplum kavramı devletle bütünleşen komünist yönetimlerle birer birer yok edilmiştir. Bu süreç 1917 yılından başlayarak 1990'lara kadar devam etmiştir. Sosyalist ülkelerde devlet, sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik hayatta bireylerin yaşamlarına en uç noktasına kadar hâkim olmuş ve sivil olabilen herşeyi yok etmiştir. Yalnızca devlet ideolojisini taşıyan, sivil toplum anlayışından uzak kolektif tarım çiftlikleri, fabrikalar, bilim akademilerinde çalışan insanlar ve emek komünleri kalmıştır. Sivil toplumun gelişmesine zemin hazırlayan özel mülkiyet de devletleştirilmiştir. Dinsel kurumlar da devlet ideolojisine ve yönetimine bağlanmıştır. Bunların içinde yalnızca Polonya'daki Katolik Kilisesi ciddi bir sivil toplum unsuru olarak varlığını devam ettirmiştir. Sosyalist ülkelerde yapılan tüm uygulamalarla sivil toplumun yetişmesi için gerekli olan ekosistem yok edilmiştir. Yirminci yüzyıl sonlarına doğru komünist rejime karşı Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan'da elde edilen başarılar, Sovyetler Birliği, Romanya, Bulgaristan, Doğu Almanya gibi ülkelere de yayılarak sivil toplum öncülüğünde parlamenter sistemlerin

kurulmasını sağlamıştır (Çaha, 2016: 117-128). Özellikle 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile birlikte Doğu Avrupa'da sivilleşmenin, demokratikleşmenin ve devlet dışı örgütlenmelerin önü açılmıştır (Tuncel, 2010: 27; Kahraman, 2002: 47).

Batı ve Doğu Avrupa'da yaşanan olaylar neticesinde; mülkiyetin ve ekonomik kaynakların devletin elinde olması, hayatını sürdürmeye çalışan bireylerin talepkâr olma özelliğini yok ettiği görülmektedir. Mülkiyet ve ekonomik kaynakların özel teşebbüs elinde olması, hayatını sürdürmeye çalışan bireyler için alternatifler oluşturmakta ve bireylere gerek kendi başlarına gerekse STK'larda yer alarak devletten talepkâr olma ve güçlü toplum oluşturma durumunu canlandırdığı gözlemlenmiştir. Zayıf toplum-güçlü devlet, otoriter ve totaliter devleti beslerken, sınırlı devlet-güçlü toplum, sivil toplumu ve demokrasiyi güçlendirmektedir. Totaliter ve otoriter devletler insanlara "mış gibi yapmayı" öğretirken ikiyüzlü, sahte bir toplum ve zayıf bir rejim oluşturmuş, devlete sivil toplumun değil yönetici zümresinin egemen olmasını sağlamıştır (Çaha, 2016: 135-137).

Sonuç olarak Avrupa sivil toplum açısından incelendiğinde, sivil toplum varlığı için yaşananlar eski anlayışı göre devleti kuşatan toplumun ana unsurları olan krallar, kilise elitleri ve feodal beylerin oluşturdukları statükonun, sanayileşme ve yeni oluşturulan kentlerle yıkıldığı, güçlü özel sektör ve mülkiyet hakları ile yeni anlayışına göre devleti kuşatan toplumun ana unsurlarının, kilise elitleri (aristokrasi), devlet elitleri (aristokrasi), malı olmayan alt sınıf (proletarya) ve kent elitleri (burjuva) şeklinde oluşturulduğu gözlemlenmektedir (Şekil-3). Bu durum günümüzde küreselleşen toplumun ana unsurları olarak ifade edilen kamu, özel sektör ve STK tanımlamaları ile özetlenebilmektedir.

Şekil-3: Değişen Anlayışlara Göre Devleti Kuşatan Toplumun Ana Unsurları

Batı ve Doğu Avrupa’da yaşananlar, sivil toplumun devletin önleyici ve sınırlayıcı özelliğiyle oluşturduğu ekosistemde varlık bulduğu ve güçlenerek varlığını sürdürdüğü nihai sonucunu göstermektedir.

1.3.2. Türkiye’de Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi

Geçmiş insanoğlunun var olduğu ilk yıllara dayanan Anadolu Medeniyeti sivil toplum açısından çok önemli tarihi ve kültürel miras değerlerine sahiptir. Anadolu topraklarındaki sivil toplum varlığı, Türkiye’de sivil toplumun tarihsel oluşumu ana başlığında tarihsel gelişimi, Osmanlı Devleti’nde ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde sivil toplumun tarihsel gelişimi alt başlıklarında incelenmektedir.

1.3.2.1. Osmanlı Devleti’nde Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi

Din sosyolojisine göre Weber (1991), dinleri, öteki dünya odaklı ve bu dünya odaklı dinler olarak tanımlamaktadır. İslam Dini yaşanılan dünya odaklı dinler kapsamında yer alırken daha dünyevi olayları düzenleyici emirleri içermektedir (Uysal, 2016: 175). İslam Dininde aile, haksız yere cana kıymak, çalışan hakkı, zekât, köleliğin kaldırılması, eşitlik, çocuk hakkı, din hürriyeti, kadın hakkı, kul hakkı, mülkiyet hakkı, miras, ticaret gibi birçok sosyal hayata yönelik sivil toplumla ilgili düzenlemeler bulunmaktadır (Karaman vd., 2004: 1-604; Hz. Muhammed (s.a.v.): 632; Ünal, 2012: 10-254; Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 108-279).

Osmanlı Devleti’nin yapısı “aşkın” devlet anlayışı ile örtüşmekle beraber (Çaha, 2016: 142), İslam Dininden kaynaklanan kendine özgü bir hümanist yaklaşımı da içermektedir. Kendine özgü hümanist kültür, Osmanlı Devleti’ne, İslam dini Peygamberi Hazreti Muhammed (s.a.v.) zamanından beri İslam devletlerinden ve Selçuklu’dan kalma vakıflar vasıtası ile toplumda gelir dağılımındaki farklılıklar giderilerek, sosyal yardımlaşma ve toplumsal sosyal huzur sağlanarak oluşturulmuştur (Öztürk, 1995: 121-125; 203). Avrupa’dan farklı olarak Osmanlı Devleti’nde, Avrupa’daki gibi sivil toplumun temel unsurlarını oluşturan aristokrasi ve burjuvazi sınıfı bulunmamaktadır. Osmanlı Devleti’nin sınıfsız bir yapıda olması devlet-toplum bütünleşmesini sağlamıştır. Osmanlı-Türk hümanist kültürünün en önemli özelliklerinden biri de önceliğin bireye değil, kolektiviteye (topluluğa) verilmesidir. Osmanlı siyasal kültüründe devletin varlığı ve birliği, her türlü farklılığın, özgünlüğün ve yaşam hakkının üzerinde yer almıştır.

İslamiyet ile yoğrulmuş Osmanlı Devlet kültüründe “insan hak ve haysiyetine” verilen önem, batı kültürü ve Hristiyanlıkla kıyas edilemeyecek şekilde oldukça yüksek bir düzeyde olmuştur (Çaha, 2016: 147-153). Osmanlı Devlet kültüründe, İslam Dininde belirtilen düzenlemeler ve kurullar titizlikle uygulanmıştır. Bu nedenle Avrupa’da karşılaşılan büyük halk ayaklanmalarına rastlanılmamıştır. Osmanlı Devletinde ayaklanmalar genellikle askerler tarafından gerçekleştirilmiştir. Askerler; rahatlarının ve statükolarının bozulması, maaşlarının ve sefer bahşişlerinin verilmemesi veya geç/ eksik verilmesi gibi sebeplerden ayaklanmışlardır. Ayrıca büyük kitleler halinde olmamakla birlikte az sayıda esnaf vergilerden dolayı, maddi bakımdan kuvvetli kimseler (ayanlar), devlete hizmet eden aileler, beylerbeyleri, voyvoda gibi vazifeliler, fırsat bulduklarında yabancıların desteklerini alarak başkaldırmışlardır. Bu ayaklanmalar daha çok halk ayaklanması olarak değil toplumda yönetimi bulunduranların güçlerini veya statükolarını kaybetmemek üzere yaptıkları ayaklanmalardır. Zaman zaman bazı bölgelerde halk, vazifelerini kötüye kullanan beylerbeyleri, sancakbeyleri, subaşılar, sipahiler, voyvodalar, naipler, zabıtlar gibi görevlilere karşı ayaklanmış olsa da Osmanlı Devleti görevlilerini uyararak, görevden alarak ve gerektiğinde eşkıyalara karşı takviye kuvvetler göndererek halkın can ve mal güvenliğini sağlamıştır (Kütükoğlu, 2018: 71-107).

Türk toplumu herhangi bir Avrupa ülkesinde görülmeyecek şekilde devletine karşı sevgi ve saygı duymaktadır. Devlet yöneticilerine (ulu emre) itaat, dinsel bir vecibe olarak görülmektedir. Osmanlı şehirleri, bürokrasi ve ordunun merkezi olduklarından Batı Avrupa’daki gibi ticari faaliyetlerin merkezi olarak kurulmamıştır (Çaha, 2016: 148-155). Günümüz Türkiye’sinde bu yapıyı en iyi anlatan şehir Ankara’dır. Osmanlı şehirlerinde halk, yöneticiler, ordu mensupları, çiftçi ve vergi memurlarından oluşmaktaydı. Batı Avrupa’daki Burjuvazi sınıfı, Osmanlı şehirlerinde oluşmamıştır. Burjuvazi yerine şehirlerde oluşan devlet elitleri (devlet yöneticileri) zaman zaman devlete karşı ayaklanmalarda bulunmuşlardır. Halk bu ayaklanmalarda genellikle devletin yanında yer almıştır. Osmanlı’nın son dönemlerinde gücün, sivil bürokrasiye, orduya, dinsel ve adli kurumlara geçtiği görülmektedir. Ekonomik hayat büyük ölçüde Müslüman olmayanlar tarafından yönlendirilmekteydi. Yönetim ise eyalet sistemi yönetimi (yerel yönetim) şeklindeydi. Her eyalet kendi yaşayışını devam ettirerek, çoğulcu sivil toplum yapısını da devam ettirmekteydi. Osmanlı Devletinde nüfus, savaşçı ve yönetici sınıfını oluşturan askeriler ve reaya sınıfından oluşmaktaydı. Askeriler, kamu görevini yerine

getirdiklerinden her türlü vergiden muaftılar. Reaya olarak adlandırılan grupta; üretim faaliyetinde bulunan ve vergi yükümlülüğü olan tüccar, zanaatkâr ve köylüler bulunmaktaydı (İnalçık, 2017: 9-10). Osmanlı Devleti'nde, yöneticiler, soylular, dini kurumlar, vakıflar, ulemalar, çiftçiler (köylüler), ahilik teşkilatı (esnaf) ve tüccarlar devleti kuşatan toplumun ana unsurlarını oluşturmuştur.

İslam dininden kaynaklanan kendine özgü bir hümanist yaklaşımın tezahürü olan ve STK'lar olarak adlandırılan vakıflar, Osmanlı Devleti'ne, İslam dini Peygamberi Hazreti Muhammed (s.a.v.) zamanından beri İslam devletlerinden ve Selçuklu'dan mirastır ve toplumda gelir dağılımındaki farklılıkların giderilmesi, sosyal yardımlaşmanın sağlanması, toplumun sosyal huzurunun sağlanması konularında faaliyetler göstermiştir (Öztürk, 1995: 121-125; 203). XVI. yüzyılın sonlarına doğru Mekke ve Medine'deki kurumlara tahsis edilen ve çeşitli bölgelerde bulunan vakıfların tek bir elden yönetilmesi için 1586 tarihinde Osmanlı Devleti Evkâf-ı Haremeyn Nezâreti kuruldu. Vakıf yönetimlerinin dağınık bir halde bulunması birçok yolsuzluğa sebep olduğundan I. Abdülhamid "Hamîdiyye" ismiyle önde gelen vakıfların kontrolü için 1774 yılında yeni bir teşkilât kurdu. Müteakip yıllarda çeşitli isimler altında vakıfların daha iyi yönetilmesi için teşkilatlar kurulmuştur. 14 Ekim 1826 tarihinde bu teşkilatlar Evkâf-ı Hümayun Nezâreti adını aldı. Kurulduktan beş yıl sonra bu teşkilata bağlı vakıf sayısı 632 olmuştu. Daha sonra bu kuruluş, 1921 tarihli Teşkilât-ı Esâsiye kanununa göre Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti içinde Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti adını almıştır, sonrasında ise 3 Mart 1924'te kaldırılarak başbakanlığa bağlı bir umum müdürlük haline getirilmiştir (TDV İslâm Ansiklopedisi: 1995; Öztürk, 1995: 3). Batılılaşma ve yenileşme döneminde arka arkaya yürürlüğe konulan kararlarla, Osmanlı sivil toplum hayatında sosyal, siyasî ve kültürel alanda kalıcı izleri olan vakıflar, devletin çöküş dönemi olan XIX. yüzyılda dahi Türk istihdam ve iktisadî hayatının % 16'sını etkilemiştir (TDV İslâm Ansiklopedisi, 1995). Osmanlı Devleti'nde ve Türk-İslam Devletlerinde vakıflar, ellerinde bulunan mülklerle devletten bağımsız olarak "toplumda gelir dağılımındaki farklılıkların giderilmesi, sosyal yardımlaşmanın sağlanması, toplumun sosyal huzurunun sağlanması" konularında hareket edebilen, ancak mali denetimleri (harcama vb.) devlet tarafından yapılan güçlü bir sivil toplum varlığını temsil etmiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar sivil toplumun unsuru olarak

kendilerine ait özel mülklerle vakıflar göze çarparken, dernekler de bu dönemde sivil toplumun bir unsuru olarak göze çarpmaya başlamıştır.

Ahilik teşkilatı, Fütüvvet teşkilatının Anadolu sahasındaki uzantısı olarak değerlendirilmektedir (Günaydın, 2015: 11, 230; Öngören, 2018: 59). Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin kayınpederi Şeyh Edebalı Ahilerin reisiydi. Osman Gazi kayınpederinden idari ve dini konularda dersler almıştır (Öngören, 2018: 59). Orhan Gazi, Alâeddin Çandarlı Halil Paşa, Murat Hüdavendigâr gibi Osmanlı Devleti yöneticileri Ahi peştamalı giyinip kuşanmıştır (Çaha, 2016: 161) ve dönemlerinde ahilerin reisliğini yapan devlet yöneticileri de olmuştur (Öngören, 2018: 59). Bu durum Osmanlı'da sivil toplumun, devlet tarafından tanındığını ve varlığının kabul edildiğini göstermektedir. Ahilik teşkilatı 16. yüzyıldan itibaren çözülmeye başlamıştır, zamanla yerini loncalara bırakmıştır (Çaha, 2016: 161). Ahilik teşkilatının gerileme ve çözümlenmesinin sebepleri; iş ahlakının bozulması, esnafa konan yüksek vergiler, kapitülasyonlar ve yabancı malların ikame olması, sermaye birikimin yetersizliği, köyden şehre göçün artması, İngilizlerle imzalanan serbest ticaret anlaşması (Durak, İrmış ve Özdemir 2017: 113-114), coğrafi keşiflerle ticaret merkezlerinin Osmanlı Devleti dışına kayması, 1587 yılında askerlere verilen esnaflık yapma yetkisi sonucunda yaşanan ticari yozlaşma ve çift hane sisteminin bozulmasıdır. Çift hane sistemin bozulması ile kırsal alanlarda yaşayan çiftçiler şehirlere akın etmiş ve şehirlerin dengesi bozulmuştur. 1727 yılında Ahilik Teşkilatları Gedikli Teşkilatlarına, 1861 yılında Gedikli Teşkilatları Lonca Teşkilatlarına yerini bırakmıştır. Bu değişim ve Lonca isminin verilmesi, Avrupa'daki Lonca etkisi ile olmuştur. Gedik ve Lonca teşkilatı, devletin verdiği senet ve ruhsatla kurulmuştur. Bu uygulamayla Gedik ve Lonca Teşkilatları yönetime bağlı kalmışlardır. Bu senede sahip olanlar ticarete atılabilmekte ve ayrıcalıklar elde edebilmekteydiler. Sahip olmayanlar ticarete atılamamaktaydılar. Lonca sistemi, temeli Selçuklu Devleti'nden gelen kendine özgü felsefesi ile bir sivil toplum unsuru olan "gönülde ahlak ve iman, işyerinde ticaret ve zanaat" ilkesini benimseyen Ahilik Teşkilatı'nın devamı olarak uygulanan bir sistemdir. Loncalar, esnafların örgütlenmiş şeklidir, amacı ise sivil toplum unsuru olarak merkezi yönetim ile esnaf arasında köprü görevini yerine getirmektir. Loncalar devletten bağımsız olarak; üretim kalitesini artırma, kalifiye personel yetiştirme, ustalık sertifikası verme, iş ve ticaret ahlakını geliştirme ve denetleme, işçileri koruma, cezai yaptırım uygulama ve üretimi ucuz maliyetle tüketiciye

ulaştırma gibi görevleri yerine getirmişlerdir. 16. yüzyıla kadar Ahilik Teşkilatı başı olan Kethüda/Şeyh teşkilat üyeleri tarafından seçilmekteydi. Bu yüzyıldan sonra Ahilik Teşkilatı başı, merkezi otorite tarafından atanmaya başladı. Bu teşkilatlar, ekonomik hayatın aktif unsurları olduklarından yaygın ve önemli sivil toplum kuruluşları olmuşlardır. Bu yapı 1912 yılında çıkarılan kanunla bugünkü Esnaf ve Sanatkarlar Odası adını almıştır. Osmanlı Devlet ekonomisi, tarım ve ticaret ağırlıklı bir yapıdan oluşmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin Doğu toplumları ile olan ticaretini İranlı tüccarlar, Batı toplumları ile olan ticaretini ise Cenevizli tüccarlar, iç ticaretini ise çoğunlukla gayri Müslim Osmanlı tebaası gerçekleştirmekteydi. Bu nedenle ticaretle uğraşanlar, Batı Avrupa'daki gibi toplumsal yaşayışı sürükleyici ve değiştirici bir rol oynamamışlardır (Çaha, 2016: 162-164).

Osmanlı Devleti'nde dinin kurumsallaşmış hali tarikatlar, 8. yüzyıldan günümüze kadar tüm İslam coğrafyasında olduğu gibi yaygın olarak halkın maneviyatını yükselterek imanını artırmaya yönelik hizmetleri yerine getirmiştir. Tarikatların amacı, 'toplumun kemali ancak ferdin kemaline bağlıdır' anlayışı ile bireylerin maddi ve manevi ilerlemesini sağlamaktır. Tarikatlarda birçok devlet adamı, mimar ve bilim insanı yetiştirilmiştir. Tarikat eğitimlerinin verildiği yerde dervişlerin kalacağı yer buluyorsa tekke, dervişlerin kalacağı yer bulunmuyorsa zaviye olarak adlandırılmıştır. İlk tekkenin 8. yüzyılda Filistin'in Ramallah beldesinde (Çelebi, 1270) ve Basra civarında Abadan'da (Teymiyye ve Takıyyüddin Ahmed, 1381) kurulduğuna dair iki farklı bilgi bulunmaktadır (Ceyhan, 2018: 28-33). Osmanlı Devleti'nde dini yapıyı oluşturan ve geçmişleri 8. yüzyıla dayanan tarikatlar, tekkeler ve zaviyeler devletin kuruluşunda gösterdikleri çabalardan dolayı yöneticiler tarafından desteklenmiştir. Tarikatların yönetimini üstlenen âlim şeyhler, açık (zahir) ve gizli (batın) ilimleri alarak yetişmişlerdir ve tasavvufla bu ilimleri birleştirerek eserler meydana getirmişlerdir. Zamanla şeyhlerle yöneticiler arasında yakın tasavvufi ve akrabalık ilişkileri oluşmuştur. Bazı şeyhlere tasavvufi faaliyetlerinden dolayı maaş bağlanmıştır. Osmanlı Türkiye'sinde dini hayatı tesis eden en yaygın tarikatlar, Bektaşîyye, Mevlevîyye, Bayramîyye, Rifaiyye, Zeyniyye, Halvetîyye, Nakşibendiyye, Kadiriyye, Sa'diyye, Bedeviyye, Evhadiyye, Kazeruniyye, Semerkandiyye ve Şazeliyye idi. 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nde iki bine yakın tekke bulunmaktaydı. 1812 yılında çıkarılan düzenleme ile tekkelerde boşalan şeyhliklere tayinin sapkın düşünceleri engellemek maksadıyla Şeyhülislam'ın görüşü

alınarak yapılması, tekkelerin idari yönden Şeyhülislam'a, mali yönden Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bağlanması uygulamaları getirilmiştir. Devlet–tekke arasındaki sağlıklı denge zaman zaman bozulmuştur. Bu bozulmanın sebebi devlet düzeninin bozulma tehlikesi (isyanlar, ayaklanmalar) ve Ehl-i sünnet çizgisinden çıkılmasıdır. Tekkeler arasında da zaman zaman fikir ayrılıkları ve çatışmalar yaşanmıştır (Öngören, 2018: 55- 88). Tarikatlar sivil toplum unsurudur, yapılan düzenlemelere göre ve uygulamalara göre tam anlamıyla devletten bağımsız varlık gösterdikleri söylenemez. Dini yapıların devletten bağımsız varlık gösterememesinin ana nedeni, dinsel kurumun başındaki Şeyhülislamın Osmanlı sultanları tarafından atanmasıdır. Şeyhülislamın devlet işlerine müdahale yetkisi bulunmamaktaydı. Devletin taşradaki temsilcisi olan ulemalar, devlet tarafından atanmakta ve statüleri devlet tarafından belirlenmekteydi. Ulemaların görevleri vergi toplamak, hukuksal işlere bakmak ve eğitim faaliyetleri gerçekleştirmekti. Osmanlı Devletinde geniş bir alanda faaliyet gösteren vakıfların yöneticileri genellikle ulemalardan oluşmuştur. Osmanlıdaki vakıfların kuruluşu ve idamesine sultanlar ile sultan yakınları büyük katkı sağlamıştır. Bu durum devlet ile dini kurumlar arasındaki ilişkileri güçlendirmiştir. Batıda ise; kilise önce devletin üzerinde sonra devletin dışında kalan bir aristokrasi oluşturmuştur. Bu dinsel aristokrasi sınıfı devlet alanı içinde ve dışında kendi ekonomik kaynağı ve insan kaynağı olan sivil toplum özelliğini korumuştur (Çaha, 2016: 164-166).

Osmanlı Devleti'nde taşradaki soylular sivil toplumun diğer bir unsurudur. Ayan, yerleşim yerinde maddi bakımdan kuvvetli, sözü geçen kuvvetli kimseler için kullanılan bir terimdi. 16. yüzyılda bu anlamda ayan kelimesine rastlanırken, bu yüzyılda sonundan itibaren ayanlar güç kazanmaya başlamışlardır. Devlet otoritesinin zayıflamaya başladığı 17. yüzyılda taşrada bazı kimselerin ve ailelerin sivrildikleri görülmektedir. Tımar rejiminin bozulması ve maddi bakımdan zayıflayan köylülerin topraklarını satmaları, toprakları satın alan ayanları güçlendirmiştir. Bu sayede servet ve güç sahibi olan ayanlar devlet karşısında sözleri dinlenir hale gelmiştir (Kütükoğlu, 2018: 97). Eyalet ve Sancak yöneticileri; tımar sistemi bozulunca vergileri toplamak, güvenliği sağlamak ve cepheye asker toplamak üzere bölgedeki nüfuzlu ve saygın kişilerin, ayanların yardımına başvurmuşlardır. Yerel yönetim ile halk arasında resmi bir sıfat kazanan ayanlar, halk tarafından seçilmekte, merkezi otorite tarafından atanmaktaydı.

Giderek güçlenerek merkezi otoriteye karşı etkin güç oluşturmuşlar, asıl görevlerini aştıklarında ise yasaklanmışlardır (Çaha, 2016: 167-168).

Osmanlı Devleti'nde kırsal toplum, işgücünün dışarıdan karşılanmaksızın yalnızca aileden karşılanması ve yalnızca çalışan ailelerin maddi ihtiyaçlarının giderilmesi için kurulan ekonomik yapıdır. Roma, Bizans ve Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiş alanlarda binlerce yıl uygulanan kırsal toplumun temel hücre yapısı çift hane sistemidir. Çift hane sistemi; kırsalda yaşayan hane halkının emeği ve bir çift öküz ile işlenen çiftlik arazisi büyüklüğünü ve üretim kapasitesini ifade etmekteydi. Aile, işgücü ve sermayesi kendine özgü bağımsız üretim tarzını ifade eden yapı olmuştur. Kırsal alanlarda yaşayanlar, yönetime mutlaka teslim etmeleri gereken parayı ödeme açısından bağımlı, üretimi kendi başına örgütleyebilmesi, iş güvencesi olması ve kimsenin keyfi doğrultusunda kendini kölelik mantığı ile kullandırmaması anlamında, hür ve serbest bir yapıya sahip olmuştur. Bu yapı, 19. yüzyıla kadar tarımsal üretimin ve kırsal toplumun temel yapısı olarak varlığını sürdürmüştür. Bu uygulamayla köylü daimi kiracı statüsünde kalmıştır. Köylüye verilecek arazi miktarını ve işgücünü belirlemek için erkekler, temel nokta olarak ele alınmıştır. Standart birim, bir çift öküzle işlenebilecek büyüklükte arazi ve evli aile olmuştur. Verilen arazi, aileyi besleyecek, yeniden üretim masraflarını karşılayacak ve himaye bedelini (vergiyi) ödeyebilecek büyüklükte olmuştur. Devlet bu modeli korumaya özel önem vermiştir. Çiftliğin bölünemeyeceği kanun hükmü olarak uygulanmıştır. Devlet temsilcilerinin arazi ekip biçmesi kesinlikle yasaklanmıştır. Çift hane sisteminde verilecek arazi miktarı, arazinin kalitesine göre belirlenmiştir (İnalçık, 2017: 169-175).

Osmanlı Devletinde askerler, merkezde veya yerel kesimde yönetimi ele geçirmek ve daha çok para kazanmak için zaman zaman ayaklanmışlar veya eşkıyalık yapmışlardır. 16. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti fetih stratejisiyle elde ettiği yeni topraklarda, uç bölgelerinde, akıncı örgütlenmesi ile örgütlenmiştir. Uç bölgelerine köylüler gönüllü olarak Anadolu'dan göç ederek yeni yerleşim alanları oluşturmuştur. Fetih stratejisi ile Anadolu'daki reaya sınıfından binlerce genç tımarlı sipahi veya kale muhafızı olarak uç boylarında görev almıştır. Aynı zamanda fetih stratejisi, gençlerin cesaret ve kahramanlıklarını ispat ederek askeri sınıfa yükselmelerine olanak sağlamıştır. 16. yüzyıl sonlarında ve 17. yüzyıl başlarında Avrupa'nın yeni askeri teknolojiyi kullanmasıyla birlikte fetihler durmuş ve akıncı örgütlenmesi çökmüştür. Bu durum mali devlette

bunalıma ve Anadolu'da nüfus artışına neden olmuştur. Fetihlerin durması, gerilemenin başlamasına ve askerlerin kargaşa çıkararak ayaklanmalarına neden olmuştur. Fetih stratejisini canlandırmak için Osmanlı Devleti, savaşa daha çok para harcarken mali açıdan çıkmaza sürüklenmiştir. Osmanlı gümüş parası tağşiş edilerek Osmanlı akçası değersizleşmiş, yerini Avrupa paraları almış ve bu olayla birlikte Osmanlı Devlet ekonomisi, Avrupa yörüngesine girmiştir (İnalçık, 2017: 7, 17- 20). Osmanlı Devleti'nde genellikle son iki yüzyılda yaşanan ayaklanmalar, ekonomik gerilemenin sebep olduğu bilimde, sanatta, sanayide ve teknolojideki gerilemeyi durduracak modernleşme arayışları gerekçe gösterilerek yapılmıştır (Çaha, 2016: 168-169). Batıda gelişmeyi sivil toplum isterken Osmanlı'da gelişmeyi yöneticiler istemiştir. 19. yüzyılda modernleşme çabaları, anayasal sistemin gelişmesine ve devletçi elit sınıfın oluşmasına neden olmuştur. 1876 yılında kurulan ilk Osmanlı Parlamentosu, sivil toplum lehine bir gelişmedir. Yine bu modernleşme sürecinde gazeteci ve aydınlar, zamanla devlette söz sahibi olmuştur; bu grup zamanla sivil toplum üzerinde kendi hegemonyalarını, statükolarını kurarak sivil toplumun gelişmesine de engel olmuşlardır. Osmanlı Devleti modernleşme politikası özünü üç görüş üzerine inşa etmiştir. Bunlar; Batıdan uzman getirmek, teknik bilgi edinmek için batıya öğrenci göndermek, Batı bilimini öğreten kurumlar kurmaktır. Bu politika sonucunda yaygın eğitim kurumları ortaya çıkmış ve kadınları da kapsayan bir eğitim uygulanmaya başlanmıştır (Çaha, 2016: 173-175). Mardin (2017: 121-126); Avrupa'ya eğitim almak için gidenlerin, gittikleri ülkenin eğitim sisteminde çocukluktan beri yetişmediklerinden fikirsel altyapıdan yoksun olarak bütünü göremeden sınırlı bakış açıları ile olayları değerlendirerek "fikir sahibi" olduklarını belirtmektedir. Ayrıca aydınların gittikleri ülkede edindikleri fikirlere ülkelerine döndüklerinde karşılık bulamadıklarını diğer bir ifade ile edinilen fikirlerin ülke gerçekleri ile örtüşmediğini de ifade etmektedir. Modernleşmeyi sağlamak için batıda eğitim alanlar, ülkelerine döndüklerinde hem aydın hem de bürokrat olarak görev almışlardır. Aydın-yönetici bakış açıları ile toplum gerçeklerini sadece kendi düşüncelerinde olan teoriye dönüştürerek modernleşmeye çalışmışlardır. Bu durum devletin egemenliği, millete vermesine rağmen Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra da devam eden aydın-yönetici uygulamasına dönüşmüştür. Aydın-yöneticiler, toplum gerçeğine uygun olmayan uygulamaları topluma dayatması sonucunda sivil toplumun sesi giderek kısalmış ve sivil toplumda aydın-yönetici egemenliği kurulmuştur (Çaha, 2016: 172).

Genel olarak Osmanlı Devleti'nde vakıflar, ahilik teşkilatı, dini kurumlar, tüccarlar, soylular (ayanlar), kırsal toplum (köylüler), şehirler, sivil topluma potansiyel oluşturmuşlardır. Bu kesimlerin devlete kısmi bağımlılığı ve kısmi bağımsızlığı Batı Avrupa tarzında merkantilist yapıda, hümanizm, parlamentarizm ve liberalizm gibi demokratik temellerin atılmasını geciktirdiği söylenebilir (Çaha, 2016: 168). Ancak, Osmanlı Devlet kültüründe İslam Dininde belirtilen kurallar ve düzenlemeler titizlikle uygulandığından halkın genellikle huzur ve mutluluk içinde yaşadığı görülmüştür. Bu durumu Osmanlı Devletini gezen Avrupalılar, sınıflar arasında yüksek düzeyde bir akışkanlık olduğu ve uzun geçmişe dayalı eşitlik ve akrabalık bağları ile korporatif örgütlenme türünün devletin bütününde yaygınlaştığı gözlemlenmiştir (Mardin, 2017: 96). Osmanlı Devleti'nde, Avrupa'da karşılaşılan büyük halk ayaklanmalarına rastlanılmamakla beraber, daha çok dışarıdan yapılan müdahalelerle merkezi devlet yönetimini veya yerel yönetimi ele geçirmek için yapılan 'merkezi veya yerel asker aristokrasi sınıfı ayaklanmalarına' rastlanmaktadır. Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'nde, kendine özgü, İslam Dinini esas alan halkın ihtiyaçları ve değerlerine uygun olarak oluşmuş sivil toplum yapısının varlığından söz edilebilir. Böyle bir sivil toplum varlığından da, devletiyle halk arasında kuralların Kadir-i Mutlak Yaradan Allah'ın gönderdiği Kur'an-ı Kerim ile konulduğu ve Kur'an-ı Kerim içerisinde sivil toplum kavramının temelini oluşturan "yaşam ve mülkiyet hakkı"ları başta olmak üzere toplumsal yapının tüm alanlarını kapsayan insan, hayvan ve tüm tabiatın yanı sıra dünyayı sürdürülebilir kılacak pek çok düzenlemeyi içeren evrensel mutabakatın korunmasına yönelik yazılı bir "Evrensel Sözleşme"nin var olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu mutabakatın Batılaşma hareketleriyle birlikte toplum gerçeğiyle uyuşmayan uygulamaların gerçekleştirilmesiyle bozulmaya başladığı söylenebilir.

1.3.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi

Birleşik Krallık'taki gibi bir parlamentarizmin Türkiye'de olamayacağı iki yüzyıllık bir süreçte vatan topraklarında çıkan birçok ayaklanma ile öğrenildiğinden rejim değişimi, bir Rus veya bir Fransız devrimi gibi sosyal sınıfa bağlı olarak değil dış düşmanlara karşı yapılan savaş sonrasında yeni bir yönetim biçimi getirilerek gerçekleştirilmiştir (Ortaylı, 2019: 11-14). Osmanlı Devleti'ni yeni bir devlete dönüştüren bu devrim, sosyal tabandan ayrı olarak sınırlı aydın-yönetici bir kadronun düşüncelerindeki projenin uygulanmasını sağlayan bir devrimdir. Ne Fransa'daki gibi

köylü sınıfı desteği, ne de Rusya'daki gibi işçi sınıfı desteği ile olmuştur. Aksine işçi ve köylü sınıfı, Mustafa Kemal Atatürk tarafından "memleketin efendisi" olarak tanımlansa da, bu devrimde yer alan diğer aydın-yönetici sınıfı tarafından "cahil-cühela" olarak tanımlanarak değiştirilmesi ve dönüştürülmesi hedeflenen kesim olarak görülmüştür. Mevcut toplum olduğu gibi kabul edilmeyerek, aydın-yöneticilerin düşüncelerinde belirtilen şekle dönüştürülerek ideal varlık (toplum) haline getirilmeye çalışılmıştır (Çaha, 2016: 192-193).

1920 yılında eski anayasa ile yeni bir kurucu meclis oluşturulmuştur. Daha sonra 1921 yılı Ocak ayında yeni anayasa mecliste kabul edilmiştir. Bu anayasa ile mecliste toplumdaki her görüş temsil edilmiştir. Yurdun düşman işgalinden kurtarılmasından sonra Saltanat ve Hilafet kaldırılmış, Cumhuriyet ilan edilmiştir. 1924 Anayasasındaki "Devletin dini Din-i İslam'dır" ibaresi 1928 yılında kanun teklifi ile kaldırılmıştır (Ortaylı, 2019: 19-26). 1921 ve 1924 Anayasaları, sivil toplum açısından önemli olumlu gelişmeler sağlarken, 1950'lere kadar müteakip yıllarda çıkarılan kanunlar ise pek çok siyasi parti ve oluşumunun, STK'ların ya kapatılması ya da engellenmesi gibi olumsuz gelişmelere neden olmuştur (Doğan, 2014: 104-116). Tek parti döneminde getirilen uygulama ve yasaklarla birlikte, halkın siyasi faaliyetlere katılımının engellenmesi aydın-yönetici kesim ile halk arasında sosyal bağları koparmıştır. Sivil toplum, yetiştiği topraktan kökleri kopartılarak yeni bir toprağa dikilmiştir. Batılı fikirler oldukça değerli hale gelirken, yerli düşünceler önemsiz değersiz olarak görülmüştür. Sonuç olarak yeni devletle oluşturulan toplumsal yapıda sivil toplum, tarihsel bir devamlılığın ve sürekliliğin bir parçası olarak değil yeni bir coğrafyada, yeni doğmuş bir bebek gibi bırakılmıştır (Çaha, 2016: 192-200).

Cumhuriyetin ilk yıllarında rejim adına örgütlü dini kurum olarak camiler toplumun en geniş kesimi ile bağlantıyı sağlayan kurumlar olmuştur ancak yönetimin uygulamaları cami cemaatinde devlet tarafından dışlanmışlık duygusu oluşturmuştur (Doğan, 2014: 122). Sivil toplumun bir parçası olan dini yapılar (tarikât, tekke, zaviye, vakıf, dernekler, medrese vb.) kapatılmıştır. Kapatılan bu yapılar yasal alan bulamadıkları için yer altına inmiştir. Sivil toplum açısından dini yönde eleştiriler yapılsa da, Osmanlı Devleti'nde Kur'an-ı Kerim'in çevirisinin yasak olması göz önüne alındığında, günümüzde tüm dini gruplar tarafından kabul edilen Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle Muhammed Hamdi Yazır tarafından "Hak Dini Kur'an Dili" adlı Kur'an tefsiri ile toplumdaki her türlü bidat

ve hurafeden arınmış, kimsenin tekelinde olmayan, kitaba dayalı bir din anlayışı da bu dönemde gelişmiştir (Çaha, 2016: 196).

Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyetten sonra çıkarılan Dernekler Kanunu ile farklı alanlarda pek çok dernek kurulmuştur. Kurulan bu dernekler sivil toplumun gelişmesine yol açmıştır. Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olan dernekler 1930'lu yıllarda kapatılarak kaynakları, rejim ilkelerini ve ideolojisini topluma yaymak amacıyla kurulan ve tüm ülkede örgütlenerek varlığını dernek olarak devam ettirilen "Halk Evleri"ne transfer edilmiştir. Kapatılan dernekler arasında ülke çapında örgütlü "Türk Ocakları", "Türk Kadınlar Birliği" ve "Mason Derneği" bulunmaktaydı (Doğan 2014: 111-122). 1935 yılından sonra Türkiye'de halk evleri dışında yalnızca yarı resmi kuruluş statüsünde olan Kızılay ve Yeşilay'dan başka dernek kalmamıştır. 1932 ile 1950 yılları arasında şehirlerde 478 halkevi ve köylerde/kırsal alanlarda 4322 halk odası açılarak devletin resmi ideolojisi, en ücra köşeye kadar götürülerek benimsetilmeye çalışılmıştır. İş kanununda yapılan değişiklik ile sendikalar kapatılmış ve 1946 yılına kadar yeniden kurulamamıştır. Kısaca Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki sivil toplum kuruluşlarınca sağlanan sivil toplum zenginliği, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin aşkın devlet anlayışı ile yok edilmiştir (Çaha, 2016: 200-202).

Sivil toplumun diğer unsuru olan siyasi partilere bakıldığında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tek parti döneminde uyguladığı programlar ve 1936 yılında İsmet İnönü'nün yayımladığı genelgeyle devlet ile partiyi bütünleştirmiştir. CHP Genel Başkanı Başbakan, Genel Sekreteri İç İşleri Bakanı, İl Başkanları Vali olarak atanmıştır (Çaha, 2016: 223). CHP'nin altı oku (cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılık) 5 Şubat 1937 tarihinde Anayasa maddesine dönüştürülmüştür (Gözler, 2000: 63; Resmi Gazete Sayı: 3533, 1937). Atatürk'ün ölümünden sonra CHP, 28 Aralık 1938 tarihinde olağanüstü kurultayda İsmet İnönü'yü hayatta kaldığı süre boyunca tek genel başkan olarak kabul ederek otoriter uygulamalara başlamıştır. 1938 yılında çıkarılan 3512 Sayılı Kanun ile dernek kurulmasına ciddi sınırlamalar getirilmiştir. Aile, cemaat, ırk, cins ve sınıf temelli dernek kurulması yasaklanmıştır (Çaha, 2016: 224; Resmi Gazete 3959, 1938). İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar toplum üzerinde denetim ve kontrol sağlanarak aşkın devlet anlayışıyla ülkenin birlik ve beraberlik içinde savaşa hazır olması için toplum, CHP üzerinden devlet ile bütünleştirilmeye çalışılmıştır (Çaha, 2016: 225).

Türkiye’de tek parti iktidarı döneminde Batıda kendiliğinden oluşan burjuva örneği gibi bir dönüşümün oluşmadığı, aksine devlet tarafından kurgulanarak yapay koşullarda oluşturulmaya çalışıldığı örneklerle görülmektedir. Ekonomik alanda sivil toplumu ve demokrasiyi oluşturacak ekonomik gelişmelere müsaade edilmediği ve otoriter bir yönetim sergilendiği tespit edilmiştir (Doğan, 2014: 120-121). Türkiye’de Cumhuriyet döneminin, 1923-1929 yıllarında liberal iktisadi ekonomi politikası ve 1930-1950 yıllarında devletçi iktisadi ekonomi politikası uygulanmıştır. Osmanlı Devleti 20. yüzyılın başlarında ekonomik açıdan yüksek değeri olan Trablusgarp, Suriye, Irak, Yemen, Hicaz, Lübnan, Filistin, Ürdün ve Rumeli gibi yerleri kaybetmiştir. Sanayi ve ticaretin de büyük bölümü Selanik, İzmir ve İstanbul’da gerçekleştirilmekteydi. Savaşla yitirilen yerler ve işgal/tahrip/yağma edilen şehirlerde oluşan zararlar ekonomik açıdan büyük kayıplar oluşturmuştur. Dolayısıyla yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ekonomik alt yapısı bozuk bir temel üzerine inşa edilmiştir. Ayrıca I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş savaşında yakılıp, yıkılan ve yağmalanan Anadolu’yu eklediğimizde karşılaştığımız ekonomik durum yok denilecek seviyededir. İnsan kaynakları açısından genç ve üretken nüfusun çoğunluğu savaşlarda şehit ve gazi olarak yitirilmiştir. 1923 yılına kadar Osmanlı Devleti’nde ve 1923 yılından 1930’lu yıllara kadar Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ndeki tarım sanayisi, maden kaynaklarının işletilmesi, demir yolları, deniz yolları, bankacılık sektörü, devletin mali denetimleri yabancıların ellerindeydi. Cumhuriyet döneminde ilk kez ekonomiyi millileştirme girişimi İzmir İktisat Kongresi ile başlamıştır ve bu kongreyle dış güçlere, ekonominin millileştirilmesi yönünde mesaj verilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, ekonomik kalkınmanın tüm kesimlerin katılımıyla mümkün olabileceğini ön görerek tüccar, sanatkâr, işçi, şirket, banka ve çiftçi kesimlerinin temsilcilerinin katılımı ile bir dizi kararların alınmasını sağlamıştır. Genel olarak bu toplantıda “kendi ürettiğini tüketen, zamanını, servetini ve ithalatı israf etmeyen, çok çalışan bir toplum” oluşturulması fikri benimsenmiştir. 1923-1929 yılları arasında özel sektörü güçlendirmek için pek çok çalışma yapılmıştır. 1929 yılında dünyada yaşanan ekonomik buhran ve borçların ödenmesi gibi sebeplerden dünyadaki bazı ülkelerdeki gibi Türkiye de devletçi ekonomiyi benimsemiştir. Devletçilik, 1937 yılında anayasaya eklenerek resmileştirilmiştir. Bu kararlar 1908 yılından itibaren yapılan yerli burjuvazi oluşturma çabası devlet eliyle milli sanayileşmeye dönüştürülmüştür. 1933’ten sonra demir yolları, deniz yolları, belediye hizmetleri ve enerji sektörü

millileştirilmiştir (Çaha, 2016: 209-215). Devletçi ekonomiye sıcak bakmayan Atatürk liberal düşünceyle İş Bankası'nı kurdurarak başında Celal Bayar ile büyük başarılar elde etmiştir. 25 Ekim 1937 tarihinde İnönü'nün istifasından (Bardakçı, 2017) sonra Başbakanlığa asaleten atanan Celal Bayar ile liberal ekonomik politikalar uygulanmaya başlandı. Atatürk'ün 1938 yılında vefatından sonra İsmet İnönü tarafından tekrar devletçi politikalara geçilmiştir. Uygulanan devletçi politikalar, kıtlık, tarım üretiminin düşmesi, varlık vergisi, vergi oranlarında artış ve askeri malzeme ithalatı gibi olumsuz sonuçlar vererek çok partili hayatın doğmasına neden olmuştur (Çaha, 2016: 216-217).

İkinci Dünya Savaşı'nı demokratik ülkelerin kazanmasıyla birlikte Avrupa'da esen demokrasi rüzgârı Türkiye'yi de içine alarak Türkiye'de çok partili hayata geçişi sağlamıştır (Çaha, 2016: 226). 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti (DP) kurulmuştur (Demokrat Parti, 2019). DP programında serbest piyasa ekonomisi, sosyal/sendikal haklara ve yaygın örgütlenme hakkı gibi alanlara yer vermiştir (Çaha, 2016: 227). 21 Temmuz 1946 yılında yapılan açık oy, gizli sayım ilkesi yapılan genel seçimlerden sonra CHP 397, DP 61, bağımsızlar 7 milletvekili ile mecliste temsil edilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2019: 1). Türkiye'de sivil toplumun önündeki engellerin kaldırılması ile ilgili olarak; 12 Haziran 1946'da üniversitelerin bilimsel özerkliği, 13 Haziran 1946'da gazete ve dergilerin kapatılmasının mahkeme kararına bağlanması, 1946'da cins ve sınıf esasına dayalı cemiyet kurulması izin verilmesi (Resmi Gazete 6329), 20 Şubat 1947'de işçi ve işveren sendikalarının kurulmasına izin verilmesi, 2 Şubat 1948'de polislerin yetkileri kısıtlanarak tutuklama yetkisinin mahkemelere verilmesi, 1950'de tek kademeli seçim sisteminin getirilmesi, genel seçimlerde "gizli oy, açık sayım" ilkesinin getirilmesi, 16 Haziran 1950'de dini eğitimin serbest bırakılması, Türkçe ezan uygulamasına son verilmesi, 1950'de mesleki kuruluşların oluşturulması, okullaşmanın taşraya taşınması, halkevlerinin kapatılması, 1947 yılında 1932'de kapatılan STK'lardan devir alınan malların kendilerine iade edilmesi- hazine mallarının hazineye iade edilmesi, sendikaların siyasi partilerle ilişkisine son verilmesi başlıca öne çıkan konulardır. Türkiye bu alanlarda yapılan değişikliklerle "sosyalizm" yerine "demokratikleşme" yolunu seçmiş, sivil toplumun gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Toplumda tüm sınıflar, STK'lar ve basın kuruluşları toplumsal ve siyasal yaşamın unsuru haline gelmiştir. Homojenleşen toplum farklılaşmaya başlamıştır (Çaha, 2016: 230-240).

Çok partili siyasal hayata geçiş sivil toplumun gelişmesine katkı sağlamıştır. Çok partili hayata geçişte halk, tek parti anlayışına tepki olarak DP'yi seçerek sivil toplumun varlığını göstermiştir (Doğan, 2014: 123-130). Ancak sivil toplumun varlığı, asker aristokrasi ve bürokrasi sınıfı tarafından, 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980, 28 Şubat 1997, 27 Nisan 2007 tarihlerinde aşkın devlet anlayışıyla halkın seçtiği siyasi partileri doğrudan (darbe) veya dolaylı (muhtıra, e-muhtıra) şekilde al-aşağı ederek yok edilmeye çalışacak, sivil toplumunun gelişmesi engellenerek, sivil toplum çocuk/erişkin yaşlarında bebek bırakılmaya çalışılacaktır. Askerler yaptıkları her darbede kendilerini “demokrat” olarak tanımlayacaklar ve demokrasinin teminatı olarak halka güvenilmeyeceğini ve kendilerinin demokrasinin teminatı olduğunu ifade edeceklerdir (Çaha, 2016: 208). Ancak bu durum bazı zamanlarda demokratik rejimi korumaktan ziyade statü kaybına uğrayanların karşı darbesi olarak da adlandırılmıştır (Doğan, 2014: 133). Demokrasi, örgütlü bir geleneği temsil ederken, örgütsel bir dayanışma ve tarih şuuru olmayan demokrasilerin darbe gibi dönemlere maruz kalacağı açıktır (Ortaylı, 2019: 156-157)

27 Mayıs 1960 tarihinde devlet aristokrasini oluşturan askerler, bürokratlar ve aydınlar yalan haberlerle statükolarını kurmak maksadıyla (Doğan, 2014: 131-133) seçilmiş hükümeti yönetimden uzaklaştırmış, DP'yi kapatarak siyasetten men etmiş (Çaha, 2016: 242), başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes olmak üzere Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve bakanlar, milletvekilleri İhtilal Mahkemesi tarafından yargılanmıştır. Bir yılı aşkın süren davada başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes olmak üzere Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan için bugün dahi yoruma açık olan ‘Anayasayı İhlal’ suçundan idam kararı verilmiştir. 15 Eylül 1961 tarihinde mahkeme kararları yüzlerine okunarak, 15 Eylül’ü 16 Eylül’e bağlayan gece yarısından sonra sabaha karşı Hasan Polatkan ile Fatin Rüştü Zorlu, 17 Eylül Pazar günü saat 13.25’te de Adnan Menderes idam edilmiştir (Emiroğlu, 2011: 23-24), Celal Bayar’ın idam cezası kaldırılmıştır. 1961 Askeri Darbesi ile hazırlanan Anayasa’da egemenlik yetkisi Meclisten alınmış, egemenliğin kullanılması yetkisi belli devlet organlarına verilmiştir, çıkarılan kanunların Anayasa’ya uygunluğunun denetlenmesi için görev ve yetkisi ilk kez oluşturulan Anayasa Mahkemesi’ne kurulmuştur (Doğan, 2014: 134-139). Kalkınmanın sosyal devlet anlayışı ile bir plan içinde yürütülmesi Anayasada

yer almıştır. Yasama yetkisinin kullanılmasında tek meclis sisteminden, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşan çift meclisli yeni yapıya geçilmiştir. 1960 Anayasası 9 Temmuz 1961'de halk oylamasına sunulmuştur. % 61'7'lik evet oy oranı ile anayasa değişikliği kabul edildi (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2014). Türkiye bu darbe ve ardından yapılan anayasa değişikliği ile asker ve yargı aristokrasisinin egemenliğine girmiştir.

1965'e kadar askeri aristokrasinin yönlendirmesiyle koalisyon hükümetleri kurulmuştur. 1965 ve 1969 yıllarında yapılan seçimlerde DP'nin devamı olan Adalet Partisi (AP) seçimleri kazanarak tek başına iktidar olunca asker siyasete tekrar müdahale ederek 12 Mart 1971 tarihinde muhtıra vererek AP'li hükümetini iktidardan uzaklaştırmıştır. Bu muhtıradan sonra Türkiye sağ-sol ideolojik kutuplaşmasına giderek kanlı çatışmalarla iç savaşın eşiğine getirilmiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile yönetime el konulmuştur (Doğan, 2014: 138-145). Her darbeye, devleti aşkın devlet anlayışı yönetecek yeni düzenlemeler yapılmış, siyasi partiler, STK'lar, meslek kuruluşlarının faaliyetleri askıya alınmıştır. 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı yürütmenin başı olarak belirlendiğinden Atatürk'ten sonra ilk kez Cumhurbaşkanı Kenan Evren, sonrasında Turgut Özal halka inerek konuşmalar, mitingler yapmıştır. Bu durum, devlet ile halkın buluşmasını sağlamıştır. 24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye serbest piyasa ekonomisine geçiş için ilk adımı atmıştır. Bu yasayla Anayasa'da devletçi bir iktisadi politika belirtilmesine rağmen serbest piyasa ekonomisi benimsenmiştir. 1990'lı yıllarda toplumsal yapı bazı kesimlerce laik-şeriatçi, Alevi-Sünni, Türk-Kürt gibi ayrışmalara itilerek çatışma ortamına sokulmuştur. Bu süreç sonunda 28 Şubat 1997 tarihinde asker, post-modern adı altında bir darbe daha gerçekleştirmiştir. Bu darbe sonucunda hükümet görevden alınmış, yine askeri aristokrasinin istediği gibi bir hükümet oluşturulmuştur (Çaha, 2016: 243-247). Darbelerle özgürlük alanları kısıtlanarak sivil toplum "kendine zarar verecek" düşüncesi ile sivil toplumun olgunlaşmasına fırsat verilmeden sivil toplum bebeklik çağında bırakılmıştır.

27 Nisan 2007 tarihinde Cumhurbaşkanı seçimiyle yaşanan siyasi krize askerler, Cumhurbaşkanı'nın eşinin başörtülü olamayacağını belirten elektronik muhtıra yayınlamıştır. İktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), bildiriye aynı sertlikle cevap vermiş (Temiztürk, 2009: 14-15) ve 21 Ekim 2007 tarihinde Cumhurbaşkanı'nın Halk tarafından seçilmesine yönelik anayasa değişikliği hazırlanarak halk oylamasına

gidilmiştir. Bu tarihte yapılan halk oylaması ile Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesini içeren anayasa değişikliği yüzde 68,95 oranında "evet" oyu ile kabul edilmiştir (Yüksek Seçim Kurulu, 2007). Bu değişiklikten sonra Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmeye başlanmıştır. 15 Nisan 2017 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçişi için Başbakanlığın kaldırılması ve bakanların doğrudan Cumhurbaşkanlığına bağlı olması ve milletvekili olmaması gibi değişiklikleri içeren Anayasa değişikliği halk oylamasına sunularak % 51,41 evet oy oranı ile anayasa değişikliği yapılmıştır (Yüksek Seçim Kurulu, 2017). Bu değişiklik ile yasama ve yürütmenin tamamen birbirinden ayrılması, Devlet Başkanı'nın halk tarafından seçilmesi, bürokratların ve yürütmenin tamamı halk tarafından seçilmiş başkana bağlanması sağlamıştır. Sivil toplum açısından halkın iradesinin, hem yürütmeye hem de yasamaya doğrudan yansımaları gerçekleştirilmiştir.

Ekonomi, demokrasi ve sivil toplum arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi vardır. Modernleşme teorilerinde ekonomi ve demokrasi arasındaki ilişkide en çok kalkınma düzeyi, milli gelir düzeyi ve kişi başına düşen yıllık milli gelir oranları gibi kriterlere bakılarak demokrasinin gelişip gelişmediği bu kriterlerden açıklanmaya çalışılır. Bunun yanında ekonomi ile demokrasi arasında ilişki, ekonomik politikaların sosyal sınıfların oluşması ve gelişmesine katkı sağlayıp sağlamadığıyla da ilgilidir. Türkiye'de ekonominin devletçi yapıda olduğu dönemlerde, burjuvazi yaşamak için devlete bağlı kalmıştır. 1940-1970 yılları arasında iş insanlarının % 78'ini bürokratlar veya siyasetçiler oluşturmaktaydı (Çaha, 2016: 218-219). Devlet ve sabit güçleri, ordu ve üst düzey yöneticiler, aydınlar, orta sınıf ve sermaye çevreleri, Türkiye'de çağdaşlaşma projesinin taşıyıcıları olarak görülse de kendi burjuvazilerini oluşturmuştur (Yerasimos, 2001: 18). 24 Ocak 1980 kararlarıyla Türkiye'de Turgut Özal'la birlikte siyasi, iktisadi ve sosyal düzende başlayan değişim, "liberalizm" olarak adlandırılan serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini başlatmıştır (Çimen ve Polat, 2018: 180). Serbest piyasa ekonomisine geçişle bazı kurumlar, devlet yöneticileri, aydınlar ve sermaye çevreleri de güçlerini kaybetmeye başlamıştır. Bu değişimle birlikte bürokrasi toplumun değişik kesimlerinin de istihdam edildiği yerler haline gelmiştir. Bu haliyle bürokrasi, toplumcu bir yapıya dönüşmüştür. Liberalizmle birlikte devletin adalet, savunma ve güvenlik alanları ile sınırlı kalması görüşü oluşmaya başlamıştır. 1990'larda özel televizyon ve radyoların kurulmasıyla birlikte toplum, yöneticilerin faaliyetlerinden ve toplumsal olaylardan

haberdar olmaya ve olumsuz uygulamalar karşısında demokratik haklarını kullanarak tepkiler vermeye başlamıştır (Çaha, 2016: 249-260). Türkiye bu değişimlerle, küreselleşen dünyada, gelişen teknolojiyi kullanarak sivil toplum dünyasında olgunlaşma yolunda ilerlemeye başlamıştır.

Türkiye’de ilk kez 15 Temmuz 2016 tarihinde; 1970’li yıllardan beri kendini dini yapı altında saklayarak, dini istismar eden (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017: 9; Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, 2017: 7-10) ve kendini sivil toplum kuruluşu altında gizleyerek sivil toplumu istismar eden organize olmuş bir terör örgütü olan Fetullahçı Terör Örgütü/ Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PYD); devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarında kendi zümresiyle oluşturduğu paralel devlet oligarşik yönetimi ile uluslararası kuruluşlara ve uluslararası kavram-bildirgelere atıf yaparak (Baharçipek ve Arpacı, 2018) darbe girişiminde bulunmuştur. Birçok alanda kendilerini adeta uyuyan yapı olarak gizleyen FETÖ mensupları, 1999 yılından beri Amerika’da yaşayan ve dünya çapında yayılmış bir örgütü yöneten FETÖ elebaşı Fetullah Gülen’den aldıkları talimatlarla kendi vatandaşlarını, askerini, polisini, milletin iradesini temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisini ve diğer devlet kurumlarını bombalayan robotlara dönüşerek (Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, 2017: 10) devlete, sivil topluma, özel sektöre ve dini yapılara çok büyük ölçüde zarar vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez vatandaşlar darbeye karşı çıkarak, tank, top, helikopter ve uçaklara kendilerini siper ederek darbeyi bastırmıştır. Halkın, kendisini siper ederek ve 250 şehit (Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, 2018: 4) ve 2196 gazi (Salman, 2017: 1) vererek bastırıldığı darbe, sivil toplum varlığı için ödenmiş çok büyük bir bedeldir. Ancak yaşananlar “Bu ülkede darbe olur, halk (toplum) ve siyaset kaybeder” döngüsünü geri dönülemeyecek şekilde bozmuştur (Ertugay, 2017: 11). Türkiye’de ilk kez yaşanan bu darbe girişimi, sivil toplum açısından dinin ve din eğitiminin önemine dikkat çekmektedir. Türkiye özelinde düzenli-yeterli dini bilgi almayan toplumun, bu ihtiyacını karşılamak üzere yine kendileri gibi düzenli-yeterli bir bilgi almadan ortaya çıkan büyük kitleleri yönlendiren isimlerin (Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, 2017: 10) oluşturdukları dini yapılara yöneldikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda yaşanan bu olumsuzluklardan, toplumun dini bilgi eksikliğini Kur’an-ı Kerim ve hadisler ışığında giderecek, toplumun dini ihtiyaçlarını karşılayacak dini (örgütlerin) yapıların toplum

tarafından açık, şeffaf ve kolay ulaşılabilir mantıkla kurulmasına ihtiyaç olduğu gerçeğine ulaşılmaktadır.

1.4. Sivil Toplum Kavramı Üzerine Genel Değerlendirme

Sivil toplum kavramı üzerinde tartışmalar, Avrupa’da 16. yüzyıl sonları ile 18. yüzyıl başlarında toplumda meydana gelen düşünsel değişmelerle birlikte başlamıştır. 17. yüzyılda burjuva ve basının doğması beraberinde, papalık ve kilisenin, feodal beyler ile kralların statülerini yavaş yavaş kaybederek kentlerin doğuşunu, toplumsal yapıda değişimleri, fabrika üretimlerinin gelişmesini getirmiştir. Bu değişimler sonucu sivil toplum konusunda kral, devlet, birey, kadın, kilise, erkek, otorite kavramlarının siyasi içeriği de değişmiştir. Değişen yapıda üç grup oluşmuştur. Bu gruplardan ilkinde J. Bodin, T. Hobbes, J.J.Rousseau, G.W.F. Hegel gibi düşünürler vardır. Bu düşünürlere göre; eşit ve özgür olan insanoğlunun bir topluma ait olmadan sürekli korku, güvensizlik ve çatışma halinde yaşaması “doğal urum” olarak adlandırılır. Doğal durumda eşit ve özgür olarak yaşayan insanoğlu, bu durumunu ancak kendileri için büyük bir çıkar olan “yaşam ve mülkiyet hakkı” için terk ederek bir irade/otorite altında (devlette) bir araya gelir (Smith, 2006a: 1-12; Hobbes, 1651: 76-98; Rousseau, 2017: 4-13; Çaha, 2016: 30-31). Bu durumu Rousseau, toplum sözleşmesi olarak adlandırır ve toplum sözleşmesini “her birimiz bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü bir arada genel istemin buyruğuna verir ve her üyeyi bütünün bölünmez parçası olarak kabul ederiz” diyerek bir “bütün”de özetlemektedir. Bütün; ortak benliğini, yaşamını ve istemini bu sözleşmeden alır. Bütüne, kişilerin birleşmesi ile oluşan site, cumhuriyet veya politik bütün de denir (Rousseau, 2017: 15). Bu iradeyi oluşturduktan sonra bireyler, farklılıkları kaybederler ve genel iradenin taşıyıcısı olurlar. Genel irade olan devlet yapısında, sivil toplum düzeyindeki farklılıklar sona erer. Böylece kamusal alanda uygar toplum oluşur. Bu görüşte devlet-toplum, birbirinden ayrılmaz birer olgu olarak “aşkın devlet anlayışı (ADA)” ile tanımlanmaktadır. Sivil toplum, devleti ortaya çıkaran bir oluşum, bir sonuçtur. Devlet-toplum ilişkisi bir sözleşme ile değil, bireylerin devlet otoritesini kabul etme esasına dayanır ve sivil toplumdaki özgürlüklerin sosyal dengeyi bozmadan yaşanabilmesi için güçlü devlet şarttır. İnsanüstü olan devlet anlayışı sınırlandırılmaz, kimseye hesap vermez, kimsenin etkisinde kalmaz ve yanlışlardan arınmış, evrensel, akla uygun ilkelere göre çalışır (Hobbes, 1651; Çaha, 2016: 30-38). Bu bağlamda birinci görüşte aile, toplum

ve devlet birbirini izleyen oluşumlardır. İnsanlardaki korku, güvensizlik ve çatışma hali, “yaşam ve mülkiyet hakkı”nın korunması için devletlerin kurulmasını sağlamıştır. Devlet-toplum ilişkisi yazılı bir sözleşme ile değil, bireylerin “yaşam ve mülkiyet hakkı” için devlet otoritesini kabul etme esasına dayanır. Sivil toplum, toplumsal sözleşmeden önce var olan yaşam ve mülkiyet hakkının olmadığı durumdur. Sonuç olarak bu grupta yer alan düşünürlere göre; devlet dışında başka hiçbir yapı yoktur, çünkü devlet sivil toplumun bir sonraki evresidir ve günümüz anlayışına yakın bir sivil toplum varlığı bulunmamaktadır.

İkinci grupta ise; J. Locke, A. Ferguson, T. Paine, A. Tocqueville gibi düşünürler vardır. Bu düşünürler bireyi devlet karşısında özerkleştirerek, devlet ile toplumu birbirinden ayırmaktadır, diğer bir deyişle “araçsal devlet anlayışı (ARDA)” (Çaha, 2016: 38) anlayışını benimsemektedirler. Doğal durumda herkesin herkese karşı olduğu bir savaş durum yoktur. Doğal durum “Yüce Yaradan’ın sanatı” olarak görülür ve ‘Yaradan’ın yarattığı bizler hiç kimsenin yaşamına, özgürlüğüne ve malına zarar vermemeliyiz’ düşüncesiyle benimsenir (Smith, 2006d: 1-12; Paine, 2017: 185-190). Otorite insanların içinde kayboldukları bir güç değildir, insanların yaşamlarını, özgürlüklerini ve mallarını koruyacak nitelikte bir siyasi yapıdır. Bu siyasi yapı ise devlettir. Doğal durumda insanları eşit ve bağımsız olmaya zorlayan ve insanların başkalarına zarar vermesini engelleyen doğal kanunlarla birlikte değerler vardır. İnsanlar yaşam, özgürlük ve mülkiyetlerini daha etkili şekilde koruma ve sürdürme eğiliminde oldukları için kendi aralarında bir sözleşme ile sivil toplumu oluştururlar. Devletlerin monarşik, oligarşik veya demokratik yapıda olması durumunu sözleşmeyi gerçekleştiren bireyler belirler (Çaha, 2016: 39-40). Paine (2017: 75-93; 123-129), devletten önce anayasanın var olduğuna vurgu yapmakta ve anayasanın toplum tarafından nasıl belirleneceğine, devlette egemenliğin nasıl sınırlandırılacağına, güçler ayrılığının nasıl olacağına (yasama, yürütme ve yargı) ve devletin hangi unsurlarla nasıl kurulacağına yönelik açıklamalarda bulunmaktadır. Ayrıca günümüz insan hakları temel ilkelerine geçmiş zamanlardan vurgu yaparken, aristokrasi ile babadan oğula geçen devlet biçiminin ve yasama organı temsilciliğinin meşru olmadığını belirterek sivil toplumun temel çerçevesini de çizmektedir. Araçsal devlet anlayışında devlet amaç değil, bireylere hizmet için bir araç olarak nitelendirilmektedir. Bu anlayışta otoritenin sınırlandırılması ve güçler ayrımına ilişkin görüşler benimsenmiştir. Liberalizm olarak da adlandırılan bu

görüŖte, devletin yasa ve özel alan kavramları ile sınırlandırılması, devletle birey arasında boşluk bırakmış ve bu boşluğun sivil toplum unsurları ile doldurulduğu hem teoride hem de tarihsel pratiklerle ortaya konmuştur (Çaha, 2016: 52-55). Sivil toplum geliştii zaman devletin bugünkü anlayışa göre fonksiyonu giderek azalacak ve böylece devletin etkinlik alanları da daralacaktır (Keane, 1994: 65-66).

Tocqueville (2015; 2016); Amerika’da demokrasi kitaplarında, Amerika örneği ile sivil toplumu, sivil toplumun geleneksel toplumdan-bireyselleşen çekirdek aileye, bireyselleşen çekirdek aileden-sosyal ara kuruluşlarla yeniden topluluk ruhunu oluşturmayı ve bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının önemini anlatmaktadır. Bireyin yalnızlaşınca teknolojiye sahip egemen güç (medya, sosyal medya vb.) tarafından sarıldığını ve bu durumun demokrasi açısından tehlikeli olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle Amerika’da bireylerin, özgürlüğünü savunmak için siyasal yönü olmayan bir sivil toplumda kendi benzerleri ile birleşerek, eğlence yapmak, toplantılar düzenlemek, mekânlar kurmak (hastane, okul, hapisane, kilise vb.) inşa etmek, kitap yayımlamak, uzak yerlere misyonerler göndermek için ticari, dini, ahlaki, büyük, küçük, kalıcı, geçici, genel ve özel vb. nitelikte organizasyonlar (sivil toplum kuruluşları) kurduklarını belirtmektedir. Bu durumu, Amerika’da insanların en küçük bir iş için dahi örgütlenme yoluna gittiklerini ve ortak istekleri için ortak hareket etmekte yetkinleştiğini ve bu yeni “sivil toplumda örgütlenme” ilmini herşeye uyarladıkları için dünyanın en demokratik ülkesi olduklarını anlatmaktadır. İnsanların bireyselleştikçe toplumda en küçük işlerin yapılmasını dahi devletten beklediklerine, devletin ise tüm bu işleri tek başına yapamayacağına, eğer devletin her yerde sivil toplum örgütlerinin yerini almaya başlarsa demokratik toplumun ahlakının, zekâsının, sanayisinin ve ticaretinin de zarar göreceğine değinmektedir. Demokratik toplumlarda ise; sivil toplum örgütleri güçlü bireylerin yerini doldurmak zorundadır. Demokratik ülkelerde “örgütlenmeyi bilmek” başlı başına bir bilimdir ve diğer bilimlerin gelişmesi bu kültürün gelişmesine bağlıdır. İnsanların uygarlaşması için “fırsat eşitliği” ile birlikte, “örgütlenme sanatı”nın da gelişmesi ve toplumun bir yeteneği haline gelmesi gerekmektedir. Belirli faaliyetlerle örgütlenme adımını atamayan insanlar, örgütlenme konusunda acemi iseler ve temel kuralları da bilmiyorlarsa ilk kez örgütlenip bir araya geldiklerinde pahalı bir deneyime sahip olmaktan korkarlar. Bu tehlikeyi göze almaktansa başarı sağlayacakları güçlü bir araç olan sivil toplum örgütlenmesinden mahrum kalmayı tercih ederler. Daha tehlikesiz

gördükleri siyasi örgütlere risksiz gördükleri için katılırlar. Siyasi örgütler ve sivil toplum örgütleri birbirlerinin varlıkları için gereklidir. Siyasi örgütler olmadan sivil toplum örgütleri de olmaz (Tocqueville, 2016: 142-157). İdeal sosyal yaşamın beş temel unsuru; tabandan tavana yönetim yaklaşımı (yerel özellik), kuvvetler ayrılığı, düşünce özgürlüğü ve örgütlenme, sivil toplumun varlığı (örgütlü sivil toplum), katılımcılık olarak ifade edilmektedir (Doğan, 2015: 129-133).

Bu iki düşüncenin dışında üçüncü düşünce Marksist düşüncedir. Sivil toplum-devlet ilişkisine yönelik düşüncede ekonomi ve sınıf temelli bir yaklaşım Marx, ve Gramsci tarafından sunulmuştur. Marksist teoride toplumsal yapı, temel üzerine inşa edilen üst yapıdan oluşmaktadır. Temeli oluşturan ekonomi, kendine bağlı olarak oluşturulacak kurumların, değerlerin, ilişkilerin ve kuralların nasıl olacağını da belirlemektedir (Çaha, 2016: 26,131). Marx'a (1959) göre sivil toplum, özel mülkiyetle ortaya çıkmıştır. Marx ve Engels (2018: 11-133), toplumsal gelişme için sınıfların kalkması gerektiğine inanmıştır. Genel olarak özel mülkiyet kalkarsa, herşey devletin olursa, ortak mülkiyet olursa sorunlar çözülür anlayışıyla devlet yapısını şekillendirmiştir. Toplumun devlete egemen olması için işçi sınıfı yönetimi ele geçirmelidir. Bu durumda gerçekleştiğinde sınıflar zamanla ortadan kaybolacak sonuçta devlet silikleşerek yok olacaktı. Bu şekilde sınıfsız bir toplum oluşacak devlete gerek kalmayacaktı. Marx (1959), sınıfların, din ve özel mülkiyetin insanları ayırdığına inanmıştır. İnsanları ayırıştırın unsurların ortadan kalkmasını savunurken devleti de tüm topluma hizmet eden bir varlık olarak değil üretim araçlarını elinde bulunduran zenginler sınıfına hizmet eden bir varlık olarak tanımlanmıştır. Devlet ve sivil toplumu tasfiye ederek sınıfsız komünist toplum kurmayı hedeflemiştir. Marksist düşünce "mülkiyetsiz, sınıfsız ve dinsiz devlet anlayışını (MÜSDİDA)" benimsemiştir. Marx (1959), sivil toplumu, ekonomi ile sınırlamıştır; tezleri 20. yüzyılda çeşitli ülkelerde denenmiştir, teoride belirttiği sınıflar kalkmamış ve tezleri başarısız olmuştur. Uygulamada özgürlükler yok edilmiş, özel hayatlar dahi kontrol altına alınmıştır. Marx'ın görüşleri hayalin ötesine geçememiştir (Doğan, 2015: 200-218). Gramsci'ye (1986) göre sivil toplumla devlet örtüşmektedir. Gramsci, Marx'dan değil Hegel'in 'bireysel anlayışın aşılması evrenselliğe gidiş' fikrinden etkilenmiştir. Gramsci'ye (1986) göre, hegemonyanın politik ayağını devlet ve kültürel ayağını sivil toplum oluşturmaktadır. Devlet, toplum çıkarı için değil hegemonyayı elinde bulunduranların çıkarlarını savunur.

Bu nedenle devlet, toplumdaki hegemonyanın son bulması ile nihayete erecek geçici bir kurumdur. Hegemonya yalnız politik liderleri ve organizasyonları değil sivil toplum kuruluşlarını ve liderlerini de kapsamaktadır. Gramsci (1986), bu dönüşümde aydın sınıfa rol vermiştir. Kapitalist toplumda, sermaye sınıfının hegemonyasını topluma transfer ederek hegemonyanın yok olacağı devletsiz sivil toplum amaçlamıştır. Marx (1959) ve Gramsci (1986), sivil topluma eşitlik açısından bakarak ekonomi konularında özgürlük arayışı içinde mülkiyet araçlarına sahip sınırlı grubun gasp ettiği özgürlüklerin geniş kitlelere yayılmasını öngörmektedirler. Marx (1959) bu değişimi devrimle, Gramsci (1986) ise dönüşümle yapmayı hedeflemektedir. İki yazarda sosyalist bir toplum oluşturma isteğindedir. Devletin geçici örgüt olduğunu ve ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır (Çaha, 2016: 60-63).

Sivil topluma yönelik yapılan tanımlamalar, görüşler ışığında günümüz dünyasında sivil toplumun bazı toplumlarda geliştiği bazı toplumlarda gelişmediği görülmektedir. Çaha'ya (2016: 63-69) göre, sivil toplumun gelişebilmesi için devlette bulunması gereken özellikler; "hukuk devleti" ve "sınırlı devlet" özellikleridir. Hukuk devleti özelliğinde devletin, tüm vatandaşları eşit statüde kabul etmesi, suç işlemedikçe masum olarak görmesi, temel haklarının hiçbir şekilde kısıtlanmaması ve yöneticilerin keyfi tutum ve davranışlardan kaçınması gerekmektedir. STK'lar açısından ise hukuk devleti ilkesi; kültürel, siyasal ve ekonomik alanlarda STK'lar arasında gerçekleşebilecek rekabette devletin taraf olmamasıdır. Demokratik olmayan rejimlerde devlet taşıdığı ve savunduğu ideolojiye yakın gruplara ayrıcalıklar tanıyarak destek verirken, bu ideolojiden uzak grupları ise sınırlandırmaktadır. Sivil toplumun gelişme mantığı, serbest piyasadaki aktörlerin gelişmesine benzediğinden, kaçınılmaz olan rekabette devlet taraf olduğunda STK'lar arasındaki denge bozulur. Bu nedenle devletin, sivil toplumun bazı kesimlerini "kollayıcı" değil; sivil toplum içindeki çatışmaları, anlaşmazlıkları, haksızlıkları önleyici olması gerekmektedir.

Sınırlı devlet ilkesine göre devletin faaliyet alanı; asli görevi olan adalet, savunma ve güvenlik alanları ile sınırlı olmalıdır. Devlet, diğer hizmet alanlarını sivil toplum unsurlarına bırakarak sivil toplumun canlanmasını ve sivil toplumun bebeklikten çocukluğa, çocukluktan yetişkinliğe geçmesini sağlamalıdır. Devlet, siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal faaliyet alanlarında ne kadar baskın olursa sivil toplumun alanı o kadar azaltılmış olur. Değişik ülke deneyimlerinde devletin ticari hayattan elini

çekmesiyle bu kaynakların topluma aktarılmaya başlandığı görülmektedir. Devlet ne kadar ticari alanda olursa bir rant doğar ve bu rantı paylaşmak için yarışan gruplar ortaya çıkar. Doğan rant, iktisadi kaynakların üretime gitmesine engel olurken gereksiz istihdama neden olur ve devletin sırtından geçinen kitlelerin doğmasına neden olur. Bu kitlenin elde ettiği rant toplumun diğer kesimlerine yüklenir. Devlet ekonomik hayattan çekildiğinde kaynaklar, piyasaya rekabet koşullarına göre akar. Bu durumda piyasada rekabet, kalite, ucuzluk, istihdam ve verimlilik artar ve üretim faktörleri daha yüksek düzeyde ortaya çıkar. Benzer şekilde devlet sosyal hizmet alanlarından çekilerek, bu alanların sivil toplum unsurlarına kalmasına böylece sivil toplumun ve STK'ların gelişmesine neden olur. Sivil toplum, devletin siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal faaliyet alanlarında tek belirleyici olduğu ülkelerde gelişemezken, sınırlı devletin olduğu demokratik devletlerde gelişmiştir. Sivil toplumun geliştiği toplumlarda, sivil toplumun ön koşulları “farklılaşma”, “örgütlülük”, “rızalı beraberlik”, “kendi kendini yönetebilme” özellikleridir. Farklılaşma, toplum içinde var olan kültürel, dinsel, ideolojik, siyasal, ekonomik, mesleki veya cinsiyet eksenindeki farklılaşmalardır. Toplum, tek-tip insanlardan oluşmaz. Farklılaşmayla karşılıklı bağımlık ve dayanışma doğru orantılıdır. A görüşünün oluşturulması için B görüşüne ihtiyaç duyulmaktadır. Örgütlülük, sivil toplumun sesini duyurabilmesi için herhangi bir sınırlamaya tutulmaksızın dernek, sendika, vakıf, platform, hareket veya siyasi parti adı altında örgütlenmesini ifade etmektedir. Örgütlülüğe dönüşemeyen farklılaşma, sivil toplum ve demokrasi açısından önemsizdir. Demokrasinin esası meşru bir zeminde örgütlenmedir. Örgütlenme, toplumda var olan kültürel ve düşünsel birikimlerin kaçınılmaz sonucudur. Örgütlenme hakkının olmadığı toplumlarda örgütlenme faaliyetleri gayri hukuki olarak gelişir ve sonuçları da gayri hukuki olur. Örgütlü toplum, bireyleri sosyalleştirir, bireylere bir gruba ait olma duygusu kazandırır, yalnızlıktan kurtarır, siyasal kültürü geliştirir, toplumsal siyasi bilinç düzeyini yükseltir. Rızalı beraberlik, bireyin kendi rızası ile şiddet içermeyen ve demokratik özellikler taşıyan her türlü örgüte gönüllü katılma isteğidir. Belirtilen şekilde oluşturulan beraberlik sivil toplumu ifade eder. Rızaya dayalı olmayan bir beraberlik sivil toplumu oluşturamaz. Kendi kendini yönetebilme, STK'ların devletin yönlendirmesine maruz kalmadan kendi strateji ve politikalarını özgürce belirleyebilme hakkına sahip olma durumudur. STK'ların sivil topluma hizmet edebilmesi için devletten bağımsız ayrı bir varlık geliştirmesi gerekmektedir (Çaha, 2016: 63-69) .

Sivil topluma ilişkin anlayışta dört yüzyıllık süre içerisinde büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. Yazarlar genellikle sivil toplum kavramını ele alırken kendi yaşadıkları çağa, ülkelere, dinlere göre ele almışlar ve kendi bakış açılarından değerlendirmişlerdir. 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar geçen süreçte yazarların yaşadıkları ülkelerde kaos, kargaşa ve savaş ortamları vardı ve görüşler bu ortamlarda oluşturuldu. Zamanla Batı toplumlarındaki devletler, monarşi ve oligarşi yönetim biçimlerinden demokratik yönetim biçimlerine geçiş yapmışlardır. Demokratik yönetim biçimlerine geçen toplumlarda sivil toplumun devlet dışında örgütlenmesi görülmeye başlanmıştır. Zamanla demokrasinin olmazsa olmazı olarak görülen sivil toplum, canlı, dinamik, renkli, katılımcı, araştırmacı ve politik mekanizmaları olan etkileyici bir güç olarak tanımlanmıştır (Çaha, 2016: 71).

Sivil toplum, “devletin denetimi altında olmayan, kararlarını bağımsız olarak vererek toplumsal etkinliklerde bulunan bireyler topluluğudur” (Türk Dil Kurumu, 2011: 2124). Günümüzde sivil toplum yaklaşımı, devlet dışı bir alan olarak tanımlanırken devlet karşıtlığı anlamına da gelmediği önemle vurgulanmaktadır. Sivil toplum “üçüncü sektör”, “sosyal sermaye”, “yeni Tocquevilizm” gibi kavramlar için de kullanılmaktadır (Alyakut, 2013: 29-31). Sivil toplum, özel sektör (ekonomi) ve devletin yanında üçüncü bir kavram olarak yer alır (Doğan, 2015: 271). Tocqueville (2015; 2016) Amerika’nın analizinde, sivil toplumu, sınıf ve gelenek tarafından engellenmemiş, örgütlenme özgürlüğü altında ortaya çıkan, farklı ve örtüşen ortak yaşam olarak algılamaktadır. Taylor’a (1990) göre; kamusal alanda devlet veya özel sektör karşısında, kendine özgü bir hareket alanı mevcut ise bu alan sivil toplum olarak adlandırılmaktadır. Sivil toplumu belirleyen en önemli faktör “devletçe değil kendiliğinden oluşan ve gelişen bir konudaki halkın genel düşüncesidir” (Doğan, 2015: 274-277). Walzer’e (1999) göre, sivil toplum eşitsizliklerin olduğu, parçalanma ve bölünmenin yaşandığı alandır, bunun yanında yarı zamanlı, uyumlu ve nadiren de olsa disiplinsiz (kurallara uyulmayan) çalışma alanıdır. Günümüz devletleri, içinde buldukları finansal, politik ve ahlaki zorluklar içerisinde geçmiş zamanlardaki devletlerden çözümleri beklenen yoksulluk, işsizlik ve dışlanma gibi önemli çözülemeyen sorunları çözmek için uğraşır. Devlet vatandaşların yapamadığı işleri yapmalıdır. Sivil toplumun bu parçalanmışlığına karşı çözüm işbirliğidir. Sivil toplum doğrudan devlet tarafından düzenlenmeyen, kendi sinerjisi ile oluşturulan toplumsal ilişkiler alanıdır (Emrealp, 1998: 40). Meslek örgütlerine yasalarca mecburi üyelikler söz

konusu olduğundan meslek örgütleri sivil toplum kuruluşu olarak sayılmamaktadır. Habermas'a (1996: 367) göre sivil toplum, toplumsal sorunları çözmek için kendiliğinden ortaya çıkan örgütlerden, kuruluşlardan ve hareketlerden oluşmaktadır. Sivil toplum, örgütlenmiş kamusal yapı içinde toplumun genel ilgi alanlarına ilişkin sorunları çözmek amacı kurumsallaştıran ağı kapsamaktadır. Bu tanımlamalardan ve sivil toplum kavramının genelde kabul görmüş tek bir tanımlamasının olmamasından (Jensen, 2006: 154) yola çıkarak sivil toplum tanımının, neleri kapsadığından ziyade neleri kapsamadığı belirtilerek yapılması tarifi kolaylaştırmaktadır. Bu açıdan ele alınırsa sivil toplum *“oluşumunda devleti temsil eden yasama, yürütme, yargı ve devlet unsurları ile kar etme amacı güden büyük sermayeli özel sektörün bulunmadığı topluluk”* olarak ifade edilebilir.

Sivil toplumun tarihsel süreç içinde gelişme nedenlerinin tanımlanması sivil toplum sürecini anlamaya katkı sağlamaktadır. Günümüz sivil toplumun gelişme nedenleri şöyle özetlenebilir: (1) Bireyselleşen toplumlarda dayanışmanın ortadan kalkması, bunu hissedenlerin bu sorunu çözmek için ortaklıklar kurmaları, (2) 4-5 yılda bir oy vererek oluşturulan temsili demokrasinin, mevcut siyasi sistemin yetersizliğinin hissedilmesi, (3) Küreselleşme ve gelişen teknolojiyle birlikte geçmişten gelen sağ ve sol görüş ayrımının belirsizleşmesi, (4) Gelişen iletişim ve haberleşme araçlarıyla birlikte insanların yönetime katılma isteğinin oluşması, (5) Günlük hayatta yaşanan sıkıntılara (kültür, sosyal, çevre vb.) kısa sürelerde çözümler bulunamaması, (6) İnsanlarda devletin ekonomi ve ideolojik yapılanmadan ziyade daha çok hizmet alanında etkin olma beklentisinin oluşmasıdır (Yerasimos, 2001: 13).

Günümüzde giderek bireyselleşen toplumlarda, bireyler ilgi ve çıkar alanlarında etkili olmak için birleşip STK'ları oluşturmaktadırlar. Ancak etkili olmak için alışlagelmiş seçim ve grev öğeleriyle değil, devlet ve yerel yönetim temsilcileriyle diyalog ve baskı yöntemlerini kullanarak amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Bunu yaparken parti taraftarlığı yapan pasif politika meraklısı veya körü körüne parti takip eden bir birey gibi değil kendi amaçlarına ulaşmaya çalışan aktif (etkin), apolitik (politik olmayan) bir sivil toplum gibi davranmaktadır. Olgunlaşmamış toplumlarda birey sorunlarını kendi gibi düşünen insanlarla çözmekten ziyade politikacıyla veya iktidar temsilci ile pazarlığa girerek sorununu çözmeye çalışır ve *“oyu karşılığında politikacıdan çıkar sağlama”* niyetindedir. STK'lar bireylerin eşit katkı ve sorumluluklarla ortak amaç için kurdukları organizasyonlardır. İktidarı ele geçirmek gibi bir amaçları yoktur.

Geleneksel toplumlarda kabile, aşiret, aristokrasi, klan, hemşericilik bağları baskın olurken pasif politika yapılmaktadır. Bireyselleşen toplumlarda eşitlik ögesi kişiler arası ilişkilerde baskın olurken kişiye değil ortak amaç ve çıkar için çalışılmaktadır. Ortak amaç ve çıkar için çalışılırken üst sınıf devlet denetiminden sıyrılır, alt sınıfı gözeten kurumlar güçsüzleşir, orta sınıf STK'larla yönetime katılmaya başlar. Geleneksel devlet yapılanmalarında; aşiret, kabile, aristokrasi iktidar sahibi olamazken, devlet de tüm gücüne rağmen toplumu yönetme gücüne sahip olamamaktadır (Yerasimos, 2001: 14-16).

Sivil toplum iktidarı ele geçirme amacı olmaksızın kendi sorunlarını çözmek ve belirledikleri amaçları gerçekleştirmek için örgütlenerek, özel sektör ve devletle aynı masaya oturarak kazan-kazan stratejisiyle yönetim sürecine dâhil olmalıdır. Sivil toplum, devlet-toplum ayrışması içinde demokratik toplum yönetimlerinin tamamlayıcı referans noktalarından biridir. Sivil toplumun güçlü ve etkin olduğu siyasi sistemler “demokratik”, sivil toplumun bulunmadığı veya yasaklandığı toplumlar “totaliter”, göreceli özgürlük verilen fakat üzerinde güçlü devlet denetimi oluşturmaya çalışan sistemler “otoriter” rejimler olarak nitelendirilmektedir (Doğan, 2014: 18).

Sivil toplum kavramı üzerine yapılan detaylı inceleme ve araştırmada, devletlerin kuruluşunun temelini oluşturan, toplumsal sözleşme ile insanların “yaşam ve mülkiyet hakkını” hangi şartlarla ve hangi koşullarda, hangi sıfatları taşıyan yöneticilere nasıl devrettiklerine yönelik bilimsel bakışlar ele alınmıştır. Bu konuların ele alınmasında asıl sebep, devlet oluşturulurken ADA, ARDA ve MUSİDDA’da araştırma konusu olan sivil toplumun oluşmasına imkân sağlayıp sağlamadığını incelemektir. İnceleme sonucunda gerek “aşkın devlet anlayışı” gerekse “mülkiyetsiz, sınıfsız ve dinsiz devlet anlayışı”nın toplumun her yerinde kendini hissettirdiği ve devletin belirlediği düzenlemeler dışında başka bir oluşuma müsaade etmediği sonucuna ulaşılmıştır. “Araçsal devlet anlayışında”, devlet “bireyin yaşam ve mülkiyet hakkını” korumak ve bireylere hizmet etmek için bir araç olarak nitelendirildiğinden devletin görev alanı adalet, savunma ve güvenlik alanları ile sınırlandırılarak güçler ayrımı sağlanmıştır. Yasalarla, özel alan ve özel mülkiyet kavramları oluşturularak devlet kendi görev alanında bırakılmıştır. Bu durum özel sektörün oluşmasını sağlamıştır. Liberalizm olarak da adlandırılan bu yapıda, özel mülkiyet-özel sektör ve devletin görev alanı dışında kalan yerler (boşluklar) sivil toplum olarak adlandırılmıştır. Bu araştırmalar ve tanımlamalardan yola çıkarak sivil toplumun

var olması için gerekli temel koşullar “araçsal devlet anlayışına” sahip ülkelerde bulunmaktadır. Bu özelliklere sahip ülkelerdeki ekosistem “sivil toplum varlığının” oluşmasına katkı sağlayacak politik ve siyasi çevresel koşulları içermektedir. Bu politik ve siyasi çevresel koşulları içermeyen ülkelerde, sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları üzerine yapılan araştırmalar sağlıklı olacaktır. Bu araştırmanın ana ögesi olan sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarının oluşması için üniter devlet yapısı olan “araçsal devlet anlayışına” sahip Türkiye’de uygun politik ve siyasi çevresel koşulların sağlandığı çalışma sonucunda belirlenmiştir.

1.5. Sivil Toplum Kuruluşları

STK’larla ilgili net bir tanımlama yapılırken tıpkı sivil toplum kavramı gibi kesin tanımlama yapabilmek için STK’ları neyin oluşturup oluşturmadığına bakılmalıdır fakat STK’lar küçük gayri resmi gruplardan büyük resmi kurumlara kadar genelleştirme yapılamayacak kadar farklı organizasyonlardır. STK’lar toplumda ve toplumlar arasında farklı roller oynar ve farklı biçimlerde yer alır. Sonuç olarak, STK’lar analitik kategoride karmaşık ve belirsiz olarak yer almaktadır (Lewis, 2009: 2). STK tanımlarında uzlaşılmış bir ifade bulunmamaktadır ve tanımsal muğlaklık mevcuttur (Alyakut, 2013: 47-48). Sivil toplum kuruluşu (STK); “toplumdaki çeşitli sorunları bağımsız olarak ele alıp kamuoyunu bilgilendirme ve aydınlatma görevini yapan, öneriler sunan her türlü birlik” olarak adlandırılır (Türk Dil Kurumu, 2011: 2124). Diğer bir deyişle STK, en genel anlamıyla insanların tek başına yapamayacakları toplum yararına olan işleri ve belirli amaçları gerçekleştirmek için gönüllü insanların (Ural, 1995: 17; Erözden, 1998: 13; Alyakut, 2013: 52) bir araya gelerek devlet organlarından bağımsız olarak kurdukları kar amacı gütmeyen örgütlerdir. STK’lar, modern toplumlarda ticari amaç gütmeyen, kolektif fayda esasına göre çalışan, kamuoyunu aydınlatma ve yönlendirme maksadıyla gönüllük prensibiyle hareket eden kuruluşlardır (Uğur, 2013: 20-21; Özer, 2008: 90). STK’lar yasal biçimlerine, faaliyetleri alanlarına ve üye sayılarına bakılmaksızın sivil toplum sorunlarının çözümü için kâr amacı gütmeyen toplumsal faydayı esas alan girişimler olarak ifade edilebilir (Alyakut, 2013: 9). STK, devletin ve özel şirketlerin dışında kalan, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, sendikalar, aktivist gruplar, yardım örgütleri, kadın örgütleri, dernekler, vakıflar, dini kuruluş örgütleri ve platformları kapsamaktadır. En temel özellikleri ile insanların ortak bakışı, ortak çıkar, ortak

duyarlılık, ortak talep gibi ortak duygularla özünde gönüllü olma koşuluyla bir araya gelerek devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışında kalan alanlarında meydana getirilen dernek, vakıf, sivil girişim, platform gibi yapılara ve etkinliklere STK denilmektedir. Dünya Bankası tanımına göre STK'lar, sosyal barış ve refahı artırmak için çalışan, yoksulluğa vurgu yapan, çevreyi koruyan, sosyal hizmetlerde bulunan ve sosyal gelişmeyi amaçlayan özel örgütlerdir (Uğur, 2013: 23-25). Türkiye'de STK olarak ifade edilen oluşum, Amerika'da kar amacı olmayan organizasyon, Non-Profit Organization (NPO), İngiltere'de ise gönüllü sektör ve hayır kurumu olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletlerin 1945 yılında devlet (hükümet) dışı organizasyon anlamına gelen Non-Government Organization (NGO) olarak tanımladığı kavram, uluslararası literatürde kabul görerek günümüzde de kullanılmaktadır (Lewis, 2009: 1; 2001: 34). STK, halkın yararına yönelik sorunları ele almak için yerel, ulusal veya uluslararası düzeyde kâr amacı gütmeyen örgütlenen gönüllü vatandaş grubudur (Kantrowitz, 2019). Bu çalışmada STK, "devletin resmi kuruluşunda yer almadan ve kar etme amacı gütmeyen gönüllü bireylerin belirlediği amaçlar doğrultusunda oluşturdukları organizasyon" anlamında kullanılmaktadır. STK'ların amacı, birlikte olarak ve birlikte yaparak belirledikleri ilgili faaliyet alanlarında, devlet müdahalesi olmaksızın kendi kendine çözümler üretmek (Doğan, 2015: 306) etkinliği sağlamak ve verimliliği artırmaktır. STK'lar amaçlarını üyelerinin seçtiği yönetim kurulu vasıtasıyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

STK'ların üstlendikleri roller, uygulayıcı rolü, katalizör rolü ve ortaklık rolü olarak tanımlanabilir. Uygulayıcı rolü insanların ihtiyacı olan konularda mal ve hizmet sağlamak için kaynakların harekete geçilmesiyle ilgilidir. Hizmetler, sağlık bakım hizmetleri, mikro krediler, tarımsal yayım, acil yardım, insanlar gibi konuları kapsamaktadır. STK'lar, kamu kuruluşları (belediye, kaymakamlık vb.) ve donörlerle (fon sağlayıcılar) çeşitli hizmet alanlarında sözleşme yaparak, topluma sunulan hizmetlerle etkinliklerini artırmaktadır. Katalizör rolü, sosyal dönüşümü teşvik etmek için hareket ve düşünce geliştirerek, STK'nın kolaylaştırıcı, katkı sağlayıcı, ilham verici yeteneği olarak tanımlanabilir. Bu rol donörler, işletmeler veya kamu gibi kalkınmanın diğer aktörleri arasında veya yerel topluluklardaki gruplar ve bireylere doğru yönlendirilebilir. Ortaklık rolü, STK'ların çok yönlü proje ve programlarda kamu, özel sektör ve donörlerle birlikte çalışma eğilimini yansıtır. Bu rol ile STK'lar kapasitelerini güçlendirerek, diğer

sektörlerle karşılıklı yarar sağlayacak ilişkiler geliştirirler (Lewis, 2009: 1-2; Lewis, 2001).

STK'lar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada her geçen gün çoğalmaktadır. Özellikle 1990'lı yılların ortalarından sonra dünyada STK sayısı dramatik bir şekilde artmaktadır (Lewis, 2009: 5). Birçok oluşum kendisini STK olarak tanımlamaktadır. Bunlara bazı örnekler; tek kişinin sahiplendiği STK'lar (My Own NGO-MONGO), ticarete etkili olabilmek için dernek statüsü arkasına saklanmış STK'lar (Business-Organised NGO- BONGO), uluslararası sermaye öncülüğünde proje gerçekleştirmek için kurulan STK'lar (Donor Organised NGO-DONGO), hükümet destekli STK'lar (Governmental NGO- GONGO) (Ryfman, 2006: 12), gelişmekte olan ülkelerde ekonomik, sosyal veya politik kalkınma sağlamak için kurulan kalkınma STK'larıdır (Development NGO- DENGGO), (Ulleberg, 2009: 12).

Türkiye'de STK'ların gelişmeme nedeni, nepotizm ve patronajın toplumdaki yerini koruyarak kentleşmeyi ve demokratikleşmeyi engellemesindedir. Gelişen STK'larda ise farklılıklarda birleşmeden ziyade "biz" ve "öteki" ayrımı yapılmaktadır (Bayhan, 2002: 12). STK'lar ülkemizde genellikle yanlış yönetimden kaynaklanan sorunlar yaşamaktadır ve sivil alanın yönetiminden kaynaklı sorunlara yönelik araştırmalar alanın büyüklüğüne göre yetersiz kalmaktadır (Alyakut, 2013: 12).

1.5.1. Kolektif Eylemler Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları

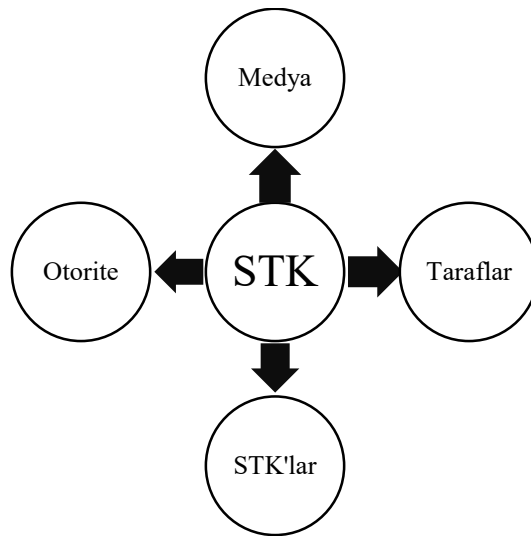
Sivil toplum kuruluşlarına katılım, insanların gerçekleştirdiği bir kolektif eylemdir. İnsanları kolektif eylemlere iten nedenler, bu kolektif eylemlerin oluşturduğu yapılar ve bu yapının gerçekleştirdiği faaliyetler incelendiğinde STK'larla karşılaşmaktadır. Bu nedenle kolektif eylemler kapsamında yapılanlarla STK'lar arasında yakın ilişkiler bulunmaktadır. İnsan sosyal varlıktır ve diğer insanlarla işbirliği yapmak zorundadır. Kişi kendi başına yiyecek yemek gibi bireysel eylemlerde bulunabilirken benzer eylemleri grup halinde yaptığı zaman bu eylem "sosyal eylem" olarak tanımlanabilmektedir. İnsanların daha fazla sayıda insanla birlikte yaptıkları eylemler, kolektif eylemler olarak nitelendirilebilir. Bu kolektif davranışların hangi durumlarda nasıl ve neden ortaya çıktığı sorusu, günümüz sivil toplumunun örgütlenmesini, sivil toplum kuruluşlarının oluşturulmasını da açıklayabilmektedir. Toplumda sosyal, ekonomik ve kültürel yönden sıkıntı yaşayan bireylerin kolektif eylemlere daha yatkın olduğu düşünülmektedir.

Kolektif eylemler; bir anlık gösteri, isyan, yağma, holiganlık hareketleri olarak ortaya çıktığı gibi uzun süre sonunda örgütlü bir hareket, kar amacı gütmeyen dernek, vakıf ve hatta bir kar amacı güden bir örgüt (kooperatif, birlik, işletme vb.) olarak ortaya çıkmaktadır. Kolektif eylemlerin ortaya çıkış nedeni, toplumdaki bazı konularda yaşanan hoşnutsuzluk ve bu hoşnutsuzluğun değiştirilebileceğine dair iyimser beklentidir. Genellikle devlet elitleri kolektif eylemlere karşı değildirlere; çünkü bu hareketler siyasi, kültürel ve ekonomik birçok yönden kendilerini ilgilendirmektedir. Kolektif eylemlerde söylemlerin toplumda uyandırabileceği yankı önemlidir (Uysal, 2016: 19-84).

İnsanlar kolektif bir eyleme; bir sorunun ciddi olmasına, acil çözüm gerektiğine, kolektif eyleme iştirak etmenin sonuç getireceğine veya sonuç getirmese de bir şeyler yapmasının ahlaki, vicdani, dini görev olduğuna inandıkları zaman katılmaktadırlar (Benford, 1993). Kolektif eylemlerin birçok sınıflandırılmış hali bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada Blumer'in (1969) sınıflandırması kullanılmaktadır. Blumer'e (1969) göre; kolektif eylemler devrimci, reformcu ve simgesel eylemler olarak sınıflandırılmaktadır. Devrimci eylemler, kültürel değerleri ve ahlaki prensipleri reddederek yenilerini kurmaya çalışır. Reformcu eylemler, kurulu düzenin bir yönünü değiştirmeye, düzeltmeye çalışır. Simgesel eylemler ise mevcut kurumları değiştirmek yerine kurumlara yerleşmiş kültürü ve anlayışı değiştirmeye çalışır. Kurumsallaşsa da kurumsallaşmasa da kolektif eylemler ve faaliyetler birçok şekilde ortaya çıkabilmektedir. Bunlardan en yaygınları şöyledir: (1) Bir konudaki somut bir politikayı ve sorunu protesto, (2) Broşür-bildiri dağıtma, (3) Toplantılar organize etme, (4) Protestoculara destek verme, (5) Maddi ve manevi destek sağlama, (6) Yetkililere dertleri iletme, (7) Harekete ait grubu değişik ortamlarda temsil etmedir. Kolektif eylemlerde ana etkili unsur toplanabilen kaynakların çokluğu ve onların etkin kullanılmasıdır. Kolektif eylem kaynaklarını ise, eleman sayısı, zaman ve özellikle para oluşturmaktadır. Bu kaynaklar sağlanamadığında hareketlerin etkinliği azalmakta ve başarısızlığa uğramaktadır (Uysal, 2016: 27-47). Kolektif eylemlerin kullanılabilceği kaynaklar ahlaki, kültürel, sosyal-örgütsel, insani ve maddi kaynaklar olarak da ifade edilebilir (Edwards ve McCharthy, 2004). Le Bon (2001) ve Tocqueville (2015; 2016), Avrupa'da on dokuzuncu yüzyılda yaşanan sanayileşme sonucunda toplumlarda kolektif anlayışının yıkıldığını ve bunun yerini "kökünden kopmuşluk, parçalanmışlık, çöküş, bireyselleşme, yalnızlaşma, güçsüzleşme ve yaygın endişe" duygularının aldığını vurgulamaktadır. Tocqueville (2015; 2016) kitle toplumu (sivil toplum) görüşüyle

demokratik yapının veya sosyal düzenin korunması ve sürdürülmesi için ikincil örgütlerin rolüne vurgu yapmıştır. Çekirdek aileyle devlet arasında bağımsız örgütlerin olmayışı insanların topluluk anlayışından uzaklaşarak yalnızlaşmasına neden olmaktadır (Uysal, 2016: 33-35). Kolektif eylemler için kaynak oluşturma hipotezleri şöyledir (Zald ve McCharty 2003: 176-181; Uysal 2016: 57-60): (1) Toplumun refah ve eğitim seviyesi arttıkça kolektif eylemlere katılım artar. (2) Faaliyet alanları çoğaldıkça kaynakların artma olasılığı artar. Örneğin okuma yazma oranının artmasına yönelik faaliyet iletişim ve propaganda faaliyetlerinin artmasını sağlar. (3) Kaynaklar arttıkça onu elde etmek için faaliyetler ve örgütler artar. (4) Bağımsız üyelerden sağlanacak kaynaklar düzensiz kaynak akışı gösterir. (5) Kolektif eylemlerden yararlanmak için bir araya gelenlerle daha ulvi amaçlar için bir araya gelenler arasında çatışma çıkabilir. (6) Kolektif örgütler endüstrisinde yaşanan dalgalanmalarda eski örgütler, yenilere göre daha çok ayakta kalma şansına sahiptir. (7) Kolektif örgütler sahasında rekabet arttıkça özel amaçlı eylem örgütleri ortaya çıkmaktadır. Çevre konusunda birçok örgüt varken, temiz su, ağaçlandırma, belirli türlerin korunması için STK'lar kurulur. (8) Kolektif örgütlerin kaynakları arttıkça profesyonelleşme (uzmanlaşma) artar. (9) Kolektif eylemlerin tanıtımını ve meşruiyetini sağlamak için ünlü üyeler kolektif eyleme kabul edilir.

Kolektif eylemler, kapitalist ve endüstriyel toplum özelliklerine göre kendi faaliyetlerini rutinleştirip insan kaynakları ve ekonomik kaynaklarını organize ederek STK adı altında kurumsallaşmaya çalışırlar. Bu faaliyetleri gerçekleştirirken medya, otorite, taraflar ve STK'lar arasında etkileşimde bulunurlar (Şekil-4).

Şekil-4: Kolektif Eylem Etkileşimi (Zald ve McCharty, 1977)

Kurdıkları etkileşim sonucunda STK'lar kaynaklarını çeşitlendirirler. STK'ların kaynak çeşitleri; üyelik, zaman, işgücü, para, dış desteğin varlığı ve taktiklerdir (Uysal 2016: 61).

STK'lar toplum özelliklerine uygun örgütlenme yapmak zorundadır. Bunun için toplum türlerinin bilinmesi önem kazanmaktadır. Sanayi (endüstri) toplumu, diğer bir deyişle kapitalist toplum açısından kolektif eylemlerin temel özellikleri şöyledir: Sanayi toplumlarının temel özelliği uzmanlaşma, bürokratik yapı ve kâr-zarar hesabı her yönüyle kolektif eylemleri etkilemektedir. Organizasyonculara, propaganda uzmanlarına ve lobicilere ihtiyaç vardır. Sanayi toplumunda mesajların, yaşam şartları nedeniyle topluma ulaştırılması için uzman bilgisi ve teknoloji kullanılması gereklidir. Emek, bilgi ve sermayeye gereksinim duyulmaktadır. Hayatta kalabilmek, faaliyetlerini sürdürebilmek, üye tabanlarını korumak, potansiyel sempatanların sayısını artırmak, hem yönetimle hem de karşıt grup örgütlerle mücadele etmek ve elit kesimlerin desteğini almak için ekonomik kaynak gereklidir. Demokratik toplum açısından kolektif eylemlerin temel özellikleri şöyle ifade edilmektedir. Kolektif eylemlerin dayandığı desteğin büyüklüğü önemlidir. Çünkü demokrasilerde sayısal ağırlık ve halk desteği önemlidir. Kamuoyu ve halk desteğini sağlamak için kaynaklar; insan emeği, zaman, para, araçlar, örgütlenme becerileri, duygu havuzu ve kültürden oluşur. Kolektif eylemlerin aşamaları; harekete geçme, sürdürme ve amaca ulaşmadır. Kaynakların toplanması ve onların etkin biçimde kullanılması ihtiyacı yüzünden modern toplumda sosyal hareketlerde ideolog yerine uzmanlar yer almaktadır (Uysal, 2016: 62-64).

Yeni kolektif eylemler küresel düzeyde gerçekleştirilirken kadın, çevre gibi konular da maddi çıkarlar yerine kamu/halkın yararını temel hareket noktası olarak belirlemektedir. Yeni orta sınıfın eylemleri yeni kolektif eylemler olarak tanımlanır ve bu kolektif eylemler sivil toplumu geliştirip devletin rolünü azaltmaya yönelik bilinçli, yerel ve anti-bürokratik hareketlerdir. Yeni kolektif eylemler, ekolojik dengeye önem verir, şiddet karşıtıdır, eşitlikçi bir toplum isterler. İşçi sınıfı veya işçi yanlısı solcu aydınlar değil, kültürel olarak yenilikçi ve özgürlükçü, orta sınıftır. Kadın-erkek fırsat eşitliği ve otoriter yönetim karşıtlığı gibi bilinçli kültürel tercihlere sahip olan farklı gönüllü örgütlerin oluşturduğu STK'lar ise bu hareketin tabanını oluşturur (Uysal, 2016: 141-145).

Günümüzde kolektif eylemlerin ortaya çıkmasını hazırlayan faktörler; ekonomide sanayi sonrası dönüşümler, piyasaların küreselleşmesi, merkez sanayi ülkelerinde işçi

sınıfının azalması, modern kültür ve yaşam tarzlarının sorgulanmasıdır. Kolektif eylem değişim talebidir. Bunu topluma anlatabilmek için söylem geliştirmek gerekmektedir. Söylemlerin temel özelliklerini belirleyen sorular şunlardır: Sorun nedir? Suç kimin ve neyindir? Söylemin esnekliği/ genişliği ve katılığı/darlığı nasıldır? Söylemin ve hareketin çıktığı kültürel ortam nasıldır? Söylem toplumun inanç ve ihtiyaçları açısından güçlü yankı buluyor mu? Örneğin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kültüründe İslami hareketler kabul görmez. Bu yönde bir söylem fayda sağlayamayabilir. (Uysal, 2016: 141-157). Bir iddianın ve söylemin başarıya ulaşması birçok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörlerden öne çıkanlar (Uysal, 2016: 99) şunlardır: (1) Bir söylemin inanılabilirliği ve kültürel yankısı (Benford, 1993), (2) Güç ilişkileri (Spectot ve Kitsuse, 1987), (3) Hareketlerin kullanabilecekleri ana söylemlerin var olup olmadığı, (4) Medya erişimidir (Scheufele, 1999; Gamson ve Modigliani, 1989; Gamson, 1992). Kolektif eylemlerle değişimi gerçekleştirme için hak arama mahkemeler, kanun düzenlemeleri için meclis, sesini duyurabilmek ve kamuoyunu etkileyebilmek için medya hedef olarak seçilmektedirler. Bu alanlarda yapılacak söylemler geliştirilirken, birbirine yakın kopuk söylemler birbirine bağlanmalıdır. Söylemde vurgulama, sorun nedir? Neden kaynaklanır? Nasıl çözülür? Sorularına cevap verecek şekilde yapılmalıdır. İlk söylem yankı bulmazsa, söylem genişletilmelidir veya dönüştürülmelidir. Söylem geliştirilirken acil çözümün neden gerektiği ve geç kalındığı zaman neler olacağı anlatılmalıdır. Söylemler fırsatları gündeme getirerek kolektif eylemlere katılıma davet eder. Kültürel yankı, bir söylemin hedef kitlenin akıllarında ve gönüllerinde etki bırakabilme kapasitesidir. Söylemler tutarlı, gerçekçi, inandırılabilir olmalıdır (Uysal, 2016: 103-175).

Din, kendisine bağlananların toplumsal yaşamlarının birçok yönünü etkileyen güçlü duygular ve bağlılıklar oluşturmaktadır. Dindarlık faktörünün kişiyi toplumsal olaylara ve sorunlara kayıtsız kalmasını önleyici bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Camiye ve kiliseye devam etme olgusunun, toplumun sorunlarını çözme konusunda gönüllü faaliyetlere katılımı artırıcı etkiye sahip olduğu görülmektedir (Wilson ve Janoski, 1995: 137; Uysal, 2016: 175-176). Kolektif eylemlerin başarısı kaynakları harekete geçirmeye ve onların etkili-verimli kullanılmasına bağlıdır. Sosyolojik araştırmalar bir toplumda önceden var olan dini, çevresel, sağlık gibi gönüllü grupların toplu hareket etmeyi kolaylaştırdığı, teşvik ettiği ve eylemsizlikten vazgeçirdiği sonucuna

ulaşmıştır. Örneğin ABD'nin Ohio eyaletinde dini gruplar, Çelik İşçileri Sendikasına eyaletteki bazı holdinglerin işçi haklarını istismar etmelerine engel olmak için liderleriyle birlikte destek vermişlerdir. Bu durum Türkiye için geçerli değildir. Dinin kolektif eylemlere sağladığı destekler; doğrudan destekler (örgütsel ve mali), dolaylı destekler (ara kurumlar vasıtası ile) ve kültürel destekler olarak ayrılabilir. Din insanlar için güçlü motivasyon oluşturmaktadır (Uysal, 2016: 176-188).

Bastırma uygulamaları, kolektif eylemlerin artırılıp azaltılmasını etkilemektedir. Göreli mahkûmiyet teorisi ve etiketleme teorisine göre baskı, eylemleri radikalleştirerek protestoyu artırmaktadır. Kaynak motivasyonu görüşüne göre, bastırma politikaları protesto eyleminin yükünü (maliyetini) artıracığı için azaltıcı etkiye sahiptir. Kolektif eylemlerin bastırılmasına yönelik uygulamalar; hareket hakkında kamuoyunda kötü imaj oluşturma, dezenformasyon yayma, kaynakları ve imkânları kısıtlama, üyelerini vazgeçirme, liderlerini saf dışı etme, hareket içinde ve rakipler arasında çatışma çıkartma, belirli faaliyetleri sabote etme şeklinde özetlenebilir. Kolektif eylemlere karşı eylemlerin ortaya çıkması için toplumsal hareketin başarı belirtileri göstermesi, o eylemin amaçlarının toplumun bir kesiminin çıkarlarını tehdit etmesi, karşıt oluşuma destek verecek siyasi müttefiklerin bulunması gerekmektedir. Kolektif eylemler literatüründe hareketlerle devlet arasındaki ilişkileri inceleyen pek çok detaylı ve kapsamlı durum tespiti yapılan çalışma bulunmaktadır. Ancak devleti hedef almayan hareketlerle devletin ilişkisini ele alacak yeni kavramlaştırmalara ve yeni araştırmalara ihtiyaç devam etmektedir. Modern toplumlar büyük ölçüde kitle toplumu olduklarından mesajlar doğrudan halka ulaşmayıp medya süzgecinden geçerek halka ulaştırılmaktadır (Uysal, 2016: 85-97). Modern toplumlarda medya süzgecinin nasıl ve kimlerden oluştuğu toplumun çoğunluğu tarafından bilinmemektedir. Bu nedenle iletişim araçlarının etüt edilmesi kolektif eylemler için önem kazanmaktadır.

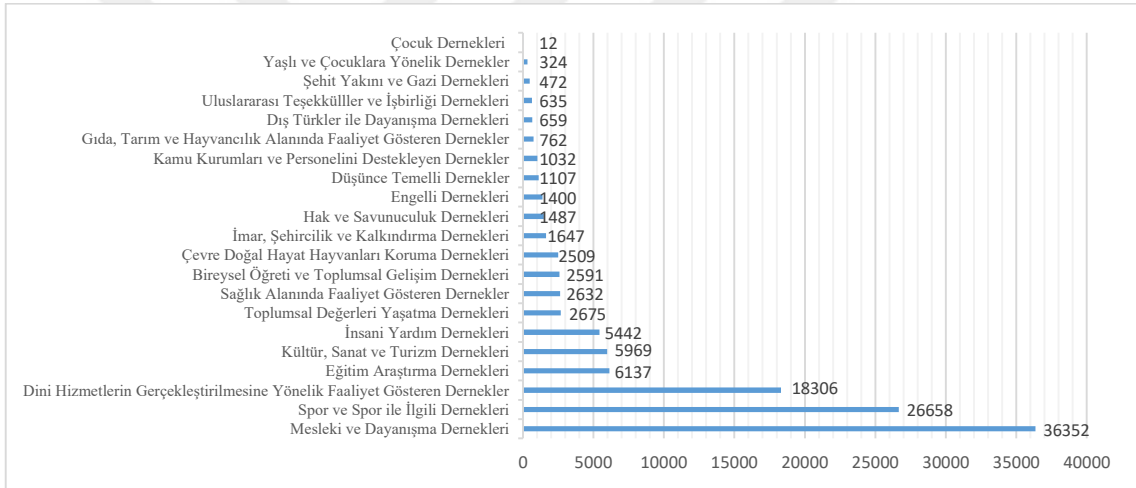
1.5.2. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları ifadesi, dernekleri, vakıfları, birlikleri, odaları, sendikaları, konfederasyonları, kooperatifleri, kulüpleri, platformları, toplulukları, ocakları kapsamaktadır (Uğur, 2013: 25; Talas, 2011: 396; Çaha, 2011). Türkiye'de meslek kuruluşlarına küçük esnaf, sanatkâr, ziraatçı, tüccar, sanayici, hekim, avukat, mühendis, mimar, veteriner, muhasebeci, mali müşavir ve noterler yasal mevzuat gereği zorunlu

olarak üye olabilmektedir (Çaha, 2011: 101). Meslek kuruluşları kapsamında olan sanayi ve ticaret odalarına üyelik, Avusturya, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg, Yunanistan, Hollanda, İspanya, Türkiye’de zorunlu, diğer Avrupa Birliği ülkelerinde ise gönüllüdür (Şahin, 2011: 202). Meslek kuruluşlarına üyeliğin zorunlu olması, meslek kuruluşlarının devlet adına kanunla yetkilendirilmiş ve kamu kurumları niteliğinde olmaları açısından değerlendirildiğinde meslek kuruluşlarının, “bağımsızlık” prensibine göre çalışan sivil toplum örgütleri olmaktan uzak oldukları söylenebilir. Meslek kuruluşları, bu özellikleri itibariyle sivil toplum kuruluşundan çok, resmi kuruluş kimliğini taşımaktadır (Çaha, 2011: 101-106). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 33 maddesinde; herkesin, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahip olduğu, hiç kimsenin bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamayacağı, dernek kurma özgürlüğünün ancak milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ancak kanunla sınırlanabileceği belirtilmektedir. 33’ncü maddede belirtilen hükümler vakıfları da kapsamaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, 2019a). Genel olarak Türkiye’de sivil toplum kuruluşu denilince öne çıkan kavramlar dernekler ve vakıflardır. Derneklerle ilgili resmi işleri, kuruluş İçişleri Bakanlığına bağlı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü, vakıflar ilgili resmi işleri ise Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü yürütmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2019; Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: 302; İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü, 2019a). 13 Eylül 2018 tarihli ve 30534 Sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan 17 numaralı Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde yapılan değişikliğe kadar Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı bünyesinde, Dernekler Dairesi Başkanlığı olarak tanımlanmaktaydı (Resmi Gazete, 2018). Türk Medeni Kanunu’nun 56. maddesinde; dernek “kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluk” olarak tanımlanırken, 101. maddesinde vakıf; “gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları” olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye’de 11 Nisan 2019 tarihindeki İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre, 116.633 adet faal dernek, 182.794 adet fesih edilen dernek

olmak üzere toplamda 299.427 adet dernek kayıtlı olarak bulunmaktadır. Faaliyet alanlarına göre faal olan dernek sayıları Şekil-5’de sunulmuştur. Faal olan derneklerin; %31,1’ini mesleki ve yardımlaşma dernekleri, % 21,4’ünü spor ve sporla ilgili dernekler, 15,6’sını dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik dernekler oluşturmaktadır. Bu dernekler toplamda % 68,1’lik oranı oluşturmaktadır. Faal derneklerin % 0,3’ünü yaşlı ve çocuklara yönelik dernekler, % 0,037’sini şehit yakını ve gazi dernekleri, % 0,53’ünü uluslararası teşekküller ve işbirliği dernekleri oluşturmaktadır. Ülkemizde 2004 yılında 69.740 faal dernek varken, 2014 yılında bu sayı 102.640 ve 11 Nisan 2019 tarihinde ise 116.633’e yükselmiştir. Son on beş yılda Türkiye’de faal dernek sayısında artış oranı % 59,8 oranında olmuştur. Faal derneklerden 23.801 adedi İstanbul’da, 11.129 adedi Ankara’da, ve 6374 adedi İzmir’de bulunmaktadır. Üç büyük şehirdeki dernek sayısı 41.304’tür. Derneklerin % 35,4’ü üç büyükşehirde bulunmaktadır.

Şekil-5: Faaliyet Alanlarına Göre Dernek Sayıları (İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü, 2019b)

Türkiye’nin 2019 yılı nüfusu 83.154.997’dir. 11 Nisan 2019 tarihi itibarı ile derneklerdeki üye sayısı ise 11.128.136’dır. Bu üyelere 2.310.998’i kadın, 8.817.378’i erkektir. Derneklere üye olanların toplam nüfusa oranı % 13,38 iken üye olmayanların oranı % 86,62’dir (İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü, 2019b). Türkiye’nin toplam nüfusundan 0 ile 19 yaş grubunda olan 25.543.939 (Türkiye İstatistik Kurumu, 2020) yaşayarı çıkardığımız vakit STK’lara kanunen üye olabilecek yaşayarı sayısı 57.611.058’dir. Kanunen bir STK’ya üye olabilecek durumdaki nüfusun % 19,3’ü diğeri bir ifade ile yaklaşık olarak Türkiye’de her beş kişiden birinin bir derneğe üye olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı STK’lar, dernek, vakıf, sendika ve Kar Amacı Gütmeyen Kuruluş (KAGK) yapılarında bulunmaktadır. 1994 yılından itibaren 13 Mart 2019 tarihine kadar kurulmasına izin verilen yabancı STK sayısı 130’dur. Bu STK’ların merkezlerinin buldukları ülkeler ve sayıları şöyledir: Amerika 30, Almanya 15, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 12, İngiltere sekiz, İsviçre altı, Fransa beş, Belçika dört, Azerbaycan, Bosna Hersek, Romanya, Rusya Federasyonu, Japonya, Hollanda, İrlanda üç, Kazakistan, Makedonya, Irak, Katar, Malezya, Çek Cumhuriyeti iki, Bulgaristan, Kosova, Kırgızistan, Pakistan, Somali, Libya, Suudi Arabistan, Ukrayna, Sırbistan, Avustralya, Yeni Zelanda, Polonya, Letonya, İspanya, Danimarka, Tayvan, Kanada birdir. 2017 yılında iki adet ve 2018 yılında 13 adet STK’nın ülkemizde kurulmasına izin verilmiştir. Bu STK’ların türleri, merkezlerinin buldukları ülkeler ve sayıları ise şöyledir: Amerika Birleşik Devletleri, Bosna Hersek, İngiltere iki, Katar, Irak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Somali, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Letonya, Pakistan, Polonya birdir. Bu STK’lardan altı adedi sendika, üç adedi dernek, üç adedi KAGK ve üç adedi vakıf yapısındadır (İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü, 2019c).

Türkiye’de vakıflar, mazbut, mülhak, cemaat, esnaf ve yeni vakıf türlerinden oluşmaktadır. Mazbut vakfi, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’na göre Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce (VGM), yönetilecek ve temsil edilecek vakıfları, 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren (Kılıçoğlu, 2016: 1721) 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin (8 Aralık 2001 tarihinde yürürlükten kaldırılan) yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince VGM tarafından yönetilen vakıftır. Mülhak vakfi, 4 Ekim 1926 tarihinde önce kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıftır. Cemaat vakfi, vakfın malvarlığını, şartlarını ve vakfedenin isteklerini içeren belgesi olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye’deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıftır. Esnaf vakfi, 762 sayılı Vakıflar Kanununun yürürlük tarihi olan 13 Haziran 1935 tarihinden önce kurulmuş ve esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilen vakıftır. Yeni vakıf, 4 Ekim 1926’da yürürlüğe giren 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ve 01 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıftır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü , 2019b; T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2019a). Vakıflar Genel Müdürlüğünün 17 Temmuz 2018 tarihli kayıtlarına göre Türkiye’de mazbut vakıflar

haricinde; 260 adet mülhak vakfı, 1 adet esnaf vakfı, 5158 adet yeni kurulan vakıf, 167 adet gayri-Müslim cemaate ait cemaat vakfı ve 2005 ile 2016 yılları arasında kurulan 21 adet yabancı vakıf temsilciliği/şubesi (T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2019b, 2019c, 2019d,) olmak üzere 5607 adet vakıf bulunmaktadır. Türkiye’de 9 Temmuz 2013 tarihinde mazbut vakıf sayısı 41.720’dir. Mazbut vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlığı sayısı 8.148’dir (T. C. Başbakan Yardımcılığı, 2013). Bu verilere göre Türkiye’deki toplam vakıf sayısı 47.327’dir. 167 adet cemaat vakfının cemaat türlerine göre dağılımı ise şöyledir; Bulgar iki, Ermeni 54, Gürcü bir, Keldani üç, Maroni bir, Musevi 19, Rum 77, Süryani 10’dur. Yeni vakıflardan, 1002 adedi sosyal dayanışma ve yardımlaşma vakfı, 15 adedi çevre koruma vakfı ve 4141 adedi ise çok amaçlı vakıflar olarak hizmet vermektedir. 5158 adet yeni vakıftan 72 adedinin üniversitesi, beş adedinin meslek yüksekokulu ve 274 adedinin vergi muafiyeti bulunurken, 1425 adedinin kar amaçlı kuruluşu bulunmaktadır (T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2019e).

Türkiye’de 12 Nisan 2019 tarihinde; kamu görevlileri sendikası 217 adet, işçi sendikası 225 adet ve işveren sendikası 72 adet olmak üzere toplamda 514 adet sendika bulunmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2019d).

Türkiye’de 514 adet sendika, 116.633 adet dernek ve 47.327 adet vakıf bulunmaktadır. Bu STK’lardan kaç tanesinin yerel kalkınma amaçlı olduğu bilinmemektedir. Ancak 2019 yılı nisan ayında Avrupa Birliği katılım öncesi yardım programı kapsamında bulunan LEADER yaklaşımını esas alan ve yerel kesimde sürdürülebilir bir kalkınma sağlamayı amaçlayan Tarım ve Orman Bakanlığı’nın öncülüğü ile benzer dernek tüzükle kurulan Yerel Eylem Grubu (YEG) dernek sayısı 25’tir.

1.5.3.LEADER Yaklaşımı ile Yerel Kalkınmayı Amaçlayan Dernekler

“LEADER” kelimesi Fransızca “**L**iason **E**ntre **A**ctions pour le **D**eveloppement de l’**E**conomie **R**urale” sözcüklerinin baş harflerinden oluşmaktadır. İngilizce’de “Links between actions for the development of the rural economy” (European Commission, 2006: 5); Türkçe’de “kırsal ekonominin kalkındırılması için faaliyetler arasındaki bağlantılar” anlamına gelmektedir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019: 2). LEADER’den önce farklı yerel kalkınma yaklaşımlarıyla tarımda yapısal değişiklikler, çiftçiler üzerinden sektörel bazda gerçekleştirilmek istenmiştir. Bölgesel veya ulusal düzeyde kararı verilen kalkınma planları, tavandan tabana yaklaşımla uygulanmıştır.

Yerel paydaşlar kendi geleceklerinin mimarı olma konusunda cesaretlendirilmemiştir. Bölge temelli ve tabandan tavana yaklaşımı esas olan LEADER; kaynakları, paydaşları, çeşitli projeleri ve düşünceleri yerel seviyede “bir araya getirme” uygulaması olarak başlamıştır ve ideal bir uygulama aracı olduğunu da ispatlamıştır (European Commission, 2006: 6). LEADER yaklaşımı ilkeleriyle uygulanarak, başladığı yıl olan 1991’den bugüne kadar Avrupa Birliği (AB) kırsalında yaşayan topluluklara kendi geleceklerini şekillendirmede aktif rol oynamalarını sağlamaktadır. Bu zamana kadar LEADER I (1991–93), LEADER II (1994–99), LEADER+(2000–06) ve LEADER Axis (2007-2013) programları uygulanmıştır. Günümüzde “Community-Led Local Development (CLLD)”, “toplumun öncülüğünde kırsal kalkınma” (2014-2020) adı altında LEADER yaklaşımı uygulamaları devam etmektedir (European Network for Rural Development, 2016a: 1-2). LEADER yaklaşımı, AB ülkelerinde çözülemeyen toplumsal sorunları çözen ve yerel kalkınmayı sağlayan bir programdır.

LEADER yaklaşımı AB kırsal kalkınma politikası içinde yenilikçi bir yaklaşımdır. Kırsal kalkınma, ortak tarım politikasının giderek artan önemli bir parçası olmuştur. Kırsal kalkınma politikası; AB kırsal alanlarında sürdürülebilir bir kalkınma için ekonomik, sosyal ve çevreye ilişkin sorunları belirleyerek kalkınmaya yardımcı olmaktadır. LEADER yaklaşımı, önceden uygulanmış yaklaşımları gerçekleştirmekten ziyade kırsal alanda yaşayan yerel toplulukların gelişmesi ve harekete geçirilmesi için öncülük (liderlik) eden aynı zamanda fark oluşturan bir metottur. Örnekler, LEADER’in kırsal bölgede yaşayan insanların günlük hayatlarında gerçek bir fark oluşturabildiğini göstermektedir (European Commission, 2006: 5-6). LEADER yaklaşımı kırsal kalkınma için yenilikçi projeleri teşvik eden toplumsal ortak bir girişim olarak oluşturulmuştur (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019: 5). LEADER, kırsal kesimde yaşayan toplulukların ihtiyaçlarını yeni yöntemlerle karşılayarak ve yerel kapasiteyi kullanarak laboratuvar ortamında, “yerinde”, eski ve yeni sorunları çözmek için “cesaretlendirici ve yenilikçi çözümler” üreterek önemli bir araç olmuştur. AB üyesi ülkelerin kırsal alanlarında önemli sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca aday ülkelerde günün gerçeklerine göre birlik uyumunu sağlamak için önemli bir görevi yerine getirmektedir. LEADER genellikle destek görmeyen veya sınırlı destek gören; kültürel faaliyetler, doğal çevrenin iyileştirilmesi, mimari ve tarihi miras değerlerinin rehabilitasyonu, kırsal turizm gibi kırsal alanlarda faaliyet gösteren diğer program kapsamında bulunan sektörlerle ve

gruplara yardımcı olur; ayrıca üreticiler ve tüketiciler arasındaki işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunur (European Commission, 2006: 5). LEADER yaklaşımı bir yerel kalkınma uygulamasıdır. Bu uygulama, kıt kaynaklardan en çok faydayı sağlamak için yerel alanda yaşayanların belirlemiş oldukları öncelik alanlarına göre hazırlanmış bir stratejiye uygun olarak, yerel kesimde ihtiyaçların projelendirilerek yapılması ve nihayetinde var olan sorunların çözülmesini hedeflemektedir.

LEADER yaklaşımının amaçları şunlardır: (1) Tarım, turizm, kültürel miras, hizmetler sektörü ve sosyal konular gibi kırsal alanlarda yaşamın bütün unsurlarını birbirleriyle işbirliği içinde hareket ettirerek yerel ekonomiyi geliştirmek ve iş olanakları artırmaktır. (2) Kırsal kesimde yaşayan toplulukların kapasitelerini artırarak kırsal alanların sosyal, ekonomik ve çevresel olarak iyileştirilmesine katkı sağlamaktır. (3) Yerel alanda henüz kullanılmayan yerel kaynak ve potansiyelden faydalanarak yeni gelir kaynakları oluşturmak ve yaşam kalitesini artırmaktır. (4) Kırsal kesimde yaşayanların yerel kalkınma süreçlerine gerçek anlamda katılmalarını sağlamaktır. (5) Kırsal toplulukların daha büyük topluluklarla entegrasyonunu sağlamaktır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019: 3).

LEADER yaklaşımı, şeffaf ve açık prosedürlerle, yerel katılımcılar tarafından yerel seviyede uygulanan ve yerel seviyede karar verilen oldukça etkili olan bir kalkınma programıdır. LEADER, “ne yapılacağını” gösteren geleneksel yerel kalkınma politikalarından farklıdır, “nasıl yapılacağını” gösterir. LEADER yaklaşımı yedi (7) temel özellik ile özetlenebilir. Bu özelliklerin hepsi ayrı ayrı tanımlanabilir; ancak bir bütün olarak uygulanması oldukça önemlidir. Bu özelliklerin herbirinin tam olarak uygulanması, kırsal alanlarda etkisinin uzun süreli olması ve kendi sorunlarının kendi kapasiteleriyle çözülmesi için oldukça önemlidir. Bu özellikler şöyledir: (1) Sınırları belirlenmiş alan bazlı (temelli) yerel kalkınma stratejileri, (2) Stratejilerin tabandan tavana detaylı hazırlanması ve uygulanması, (3) Yerel kesimdeki tüm paydaşların ortaklığı: YEG’ler, (4) Yenilikçilik, (5) Bütüncül ve çok sektörlü uygulamalar, (6) Yerel-bölgesel-ulusal-uluslararası bağlantılar (ağlar) oluşturma, (7) İşbirliği yapmadır (European Commission, 2006: 8).

Alan bazlı yerel kalkınma stratejileri, genellikle ortak gelenekler, yerel bir kimlik, aidiyet duygusu, ortak ihtiyaç ve beklentilerle karakterize edilen küçük, homojen, sosyal olarak kaynaşmış bir alanı, planların uygulanması için “hedef alan” olarak ele almaktadır.

Böyle bir “hedef alan”, yerel alanın güçlü ve zayıf yönleri ile tehdit ve fırsatların belirlenmesini, iç potansiyeli ve sürdürülebilir kalkınma için “öne çıkan işlerin yürütmesini engelleyen kimse ve durumların tanınmasını” kolaylaştırmaktadır. Alan bazlı yaklaşım aslında “yerel alan” anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım, eylemlerin gerçek ihtiyaçlara ve yerel rekabete uyacak şekilde daha hassas şekilde yapılmasına izin verdiği için diğer yaklaşımlardan daha iyi sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. Seçilmiş alanda, uygulanabilir yerel kalkınma stratejisini destekleyen beşeri, iktisadi ve tabii kaynaklar arasında yeterli miktarda uyum belirli çoğunlukta halkın temsil edilmesi gerekmektedir. Seçilmiş alanın önceden tanımlanmış idari sınırlara uyma zorunluluğu yoktur. “Yerel alan” tanımı evrensel değildir ve sabit bir tanımı da bulunmamaktadır. “Yerel alan” tanımı, kapsamlı bir ekonomiye, sosyal değişimlere, çiftçiliğe, arazi yönetimine, çevresel kaygılara ve kırsal alanlar hakkındaki genel algılara göre değişmekte ve gelişmektedir. Yerel alan tanımı; küçük ölçekte büyüklüğü, homojen ve kaynaşmış yapıyı, ortak gelenekleri ve kimliği, paylaşılmış ihtiyaçları ve beklentileri, uyumlu ve belirli çoğunluğu, önceden belirlenmemiş idari sınırları ve yaşayan sayısının 10.000 ile 100.000 arasında olduğu yapıyı içermektedir (European Commission, 2006: 8-9).

Stratejilerin tabandan tavana detaylı hazırlanması ve uygulanması, yerel katılımcıların kendi yaşam alanlarında belirlenecek önceliklerin seçiminde ve stratejiyle ilgili karar verme sürecinde yer alması anlamına gelmektedir. Deneyimler, tabandan tavana yaklaşımın, ulusal veya bölgesel yetkililerden gelen tavandan tabana yaklaşımlara karşı olmadığını veya alternatif olarak değerlendirilmemesi gerektiğini göstermektedir. Aksine tabandan tavana yaklaşımda, daha iyi sonuçların elde edilmesi için ulusal ve bölgesel yetkililerle birlikte hareket edilip ve etkileşime girilerek çalışılması gerektiğini göstermiştir. LEADER’in yedi özelliğinden en ayırt edici olanı, tabandan tavana yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda uygulanan kırsal politikalar, yerel toplulukların ihtiyaçlarına en iyi şekilde adapte edilerek dizayn edilmeli ve uygulanmalıdır. Yerel halkın katılımı; özel sektörü, kamuyu, ekonomik ve sosyal çıkar gruplarını, STK’ları, odaları, birlikleri, kooperatifleri ve nüfusun çoğunluğunu (kadın, yaşlı, genç, çiftçi vb.) kapsamaktadır. Kapasite oluşturma, tabandan tavana yaklaşımın vazgeçilmez bir bileşenidir. Bu bileşen, bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek için yerel halkın farkındalığının artırılması, eğitilmesi, katılımı ve harekete geçirilmesi (analiz), yerel kalkınma stratejisinin

oluşturulmasında farklı çıkar gruplarının katılımı ve stratejiyi gerçekleştirmek ve uygun projelerin yerel düzeyde seçilmesi için açık, şeffaf olarak kriterlerin oluşturulması konularından oluşmaktadır. Katılım, ilk aşama ile sınırlı kalmamalı, uygulama sürecince genişletilmeli, stratejiye katkıda bulunulmalı, seçilen projeler başarılımalı, gelecek için öğrenilmeli ve planlama yapılmalıdır. Yerel katılımcılar arasında uzlaşma ve müzakere yoluyla fikir birliğine ulaşmak için harekete geçirme ve istişare prosedürlerinde belirtilmesi gereken önemli konu “şeffaflık” konusudur (European Commission, 2006: 9).

Yerel alanda tüm paydaşların ortaklığı olan YEG’ler, LEADER yaklaşımının özgün ve vazgeçilmez bir özelliğidir. YEG’ler, yerel kalkınma stratejisinin belirlenmesi ve uygulanması, finansal kaynaklarının tahsisi ve yönetimi hakkında kararlar alma görevini üstlenmektedir. YEG’lerin sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmede etkili olması muhtemeldir. YEG’ler; kamu kesiminden, özel sektörden, sivil ve gönüllü sektörlerden potansiyel beşeri ve iktisadi kaynakları bir araya getirir ve bütünleştirir. Bölgenin ekonomik rekabet gücünü artırmak için gereken kritik çoğunluğa, sinerjilere ve müşterek hedeflere ulaşmak için çok sektörlü eylemler ve ortak projeler etrafında yerel oyuncuları birleştirir. Birlikte çalışma konusunda çok az tecrübeye sahip farklı yerel katılımcılar arasındaki diyalogu ve işbirliğini güçlendirir, istişare ve tartışma yoluyla müzakereli çözümleri kolaylaştırır ve olası çatışmaları azaltır. Farklı ortaklar arasında etkileşim yoluyla, tarım sektöründe adaptasyonu ve değişim süreçlerini (örneğin, kaliteli ürünler, gıda zincirleri), çevresel endişelerin giderilmesini, kırsal ekonominin çeşitliliğini ve yaşam kalitesinin artırılmasını sağlar. Bir YEG’de, kamu ve özel sektör ortaklıkları sağlanmalı ve bölgedeki farklı sosyo-ekonomik yerel çıkar grupları temsil edilmeli ve dengeli olmalıdır. Karar verme düzeyinde, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları, yerel ortaklığın en az % 50’sini oluşturmalıdır. YEG’ler, LEADER desteğinden faydalanmak için özel olarak kurulabilir veya önceden var olan derneklerin dönüşümü ile de oluşturulabilir. Uygulayıcı ekibe ve karar alma yetkisine sahip olan YEG’ler, olumlu bir şekilde ilkelerin uygulanmasını sağlayacak bir organizasyon modeli sunar. Deneyimler; farklı bölgesel-ulusal, siyasi ve kurumsal organizasyon şekilleri olan ve proje onayıyla mali yönetim konusunda kendi kendini idare etme hakkına sahip, ortak özellikleri içeren farklı YEG türlerinin geliştirildiğini göstermektedir. YEG’lerin rolü ve sorumlulukları, bazı üye devletlerde LEADER yaklaşımıyla kendiliğinden hızlı bir şekilde büyürken,

bazılarında zamanla yavaş yavaş gelişmiştir. YEG'ler, yerel kırsal kalkınma stratejisinin içeriğini ve yönünü belirler, finanse edilecek farklı projeler hakkında da kararlar alır. Ödemeler genellikle YEG tarafından yapılan proje seçimine dayanarak, kamu finansmanını idare eden ve ödeme yapan yetkili otorite tarafından yapılır (örneğin Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu-TKDK). Yerel alanlarda en aktif olan yerel unsurlar şöyledir; meslek örgütleri ve birlikleri (çiftçileri temsil edenler, çiftçilik yapmayan meslek grupları ve mikro işletmeleri temsil edenler), ticaret odaları, yerel alanda yaşayanların kurdukları organizasyonlar, yerel kuruluşlar ve yöneticileri, yerel politik temsilciler, çevresel kuruluşlar, bölgesel, ulusal ve uluslararası bağlantılar (dış bağlantılar) ve araştırmacılar, medyayı da kapsayan kültürel ve toplumsal hizmet sağlayıcılar, kadın kuruluşları ve gençlerdir.

Bir YEG şunları yapmalıdır; müşterek bir projeyi bir alanın ilgili çıkar grupları ile birlikte oluşturmak, yerel kaynaklara yeni bir bakış açısı getirme kapasitesine ve kendi kendine karar verme özelliğine sahip olmak, farklı uygulamalar arasında bağlantı kurmak, yerel kaynak karışımının sunduğu fırsatları kapsama yeteneğine sahip olmak, yenilikçi düşüncelere açık olmak ve farklı sektörel ayrılıkları birleştirmek ve ağ oluşturmaktır. YEG'ler, bireysel işlemleri içeren yönetim sorumluluklarının büyük bir bölümünü (örneğin, proje seçimi, ödeme, izleme, kontrol ve değerlendirme görevlerini) üstlenmek üzere temsilci görevlendirebilir. YEG'lerin kendi kendine karar verebilme özelliği ülkelerin özelliğine göre değişebilir. Küresel, ulusal ve bölgesel düzeyde bağışlar/hibeler, LEADER proje ve uygulamalarının finansmanında yaygın olarak uygulanan yöntemdir. AB ve ulusal kamu fonlarıyla birlikte finanse edilen bu bağışlar/hibeler, projenin ve alanın türüne bağlı olarak değişmektedir (European Commission, 2006: 9-12). LEADER yaklaşımının amaçları, bölge temelli yaklaşım sonucu kurulan YEG'ler vasıtasıyla gerçekleştirilir. LEADER yaklaşımını ilkeleriyle uygulamak üzere kurulan YEG'ler ve kullandıkları bütçeler yıllara göre şöyledir; 1991 ile 1993 yıllarında 217 adet YEG, 1.2 milyar Avro, 1994 ile 1999 yıllarında 906 adet YEG, 5.37 milyar Avro, 2000 ile 2006 yıllarında 893 adet YEG, 5.1 milyar Avro (European Commission, 2006: 7), 2007 ile 2013 yılları arasında 400 adet YEG, 8.9 milyar Avro olmak üzere toplamda 2416 adet YEG 20.57 milyar Avro'luk bütçe kullanmıştır.(European Network for Rural Development, 2015: 1).

Yenilikçilik, LEADER yaklaşımında kırsal alanların geliştirilmesine yönelik "yeni"

ve “yenilikçi” yaklaşımların teşvik edilmesinde önemli bir rol oynayabilmektedir. YEG'lere destek vermek istedikleri eylemlerle ilgili karar verme sürecinde; sınırları genişleterek, esnekliklere ve özgürlüklere izin vererek “yenilikler” teşvik edilmektedir. Yenilikçilik geniş bir anlamda anlaşılmalıdır. “Yenilikçilik”, yeni bir ürün, yeni bir süreç, yeni bir organizasyon veya yeni bir pazara giriş anlamında kullanılabilir. Yenilikçilikte yapılan bu tanımlama sadece kırsal alanlar için değil kentsel alanlar için de geçerlidir. Kırsal alanlarda nüfusun az olması, nispeten düşük sayıda insani ve fiziki kaynakların olması, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzluklar olmasa da kırsal alanlarda “radikal yenilikleri üretme” konusunda zorluklar çekilebilmektedir. Yerel kesimde yenilikçilik; başka yerlerde geliştirilen yeniliklerin transfer edilmesi ve uyarlanması, geleneksel know-how (yapabilme) bilgisinin modernizasyonu (güncellenmesi), diğer uygulamaların tatmin edici ve sürdürülebilir şekilde çözemediği kalıcı sorunlara “yeni çözümler bulunması” şeklinde uygulanabilir. Bu uygulamalar yerel alanların kendine has sorunlarına çözümler üretebilmektedir. LEADER yaklaşımının yedi özelliği ile tanıtılması, mevcut uygulamalara adapte edilerek yenilikçi eylemlerin üretilmesine katkı sağlamaktadır. Örneğin tabandan tavana yaklaşım, YEG tarafından desteklenecek yeni fikirlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Mevcut uygulamalar böyle fikirlerin ortaya çıkmasını sağlayamamaktadır. Yerel alanlarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin benimsenmesi ve kullanılması, yerel nüfusun yeniliklere geniş anlamda katılabilmesi ve erişebilmesi için önemli bir araçtır (European Commission, 2006: 12-13).

Bütüncül ve çok sektörlü uygulamalar, tek bir sektöre bağlı kalınmadan çok sektörlü ve bütüncül olarak uygulanan programdır. LEADER yaklaşımının uygulanmasında ana temel kaynak olan yerel kalkınma stratejisi, çeşitli sektörel faaliyetleri birleştiren, çok sektörlü bir mantığın uygulanmasıdır. Yerel stratejilerde yer alan eylemler ve projeler, bir bütün olarak birbirlerine bağlanmalı ve koordine edilmelidir. Entegrasyon, farklı ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel oyuncular ve sektörler arasında bağlantı kurmaktır. Ayrıca entegrasyon; özel eylem grupları, tüm programların eylemleri ve tek bir sektörde yürütülen eylemlerle de ilgili olabilmektedir (European Commission, 2006: 13).

Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası bağlantı (ağ) oluşturma, doğrudan LEADER yararlanıcıları olsun ya da olmasın, AB içinde yer alan yerel kalkınma ile ilgili LEADER

grupları, kırsal alanlar, yönetimler ve organizasyonlar arasındaki know-how (yapabilme) bilgisi, tecrübe ve başarıların paylaşılmasını içermektedir. Ağ oluşturma; yerel kalkınmada çıkarılan derslerin oluşturulması, yeniliklerin yaygınlaştırılması ve iyi uygulamaların transfer edilmesi için kurulan bir araçtır. Ağ oluşturma, insanlar, projeler ve yerel alanlar arasındaki bağlantıları geliştirir. Oluşturulan bu ağ, bazı kırsal bölgelerin karşılaştığı izolasyonel (dışlayıcı) uygulamaların üstesinden gelmeye yardımcı olabilir. LEADER grupları birbiri ile temas ederek, işbirliği projelerini teşvik etmeye yardımcı olabilir. Ağ oluşturma farklı türleri bulunmaktadır. Bunlar; kurumsal ağ oluşturma, yerel, bölgesel ve ulusal ağ oluşturmadır. Kurumsal ağ oluşturma, Avrupa Komisyonu tarafından gerçekleştirilmektedir. AB, kırsal kalkınma için LEADER grupları, yönetimleri ve aktif diğer tüm paydaşları bir araya getiren hem ulusal ve hem de Avrupa düzeyindeki ağ oluşturma (bağlantı kurma) yapılarını desteklemektedir. 2007 yılından beri bunun için; yerel kalkınma için Avrupa Ağı, her bir üye devlet için oluşturulan Ulusal Yerel Ağ kurulmuştur. Ağ oluşturma aktiviteleri, temel olarak sadece LEADER yaklaşımına odaklanırken, 2007'den bu yana daha geniş yerel kalkınma konularına da odaklanmaktadır. Başlıca ağ oluşturma faaliyetleri; yerel kalkınmanın farklı yönleri hakkında yayınlar hazırlama, seminerler düzenleme, iyi uygulamaların belirlenmesi için kırsal kalkınma eylemlerini analiz etme, kırsal alanlardaki kalkınma eğilimlerini belirleme, web siteleri kurma ve yayınlama, LEADER gruplarının potansiyel ortak arayışlarına yardımcı olma, uygulama faaliyetlerini gerçekleştirme ve uzmanlık desteği sağlamadır (European Commission, 2006: 13-14).

Avrupa ağı, Avrupa düzeyinde deneyimi paylaşmak ve her üye devletin ulusal ağı ve yönetimi için bir buluşma noktası olarak da faaliyet göstermektedir. Ağ oluşturma faaliyetlerine katılım, AB mali desteğini alan tüm LEADER grupları için zorunludur, ancak diğer gruplar da bilgi ve deneyimlerini bu ağda paylaşabilirler. Bazı üye devletlerde (örneğin, Yunanistan ve İrlanda'daki gruplar) ve Avrupa düzeyinde (örneğin, Avrupa LEADER Kırsal Kalkınma Derneği) gayri resmi olarak oluşturulan yerel, bölgesel ve ulusal ağlar da bulunmaktadır. Bu ağlar belirli sayıda LEADER derneğinin ve ağlarının bir araya gelerek oluşturdukları dernekler veya ağlardır. Resmi olarak AB tarafından kurulan ağlar da bulunmaktadır. Belirgin şekilde öne çıkan ağ örnekleri şunlardır: (1) Avrupa Komisyonu tarafından kurulan "Avrupa LEADER İzleme Aracı" bir ağıdır ve web sitesi bulunmaktadır. Bu ağ LEADER'in tüm yönleri hakkında faydalı

bilgiler sunmaktadır. (2) Kırsal Kalkınma için Avrupa LEADER Derneği (ELARD), dokuz AB üyesi devletten katılan 600'ün üzerindeki YEG derneğinin temsilcileri tarafından dernek statüsünde kurulmuştur. (3) Avrupa Kırsalı için Ortaklık Programı "Prepare", 10 yeni üye devletin ve giriş sürecinde olan devletlerin kırsal alanlarında sivil toplumun güçlendirilmesi için kurulmuştur. Bu program LEADER yaklaşımı için kırsal kalkınmada devlet ve STK'lar arasında özellikle ortaklığı teşvik etme konusuna odaklanmıştır. (4) Ulusal ve bölgesel seviyede uygulayıcılar için bilgi kaynakları sunan ağlar da bulunmaktadır. (5) LEADER yaklaşımına yönelik gerek AB tarafından gerekse üye ülkeler tarafından çıkarılan yayınların sunulduğu ağ mevcuttur (European Commission, 2006: 18-19).

İşbirliği, ağ oluşturma faaliyetinden önce gelmektedir. İşbirliği yapma, başka LEADER grubu ile veya benzer yaklaşımı benimseyen başka bir grup ile, başka bir bölgede, üye devlette veya üçüncü bir ülkede ortak bir projeyi uygulayan yerel eylem grubunu içermektedir. İşbirliği; LEADER gruplarının yerel alandaki aktivitelerini artırmada yardımcı olmaktadır ve belirli sorunların çözülmesine ve yerel kaynaklardaki değerlerin artırılmasına izin vermektedir. Örneğin belirli bir projenin uygulanması için veya tamamlayıcı eylemlerin teşvik edilmesi için kritik bir çoğunluğa ulaşmak için bir araç olabilir. Belirli ürünlerde (kestane, yün vb.) uzmanlaşmış farklı bölgelerdeki grupların bir araya getirilerek ortak pazarlama yapılması veya ortak olan kültürel miras değerlerinin (Balkan, Seltik, Roma vb.) ortak turizm girişimleri ile geliştirilmesi faaliyetlerini kapsayabilir. İşbirliği projeleri sadece basit deneyim alışverişi değil, düşünce olarak ortak bir yapıda yönetilen somut ortak bir projeyi içermelidir. LEADER yaklaşımında iki farklı işbirliği bulunmaktadır. Bunlar; bölgelerarası işbirliği ve uluslararası işbirliğidir. Bölgelerarası işbirliği, üye devletlerdeki farklı kırsal alanlar arasındaki işbirliğini ifade etmektedir. LEADER grupları arasında gerçekleşebilir ve aynı katılımcı anlayışını benimseyen yerel gruplar arasında da uygulanabilir. Uluslararası işbirliği; en az iki üye devletin LEADER grupları arasındaki işbirliği veya benzer yaklaşımı uygulayan üçüncü ülkelerdeki gruplar arasındaki işbirliği anlamına gelmektedir (European Commission, 2006: 14).

Belirtilen bu yedi ayırt edici özellik, LEADER yaklaşımının ne olduğunu açıklamaktadır. Bu prensipler, katılımcı aktiviteler ve yerel stratejiler oluşturularak insanlar vasıtasıyla uygulanacaktır. LEADER yaklaşımının uygulanmadığı yerlerde yerel

katılımcılar, potansiyel LEADER gruplarının oluşturulabileceğinin ilan edilmesiyle birlikte sürece dâhil olmaktadır. LEADER sürecine dâhil olmak için sırasıyla belirtilen şu adımlar yapılmalıdır: kapasite oluşturma, yerel aktörlerin bir araya getirilmesi, bölge analizi, mevcut faaliyetlerin ve girişimlerin tanımlanması, ortaklık oluşturma, yerel kalkınma stratejisinin hazırlanmasıdır (European Commission, 2006: 15-16).

Kapasite oluşturma; yerel alanda LEADER yaklaşımının uygulanmasına yönelik ilk adımdır. Bu adımda, yerel aktörleri, yapabilme bilgilerini, proje fikirlerini, finansal yetenekleri ve insan kaynaklarını yönetebilmek için yerel düzeyde gerekli yeteneğe sahip olunmalı veya bu yetenek edinilmelidir. Ağ oluşturma ve diğer iletişim araçlarını kullanmak, sadece LEADER hakkında bilgi sunmaz, kapasitenin oluşturulmasına da yardımcı olur. Kapasite oluşturma, kırsal kalkınma stratejisinin hazırlanmasında, proje oluşturulmasında ve zorunlu çoğunluğun sağlanmasında yerel halkın ilgisinin artmasına katkı sağlamaktadır. Kapasite oluşturma, bireysel bir faaliyet değildir; aksine farklı kırsal paydaşların, LEADER yaklaşımıyla bilgileri yaydığı, sürece katıldığı ve başkalarının da faydalanmasını sağlayan ortak bir faaliyettir (European Commission, 2006: 15).

Yerel aktörlerin bir araya gelmesi, ikinci adımdır. Bu süreç genellikle, ilgilenen oyuncuları bir araya getirmek, fikirlerin ortaya çıkmasına yardımcı olmak ve yerel katılımcıların kendi alanlarının ihtiyaçlarını sağlıklı bir şekilde tartışmalarına izin vermek için yerel alanda toplantılar veya seminerler organize ederek gerçekleştirilir. Yerel aktörleri bir araya getirmenin pek çok yolu vardır. Bunlar; seminerler ve çalıştaylar, halk toplantıları, medya ve telekomünikasyon araçlarının kullanılması ve fuarlar, sergilerdir. Bu araçlar, yerel aktörlerin bir araya gelerek bölge için projeleri, farklı fikirleri ve karşılıklı çıkarları tartıştıkları zeminlerdir (European Commission, 2006: 15).

Bölge Analizi, yerel kırsal alanın ayrıntılı analizini kapsamaktadır; aynı zamanda bir zorunluluktur. Bu analiz; insan, aktiviteler, doğal güzellikler, tarihi kültürel miras değerleri, yapabilme bilgisi gibi “bölgesel sermaye”yi tanımlamakla kalmayıp bölgenin geliştirilebilecek eşsiz özelliklerini de tanımlamalıdır. Bölge temelli analiz sırasında belirlenen kilit noktalar ve analizler, belirlenen kırsal alana ait özel kalkınma stratejilerinin belirlenmesine öncülük etmektedir. Bölge temelli bir analizin yapılması, orta ve uzun dönemde bölge vizyonunu ve tüm yerel aktörleri belirler. Bu analizde uzmanlık bilgisi önemlidir ancak daha önemli olan şey, bölge için en iyi stratejinin ve

geleceğe ilişkin farklı görüşlerin, yüksek düzeyde fikir birliği sağlanarak ve halkla tartışılarak yapılabilmesi şansının yakalanmasıdır (European Commission, 2006: 15).

Mevcut faaliyetlerin ve girişimlerin tanımlanması, LEADER sürecinde bölgesel analizle birlikte çok önemli bir adımdır. Yerel katılımcıların, bölgede yapılan ve planlanan mevcut kırsal kalkınma plan ve uygulamalarını gözden geçirme işlemlerini kapsamaktadır. Bu gözden geçirme işlemi hangi girişimlerin hali hazırda var olduğunu tespit etmek, bunları gerçekleştirmeye ihtiyaç duyulup duyulmadığına veya değiştirmeye karar vermek için temel oluşturur. Ayrıca, aynısını yapma, oluşma riskini de azaltır (European Commission, 2006: 15). Kırsal alanlarda kaynaklar daha sınırlıdır. Bölgeye yapılan aynı yatırım boşa gidebilir. Kaynakların heba olmasına neden olabilir.

Ortaklık oluşturma; analiz aşamasında, katılımcı analiz yöntemleri kullanılarak beklentilerin-ihtiyaçların belirlenmesi, kırsal alanın güçlü-zayıf yönlerinin analizi ve katılım- bilgi yoluyla farkındalığın artırılması için tabandan tavana yaklaşımını zorunlu kılmaktadır. Yerel alana yönelik stratejik seçimleri planlama aşamasında (örneğin maddi desteğin aranması gereken öncelik konuları/projeleri belirleme gibi) tabandan tavana yaklaşımla çeşitli çıkar gruplarının katılımına ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgesel analiz ve yerel aktörlerin bir araya getirilmesi, kamu-halk ortaklığıyla ihtiyaçların belirlenmesi ve uygulamanın yönetilmesi süreçlerini kolaylaştırır. Sonuç olarak, bu işlemler bir YEG oluşturulmasına öncülük eder. YEG, toplum içinde üzerinde anlaşmaya varılan yerel kalkınma yaklaşımını etkili bir şekilde uygulayan ortaklıktır (European Commission, 2006: 15-16).

Yerel kalkınma stratejisi (YKS), yerel kalkınma strateji belgesi ile resmileştirilir. Yerel kalkınma stratejisinde; amaçların oluşturulması, stratejik önceliklerin belirlenmesi ve gerçekleştirilecek faaliyetlerin sıralanması konuları belirtilir. Yerel kalkınma stratejisi, LEADER yaklaşımı için üye ülke/bölgeler tarafından organize edilen çağrıya açılan tekliflerin desteklenmesi için YEG uygulamalarının temelini oluşturacaktır. Üye ülkeler ve bölgeler, başarılı YEG'leri seçerler ve yerel stratejilerini gerçekleştirmek için YEG'lere bütçe tahsis ederler (European Commission, 2006: 16). YKS, YEG bölgesinde insanların ihtiyaçlarını karşılamaya, yerel kaynakların daha etkin kullanılmasına, faaliyetlerin bütünleştirilmesine ve ortak bir vizyona odaklanır. YKS, YEG'ler tarafından hazırlanır. Gelecekte nasıl çalışılacağı ve neler yapılacağına dair bilgileri içerir. YKS'de bölgedeki sorunlar ayrıntılı analiz edilir ve çözümler katılımcı bir anlayışla oluşturulur.

YEG üyeleri stratejinin oluşturulması çalışmalarına, bilgilendirme toplantıları ve seminerleriyle halkın katılımını sağlar, bu çoğulcu katılım ile bölgenin detaylı analizi yapılır ve yenilikçi kalkınma fikirleri ortaya çıkarılır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019: 6). Katılımcı bir YKS oluşturulması, öncelikle aktörlerin bir araya gelip toplantılar yaptığı ve alandaki çıkarları- ihtiyaçları konuştukları bir süreçtir. Yerel alandaki insanların bu faaliyete bağlılık göstermesi ve sahiplenmesi için sürecin başında herkesin sürece dâhil edilip kimsenin dışarıda bırakılmaması önemlidir. Yerel basın (gazeteler, radyo ve televizyon kanalları) sürece çok yardımcı olduğu görülmüştür. Stratejiyle ilgili beyin fırtınası oturumunda bir kişinin “not almadan” sorumlu olması gerekir – aynı kişinin aynı zamanda stratejinin farklı kısımlarını birleştirirken de sorumlu olması tercih edilir (strateji yazımında birden çok kişi yer alabilir). YKS planlama oturumları; halka açık toplantılar şeklinde yerel paydaşlarla yapılan görüşmeler (örneğin belediye ya da köy merkezlerinde düzenlenen açık toplantılar), tematik gruplar, odak grupları (yalnızca bazı paydaş gruplarının ilgi duydukları belirli konular çevresinde toplanabilir), taslak tekliflerin hazırlanması, İnternet üzerinden yapılan anketler ve basının kullanılması şeklinde yapılabilir (Koscak ve Wesierski, 2016). Yerel kalkınma stratejisi yedi temel içerikten oluşmalıdır. Bu yedi temel içerik şunlardır: (1) Stratejinin kapsadığı bölge ve nüfus, (2) Bölgenin potansiyeli ve kalkınma gereksinimi, (3) Amaçlar ve hedefler, (4) Halkın sürece katılımı, (5) Eylem planı, (6) Yönetim, izleme ve değerlendirme düzenlemeleri, (7) Her bir fonun ayrı ayrı tahsisini gösteren finansal plandır. YKS'nin içeriğini oluşturan bu maddeler ayrıntılı olarak düzenlenmelidir (European Network for Rural Development, 2016b: 11). Hazırlanan YKS değerlendirilmek üzere TKDK'ya sunulur. TKDK tarafından incelenen YKS, değerlendirilmek üzere ilgili Bakanlığa gönderilir. İlgili Bakanlık tarafından değerlendirilen YKS, eylem planında belirtildiği gibi uygulanmaya başlanılır. Yönetim, izleme ve değerlendirme aşamalarında; YEG'in yönetim yapısında belirtilen her kesimin eşit temsili, karar alma şekli, YEG yönetim kurulu üyelerinin LEADER yaklaşımı eğitimi alıp-almadığı, YEG'te görevlendirilen personelin yeterli eğitim koşullarını sağlayıp sağlamadığı, YEG'in yönetiminde ve YKS'nin uygulanmasında şeffaflık ve hesap verilebilirlik gibi LEADER'in temel ilkelerinin uygulanması, YKS çerçevesinde projelerin nasıl seçildiği, nasıl oylandığı gibi her aşamanın ayrıntılı olarak belirtilmesi gibi birçok husus “uzmanlarca” incelenmektedir. Eğer LEADER'in, YEG'in

ve YKS'nin temel ilkelerinde ihlal söz konusu olursa süreç durdurulur ve fon tahsisi yapılamaz.

2019 yılı nisan ayına kadar LEADER yaklaşımıyla yerel kalkınmayı sağlamak için benzer dernek tüzüğü ile Türkiye'de, Ankara, Amasya, Çanakkale, Çorum, Diyarbakır, Denizli, Erzurum, Kastamonu, Manisa, Ordu, Samsun, Şanlıurfa olmak üzere on iki ilde ve 58 ilçeyi kapsayan 25 YEG derneği kurulmuştur. Derneklere ait bilgiler Tablo-1'de sunulmuştur.

Tablo-1: YEG Dernekleri Yönetim Kurulu Üye Sayıları, Dernek Üye Sayıları ve Faaliyet Alanları

Dernek Adı	Bulunduğu İl	Yönetim Kurulu Üye Sayısı	Üye Sayısı	İlde Kayıt Edilen Faaliyet Alanı
Alaşam-Yakakent YEG Derneği	Samsun	11	32	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
Ayaş YEG Derneği	Ankara	5	18	Toplumsal Değerleri Yaşatma
Ayvacak Assos YEG Derneği	Çanakkale	7	50	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
Birecik YEG Derneği	Şanlıurfa	6	45	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
Buldan (Doku) YEG Derneği	Denizli	6	62	Bireysel Öğreti ve Toplumsal
Cide YEG Derneği	Kastamonu	13	39	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
Çameli YEG Derneği	Denizli	9	40	Bireysel Öğreti ve Toplumsal
Çamlıdere-Güdümlü YEG Derneği	Ankara	9	24	Toplumsal Değerleri Yaşatma
Çermik-Çüngüş YEG Derneği	Diyarbakır	7	18	Gıda, Tarım ve Hayvancılık
Gökçeada-Eceabat-Bozcaada YEG	Çanakkale	7	30	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
Gördes Kalkınma YEG Derneği	Manisa	5	16	Mesleki ve Dayanışma
Göynücek YEG Derneği	Amasya	5	36	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
Gümüşhacıköy YEG Derneği	Amasya	5	18	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
İskilip YEG Derneği	Çorum	7	17	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
İspir Pazaryolu YEG Derneği	Erzurum	9	31	Mesleki ve Dayanışma
Karaca Doğa YEG Derneği	Ordu	7	27	Gıda, Tarım ve Hayvancılık
Nallıhan YEG Derneği	Ankara	5	21	Toplumsal Değerleri Yaşatma
Nebiler Vadisi YEG Derneği	Diyarbakır	6	22	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
Oksijen YEG Derneği	Ordu	7	37	Gıda, Tarım ve Hayvancılık
Ondokuzmayıs YEG Derneği	Samsun	7	23	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
Selendi YEG Derneği	Manisa	5	21	Mesleki ve Dayanışma
Taşköprü YEG Derneği	Kastamonu	9	29	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
Taşova YEG Derneği	Amasya	5	33	İmar, Şehircilik ve Kalkındırma
Tortum Uzundere YEG Derneği	Erzurum	5	22	Mesleki ve Dayanışma
Yeşil Doğa YEG Derneği	Ordu	7	114	Gıda, Tarım ve Hayvancılık
Toplam		174	825	

YEG Derneklerinde yönetim kurullarında 174 üye görev alırken, derneklerin 825 üyesi bulunmaktadır. Dernek yönetim kurulları en az beş, en çok 13 üyeden oluşmaktadır. Derneklerin üye sayısı en az 16, en çok 114'tür. Dernekler, tüzüklerinde belirtilen amaçları üyeleriyle gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Dernek tüzükleri, dernekler için kuralların yazılı olduğu metindir. Derneklerin amaçlarından başlayan, üye kaydı, bağış-yardım toplama, yönetim-denetim kurulunun seçilmesi ve görevleri, genel kurula ilişkin düzenlemeler gibi tüm faaliyetler bu tüzüğe göre gerçekleştirilir. Tüzükte belirtilmeyen hususlarda faaliyetler gerçekleştirilemez. Tüzüğe ilgili maddenin eklenmesi için genel kurul kararı gerekmektedir. Tüzükte

Denekler Kanunu gereğince derneklerde tutulması gereken kayıtlara yönelik açıklamalarda bulunmaktadır.

Yerel Eylem Grubu Derneklerinin tüzüklerinde belirttiği amaçlar şunlardır: (a) Temsil ettiği kırsal bölgenin tabandan-tavana yaklaşımla kalkınmasını sağlamak, (b) Bölgenin kalkınma sorunlarını, önceliklerini ve sorunların çözümüne yönelik proje alanlarını belirlemek, (c) Bölgenin kırsal yerleşimlerindeki sorunların tanımlanmasında, çözüme yönelik proje ve programların geliştirilmesinde ve buna ilişkin planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde, tüm tarafların aktif katılımını sağlayarak, demokrasinin tabanda gelişmesine katkıda bulunmak, (d) Kırsal alanlarda dengeli bir kalkınmanın sağlanabilmesi için ülke, bölge ve yöre gerçeklerini dikkate alan program ve projeler geliştirmek, (e) Bölgenin mevcut kırsal çevre, su, toprak, mera ve biyolojik kaynaklarını korumak ve bu kaynakların sürdürülebilir kullanımının önündeki sosyal, ekonomik, idari ve bürokratik engelleri aşmaya yönelik çalışmalar yapmak, (f) Yerel kalkınma stratejilerinin hazırlanması ve uygulanması için ilgili kuruluşların ve yerel halkın bilincini artırmak, (g) Yerel kalkınma stratejilerini hazırlamak ve uygulamak, (h) YKS kapsamında verilen desteklerden yararlanmak isteyen faydalanıcıların tekliflerini değerlendirmek ve yönlendirmek, (ı) Bölgede, yeni iş imkanlarının oluşturulması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve kırsal alanlarda yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusunda çalışmalar yapmak, (i) YKS'nin uygulaması dahil dernek faaliyetlerinin genel olarak desteklenmesi için insan-teknik-mali kaynakları sağlamaktır.

Dernekler amaçları gerçekleştirmek için şu faaliyetleri gerçekleştirebilirler: (a) YKS hazırlanması ve uygulanmasına yönelik analiz, anket, alan çalışmalar yürütür. (b) Yöreye özgü YKS belgesi geliştirir ve uygular. (c) YKS kapsamında proje olanakları ve proje başvurusu hususlarında bölgelerindeki yerel halka tanıtım ve bilgilendirme yapar. (d) YKS kapsamında finanse edilecek projeler için tavsiye mektubu hazırlar. (e) Proje başvuruları konusunda potansiyel başvuru sahiplerine bilgi verir ve tavsiyede bulunur. (f) YKS belgesinde belirtilen öncelikli proje faaliyetlerini uygulayacak gerçek ve tüzel kişilere fon ve hibe verir. (g) Dernek, amaçlarıyla ilgili toplantı, seminer, açık oturum, forum, konferans düzenler ve sergiler açar. (h) Derneğin faaliyetlerini (faaliyetlerin programlaması, muhasebe, durum raporlarının hazırlanması, stratejinin değerlendirilmesi gibi) yönetir. (ı) Kuruluş amaçları doğrultusunda kamu kurumları, üniversiteler, araştırma kuruluşları, mesleki ve sivil toplum örgütleri ile ulusal, yöresel ve yurt dışındaki dernek,

vakıf, platform ve gruplarla işbirliği yapar. (i) YKS'nin uygulanmasına yönelik eğitim ve kapasite geliştirme programları uygular. (j) Amacın gerçekleştirilmesi için gerekli olan her türlü bilgi, belge, doküman ve yayınları temin etmek, dokümantasyon merkezi oluşturmak, çalışmalarını duyurmak için amaçları doğrultusunda gazete, dergi, kitap gibi yayınlar ile üyelerine dağıtmak üzere çalışma ve bilgilendirme bültenleri çıkarır. (k) Dernek, amaçları doğrultusunda iktisadi işletmeler kurabilir. (l) Dernek, uluslararası faaliyette veya işbirliğinde bulunabilir veya yurt dışında kurulmuş dernek veya kuruluşlara katılabilir, bu kuruluşlarla proje bazında ortak çalışmalar yapabilir. Bu kuruluşlardan bağış ve teknik yardım alabilir. (m) Mülkî idare amirliğine önceden bildirimde bulunmak şartıyla yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan aynî ve nakdî yardım alabilir. Nakdi yardımların bankalar aracılığıyla alınması zorunludur. (n) Benzer amaçlı derneklerden, işçi, işveren, memur sendikalarından ve meslekî kuruluşlardan, maddî yardım alabilir ve adı geçen kurumlara maddî yardımda bulunabilir. (o) Kamu kurum ve kuruluşları ile görev alanlarına giren konularda ortak projeler yürütebilir. Bu projelerde kamu kurum ve kuruluşlarından, proje maliyetlerinin en fazla yüzde ellisi oranında aynî ve nakdî yardım alabilir. (p) Amaçlarıyla ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda; dernekler, birlikler, odalar, vakıflar, sendikalar ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, yetkili organların kararıyla plâtıformlar oluşturabilir. (r) Dernek, amaçları ile ilgisi bulunan derneklerle birlikte yetkili organlarının kararıyla federasyon kurabilir ve kurulan federasyonlara üye olabilir. (s) Dernek ve iktisadi işletmesi, amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli hallerde sahip olduğu taşınmazları ve banka hesaplarını teminat olarak göstererek uzun ve kısa vadeli banka kredisi, banka referans mektubu ve banka teminat mektubu alabilir. (ş) Dernek ve iktisadi işletmesi, amaçlarını gerçekleştirmek için yetkili organlarının kararıyla iş ortaklığı ve şirket kurabilir, kurulu şirketlere ortak olabilir, şirket hisselerini devralabilir, devredebilir ve tasfiye edebilir.

Derneğin asıl ve onursal üyelik olmak üzere iki türlü üyeliği vardır. Derneğe asıl üyelik üç farklı paydaş grubu altında yapılır. Bunlar: (1) YEG alanında bulunan belediyeler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları veya Köylere Hizmet Götürme Birlikleri (duruma göre biri çıkartılacak), Köy Muhtarlıkları, odalar ve meslek kuruluşları kamu temsilcisi olarak derneğe üye olabilirler. (2) YEG alanında faaliyet gösteren kooperatifler, şirketler ve gerçek kişiler özel sektör temsilcisi olarak derneğe üye

olabilirler. Gerçek kişiler bir meslek örgütü, birlik veya kooperatiften ve bir sivil toplum kuruluşundan olmak üzere iki imzalı referans mektubu getirmek şartı ile üye olabilirler. Mahalle muhtarları, belediye meclis ve encümen üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarını birim amirleri ile oda, birlik, kooperatif ve sivil toplum kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri veya bunların ilçe temsilcileri için bu şart aranmaz. (3) YEG alanında faaliyet gösteren veya YEG alanıyla ilgili olup diğer yerlerde bulunan faaliyet gösteren vakıflar, dernekler, birlikler ve üyelerinin yarısından fazlası sivil toplum kuruluşu olan platformlar ise sivil toplum temsilcisi olarak derneğe üye olabilirler.

Asıl Üyelerin Görev ve Yetkileri; olağan ve olağanüstü kurullara katılmak, Genel Kurullarda önerilerde bulunmak, Genel Kurul ve Yönetim Kurulu tarafından verilen görevleri yerine getirmek, yönetim, denetim ve teknik kurullarının asıl ve yedek üyelerini seçmek ya da bu görevlere seçilmektir. Dernek üyeleri eşit haklara sahiptir. Her üyenin genel kurulda bir oy hakkı vardır. Üye oyunu şahsen kullanmak zorundadır.

Derneğin organları genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu ve teknik ekiptir. Dernek, Yönetim Kurulu kararı ile üyeleri ve dernek amaçları doğrultusunda çalışmalar yapan bilim ve meslek kuruluşları üyeleri ile kırsal kalkınma, yerel kalkınma plan ve stratejisi hazırlama konusunda uzman kişiler arasından seçilecek kişilerle “Danışma Kurulu”, “Yayın Kurulu”, “Değerlendirme Kurulu” vb. kurullar oluşturabilir. Bu organlara zorunlu organların görev, yetki ve sorumlulukları devredilemez.

Genel Kurul, derneğin en yetkili karar organı olup; derneğe kayıtlı üyelerden oluşur. Genel Kurul bu tüzükte belli edilen zamanda olağan ve yönetim veya denetim kurulunun gerekli gördüğü hallerde veya dernek üyelerinden beşte birinin yazılı isteği üzerine otuz gün içinde olağanüstü toplanır. Olağan genel kurul, üç yılda bir kere, Mart ayı içerisinde, yönetim kurulunca belirlenecek gün, yer ve saatte toplanır. Genel Kurul toplantıya Yönetim Kurulunca çağrılır. Yönetim kurulu, genel kurulu toplantıya çağırılmazsa; üyelerden birinin başvurusu üzerine sulh hâkimi, üç üyeyi genel kurulu toplantıya çağırarak görevlendirir. Genel kurula çağrı usulü ise şöyledir; Yönetim Kurulu, dernek tüzüğüne göre Genel Kurula katılma hakkı bulunan üyelerin listesini düzenler. Genel kurula katılma hakkı bulunan üyeler, en az onbeş gün önceden, günü, saati, yeri ve gündemi bir gazetede ilan edilmek veya yazılı ya da elektronik posta ile bildirilmek suretiyle toplantıya çağrılır. Bu çağrıda, çoğunluk sağlanamaması sebebiyle toplantı yapılamazsa, ikinci toplantının hangi gün, saat ve yerde yapılacağı da belirtilir. İlk

toplantı ile ikinci toplantı arasındaki süre yedi günden az, altmış günden fazla olamaz. Toplantı, çoğunluk sağlanamaması sebebinin dışında başka bir nedenle geri bırakılırsa, bu durum geri bırakma sebepleri de belirtilmek suretiyle, ilk toplantı için yapılan çağrı usulüne uygun olarak üyelere duyurulur. İkinci toplantının geri bırakma tarihinden itibaren en geç altı ay içinde yapılması zorunludur. Üyeler ikinci toplantıya, birinci fıkrada belirtilen esaslara göre yeniden çağrılır. Genel Kurul toplantısı bir defadan fazla geri bırakılamaz. Genel Kurul toplantı usulü şöyledir; katılma hakkı bulunan üyelerin salt çoğunluğunun, tüzük değişikliği ve derneğin feshi hallerinde ise üçte ikisinin katılımıyla toplanır; çoğunluğun sağlanamaması sebebiyle toplantının ertelenmesi durumunda ikinci toplantıda çoğunluk aranmaz. Ancak, bu toplantıya katılan üye sayısı, Yönetim ve Denetim Kurulları üye tam sayısının iki katından az olamaz. Genel Kurula katılma hakkı bulunan üyelerin listesi toplantı yerinde hazır bulundurulur. Toplantı yerine girecek üyelerin resmi makamlarca verilmiş kimlik belgeleri, Yönetim Kurulu üyeleri veya Yönetim Kurulunca görevlendirilecek görevliler tarafından kontrol edilir. Üyeler, Yönetim Kurulunca düzenlenen listedeki adları karşısına imza koyarak toplantı yerine girerler. Toplantı yeter sayısı sağlanmışsa durum bir tutanakla tespit edilir ve toplantı yönetim kurulu başkanı veya görevlendireceği Yönetim Kurulu üyelerinden biri tarafından açılır. Toplantı yeter sayısı sağlanamaması halinde de Yönetim Kurulunca bir tutanak düzenlenir. Açılıştan sonra, toplantıyı yönetmek üzere bir başkan ve yeteri kadar başkan vekili ile yazman seçilerek divan heyeti oluşturulur. Dernek organlarının seçimi için yapılacak oylamalarda, oy kullanan üyelerin divan heyetine kimliklerini göstermeleri ve hazerun (hazır bulunanlar) listesindeki isimlerinin karşılarını imzalamaları zorunludur. Toplantının yönetimi ve güvenliğinin sağlanması divan başkanına aittir. Genel Kurulda, yalnızca gündemde yer alan maddeler görüşülür. Ancak toplantıda hazır bulunan üyelerin onda biri tarafından görüşülmesi yazılı olarak istenen konuların gündeme alınması zorunludur.

Genel Kurulda her üyenin bir oy hakkı vardır; üye oyunu şahsen kullanmak zorundadır. Onursal üyeler Genel Kurul toplantılarına katılabilir ancak oy kullanamazlar. Tüzel kişinin üye olması halinde, tüzel kişinin Yönetim Kurulu başkanı veya temsille görevlendireceği kişi oy kullanır. Toplantıda görüşülen konular ve alınan kararlar bir tutanağa yazılır ve divan başkanı ile yazmanlar tarafından birlikte imzalanır. Toplantı sonunda, tutanak ve diğer belgeler Yönetim Kurulu başkanına teslim edilir. Yönetim

Kurulu başkanı bu belgelerin korunmasından ve yeni seçilen Yönetim Kuruluna yedi gün içinde teslim etmekten sorumludur. Genel Kurulun oy kullanma ve karar alma usul ve şekilleri şöyle düzenlenmiştir.

Genel kurulda şu faaliyetler yapılabilir: (a) Dernek organlarının seçilmesi, (b) Dernek tüzüğüne değiştirilmesi, (c) Yönetim ve Denetim Kurulları raporlarının görüşülmesi ve Yönetim Kurulunun ibrası, (d) Yönetim Kurulunca hazırlanan bütçenin görüşülüp aynen veya değiştirilerek kabul edilmesi, (e) Dernek için gerekli olan taşınmaz malların satın alınması veya mevcut taşınmaz malların satılması hususunda yönetim kuruluna yetki verilmesi, (f) Yönetim kurulunca dernek çalışmaları ile ilgili olarak hazırlanacak yönetmelikleri inceleyip aynen veya değiştirilerek onaylanması, (g) Dernek Yönetim ve Denetim Kurullarının kamu görevlisi olmayan başkan ve üyelerine verilecek ücret ile her türlü ödenek, yolluk ve tazminatlar ile dernek hizmetleri için görevlendirilecek üyelere verilecek gündelik ve yolluk miktarlarının tespit edilmesi, (h) Derneğin federasyona katılması ve ayrılmasının kararlaştırılması, (ı) Derneğin uluslararası faaliyette bulunması, yurt dışındaki dernek ve kuruluşlara üye olarak katılması veya ayrılması, (i) Derneğin vakıf kurması, (j) Derneğin fesih edilmesi, (k) Yönetim Kurulunun diğer önerilerinin incelenip karara bağlanması, (l) Mevzuatta Genel Kurulca yapılması belirtilen diğer görevlerin yerine getirilmesi konularında karar alabilir. Genel Kurul, derneğin diğer organlarını denetler ve onları haklı sebeplerle her zaman görevden alabilir. Genel Kurul, üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma hakkında son kararı verir. Derneğin en yetkili organı olarak derneğin diğer bir organına verilmemiş olan işleri görür ve yetkileri kullanır.

Yönetim kurulu, en az beş asıl, en az beş yedek üye olarak genel kurulca seçilir. Yönetim kurulu şöyle olmalıdır: (1) Temsil ettiği kırsal alanın farklı gruplarının menfaatini temsil etmelidir. Kurul üyelerinin yarısından en az bir fazlası özel sektör ve sivil toplum temsilcilerinden oluşmalıdır. (2) Kurul üyelerinin en az % 20'si yerel kamu temsilcilerinden oluşmalıdır. (3) Derneğin Yönetim Kurulunun en az bir üyesi kadın olmalıdır (YEG bunu artırabilir). (4) Gençlerin temsilini sağlamak amacıyla 26 yaşın altında en az bir üye olmalıdır (YEG bunu artırabilir). Yönetim kurulu, seçimden sonraki ilk toplantısında bir kararla görev bölüşümü yaparak başkan, başkan yardımcısı, sekreter, sayman ve üyeleri belirler. Yönetim Kurulu, tüm üyelerin haberdar edilmesi şartıyla her zaman toplantıya çağrılabilir. Üye tamsayısının yarısından bir fazlasının hazır bulunması

ile toplanır. Kararlar, toplantıya katılan üye tam sayısının salt çoğunluğu ile alınır. Yönetim Kurulu asıl üyeliğinden istifa veya başka sebeplerden dolayı boşalma olduğu takdirde Genel Kurulda aldığı oy çokluğu sırasına göre yedek üyelerin göreve çağrılması mecburidir. Yedek üyeler belirtilen temsil şartlarına uygun şekilde seçilmelidir.

Yönetim kurulunun görev ve yetkileri şöyledir: (a) Temsil ettiği bölgenin YKS'nin hazırlanmasını, uygulanmasını ve değerlendirilmesini sağlamak, (b) YKS belgesinde belirtilen öncelikli proje faaliyetlerini uygulayacak gerçek ve tüzel kişilere fon ve hibe vermek, miktarını belirlemek, (c) YKS vizyon belgesinin hayata geçirilmesini sağlamak, (d) Derneği temsil etmek veya bu hususta kendi üyelerinden bir veya birkaçına yetki vermek, (e) Gelir ve gider hesaplarına ilişkin işlemleri yapmak ve gelecek döneme ait bütçeyi hazırlayarak genel kurula sunmak, (f) Derneğin çalışmalarıyla ilgili yönetmelikleri hazırlayarak Genel Kurul onayına sunmak, (g) Genel kurulun verdiği yetkiyle taşınmaz mal satın almak, derneğe ait taşınır ve taşınmaz malları satmak, bina veya tesis inşa ettirmek, kira sözleşmesi yapmak, dernek lehine rehin, ipotek veya aynı haklar tesis ettirmek, (h) Genel Kurulda alınan kararları uygulamak, (ı) Her faaliyet yılı sonunda derneğin işletme hesabı tablosu veya bilanço ve gelir tablosu ile yönetim kurulu çalışmalarını açıklayan raporunu düzenlemek, toplandığında Genel Kurula sunmak, (i) Bütçenin uygulanmasını sağlamak, (j) Derneğe üye alınması veya üyelikten çıkarılma hususlarında karar vermek. (k) Derneğin amacını gerçekleştirmek için her çeşit kararı almak ve uygulamak, (l) Mevzuatın kendisine verdiği diğer görevleri yapmak ve yetkileri kullanmaktır.

Denetim kurulu, üç asıl ve üç yedek üye olarak genel kurulca seçilir. Denetim kurulu asıl üyeliğinde istifa veya başka sebeplerden dolayı boşalma olduğu takdirde genel kurulda aldığı oy çokluğu sırasına göre yedek üyelerin göreve çağrılması mecburidir. Denetim kurulu; derneğin, tüzüğünde gösterilen amaç ve amacın gerçekleştirilmesi için sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediğini denetler. Defter, hesap ve kayıtların mevzuata ve dernek tüzüğüne uygun olarak tutulup tutulmadığını, dernek tüzüğünde tespit edilen esas ve usullere göre ve bir yılı geçmeyen aralıklarla denetler ve denetim sonuçlarını bir rapor halinde yönetim kuruluna ve toplandığında genel kurula sunar. Denetim Kurulu, Yönetim Kurulunun tüzük hükümlerine ve Genel Kurul kararlarına ya da derneğin amaçlarına uymayan çalışmalarını saptadığı takdirde gerekçesini bildirerek Genel Kurul'un olağanüstü

toplantıya çağrılmasını yönetim kurulundan yazılı olarak ister. En geç bir ay içerisinde olağanüstü genel kurula gidilir.

Teknik Ekip, Yönetim Kurulunca görev tanımları belirlenen ve seçilen bir YEG yöneticisi, YEG alanında bulunan ilçe sayısının bir fazlasını geçmeyecek sayıda YKS uzmanı ve bir ofis personelinden oluşur. Teknik Ekip, YKS'nin hazırlanması ve uygulanmasından sorumludur. Teknik ekibin görev ve yetkileri şöyledir; YKS'nin hazırlanmasına yönelik tüm çalışmaları koordine etmek, YKS'nin tanıtımını yapmak, potansiyel başvuru sahiplerine proje hazırlama konusunda bilgi ve eğitim vermek, tanıtım ve bilgilendirme dokümanlarının hazırlanmasının sağlamak, YKS'nin yıllık uygulama raporlarını hazırlamak ve uygulanmasını değerlendirmek, Yönetim Kurulunca uygun bulunan projeler için tavsiye mektubu düzenlemek, YKS altında uygulanan projeleri izlemektir.

Derneğin gelir kaynakları şöyledir: (a) Üye aidatları, (b) Gerçek ve tüzel kişilerin kendi isteği ile derneğe yaptıkları bağış ve yardımlar, (c) Dernek tarafından tertiplenen çay ve yemekli toplantı, gezi ve eğlence, temsil, konser, spor yarışması ve konferans gibi faaliyetlerden sağlanan gelirler, (d) Derneğin mal varlığından elde edilen gelirler, (f) Yardım toplama hakkındaki mevzuat hükümlerine uygun olarak toplanacak bağış ve yardımlar, (g) Derneğin, amacını gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu geliri temin etmek amacıyla giriştiği ticari faaliyetlerden elde edilen kazançlar, (h) Benzer amaçlı derneklerden, işçi ve işveren, memur sendikalarından ve meslekî kuruluşlardan alınan maddî yardımlar, (ı) Kamu kurum ve kuruluşları ile ortak yürütülen projeler nedeniyle sağlanan ayni ve nakdi yardımlar, (i) Yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan sağlanan ayni ve nakdi yardımlar, (j) Ulusal ve uluslararası proje hazırlama ve uygulama gelirleri ve diğer gelirlerdir. Dernek gelirlerinin bankalar aracılığıyla toplanması halinde banka tarafından düzenlenen dekont veya hesap özeti gibi belgeler alındı belgesi yerine geçer. Alındı belgeleri ve harcama belgelerinin saklama süresi beş yıldır.

YEG Dernekleri, gönüllü olarak üyelerin bir araya gelmesi ile kurulmuşlardır. Derneğin faaliyetleri kuruluş amacı, tüzükte belirtilen amaçları yine tüzükte belirtilen işbölümü ve kurallara göre gerçekleştirmektir. STK'lar insanların bir araya gelerek topluluk oluşturdukları, işbölümü ve kurallarla amaçlarına ulaşmak istedikleri örgütlerdir. Bu haliyle dernekler etkinlik teorisinin bir ögesidir. Toplumdaki sorunların

çözülmesi açısından dernekler etkinlik sistemin öznesini oluşturmaktadır. Sosyal girişimcilik alanında çalışan tüm dernekler ise topluluğu oluşturmaktadır.

1.6. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlgili Yapılan Başlıca Araştırmalar

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarıyla ilgili başlıca yapılan araştırmalar şöyledir: Karataş (2008) doktora tezinde; Türk eğitim sisteminde STK’ların konumu ve işlevini, okul ve STK yöneticilerinin görüşleri doğrultusunda incelemiştir. STK’ların, eğitim politikalarının oluşturulmasında sivil toplumun katılımını sağlamadaki rolü, örgün ve yaygın eğitim hizmetlerinin geliştirilmesine katkıları ve bu süreçte kamu ile işbirliği araştırılmıştır. Araştırma sırasında, nicel ve nitel olmak üzere İstanbul ilinde 201 resmî ve özel ilköğretim ve ortaöğretim okul yöneticisine anket uygulanmış ve Türkiye’de eğitim alanında faaliyet gösteren önde gelen 36 sivil toplum kuruluşu yöneticisi ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçları göre; Türkiye’de Batılı anlamda bir STK algısının yeni yeni oluştuğu, eğitim alanında faaliyet gösteren STK’ların eğitim konusunda “bilgisiz” ve “deneyimsiz” olduğu, okul yöneticilerinin STK’larla eğitim alanında işbirliği konusunda “deneyimsiz” ve “isteksiz” olduğu, kamunun STK’lara genelde ön yargılı bir yaklaşım sergilediği ve ortak çalışma konusunda isteksiz davrandığı, STK’ların işbirliği konusunda diğer STK’lara temkinli yaklaştığı ancak uluslararası kurum ve kuruluşlara aynı temkinli yaklaşımı sergilemediği, STK’ların iyi yönetilemediği için sivil toplumla sağlıklı bir ilişki kuramadığı ve bu nedenle katılımcılığı sağlayamadığı, son yıllarda STK-Kamu ilişkisinde olumlu gelişmelerin yaşandığı tespit edilmiştir.

Tuncel (2010) tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri kullanarak gerçekleştirdiği doktora tez araştırmasında, Türkiye’de STK’ların ortaya çıkış sürecinde ve faaliyet alanlarının belirlenmesinde kamu bürokrasisinin belirleyicilik rolünü, STK’larla kamu arasındaki etkileşim sürecinde siyaset kurumunun yerini, STK’lar ile kamu arasındaki etkileşimin yönünü ve STK’ların kamuyla olan ilişkilerinde kendi iç dinamikleri yerine, uluslararası sistemin aktörlerini kullanma eğilimleri incelemiştir. Araştırma sonucunda, Türkiye’de STK’ların ortaya çıkış süreci ve faaliyet alanlarının belirlenmesinde kamunun belirleyicilik rolünün azalmasının 24 Ocak 1980 kararları sonrasında oluşan yeni bir durum olduğu, STK’larla kamu arasındaki etkileşimin siyaset kurumu aracılığıyla sağlandığı, STK’larla kamu arasında etkileşimin güvenlik kaygılarından dolayı sorunlu

olduğu ancak kültürel alanlardaki olumlu çalışmalarla düzelmeye başladığı ve STK'ların kamuyla olan ilişkilerinde uluslararası aktörleri kullanarak katılımcılığı sağlamaya başladığı belirlenmiştir.

Doğan (2013) doktora tez çalışmasında, STK'larda bilgi yönetimini etkileyen etmenler ile STK performansı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma literatür taraması ve anket uygulaması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Anket uygulaması ye sayısı 100'n üzerinde olan 162 STK'da yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre, STK'ların bilgi odaklı olması, STK'ların performansını artırmaktadır. Bu nedenle STK'da bilgiye en üst düzeyde önem verilmesini ve STK'nın tüm süreçlerinde bilginin etkin kullanılmasını ifade eden bilgi odaklı olma durumu, performansını artırmak isteyen tüm STK tarafından uygulanmalıdır.

şağan (2013) "Demokrat Parti döneminde iktidar-sivil toplum kuruluşları ilişkileri: 1950-1960" isimli doktora tezi araştırmasını literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda; Demokrat Parti iktidarının Türkiye'de demokrasi kültürünün oluşmadığı ve Cumhuriyet'in ilanının üzerinden çok fazla zamanın geçmediği bir dönemde işbaşına gelen bir hükümet olduğu, iktidara gelmeden önce geçmiş hkmetlerden hesap sorulmayacağı, demokratik hak ve hürriyetlerin tanınacağı ve Anayasası'nın demokrasi ilkelerine uygun biçimde tanzim edileceği sözlerini verdiğini ancak yerine getirmediğini ifade etmektedir. Ayrıca belirtilen yıllarda hükümetin politikalarına muhalif olan partilerden özellikle CHP'nin iktidar olsa bile politikalarda çok farklı bir tutum sergileyemeyeceğini de belirtmektedir. Günümüzde dahi siyasi partilerin STK yönetimlerini ele geçirme çalışmalarını sürdürdüğünü ancak muhalefette iken STK'ların açıklama ve tutumları onayladığını, iktidara gelindiğinde ise STK'ların açıklama ve tutumlarına karşı söylemler ve eylemler geliştirildiğini vurgulamaktadır. 60 yıl önce demokrasinin emekleme aşamasında olduğu ve anılan döneme bu bakış açısı ile bakılması gerektiği önerilmektedir.

Kacar (2014) doktora tez çalışmasında, Türkiye'de evre ile ilgili faaliyet gösteren STK'larda gerçekleştirilen sosyal pazarlama ve kampanya yönetimi hakkında anket ve mülakat yöntemi kullanarak bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda davranışsal boyut, STK boyutu ve sosyal pazarlama boyutu ile ilgili çıkarımlara ulaşılmış çeşitli öneriler sunulmuştur. Ülkemizdeki evreci STK'larda kurumsallaşma, tabana ve kampanya hedeflerine ulaşma, işbirliği gibi konularda eksiklikler olduğu gözlenerek,

öneriler geliştirilmiştir. Kampanyaların genellikle fon oluşturma amacıyla kullanılmasının sorunları beraberinde getirdiği ve kampanyaların hedef kitlenin belirlenmeden kitlesel olarak yapıldığı bu nedenlerle amaçlarda belirsizlik olduğu tespit edilmiştir. Çevresel faaliyetlerde bulunan STK'lar ile bulunmayanlar arasında farklılıklar olduğu, bu farklılığa dikkat edilmesi gerektiği ve sosyal medyada güvenilirliğin artırılmasının önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bayraktar (2015) doktora tez çalışmasında, 'Neoliberal küreselleşme olarak adlandırılan ve son otuz yıla damgasını vuran ekonomik, politik ve ideolojik kapitalist yeniden yapılanma sürecinin sivil toplum üzerindeki ekonomik, politik, kurumsal düzeyde- somut izdüşümleri nelerdir? sorusuna yanıt aramıştır. Çalışma, literatür taraması yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda STK tipi örgütlerde ve STK'laşma süreçlerinde "aşağıdan neoliberalleşme" olarak adlandırılan durumun, bütün demokrasi, sosyal içerme, çoğulculuk, sivil toplumla ortaklık iddialarına karşın, sanıldığından daha araçsal, sömürgeleştirici, asimilasyonist, tektipleştirici, dışlayıcı ve nihayetinde anti-demokratik olduğu ifade edilmektedir. Son dönemlerde STK'larla ilgili yapılan çalışma ve uygulamaların tıpkı devlet kavramının içini boşalttığı gibi sivil toplum kavramının da içini boşaltmaya başladığını belirtmektedir.

YÖK tez merkezi web sitesinde bulunan "gelişmiş tarama" başlığındaki aranacak kelimeler bölümüne "sivil toplum kuruluşları" yazılarak yapılan sorgulama sonucunda ortaya çıkan ve yukarıdaki bölümde açıklamaları yapılan doktora çalışmalarının üç adedi siyaset bilimleri, iki adedi işletme ve bir adedi eğitim öğretim alanında gerçekleştirilmiştir. İşletme alanında yapılan doktora tez çalışmalarında, çevre ile ilgili faaliyet gösteren STK'larda pazarlama ve kampanya yönetimi ile STK'larda bilgi yönetimiyle performans ilişkisi incelenmiştir. Yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde STK'ların yönetimine yönelik bir model veya bir sistemin bulunmadığı gibi bu alana yönelik bir çalışma yapılmadığı da tespit edilmiştir. Gerçekleştirilen bu araştırma, belirtilen alandaki olumsuzluğu gidermeye yönelik bir çalışmadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ETKİNLİK TEORİSİ

İnsan yaradılış gereği hiçbir faaliyetini aracı olmadan, araç kullanmadan gerçekleştirememektedir. Bu yaradılış özelliği insanın sosyal bir varlık olarak tanımlanmasına neden olmaktadır. İnsanın düşünmesine aracılık eden birçok unsur bulunmaktadır. Tıpkı bir bebeğin büyüüp yetişkin bir birey oluncaya kadar birçok aracıya ihtiyaç duyması ile örneklendirilebilir. Dil gelişimi aracılık yönünden ele alınırsa bebeğin çevresinde duydukları, gördükleri ve hissettikleri ana dilinin ve davranışlarının oluşmasına katkı sağlarken bu unsurlar bebeğe zamanla öğrendiği şekilde duygularını ifade etmek için dil aracını kullanmasını da öğretir. İnsan hissettiklerini, düşündüklerini sözle, yazıyla, davranışla veya çeşitli yöntemlerle, araçlarla ifade etmektedir. İnsan uyarıcılara cevap veren, çevrenin ürünü değildir, kendi bilincinin kullanarak uyarıcıları ve çevresini şekillendiren, şekillendirdiği uyarıcıları aracı olarak kullanarak yeni uyarıcıları ve çevresini şekillendiren aktif bir unsurdur. Etkinlik teorisinin temelini oluşturan bu görüşün, tarihsel kültürel gelişimi, öğeleri ve yapılan çalışmalar bu bölümde ayrıntılı olarak ifade edilmektedir.

2.1. Etkinlik Teorisi

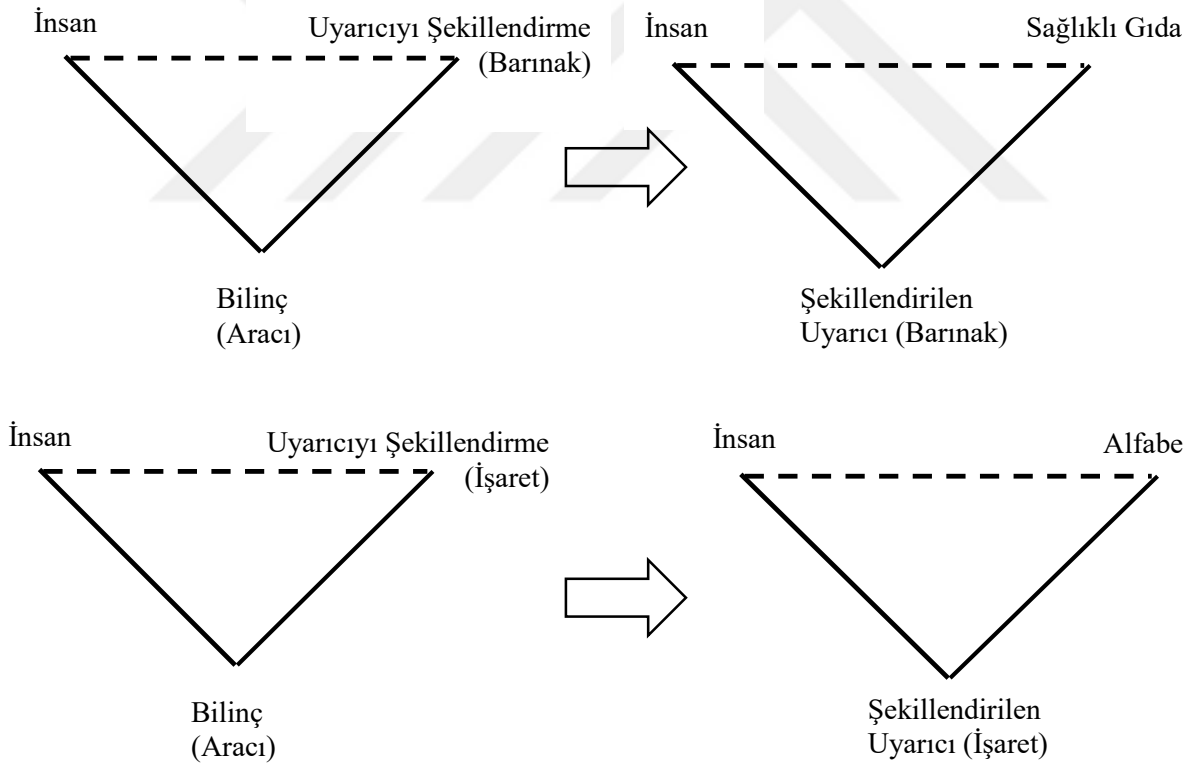
Etkinlik teorisinin kaynağı, 18. ve 19. yüzyıl klasik Alman felsefesinin temelini oluşturan Hegel, Marx ve Engels'in (Ok, 2005) çalışmalarına kadar uzanmaktadır. Etkinlik Teorisi, Sovyet-Rus psikologları Vygotsky, Luria ve Leontiev (1978) tarafından oluşturulmuş, takipçileri tarafından yapılan çalışmalarla günümüzde değeri artmış, tarihsel ve kültürel niteliği bulunan bir kuram haline gelmiştir (Sannino ve Engeström, 2018: 44; Lim, 2002: 4; Özdemir, 2009: 7; Usluel ve Demiraslan, 2005: 135; Özdemir, 2012: 95; Plakitsi, 2013: 2; Gençosman, 2015: 45). Etkinlik Teorisi, 1978 yılında Leontiev (1978) tarafından önerilmiş ve 1987 yılında Engeström (1987) tarafından incelenerek geliştirilmiştir.

Etkinlik teorisini incelemeyen önce etkinlik kavramının neyi ifade ettiğinin belirlenmesi önemlidir. Etkinlik, bir canlının iç ve dış uyaranların etkisiyle giriştiği uğraş durumu; bir örgütün belirli bir alandaki faaliyetidir (Türk Dil Kurumu, 2011: 831).

Etkinlik; nesneye (amaca) yönelik yapma biçimidir ve etkinlikler nesnelere (amaçlarına) göre birbirlerinden ayrılırlar (Kuutti, 1995: 24). Etkinlik, farklı hedef odaklı eylemler için işbölümünün yapıldığı ve kolektif bir amaca hizmet etmek işbölümlerinin birleştirildiği dayanıklı bir sistemdir (Sannino ve Engeström, 2018: 45). Etkinlik; istikrarlı bir şekilde birbirine bağlı olarak önceden belirlenmiş amaç ve hedeflere yönelik, eyleme göre daha uzun süreli olan tüm uğraşları ifade etmektedir (Gençosman, 2015: 44). Etkinlikler uzun vadeli oluşumlardır ve nesnelere bir kerede sonuca veya sonuçlara dönüştüremezler; ancak çoklu aşama ve süreçlerden sonra sonuç veya sonuçlar elde edilir. Bu nedenle, daha kısa vadeli süreçlere de ihtiyaç vardır. Etkinlikler, eylemler veya eylem zincirlerini içerirler; eylemler de işlemlerden oluşur. Eylem- işlem dinamiğine iyi bir örnek, manuel vitesle araba kullanmayı öğrenme olayıdır. Araba kullanma olayında; gaz pedalını yavaş yavaş bırakarak gazı azaltma- debriyaj pedalına basma- vites kolunu yeni bir konuma getirme- debriyajı yavaş yavaş bırakma- gaz pedalına basarak tekrar daha fazla gaz verme işlemleri, adım adım planlama, sıralama ve karar vermeyi gerektiren bilinçli işlemlerdir. Bu karışık hareketler işlemlere dönüşmeye başlar, planlama ve karar vermeyi içerir, ilk deneme hataları olmadan düzgün bir "vites değiştirme eylemi" ile sonuçlanacak şekilde son bulur. Nihayetinde, bu vites değiştirme eylemi daha büyük "manevra yapma", "köşe dönüşü", "şerit değiştirme" ve "mesafe koruyarak trafikte ilerleme" gibi etkinlik haline gelmektedir (Kuutti, 1995: 26-27). Etkinlik bir tepki değil, tepkiler bütünü de değildir. Belirli yapıya, kendi içsel geçişlerine ve dönüşümlerine, kendi gelişimine sahip bir sistemdir (Leontiev, 1978: 84). Örnek olarak çocuk-anne ilişkisi verilebilir. Başlangıçta doğrudan biyolojik olarak bağlı olan çocuk-anne, çok geçmeden nesnelere tarafından yönlendirilir, anne çocuğu besler, giysiyi giydirir ve oyuncak ile manipüle ederek eğlendirir. Bunun yanında, çocuk kurduğu ilişkiler ve etrafındaki insanlar tarafından yönlendirilir: Anne, çocuğuna çekici gelen şeylere karşı çocuğunu yakınlaştırır ya da ondan uzaklaştırır. Çocuğun etkinliği, insanlarla olan ilişkilerini, insanlarla ilgili olan şeylerle ve bağlantılarla gerçekleşir ve giderek artar (Leontiev, 1978: 173).

Vygotsky (1978), insanın, yalnız çevrenin ürünü değil, aynı zamanda kendi çevresini oluşturan aktif bir unsur olduğunu ifade ederek hem etkinlik teorisinin hem de Kültürel Tarihsel, Edimsel Psikoloji'nin temellerini atmıştır. Vygotsky (1978), insanın yalnızca etrafındaki uyarıcılara cevap vermekle kalmadığını, aynı zamanda aktif olarak etrafındaki uyarıcıları dönüştürdüğü, dönüştürdüğü bu uyarıcıları da kendi eylem, etkinlik

ve davranışlarında bir araç olarak kullandığını ifade etmiştir. Bu görüşün ortaya çıkmasındaki ana düşünce, Vygotsky'nin yaşadığı dönemde yapılan psikolojik çalışmalarda “insanın tek başına” ele alınması düşüncesinin yanlışlığını ortaya koyarak insanın nasıl ele alınacağını göstermektir. Bu nedenle Vygotsky (1978), insanın hayvanlar gibi sadece uyarıcılara tepki vermediğini, bilincini araç olarak kullanarak etrafındaki uyarıcıları şekillendirdiğini, sonrasında şekillendirdiği uyarıcıları başka amaçlar için araç kullandığını anlatmaktadır (Şekil-6). Örneğin insanda, yaşadığı çevredeki ısı değişimleri uyarıcı etki oluşturmaktadır. İnsan bilincini “aracı” olarak kullanarak, uyarıcı olarak gördüğü “ısı değişimleri” için çevresini şekillendirmiş ve “barınak” yapmıştır. Daha sonra insan “barınağı”, sağlıklı koşullarda gıda üretmek için aracı olarak kullanmıştır. Diğer bir örnek ise insanın, uyarıcı olarak gördüğü “bir durumu tanımlamak” için bilincini kullanması ve durumu “işarete, simgeye” dönüştürerek ifade etmesidir. Daha sonra bu işareti, geliştirdiği diğer işaretlerle dizgeleyerek alfabeye dönüştürmüştür.

Şekil-6: Etkinlik Teorisinde Amaç-Araç (Aracı) Değişimi

Etkinlik teorisi, sosyo-tarihsel yaklaşımla; insanın bilinç gelişim sürecinin; filogenetik düzey, kültürel-tarihsel genetik düzey, ontogenetik düzeyi ve mikrogenetik düzeye göre şekillendiğini ifade etmektedir (Vygotsky, 1978: 46-55; Feigenbaum, 2017:

149-153; Blunden, 2017: 137-138; Silva, Paiva, ve Magiolino, 2017: 118; Karadayı, 2001: 202-206).

Filogenetik, dünyada yaşayan her bir türün gelişim tarihini ifade eder, bu gelişim genler yoluyla bireye miras olarak geçmektedir. İnsan türünün filogenetik kapasitesi, kültürel aracılığıdır. Kültürel aracılık, somut/soyut araç ve gereçlerin dolaylı aracılığı ile eylemde bulunma ve bireylerin yaptıkları faydalı değişimleri gelecek nesillere adapte ederek iletme yeteneğidir (Cole, 1990: 92). Bu tür yeteneğe çok sınırlı düzeyde bazı hayvan türleri sahipken insanlar arasında araç ve gereçlerin nesiller boyu biriktirilmesi insan kültürü ve yeteneğinin en belirgin özelliğini oluşturmaktadır (Karadayı, 2001: 203).

Kültürel-tarihsel genetiğin kapsamı, ayrı bir tür olarak varlığından beri insan türü olarak insan olma tarihini içerir (Cole, 1990: 92). Kültürel aracılık, insan türü için evrensel bir nitelik taşıırken, kültürel aracılıkta kullanılan araçlar evrensel nitelik taşımamaktadır. Okuryazarlık, yazı sistemleri, sayısal ifadeler, matematiksel etkinlikler, okullaşma, teknoloji (makine, bilgisayar vb.) ve insanların karşılaştıkları durum ve olayları incelemelerini sağlayan değer sistemleri, işlem akış şemaları ve normlar, bireye geçmişten mirasla gelen değişebilir kültürel tarihsel genetik kapsamındadır. İnsanların dünyayı dönüştürmek için aktif olarak kullanmadıkları, günlük olaylarla gelişen “günlük bellek” tarihsel değişim geçirmez. Daha karmaşık hafıza araçlarının ortaya çıkması ve tarihsel süreçte aracılıkla ilgili daha yeni tecrübelerin gelişmesi ve bunlara bağlı olarak doğal süreçte oynanan rollerin değişmesi bütüncül sistemde karmaşık aracılık sistemleri oluşturarak kültürel hafıza oluşturur. Hafızanın tarihsel gelişimi, hafıza yeteneğindeki gelişim değildir. Hafızanın gelişimi hafızayı geliştiren araçların (aracıları) değiştirilmesidir. Örneğin yazı, aracı olarak insan etkinliklerine yol açmış ve kültürel tarihsel genetikte önemli bir rol oynamıştır. Kültürel tarihsel genetik görüşüne göre hem kültür hem de insan düşüncesi birlikte gelişmektedir (Karadayı, 2001: 202-203).

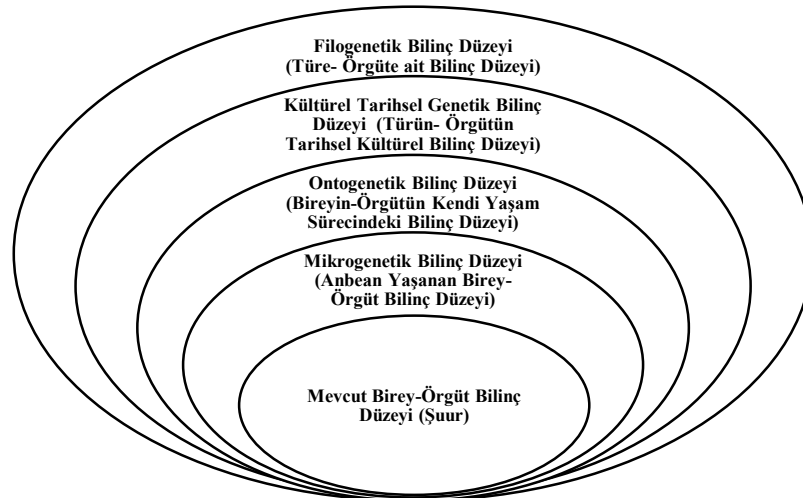
Ontogenetik, bireyin yaşam süresince bireysel gelişiminin ele alınması ve yaşam boyu gerçekleştirdiği etkinliklerindeki gelişimidir. Ontogenetik gelişim filogenetik ve kültürel tarihsel genetik ile iç içe geliştirilmiş, üçüncü tarihsel gelişim alanını ifade etmektedir. Çocuklar, başkaları ile etkinliklere katıldıkça bilinçsel etkinlik yeteneği gelişir. Vygotsky’e (1978) göre çocuklar; anne, baba, öğretmen, diğer yetişkinler ve daha yetenekli akranlarıyla etkinler gerçekleştirdikleri zaman bilgi ve düşünme biçimlerini, içselleştirir veya kendi kazanımları olarak görürler. Aracılıkta yer alan “dil” düşüncelerin

etkin, planlı ve mantıklı olmasına yardımcı olur. Bu alanlardaki değişim yaşam boyunca dönüşüm noktaları içerir, diğer genetik faktörlerle ilişkileri yeniden düzenler (Karadayı, 2001: 204).

Mikrogenetik, bireyde tek bir etkileşimde oluşan veya bir zaman dilimine ve bir grup insana yayılan bireysel gelişimi ifade eder. Mikrogenetikte bireyin davranışı, belirli etkinlik ortamında anbean öğrenmesi ve değişim sürecinin ele alınmasıdır. Bu süreç birkaç dakikadan haftalara kadar değişebilmektedir (Karadayı, 2001: 205).

İnsan gelişimindeki genetiksel durumların gelişimi; zamansal olarak şöyledir: Dünyanın gelişimini ifade eden fiziksel zaman, dünyadaki türlere ait yaşamı temsil eden filogenetik zamandır. İnsanların dünyayı dönüştürmek için edinimlerin geliştirildiği süre kültürel-tarihsel genetik zamandır. Tek bir insanın yaşam süresince gelişimini ifade eden ontogenetik zamandır. Anbean yaşanan insan tecrübesini anlatan süreç ise mikrogenetik zamandır (Karadayı, 2001: 205).

Tüm bu genetik alanlardaki bilinç düzeyleri bir sonraki döneme kaldığı yerden aktararak geliştirilir (Cole, 1990: 92; Karadayı, 2001: 202-203). Dolayısıyla insan yalnız çevresinin oluşturduğu bir ürün değil, aynı zamanda kendi çevresini oluşturan aktif bir unsurdur. Bu değişim ve oluşum sırasında insana aracılık eden “araçlar” bulunmaktadır. Etkinlik, tepkiler topluluğu değildir. Etkinliğin kendi yapısı, içsel dönüşümleri ve gelişimi vardır. Etkinlik bir sistemdir. Etkinlik teorisinde, birey ve sosyal dünya, dört düzlemde (filogenetik, kültürel-tarihsel genetik, ontogenetik ve mikrogenetik) öğrenmeyi yansıtan dört analiz düzeyinin karşılıklı ilişkiler içinde yer alır. Ayrıca gelişim düzeylerinin her biri de kendilerine özgü süreç içerisinde dönüşümlerini gerçekleştirmeyi sürdürürler. (Karadayı, 2001: 205-206).

Şekil-7: Etkinlik Teorisinde Birey-Örgüt Bilinç Düzeyinin Dört Düzlemde Oluşumu

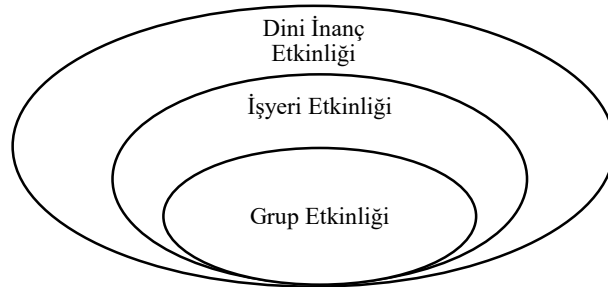
Etkinlik teorisine göre, dört düzlemde oluşan mevcut insan bilinci, öncelikle insan türüne ait bir gelişimden gelen birikimler, daha sonra yaşadığı topluma ait kültürel ve tarihsel birikimler, kendi yaşam süresince kendine ait birikimler ve kendi yaşamında anbean, tek etkileşimli bir zamanlı birikimlerden oluşmaktadır (Şekil-7). Bu nedenle etkinlik teorisine, bazı çalışmalarda kültürel-tarihsel veya sosyo-tarihsel etkinlik teorisi de denmektedir. Örneğin, eski tahıl üretim faaliyetlerinde işbölümü ekim, hasat, öğütme, fırınlama, muhasebe, araştırma bölümlerinden oluşurken, modern tarım işletmeciliği; eski tahıl üretim faaliyetlerindeki işbölümüne ek olarak ekonomi, genetik, teknik yazılım, ulusal ve uluslararası devlet kurumları, şirketler, işçi sendikaları, mahkemeler, tarım kursları gibi işbölümlerinden de oluşmaktadır. İnsanlar, bu işbölümleriyle sözel ve yazınsal araçlar da dâhil olmak üzere geniş bir aracılık kavramında birbirine bağlı veya birbiriyle kesişen etkinliklerde örgütlenerek gıda güvenliğinde memnuniyeti sağlamaya çalışmaktadır. Bu etkinlikler zamanla, sosyal işbölümü yoluyla çeşitli alanlarda çoğalabilir. Bir etkinlik teorisinde, ‘öznenin kimliği, eylemlerinin amacı (nesne/güdü) ve kullanılan araçlar’ zaman cetvelinde bazen birkaç saniye bazen birkaç yüzyıla denk gelen bir zamanda oluşturulur (Russell, 1997: 504-554). Bu düşünce yalnızca insan için değil örgütler (devlet, kurum, kuruluş, topluluk, grup, takım vb.) ve diğer türler içinde kullanılabilir. Etkinlik teorisine göre, STK’lar için bu düzlemde bir değerlendirme yapacak olursak, dünyada STK ayrı bir örgüt biçimi olarak vardır ve kendine ait bir edininim oluşturmaktadır. STK’ların her kıta, her ülke, her kültür, her bölge, her il veya ilçe içerisinde ayrı bir kültürel tarihsel geçmişi ve birikim bulunmaktadır. Her STK’nın kurulduğu günden başlayan kendi yaşam süresince oluşturduğu bir birikimi ve geçmişi vardır. Ayrıca her bir STK’nın tek etkileşimli, anbean oluşturduğu birikimler de bulunmaktadır. İşte bu tüm birikimler STK’nın mevcut bilinç düzeyini oluşturmaktadır. STK’yı değerlendirirken bu açıdan değerlendirmemiz gerekmektedir. STK’nın gelişim sürecini de bu açılardan ele alarak oluşturmamız gerekmektedir. Etkinlik teorisi bize bu perspektiften olaylara, örgütlere ve bireylere bakılmasına yönelik bir araştırma metodolojisi, bir kuram, bir değişim ve gelişim yöntemi sunmaktadır. Çünkü STK’lar da tıpkı bir insan gibi bebeklik çağındayken koşamaz ve bebekten de koşması beklenemez. 18 yaşına girmeyen bir bireyden yetişkin gibi karar vermesi istenemez.

Vygotsky (1978), çalışmalarında sözel olarak “aracılık” kavramının sosyal etkileşim ile ontogenetik gelişim arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Son yıllarda,

etkinlik kuramına ilgi duyan batılı bilim adamları, etkinlik (sosyal etkileşim) ve bilişsel gelişim arasındaki ilişki üzerine yaptığı çalışmaları incelemeye başlamıştır. Böylece etkinlik teoremi yeni problem alanlarına taşınmıştır. Vygotsky (1978), “davranışsal çalışmaları eleştirmiş, bilinci inceleyen psikolojide insan bilincini davranıştan soyutlamanın temel hata olduğunu, düşünce, algı ve araçların, insanın etkinlik ve davranışından kavramsal olarak yalıtılarak incelenemeyeceğini” ileri sürmüştür. Tek olarak yapılan öznel (subjectivist) ve davranışçı (behaviorist) görüşleri reddetmiştir. Bu iki görüşü birleştiren teoriyi öneren üçüncü bir grup Sovyet psikologlarına da karşı çıkmıştır. Akıl ve davranışı birbirinden ayırarak geliştirilen bilimsel yapıların her iki kavramın da gerçek anlamını yanlış temsil edeceğine inanıyordu. Vygotsky’e (1978) göre, bilinç ve davranışın, psikolojik araştırmaların bütünleştirilmiş nesnesinin farklı yönleri olarak yeniden karşılaştırılmalıdır. Vygotsky’nin bu düşünceleri, Luria ve Leontiev’in de dikkatini çekmiş, 1925-1930 yılları arasında birlikte araştırmalar yaparak etkinlik teorisinin temel kurallarını ortaya koymuşlardır. Vygotsky (1978), insanın ancak başkalarıyla işbirliği halinde olduğu sosyal etkinliklerde, gerek örgütsel gerekse bireysel aracılık kavramıyla araçları, içselleştirerek, aracılık kavramının tarihsel süreçte gelişmiş yüksek bilinç düzeyini oluşturduğunu belirtmiştir. Leontiev (1978), etkinlik kavramını ele alarak Etkinlik Teorisini (Activity Theory) geliştirmiştir. Etkinlik teorisi, tepkiler topluluğu değildir, kendine ait yapısı, içsel dönüşümleri ve gelişimi olan dinamik bir sistemdir. Etkinlik teorisi, zaman ve değişimin yanında etkinliklere de ağırlık verir (Karadayı, 2001: 206- 209).

Etkinlik teorisinde; “bilinç (şuur), sembol ve araçlar gibi kültürel yapıtlar vasıtasıyla insanların günlük yaşamda gerçekleştirdikleri eylem ve etkinliklerdedir, bilinç insanın beyin ve ten gibi vücuduna ait ifadeler ile sınırlanamaz” görüşü benimsenmektedir (Sannino ve Engeström, 2018: 44; Ok, 2005: 121; Ryle, 2009: 38; Kuutti, 1995: 28). Bilinç yada şuur, metaforik bir yer değildir, aksine akıl satranç tahtasında, platformda, bilim insanının masasında, hakimin kürsüsünde, kamyon şoförü koltuğunda, stüdyoda ve futbol sahasındadır. Bilinç insanların aptalca veya zekice çalıştığı veya oynadığı yerlerdedir (Ryle, 2009: 38). Eylem ve etkinlikler, insanın toplum ve örgüt bilincini öğrenerek gelişmesini sağlamaktadır. Etkinlik teorisi, organize olmuş bir yapıyı ve karşılıklı etkileşimler içinde durağan değil sürekli değişim ve gelişimin olduğu bir ağı ifade etmektedir (Leontiev, 1978: 79-80). Etkinlik teorisi, bakışlarımızı

bireyin içinde olanlara değil, insanların kolektif amaçlı etkinliklerine ve bu etkinlikleri gerçekleştirirken ‘özne (insan), nesne (amaç) ve araç’ arasında neler olduğuna yönlendirmektedir. Bu eylemlere odaklanan ilk kişi Rubstov’dur (Sannino ve Engeström, 2018: 44). Etkinlik teorisine göre insanlar, sembol ve aletler gibi kendileri tarafından yapılan soyut ve somut araçlarla, diğer insanlarla iş birliği içinde, belirledikleri konuyu gerçekleştirmeye yönelik nesne yönelimli (amaç yönelimli) etkinliklerde bulunurlar (Ok, 2005: 121). Bir etkinlik teorisi devam eden, nesneye yönelik, geçmişe göre şekillendirilmiş, mantıksal olarak yapılandırılmış, araç-insan etkileşimidir. Örneğin bir aile, dini bir organizasyon, bir savunuculuk grubu, siyasi bir hareket, bir işe yönelik kurs, bir okul, bir disiplin, bir araştırma laboratuvarı, bir meslek vb. şeyler araç-insan etkileşimidir. Etkinlikler, katılımcılar tarafından belirli araçları kullanarak karşılıklı etkileşimler olarak kurulur (Russell, 1997: 504-554). İnsan konuşma etkinliği için sembolleştirilmiş dil aracını kullanırken, bu etkinliği kelime veya cümle ile eylemleştirmektedir. Konuşma eylemi, sembollere yüklenen manalardan oluşan dil aracı olmaksızın gerçekleştirilemez. İnsan, konuşma eylemini dil aracıyla gerçekleştirirken “mesajı” ilettiği alıcının verdiği tepkiye göre konuşma kabiliyetini ve bilinç düzeyini, şuurunu geliştirir. Araçlar vasıtası ile gerçekleştirilen bireysel eylemler, bir etkinlik içinde yer alır. Amaca yönelik, kolektif olarak yapılan insan etkinliği veya etkinlik unsurları; etkinlik konusu, sahne (zaman ve mekân), özne (etkinliği yapan), nesne (amaçlanan şey), araç (kullanılacak soyut/somut materyal), sonuç, kurallar, topluluk ve görev dağılımı/iş bölümünü içerir (Ok, 2005: 122; Engeström, 1987: 78). Bir birey diğer bir ifade ile özne, eşit zamanlı olarak birden fazla etkinlik içerisinde bulunabilir ve günlük yaşamı bu etkinlikler arasında geçer. Bir bireyin grup etkinliği, iş yerindeki etkinliği, temel kabul edilebilecek olan inanç etkinliğine (dini, ahlaki vb.) göre alt etkinlikler olarak görülebilir (Şekil-8).

Şekil-8: Eşit Zamanlı Etkinlik Örneği

Etkinliklerdeki unsurlar arasındaki iç gerilim ve karşıtlıklar değişimi ve gelişimi

motive eder. Buna karşılık, bu iç gerilim ve karşıtlıklar, bir etkinliğin ana bileşenleri arasındaki sürekli geçişler ve dönüşümler sonucunda oluşmaktadır (Ok, 2005: 122).

Etkinlik teorisi, organize olmuş bir yapıyı ve karşılıklı etkileşimler içinde durağan değil sürekli değişim ve gelişimin olduğu bir ağı ifade etmektedir. İnsanın içsel koşulların dışsal motivasyonu sağlayarak insanı harekete geçirdiği diğer bir ifade ile etkinliğe dönüştürdüğü fikrinden hareketle, “içsel koşulların, özneyi, eylemi yapacak insanları, amaçları doğrultusunda bir sonuca ulaşmaya sevk edeceği diğer bir deyişle etkinliğe dönüştüreceği” fikrinin etkinlik teorisinin temelini oluşturduğu söylenebilir. Bununla birlikte, içsel koşullar içinde etkiye maruz kalan öznenin daha sonra, diğer nesnelere ve dış çevre ile etkileşime girerek kendisini farklı şekillerde ortaya koyduğu görülebilir. Örneğin bu durum hayvanlarda ve insanlarda açıkça şöyle görülmektedir, aç bir hayvanın herhangi bir yiyecek uyarıcısına reaksiyonu, tok bir hayvandan farklı olmaktadır, futbola tamamen ilgisiz olan bir erkeğin futbolla ilgilenen erkeğe göre futbol maçı hakkındaki bilgilere, haberlere reaksiyonu tamamen farklı olmaktadır (Leontiev, 1978: 79-80). Öznenin kaynaklanan temel durum, özne ile nesne arasındaki ilişkileri belirlerken etkinlik teorisinin temel öğelerini de bize göstermektedir. Etkinlik teorisinin ana öğeleri; özne, araç, nesne, sonuç, topluluk, kurallar ve işbölümüdür (Engeström, 1987: 78; Sannino, Daniels ve Gutiérrez, 2009: 258; Özdemir, 2009: 13). Etkinlik teorisinde özne, araçlarla nesneye ulaşarak sonucu elde etmeye çalışmaktadır. Bazı durumlarda özne kendi başına değil bu hedeflere bir toplulukla ulaşmaya çalışır. Bunun için topluluk içinde bir takım kurallar ve işbölümü oluşturulur (Özdemir, 2009: 7-28). “Araçlar”, hem somut araçlar hem de soyut araçlar dâhil olmak üzere, dönüşüm sürecinde kullanılan herhangi bir şey olabilir. “Kurallar”, bir topluluk içindeki hem açık hem de örtük normları, sözleşmeleri ve sosyal ilişkileri kapsar. “İşbölümü”, bir topluluğun sonuca ulaşma süreciyle ilgili olarak topluluğun açık ve örtülü örgütlenmesini ifade eder. Psikolojik olarak, etkinlik teorisyenleri farklı etkinliklere katılımın, bilincin oluşturulmasında ve kişiliğin şekillendirilmesinde önemli bir faktör olduğuna inanırlar. Etkinlik teorisinde, etkinliğin statik varlıkları değil, dinamik varlıkları dikkate aldığını unutmamak da önemlidir. Etkinlikler her zaman değişmekte ve gelişmektedir. Bu gelişme her düzeyde gerçekleşmektedir. Katılımcıların becerileri arttıkça daha önceki eylemlerden farklı, yeni eylemler oluşturulmaktadır. Buna karşılık, eylemler düzeyinde, yeni eylemlerle eylemlerin kapsamı da genişlemektedir. Fakat aynı zamanda tamamen yeni eylemler,

nesneye ulaşıma sürecinde karşılaşılan yeni durumlara veya olasılıklara çare olarak bulunur, denenir ve uyarlanır. Son olarak, etkinlik düzeyinde, nesne veya etkinliğin kendisi (etkinliğin bütün yapısı) daha büyük değişikliklere ve diğer etkinliklere tepki olarak aktarılır, sorgulanır ve gerekirse uyarlanır (Kuutti, 1995: 25-28). Etkinlik teorisi, indirgemeci sadeleştirmeler olmadan karmaşık durumlarda başarıları, başarısızlıkları ve çelişkileri analiz etmek için başarıyla kullanılmıştır (Lim, 2002: 4-5). Engeström ve Miettinen'e (1999: 8) göre; etkinlik teorisi dar bir psikolojik teori olarak değil, günümüzde sosyal bilimlerle ilişkilendirilmeyen pek çok teorik ve metodolojik soruları, sosyal bilimlerle ilişkilendiren yeni bakış açısına sahip olan ve yeni kavramsal araçlar geliştiren geniş bir yaklaşım olarak görülmektedir (Ok, 2005: 122).

İkinci dünya savaşından sonra, Etkinlik Teorisi, Rusya dışındaki araştırmacılar tarafından kabul edilmeye başlanmıştır. 1980'lerden bu yana, bu alanda çalışmalar artarak devam etmektedir. 1986 yılında, Etkinlik Teorisi üzerine ilk uluslararası konferans, Uluslararası Etkinlik Teorisi Araştırmaları Daimi Konferansı (International Standing Conference for Research on Activity Theory- ISCRAT) adıyla Batı Berlin'de düzenlenmiş ve bu konferanslar o zamandan beri düzenli aralıklarla yapılmaktadır. Günümüzde bu konferans Uluslararası Kültürel-Tarihsel Etkinlik Araştırma Derneği (International Society for Cultural Historical Activity Research- ISCAR) tarafından yapılmaktadır. Leontiev (1978) etkinliklerin büyük çoğunlukla bireyler tarafından yapıldığını belirtirken Engeström (1987) topluluk tarafından yapıldığını belirtmektedir. Leontiev (1978) ise, etkinliğin nesnesinin (amacının) gerçek güdüleme ve ihtiyaç ile ilgili olduğunu, Engeström (1987) da etkinliğin nesnesinin (amacının) sonucu dönüştürülecek şeyin üretimi ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Son olarak Leontiev (1978) psikoloji uygulama alanına göre, Engeström (1987) ise organizasyonel değişim uygulama alanına göre değerlendirmelerini yapmışlardır. Etkinlik teorisi çok çeşitli alanlarda uygulanan bir teoremdir. Almanya'da, Fichtner (2008), Giest, ve Rückriem (2010), Lompscher (2004) öğrenme ve insan etkinliklerinin gelişmesinde dijital medya kullanımı konusunda; Amerika Birleşik Devletleri'nde, Arievitich (2017) ve Stetsenko (2016) eleştirel toplumsal meseleler ve çelişkiler karşısında aktivizm konusunda; Avustralya'da, Blunden (2010) gömülü disiplinlerarası faaliyet konusunda; Hollanda'da, Van Oers ve meslektaşları (2008) öğrenme konusunda yaklaşım geliştirmişlerdir (Sannino ve Engeström, 2018: 44). Bu yaklaşım çeşitliliği etkinlik teorisinin uygulama alanının genişliğini göstermektedir.

Engeström (2005) ve arkadaşları 1980'lerin başında resmi olmayan bir grupla başladıkları etkinlik teorisi çalışmalarına, resmi olarak 1994'ten beri Helsinki Üniversitesi'nde Etkinlik, Gelişme ve Öğrenme Araştırmaları Merkezi (Center for Research on Activity, Development and Learning- CRADLE) adı altında devam etmektedirler. CRADLE'deki ampirik çalışmaların çoğu, gelişimsel iş araştırması değerlendirme başlığı altındaki iş etkinliklerine odaklanmıştır. Son zamanlarda, daha çok topluluklardaki ve sosyal hareketlerdeki dönüşümleri içeren konularda çalışmalar yapılmaktadır (Sannino ve Engeström, 2018: 44-45).

Sosyal bilimler, diğer bilimlere benzemekle birlikte farklılıkları da olan bilimdir. Sosyal bilimlerde, bilimsel araştırmaların gerçek yaşamdan ve uygulamalardan uzaklaşması, insan hayatına ilişkin sonuçlara yapay ortamlarda, yüzeysel araştırma ve ölçümlerle ulaşılmaya çalışılması ve genellemeler yapılarak sonuçlara ulaşmak ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. İnsana ilişkin akademik çalışmaların saha uygulaması olmadan ve gerçek yaşamdan kopuk olarak sürdürüldüğü de görülmektedir. Günümüzde insana yapılan yatırım ve insan gelişiminin toplumsal gelişim açısından önemi birçok bilim alanında giderek daha çok anlaşılmakta ve değerli bulunmaktadır. Bu nedenlerle akademinin önem verdiği teori ile uygulamanın birleştirilmesi, üniversitelerde elde edilen bilimsel bilgilerin hem günlük yaşamda hem de farklı kültür ve farklı topluluklarda uygulanabilmesi oldukça önemlidir. Etkinlik teorisi ve etkinlik teorisinin temelini oluşturan “aracılık” kavramı, insan ve toplum gelişimi için sosyal bilim dalları ile diğer bilim dallarının işbirliğine olanak sağlamaktadır (Karadayı, 2001: 211-212).

STK'lar da dört düzlemde, tıpkı araba kullanmayı öğrenme olayı ve çocuk-anne ilişkisinde belirtildiği gibi “işlemler-eylemler ve etkinliklerle” hem nesnelere ulaşmakta ve hem de hedeflenen sonuçları elde etmektedir. Bu sayede STK bilinci gelişebilir. STK'lar, hedeflerine ulaşarak sonuçlar elde etmeye çalışırken topluluk içinde bir takım kurallar koymakta ve işbölümü yapmaktadırlar. Oluşturulan yapılar, konulan kurallar, STK'ların tüzüklerinde ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Çalışmanın uygulamalı bölümünde araştırma kısmında özne durumunda olan “STK yönetimi ve temsilcileri”, araç konumunda olan “sosyal girişimciliği” kullanarak STK'ların faaliyet gösterdikleri yerleşim yerlerinde “çözülemeyen toplumsal sorunları” çözerek veya nesnelere ulaşarak “sosyal refahı sağlamaya” yönelik sonuçlara ulaşmış ulaşılamayacağı ölçülmektedir.

2.2. Türkiye’de Etkinlik Teorisiyle İlgili Yapılan Başlıca Araştırmalar

Türkiye’de etkinlik teorisiyle ilgili yapılan başlıca çalışmalar şöyledir: Karakuş (2011) doktora tezinde; öğretim tasarımcılarının bir öğretim tasarımı uygulamasındaki süreçleri ve deneyimlerini etkileyen bağlamsal unsurları ortaya koymak ve öğretimsel çoklu-ortam tasarım geliştirme dersini incelemek amacıyla Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi bölümünde derse kayıtlı olan 47 üçüncü sınıf öğrencisi ve anılan dersi önceki yıllarda almış 26 öğrencinin katılımı ile bir araştırma yapmıştır. Veri toplamada nitel bir yaklaşım kullanılmış ve bağlamsal unsurları ortaya koymada, bu unsurlar arasındaki karşılıklı bağları bulmada ve sonuçların sunumunda Etkinlik Kuramı’ndan yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda; başlangıç seviyesinde olan öğretim tasarımcılarının beklenti ve motivasyonlarının, takım çalışması becerilerinin, danışmanın ve hedef kitlenin rolünün öğretim tasarım sürecini anlamada ve süreçlerin kalitesi üzerinde etkisi olduğu belirlenmiştir.

Gençosman (2015) doktora tezinde; Etkinlik Kuramı çerçevesinde devlet okullarında görev yapan fen bilimleri öğretmenlerinin sahip oldukları Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisini (TPAB) buldukları ortamla birlikte ele alarak, bireysel öğretim süreçlerinde ne ölçüde etkin olduğunu belirlemek amacıyla nitel araştırma desenlerinden durum çalışması yöntemini kullanmıştır. Araştırma, amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak devlet okullarından seçilen gönüllü sekiz fen bilimleri öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi yöntemleri birlikte kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen nitel verilerin analizi için betimsel analiz ve içerik analizi yöntemi, sürekli karşılaştırmalı metot ile birlikte kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin bireysel öğretim süreçlerinde, teknolojiyi konu alanlarına göre farklı şekilde kullandığı ve farklı seviyelerde performans gösterdikleri tespit edilmiştir. Fen bilimleri öğretmenlerinin öğretim ortamında, TPAB kullanma düzeylerini etkileyen faktörlere ilişkin sonuçlar Etkinlik Kuramı’na göre oluşturulan Etkinlik Sistemi’nin özne, nesne, araçlar, kurallar, topluluk, iş bölümü ve sonuç öğeleri ele alınarak ayrıntılı olarak sunulmuş, uygulamaya ve araştırmacılara yönelik öneriler belirtilmiştir.

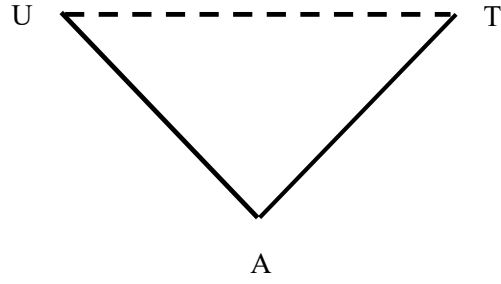
Özdemir (2009) yaptığı çalışmada, günümüzde teknolojik ilerlemelere bağlı olarak kullanımı artan bilişim teknolojilerden kamu kuruluşunda etkili ve verimli bir şekilde nasıl faydalanabileceği konusunu incelemiştir. Çalışmaya etkinlik kuramı açısından yaklaşmıştır ve bu kuram esas alınarak bilişim teknolojileri etkinlik sistemi

oluşturulmuştur. Çalışma, İnönü Üniversite'sinde akademik ve idari kadroda bulunanlar ile yöneticilik görevi olan ve akademik kadroda bulunma şartı taşıyan personelin tesadüfi olarak belirlenmesi ve bu personele anket uygulaması gerçekleştirilmesi şeklinde yapılmış ve çalışmaya 503 personel katılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlar, araştırmanın başlangıcında araştırmacı tarafından geliştirilen sorulara cevaplar aranarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, İnönü Üniversitesinde yönetsel ve kurumsal faaliyetlerde bilişim teknolojileri ile bütünleşme sırasında karşılaşılan sorunlara etkinlik teorisi bağlamında çözümler ve öneriler sunulmuştur.

Türkiye'de etkinlik teorisi kapsamında iki doktora tez çalışması ve bir post doktora çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmalar eğitim ve öğretim konularında gerçekleştirilmiştir.

2.3. Etkinlik Teorisinin Gelişim Aşamaları

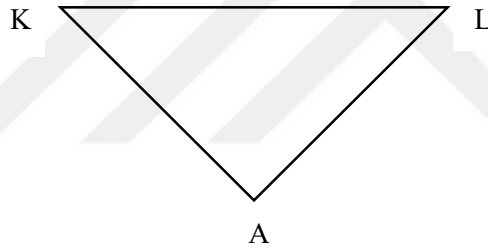
Etkinlik teorisinin gelişimi üç aşamalı bir süreçte gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada Vygotsky'in (1978) yaptığı çalışmalar yer almaktadır. Vygotsky (1978) zaman zaman "etkinlik sistemi" hakkında yazılar yazsa da "etkinliği" temel bir birim analizi olarak önermemiş ve kavramsallaştırmamış, temel biriminin "kültürel aracılı eylem" olduğunu ifade etmiştir. (Sannino ve Engeström, 2018: 45). Vygotsky'e (1978) göre, davranışı oluşturan her bileşen, karşılaşılabilecek durumdan önce oluşturduğu etkilere göre doğrudan bir tepki verir. Bu basit uyarıcı-tepki (U-T) formülüdür. Ancak, uyarısal eylemlerin yapısı gereği, uyarıcı ve yanıt arasında bağlantı için bir aracıya ihtiyaç vardır. Aracı, eylemde özel bir işlevi yerine getiren ikinci dereceden bir uyarıcıdır. Aracı, uyarıcı ve tepki arasında yeni bir ilişki oluşturur. Birey böyle bir bağlantı kurmak için aktif olarak uğraş göstermek zorundadır. Uyarıcı, aynı zamanda ters eylemin önemli bir özelliğine de sahiptir, diğer bir ifadeyle çevre üzerinde değil, bireye yönelik eylemde bulunabilir. Sonuç olarak, aracının sürece dâhil olmasıyla, basit uyarıcı-tepki süreci, karmaşık aracılı eyleme dönüştürülür (Şekil-9). Bu yeni süreçte, doğrudan tepki verecek dürtü engellenir ve etkinliğin dolaylı yollarla tamamlanmasını kolaylaştıran yardımcı bir uyarıcı sürece dâhil edilir (Vygotsky, 1978: 39-40; Cole ve Gajdamaschko, 2007).

Şekil-9: Aracılı Eylem Süreci (Vygotsky,1970: 40)

Kültürel aracılı eylem olarak da ifade edilen bu süreç, “arabuluculuk” olarak da bazı çalışmalarda adlandırılmaktadır (Gençosman, 2015: 45). Vygotsky (1978), aracılı eylem sürecinde insanların uyarıcı-tepki ilişkilerine bazı şeylerin aracılık ettiğini belirtmektedir. Vygotsky (1978), etkinlik teorisi konusunda “uyarıcı (U) – tepki (T) – aracı (A)” eylem ilişkisini gösteren ilk üçgeni oluşturmuştur. (Özdemir, 2009: 10).

K, problemle yüz yüze gelen ve bir nesneye ulaşmaya çalışan kişiyi temsil eder. L, başka bireyi, sorunu veya amacı ifade eder. A sorunu çözmek veya amaca ulaşmak için senaryoda işbirliği yapılacak araçsal simgedir, aracıdır (Şekil-10) (Blunden, 2017: 136).

Şekil-10: Çift Uyarım Yöntemi (Ratner, Nunes ve Silva, 2017: 136)

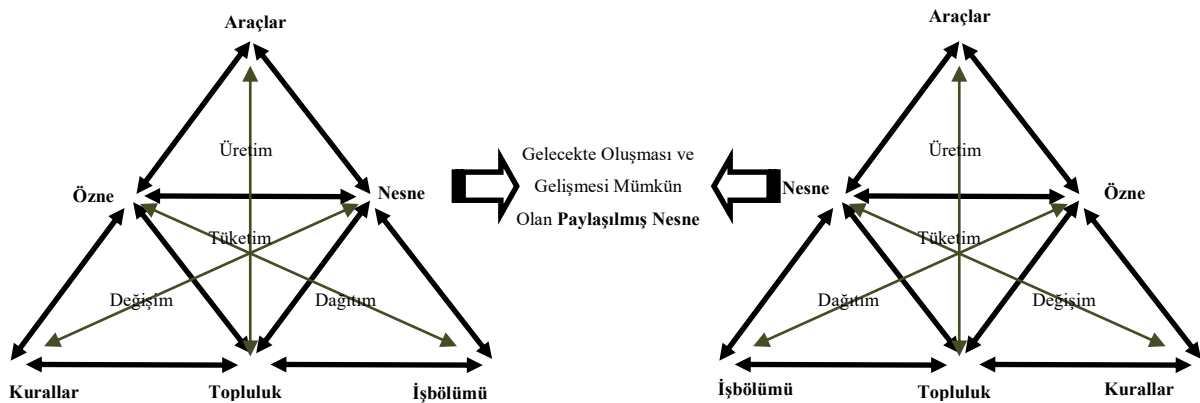
Bu tip çalışmalara birinci nesil etkinlik teorisi adı verilmektedir. Birinci nesil etkinlik teorisi özne, nesne ve araç arasındaki etkileşimi açıklamaktadır (Özdemir, 2009: 13).

Engeström (1987), birinci nesil etkinlik teorisini bir ileri düzeye taşıyarak bireysel etkinliklerin daha büyük ve kolektif etkinliklerin ayrılmaz parçası olduğunu ileri sürer buna ikinci nesil etkinlik teorisi adı verilmektedir. Birinci nesile göre genişletilen ikinci nesil etkinlik teorisi, birinci nesildeki unsurları, sosyal çevrede kabul eder ve değerlendirir. İkinci nesilde toplum, kurallar ve çevre, birinci nesil unsurlarına eklenmiştir. Özne, amacına (nesneye) ulaşmak isterken “aracı” dışında unsurlarla etkileşime geçmektedir. Sosyal ve kültürel çevre (topluluk) içinde topluluğu oluşturan bireylerin bağlı oldukları yazılı ve yazılı olmayan düzenlemeler, kurallar ve topluluk içindeki işbölümünü ifade eden roller “aracılık” unsuruna yeni eklenen kavramlardır (Özdemir, 2009: 14-15). Leontiev (1978), ikinci nesil etkinlik teorisi için etkinlik

kullanacak dikey pozisyon ve güç paylaşımlarını, yatay görev paylaşımlarını içerir (Foot, 2001: 65; Sannino ve Engeström, 2018: 45). Bu kavramlara yönelik incelemeler müteakip başlıkta incelenmektedir.

Mwanza (2001: 6), ikinci nesil etkinlik teorisinin incelenmesine faydalı olacak soruları sorarak bir model sunmuştur. Bu modeldeki sorular şunlardır: (1) Etkinlik alanının belirlenmesi: Ne tür etkinlik yapılacak veya ne tür etkinliklere ilgi duyulmaktadır? (2) Etkinliğin nesnesi (amacı): Bu etkinliğin amacı nedir? Hangi amaç için yapılmaktadır? (3) Etkinliğin öznesi: Bu etkinliği kim veya kimler yapacak? (4) Etkinliğin araçları: Bu etkinlik gerçekleştirilirken hangi aracı veya araçları kullanılacak? (5) Etkinliğin kuralları: Öznenin amaca yönelik eylemlerini ve etkinlikteki diğer katılımcılarla ilişkilerini düzenleyen veya performansı etkileyen yönetsel kültürel normlar veya kurallar var mıdır? (6) Etkinliğin işbölümü: Etkinlik gerçekleştirilirken “kim hangi işten sorumlu?” ve “işbölümü nasıl organize edilebilir?” (7) Etkinliğin topluluğu: Bu etkinliğin gerçekleştirileceği çevre, topluluk nedir? (8) Etkinliğin sonucu: Etkinlik gerçekleştirildiğinde beklenen sonuç nedir? (Özdemir, 2009: 15).

İkinci nesil etkinlik teorisinin, kültürel çeşitlilik karşısında yetersizliğini ve uluslararası nitelik taşıyan durumlarda değişik sorunlar yaşanabileceğini ve farklı gelenek ve görüşler arasındaki etkileşimlerde ise ciddi meydan okumayla karşılaşabileceğini ifade ederek üçüncü nesil etkinlik teorisi önerilmiştir. Üçüncü nesil etkinlik teorisi, ikinci nesil etkinlik teorisinin farklı etkinlik teorileriyle etkileşimlerini ifade eden çoklu yapıdır (Şekil-12) (Cole, 1988’den aktaran Özdemir, 2009: 15).

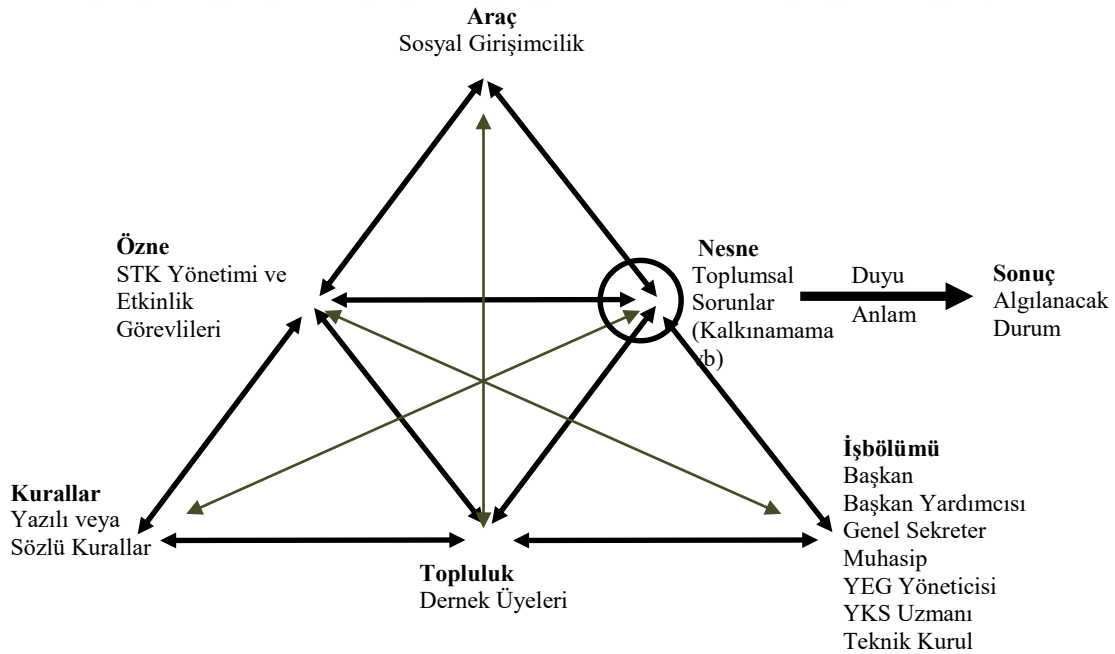
Şekil-12: Üçüncü Nesil Etkinlik Teorisi Genel Yapısı (Özdemir, 2009: 15)

Etkinlikler gittikçe birbirine bağlı ve birbirine bağımlı hale geldiğinden, birçok yeni çalışma, kısmen ortak bir nesneye sahip iki veya daha fazla etkinliğin seçilmiş

topluluğunu, analiz birimleri olarak kabul eder. Bu tür birbirine bağlı etkinlikler bir üretici-müşteri ilişkileri, bir ortaklık, bir ağ, bir türdeş olmayan koalisyon veya başka birçok etkinlikten oluşan işbirliği modelini oluşturabilir. Kısmen paylaşılan bir nesneye bağlı en az iki etkinliğin oluşumu, üçüncü nesil etkinlik teorisi olarak kabul edilebilir (Sannino ve Engeström, 2018: 46). Üçüncü nesil etkinlik teorisinde; etkileşimleri, çok sesliliği ve görüşleri, etkinlik teorilerini belirleyen ağları anlayabilmek için kavramsal araçlar geliştirilmelidir. Sonuç olarak bu teori; birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen iki etkinliğin birlikte değerlendirilmesini sağlamaktadır (Özdemir, 2009: 16).

2.4. Etkinlik Sisteminin Öğeleri

Etkinlik teorisinde temel öğeler özne, nesne, araç (aracı) (Vygotsky, 1978: 40; Leontiev, 1978: 79-80), kurallar, topluluk, işbölümü ve sonuçtan oluşmaktadır (Engeström, 1987: 78; Sannino, Daniels ve Gutiérrez, 2009: 258; Sannino ve Engeström, 2018: 44; Özdemir, 2009: 13). Amaca yönelik, kolektif olarak yapılan insan etkinliği veya etkinlik unsurları; etkinlik konusu, sahne (zaman ve mekân), özne (etkinliği yapan), nesne (amaçlanan şey), araçlar (kullanılacak soyut/somut materyal), sonuç, kurallar, topluluk ve görev dağılımı/işbölümünü içerir (Şekil-13) (Ok, 2005: 122).

Şekil-13: STK Etkinlik Teorisi Genel Yapısı

Toplumsal refahı sağlayacak büyük etkinlik, birçok küçük etkinlikle toplumsal sorunları tek tek çözerek gerçekleştirmektedir. Toplumsal refahı sağlayacak çok sayıda küçük etkinlik, uzun sürede gerçekleştirilebilir.

2.4.1. Özne Ögesi

Sannino ve Engeström'a (2018: 45) göre özne, etkinliği gerçekleştirmek için seçilen kişi veya gruptur. Karakuş (2011: 29) ise, özneyi, nesneye ulaşmak için eylemler gerçekleştiren bireyler olarak ele almıştır. Gençosman (2015: 47) da özneyi etkinliğin analizinde incelemeye alınan kişi veya grup olarak tanımlamıştır. Son olarak Russel (1997) özneyi analistin davranışına odaklandığı eylemi yapan kimse olarak açıklamıştır. Bir etkinliğin öznesi ve nesnesi birbiriyle çift taraflı etkileşim içindedir. Özne nesneyi dönüştürürken, nesnenin özellikleri de özneye nüfuz ederek özneyi değiştirir ve dönüştürür. Bu içselleştirmede, taraflar dönüşüme maruz kalırlar (Kuutti, 1995: 32). Özne, ortak bir amacı yerine getirmek için işbirlikleri ve istişareler yoluyla yapılan insan faaliyetinin hem bireysel hem de sosyal doğasını tanımlamaktadır. Öznenin etkinliğin nesnesi ile olan ilişkisi, aracı kullanılarak gerçekleştirilir (Mwanza, 2001: 5). Özne, eşit zamanlı olarak birden fazla etkinlik içerisinde bulunabilir ve günlük yaşamı bu etkinlikler arasında geçebilir (Ok, 2005: 122). Öznenin işi, etkinlik teorisinin odak noktasını oluşturmaktadır ve nesne yönelimdir (Özdemir, 2009: 16). Etkinlik süresince, özneyi oluşturan asıl kişiler ve topluluk üyeleri sık sık "rollerini" değiştirebilirler (Foot, 2001: 66). Özne nesne ile çift taraflı etkileşime girerek nesneyi dönüştürürken, kendinde de bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşüm bilinç olarak kendine eklenmektedir. Bilincin kullanımı kendi tasarrufundadır. Bu çalışmada özne, dar anlamda STK yönetimi ve etkinlik görevlileridir. Geniş anlamda özne STK'nın kendisidir ve özne toplumsal sorunları çözmek üzere belirlenen sorunları çözecek etkinlikleri gerçekleştirmek üzere topluluk tarafından görevlendirilen kişilerdir ve bu kişiler zamanla değişebilmektedir. Öznenin görevlendirilmesi için, genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu yetkilidir.

2.4.2. Nesne Ögesi

Nesne, erişilmek istenen amaçtır (Foot, 2001: 62-64; Mwanza, 2001: 5, Karakuş, 2011: 29). Bir etkinliğin nesnesi; belirlenmiş yönlendirmeyi (Foot, 2001: 62-64), etkinliğin yönlendirildiği sorunu (Özdemir, 2009: 14; Gençosman, 2015: 47, Sannino ve

Engeström, 2018: 45;) ifade etmektedir. Russel'e (1997: 504-554) göre nesne, öznenin diğer kişiler ile süregelen etkileşiminde tespit ettiği "işlem yapılmamış" duruma beraberinde getirdiği çeşitli araçları sevk etmesidir. Diğer ifade ile nesne, bir ihtiyacı, duyguyu ifade eder, etkinliği farklılaştırır ve etkinliğin gerçek güdüleyenidir (Gençosman, 2015: 47). İnsan etkinliği, belirlenen hedeflerin yerine getirilmesine yöneliktir (Mwanza, 2001: 5). Nesne maddi bir şey olabilir, fakat aynı zamanda etkinliğin katılımcıları tarafından hileli yönlendirme ve dönüşüm için paylaşılan daha az soyut (bir plan gibi) veya tamamen soyut (ortak bir fikir gibi) olabilir. Nesnenin ve güdünün, bir etkinlik sürecinde değişime uğraması olasıdır; nesne ve güdü, kendilerini yalnızca etkinlik sürecinde ortaya çıkarmaktadır (Kuutti, 1995: 30). Şekil-13'te görüldüğü gibi, nesnenin doğal belirsizliği ve aynı zamanda odaklanma çapını da göstermektedir. Nesne, yorumlamaya, kişisel duygu üretmeye ve toplumsal dönüşüme davet etmektir. Etkinlik teorisinin genelleştirilmiş nesnesiyle belirli bir anda, belirli bir eylemde, belirli bir özneye görülen özelleştirilmiş nesnesini birbirinden ayırt etmek gerekir. Genel nesne toplumsal anlamla bağlantılıyken, özel nesne kişisel duygularla bağlantılıdır. Örneğin, tıbbi çalışmada, genelleştirilmiş nesne toplumsal sorunlardan sağlık ve hastalık olabilir, özel nesne ise belirli bir hastanın belirli bir durumu veya şikâyeti olabilir. Kolektif etkinliğin gerçek güdüsü olarak nesne, etkinliği belirler ve yönlendirir. Nesne etkinlikte mümkün olabilen eylemler için perspektif üretilmesini sağlar. Bir aktivitenin nesnesini tipik olarak tanımlamak genellikle zordur. Pratisyen doktorlar için iş etkinliğinde nesne hastalık ve sağlıktır ancak daha özel nesne sorulduğunda her bir pratisyen doktor daha büyük etkinliğin işbölümündeki konumunu kişisel geçmişine bağlı olarak farklı bir tanımlama yapma eğilimindedir (Sannino ve Engeström, 2018: 45-46). Nesne somut bir şey olabileceği gibi, bireylerin ve grupların hazırladığı plan, belge, düşünce gibi soyut bir şey de olabilir. Nesne etkinliğin varlık sebebidir ve etkinliğin analizinde anahtar rol oynamaktadır (Özdemir, 2009: 17). Etkinliğin nesnesinin iki durumu vardır; insan bilincinin nesnel dünyaya yansıtılması, dünyanın insan bilincine yansımasıdır (Kaptelinin, 2005: 5). Bu çalışmada nesne her yöreye özgü yaşanan yerlere ait çözülemeyen toplumsal sorunlardır.

2.4.3. Araç (Aracı) Ögesi

Nesne, araçları ve simgeleri içeren "aracı" yardımıyla sonuçlara dönüştürülür

(Sannino ve Engeström, 2018: 45). Araçlar maddi veya kavramsal olabilir. Dil, bilimsel yöntemler ve modeller, çeşitli kültürel eser türleri, bilgisayarlar, telefonlar “aracılara” çeşitli örneklerdir (Foot, 2001: 62). Araç, dönüşüm sürecinde kullanılan, maddi ve düşünme vasıtaları dâhil olmak üzere herhangi bir şey olabilir. Aracılık terimlerinin her biri belirli bir süreçte oluşturulmuştur ve gelişmeye açıktır. Araç, özneyi aynı zamanda hem etkinleştirmekte hem de sınırlandırmaktadır. Araç, öznenin geçmişten günümüze edindiği deneyim ve kabiliyetini “kristalize” etme becerisiyle dönüşüme uğratarak güçlendirir, ancak etkileşim yalnızca bahse konu araç veya aracın perspektifiyle sınırdır. Bir nesnenin diğer potansiyel özellikleri özne için görünmez olabilir (Kuutti, 1995: 30). Araç, insan etkinliğinin aracılık anlayışıyla fiziksel veya kavramsal vasıtaların kullanımını ifade eder. Fiziksel araçlar nesneyi işlemek veya şekillendirmek için kullanılırken, kavramsal araçlar davranış biçimini bir şekilde etkilemek için kullanılmaktadır (Mwanza, 2001: 5). Araçlar, insanların, etkinliği gerçekleştirirken geliştirdikleri bilgi, beceri, bilinç, sembol ve fiziksel gereçleri de kapsamaktadır. Araçlar, bazı sonuçlar ve bazı eylemleri yerine getirmek için bazı nesnelere için grup veya kişiler tarafından kullanılan cisim ve malzemeleri işaret etmektedir. Bunlar kullanımda olan araçlar olduğu gibi, kullanılmadığı zaman araç olmayan şeylerde olabilir. Ders kitabı, edebi eser, kapı stoperi, sigara kâğıdının ham maddesi, bir metin, yeni roman, soyağacı, araştırma yöntemleri, bağış önerisi, kullanım kılavuzu gibi şeyler araç olabilir (Russell, 1997: 504-554). Araçlar, nesneye ulaşmak için kullanılabilir tüm kaynaklardır (Karakuş, 2011: 29). Araçlar, etkinliğin nesnesine ulaşmak için arabuluculuk yapan somut ve soyut araçlardır. Somut araçlar, çevrede bulunan farklı kaynak ve malzemelerden oluşmaktadır. Soyut araçlar ise, somut araçların kullanım biçimleri ve seçiliş nedenlerini açıklayıcı somut olmayan araçlardır (Gençosman, 2015: 48). Sorunun çözülmesi “aracı” ile gerçekleşeceğinden aracının içsel diğer bir ifade ile özne tarafından mı? Yoksa dışsal diğer bir ifade ile topluluk tarafından işbölümü ile mi? yapılacağı konusu aracılık kavramına içsel ve dışsal kavramlarının eklenmesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle aracılık kavramı içsel aracılık, dışsal aracılık olarak ayrılabilir. Aracılık rolü birinci, ikinci ve üçüncü nesil etkinlik teorilerine göre farklılıklar içermektedir. Birinci nesil aracılıkta sadece içsel aracılık, öznenin kullanacağı araçlar varken ikinci ve üçüncü nesil etkinlik teorisine göre dışsal, topluluğun işbölümü aracılığıyla kullanacağı araçlar bulunmaktadır (Özdemir, 2009: 14-19). Bu çalışmada araç sosyal girişimcilik aracıdır. Sosyal

girişimcilik faktörleri bireysel, çevresel ve örgütsel yaklaşım faktörleridir. Aracılık hem içsel hem de dışsal aracılık kavramlarıyla ele alınmaktadır. Çünkü toplumsal sorunların çözümünde özne ve topluluk birlikte rol almaktadır.

2.4.4. Kurallar Ögesi

Kurallar, etkinlik teorisi içinde eylemleri kısıtlayan açık ve örtük düzenlemeleri, normları, sözleşmeleri, standartları ifade etmekte (Sannino ve Engeström, 2018: 45); aynı zamanda öznenin nesneye yönelik eylemlerini ve etkinlikteki diğer katılımcılarla ilişkilerini düzenlemektedir (Foot, 2001: 65). Kurallar, topluluk içindeki hem açık hem de örtük normları, düzenlemeleri ve sosyal ilişkileri kapsar (Kuutti, 1995: 30). Kurallar, etkinlikteki eylem ve etkileşimleri düzenleyen resmi ve gayri-resmi standartlardır. Kurallar, bir aktörler topluluğu içinde, etkinliğin gerçekleştirildiği araçlara tesir eden düzenlemelerdir. Bu kurallar, belirli bir toplulukta bulunan kültürel normlar gibi açık veya örtük olabilir (Mwanza, 2001: 5). Kurallar, özneye ve etkinliklere yol gösterirler (Özdemir, 2009: 20). Kurallar, toplumsal düzenlemeleri, değerleri, politikaları, stratejileri, etik konuları içerdiği gibi, bireysel değerleri ve inançları da içermektedir (Gençosman, 2015: 48). Bu çalışmada kurallar, derneklerin tüzüklerinde ve yazılı kaynaklarında belirtilen açık kurallar ve her bir bölgenin, ilçenin ve derneğin üyeleri arasında yazılı olmayan örtük kurallar olarak ele alınmaktadır.

2.4.5. Topluluk Ögesi

Topluluk, aynı amaca ulaşmaya çalışan, aynı ilgiyi paylaşan insanlar ve alt gruplardır (Kuutti, 1995: 30; Foot, 2001: 65; Özdemir, 2009: 19; Sannino ve Engeström, Karakuş, 2011: 29; 2018: 45;). Eğer aynı amaç ve aynı ilgi paylaşılmıyorsa topluluk oluşmamıştır. Topluluk, öznenin etkinlikte bulunduğu çevrenin sosyal ve kültürel bağlamını ifade eder. Topluluk kavramı, örgütteki/organizasyondaki insan uygulamalarının araştırılmasında, etkinlik teorisinin kullanılmasının uygunluğunu göstermektedir (Mwanza, 2001: 5). Toplulukla nesne ve özne arasında ilişki oluşturulur. Toplulukla özne arasındaki ilişkilere kurallar aracılık ederken, toplulukla nesne arasındaki ilişkilere ise işbölümü aracılık etmektedir (Kuutti, 1995: 30). Topluluk, etkinlik için bireyin üyesi olduğu sosyal gruptur (Gençosman, 2015: 48). Bu çalışmadaki

topluluk yerel kalkınma amacıyla bir araya gelerek derneğin varlığını oluşturan dernek üyeleridir ve derneğe gönüllü destek veren bireylerdir.

2.4.6. İşbölümü Ögesi

İş bölümü amaca ulaşmak için kimlerin ne yapacağını, ödül ve kaynakları kullanacak dikey pozisyonları ve güç paylaşımlarını, yatay görev paylaşımlarını içerir (Foot, 2001: 65; Gençosman, 2015: 48; Sannino ve Engeström, 2018: 45). İşbölümü, nesnenin sonuca dönüştürülmesi süreciyle ilgili olarak, bir topluluğun açık ve örtük örgütlenmesini ifade eder (Kuutti, 1995: 30). İşbölümü, topluluktaki etkinliği gerçekleştirmek için öznelar arasında çeşitli rol ve sorumluluklarının paylaşılmasıdır (Mwanza, 2001: 5). İşbölümü, roller ve işlerdir. Roller ve işler, topluluğu nesneye ulaştırma yönünde harekete geçiren bir organizatör gibidir (Özdemir, 2009: 20-21). İşbölümünde topluluktaki her bir katılımcının üstlendiği rol açıklanır (Karakuş, 2011: 29). Etkinlik süresince, özneyi oluşturan asıl kişiler ve topluluk üyeleri “rollerini” değiştirebilirler (Foot, 2001: 66). İşbölümü, dernek üyeleri tarafından çözülemeyen sorunları çözmek maksadıyla açık ve örtük olarak yapılan örgütlenme, roller ve işlerin kimin tarafından yapılacağına dair yatay ve dikey görev paylaşımıdır. Yönetim kurulu, denetim kurulu, genel kurul, teknik kurul gibi kurullar ana kademedeki görev paylaşımı yapılan kurullardır. Yönetim kurulu adına başkan, başkan yardımcısı, genel sekreter ve muhasip yetki ve gücü kullanan rollerdir. Ayrıca dernekteki işleri yürütecek, yönetecek ve yaptığı işlerden dolayı başkana ve yönetim kuruluna karşı sorumlu olacak yönetici dikey pozisyonda ve yöneticiye bağlı uzman kadroları ise alt pozisyonlarda görev yapacak şekilde örgütlenmiştir.

2.4.7. Sonuç Ögesi

Sonuç, dönüşüm sürecinin neticesidir. İnsanların düşüncelerindeki, iş süreçlerindeki ve kurumsal değişimler somut niteliği az olan değişimlerdir. Sonuca ulaşabilmek için nesne üzerinde öznenin çalışmalar yapması ve emek sarf etmesi gerekmektedir. Bu işlemlerin sonucu olumlu ve ya olumsuz olabilir. Olumlu sonuç istenilen durumdur, olumsuz sonuç ise istenmeyen durumdur (Özdemir, 2009: 18). Bu durum hissedilen ve anlaşılabilir bir haldir. Nesne tamamlandığında ve dönüştürüldüğünde ulaşılan çıktıdır (Karakuş, 2011: 29). Sonuç, bireyin veya grupların araçları kullanarak

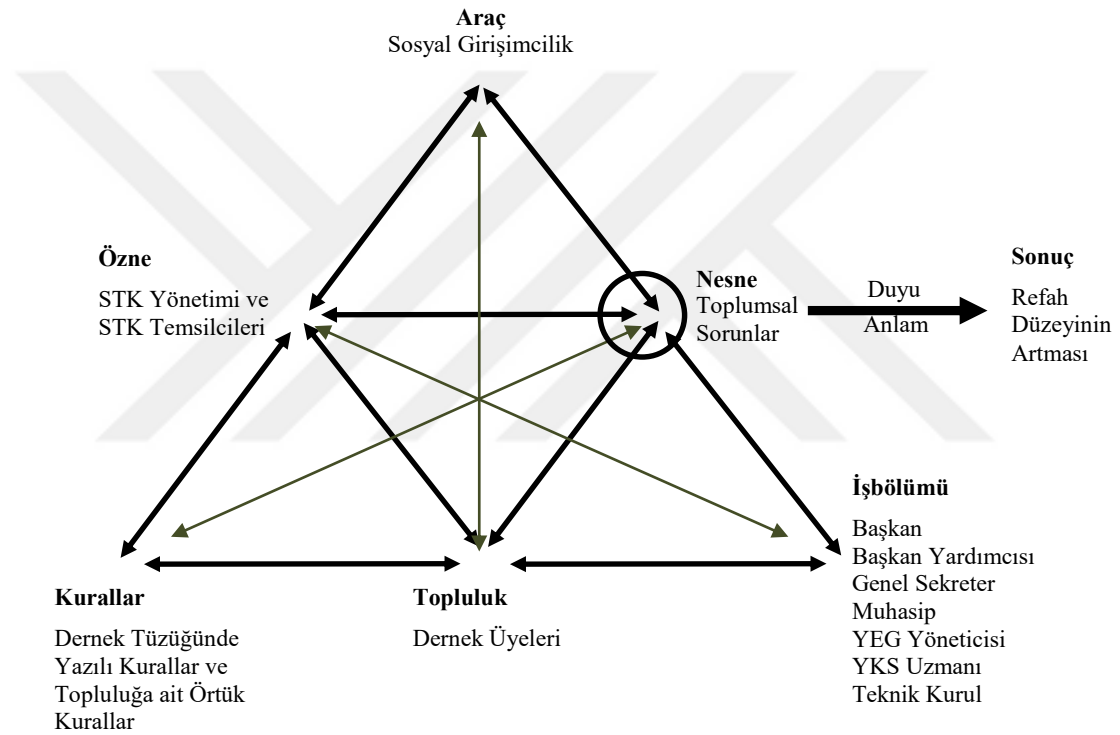
nesne üzerinde işlemde bulunarak ulaşmak istediği hedefi (Ok, 2005: 127), etkinliğin fiziksel veya zihinsel ürünlerini ifade etmektedir (Gençosman, 2015: 48). Sonuç, bir dönüşüm ve bir süreçtir (Mwanza, 2001: 4). Nesneyi bir sonuca dönüştürmek, etkinliğin varlığını motive eder. Etkinlikler uzun dönemli oluşumlardır, birkaç adım veya aşamadan oluşan bir işlemle nesnelere ulaşılır ve nesnelere sonuçlara dönüştürülür. Etkinliklerde daha kısa dönemli süreçlere de ihtiyaç vardır. Etkinlikler, eylemlerden veya eylem zincirlerinden oluşur, eylemler veya eylem zincirleri ise işlemlerden oluşur (Kuutti, 1995: 30-31). Somut bir şekilde örnek verilmesi gerekirse ticari temizlik etkinliğinde, özel eğitime sahip ücretli çalışanlar öznedir, etkili zemin temizleme makineleri ve güçlü kimyasallar, standartlaştırılmış yazılı çalışma talimatları araçlardır. Etkinliğin nesnesi, dikkatlice ölçülmüş ve kuralları oluşturulmuş “belirlenen alanının” temizlenmesidir. Sonuç hizmet alan ile hizmet veren arasında mutabık kalınarak kararlaştırılan “uygun temizlik seviyesinin” algılanmasıdır. Sonuç kısaca hissedilir ve algılanabilir olan durumdur (Sannino ve Engeström, 2018: 45,47). Sonucun başarılı sayılabilmesi için belirli kriterleri karşılaması gerekmektedir. Bu kriterler şöyledir: (a) Denge: Etkili güdüler uygun şekilde temsil edilmelidir. Eğer bir güdü sistematik olarak göz ardı edilirse, etkinlik başarısızlıkla karşı karşıya kalabilir. (b) İlham: Etkinliğin nesnesi yalnızca rasyonel olarak uygulanabilir değil, aynı zamanda çekici ve enerji verici olmalıdır. (c) Kararlılık: Belirlenen nesne çok sık değişirse, etkinlik organize edilemez. (d) Esneklik (Kararlılığın tersi): Güdüler ve kullanılabilir araçlar, değiştiğinde etkinliğin nesnesi etkisiz ve kullanılmaz duruma geldiğinde yeniden tanımlanmalıdır (Kaptelinin, 2005: 17).

Bu çalışmada elde edilmesi beklenen sonuç, dernek tüzüğünde belirtilen alanda, yerel bölgede yaşayanların algılanabilir ve anlamlandırılabilir şekilde refah düzeyinin artırılmasıdır.

2.5. Etkinlik Teorisi Perspektifinden Araştırma Alanındaki Yerel Kalkınma Amaçlı STK'lara Bakış

LEADER Yaklaşımı ile yerel kalkınmayı amaçlayan STK'lar etkinlik teorisi kapsamında incelendiğinde; yerel kesimde yaşayan gerçek ve tüzel kişiler, bir araya gelerek kuralları, işbölümlerini ve uygulamaların nasıl yapılacağını içeren tüzük hazırlayarak YEG dernekleri adı altında topluluk oluşturmuşlardır. Müteakiben tüzükte

yazan kurallara göre; öncelikle derneklerine üye kayıtları yaparak topluluğu büyüttmüşler, sonrasında genel kurul yaparak yönetim, denetim ve ilgili kurulları belirleyerek işbölümü yapmışlardır. İşbölümü sonrası yönetim kurulu, tüzükte belirtilen yerel kalkınmayı sağlayacak YKS hazırlama ve hazırlanan bu YKS ile, üç yılda tüzükte belirtilen bölgede etkinlikler gerçekleştirerek yerel kalkınmayı sağlama amacı güdülmektedir. Bu maksatla dernek yönetim kurulu bölgenin sorunlarını çözerek ve bölgenin kalkınmasını sağlayarak YKS belgesini hazırlamak için iki sosyal girişimci seçmiştir. YEG Derneklerinde yapılan tüm faaliyetler etkinlik teorisi perspektifinden incelendiğinde araştırma konusu etkinlik teorisinin temel öğelerinin olduğu görülmektedir (Şekil-14).

Şekil-14: Yerel Kalkınma Amaçlı STK'ların Etkinlik Teorisi Perspektifinden İncelenmesi

Özne, STK yönetim kurulu ve temsilcileridir. Nesne, çözülemeyen toplumsal sorunların kendisidir. Araç, sosyal girişimciliktir. Kurallar, dernek tüzüğünde yazılı, sözlü kurallar ve topluluğa ait açık, örtük normlardır. Topluluk, yerel kalkınmayı sağlamak için bir araya gelerek derneği oluşturan dernek üyeleri ve derneğe destek veren bireyler ve tüzel kişiliklerdir. İşbölümü, yönetim kurulu başkanı, başkan yardımcısı, genel sekreter, muhasip, YEG yöneticisi, YKS uzmanı ve teknik kuruldaki görevlerin, rollerin ve işlerin belirlenmesidir. Sonuç, yerel kesimde refah düzeyinin artırılmasıdır. Refah düzeyinin artması, bölgede gerçekleştirilecek etkinliklere bağlıdır. Bu nedenle

yerel kesimdeki tüm paydaşlar, bölgede gerçekleştirilecek birçok etkinliği, sonuçlarını ön görerek ayrıntılı olarak planlamalıdır.

Araştırma alanında dernekler etkinlik teorisi bilgisine sahip olmadan etkinlik sisteminin öğelerini oluşturmuşlardır. Sonuç olarak etkinlik teorisi perspektifinden yerel kalkınma amaçlı derneklerin teoride belirtilen öğelere uygun şekilde yapılandığını tespit edilmiştir. Ancak yerel kalkınma amaçlı derneklerin öznesinin (yönetim kurulu ve temsilcileri), sosyal girişimcilik aracını (sosyal yenilik, sosyal girişimci organizasyon, piyasa (sorun) odaklı olma ve sosyal değer oluşturma) kullanıp kullanamayacağı ve etkinlik teorisinin uygulanmasına yönelik sürecin belirlenmesi araştırmanın uygulama bölümünü oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

Sanayi devrimi ve burjuvazi ile şekillendirilen günümüz dünyasında oluşturulan iktisadi insan modeli, günümüz sorunlarını çözememektedir. Günümüz sorunlarının yeni bir anlayışla, sosyal (toplumcu) insan anlayışı ile çözülebileceği öngörülmektedir. Bu yeni anlayış, temel kavram olarak sosyal girişimcilik kavramıyla ifade edilebilir. Bu bakış açısıyla sosyal girişimciliğin tarihsel süreçte ele alınarak günümüz dünyasına göre yeniden şekillendirilmesi çok önemlidir. Bu bölümde sosyal girişimciliğin ana öğeleri, sosyal girişimciliği belirleyen faktörler, sosyal girişimciliğin tarihsel gelişimi ve sosyal girişimcilik örnekleri ele alınmaktadır.

3.1. Sosyal Girişimcilik Kavramı

Sosyal girişimcilik, sosyal girişimci, sosyal yenilik, sosyal girişimci organizasyon ve piyasa (sorun) odaklı olma bileşenlerinin bir araya gelerek sosyal değer oluşturma sürecidir (Choi ve Majumdar, 2014: 373). Sosyal girişimcilik; toplumların alışlagelmiş davranışlarını daha iyiye yöneltmek ve toplumsal sorunlara topluma uyan, yeni ve özgün çözümler bulmaktır (Durak, İrmış ve Özdemir, 2017: 14). Sosyal girişimcilik, sosyal sorunları fark etme, sosyal ihtiyaçlara dikkat çekme, sosyal fayda oluşturma misyonu ile ekonomik, sosyal, çevresel konularda örgüt kurma ve sorunların çözümü için eldeki kıt kaynaklardan oluşan kısıtlamalara boyun eğmeden yenilikçi yaklaşımlar kullanma biçimindeki girişimcilik türüdür (Güler, 2011: 84). Sosyal girişimcilik, yenilikçi bir yaklaşımı içeren yeni girişimlerle ya da yenilikçi yaklaşımla var olan organizasyonların yönetilmesi ile sosyal refahı arttırmak için fırsatları keşfetme, tanımlama ve kullanma süreç ve etkinliklerini kapsamaktadır (Zahra vd., 2009: 519). Sosyal girişimcilik, en yalın haliyle, STK'ların faydalı yenilikçi yaklaşım geliştirmeleri olarak tanımlanabilir (Austin, Stevenson ve Wei-Skillern, 2006: 2). Sosyal girişimcilik; para, zaman, beceri, bilgi, iletişim veya taşınmaz bağışları gibi gönüllü faaliyetlere dayanır (Leadbeater, 2007: 9-10). Sosyal girişimcilik bir süreçtir ve bu süreç, konunun/sorunun tanımlanması, kişisel yaratıcılık-yenilikçilik ile sorunun çözümü için fırsatlardan yararlanma, insan-finans gibi zorunlu kaynakların bir araya getirilerek iş çerçevesinin çizilmesi ve iş bölümünün

yapılması ile harekete geçirme adımlarından oluşmaktadır. Sosyal girişimcilik, ekonomik ve sosyal değer üretmeyi bütünleştiren bir süreçtir. AB yaklaşımına göre sosyal girişimciliğin somutlaştırılması için sosyal ve ekonomik ölçütler dokuz maddede ifade edilmiştir. Bu sosyal ölçütler; toplum yararına açıkça ifade edilmiş bir amacın olması, toplum (yurttaş) öncülüğünde olması, sermayedarlara bağlı olmayan “bir üye, bir oy” ilkesine bağlı olan karar alma mekanizmasının olması, paylaşımcı özelliğinin olması ve karın sınırlı dağıtımının olmasıdır. Ekonomik ölçütler ise, ürün/hizmetlerin üretim ve satışının sürekliliğinin olması, herhangi bir yere bağlı olmaması, özerk (bağımsız) olması, açık bir ekonomik riski olması, sosyal girişimsel faaliyetlerin asgari düzeyde olsa dahi maaşlı çalışana ihtiyaç olmasıdır (Özdemir, 2016: 341-342).

Sosyal girişimcilik kavramı ile girişimcilik kavramını birlikte incelememiz gerekmektedir. Çünkü sosyal girişimcilik kavramı, girişimcilik kavramından türetilmiştir. Girişimcilik kavramının ilk kez orta çağda “entreprenere” kelimesi ile “üstlenmek”, “girişmek” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Girişimci terimi ise 17. yüzyılda ilk kez Fransız askeri terminolojisinde askeri yolculuklara rehberlik eden kimseleri ifade etmek için kullanılmıştır. İş dünyasında ise ilk kez 18. yüzyılın başında İrlanda asıllı ekonomist Cantillon (2015) tarafından kullanılmıştır. İngilizce’de “enter” ve “pre” kelime köklerinden gelen “giriş” ve “ilk” anlamına gelen “entreprenuer”, müteşebbis kimse (Redhouse, 2003: 319), ilk girişen anlamında kullanılmaktadır (İraz, 2005: 149).

Cantillon (2015) girişimciliği belirli bir fiyattan alış yapma ve belirli olmayan bir fiyattan satış yapma riskini göze almayı gerektiren bir faaliyet olarak tanımlamaktadır. Say (1855) girişimciliği, ekonomik kaynakların düşük üretim ve verimlilik alanlarından daha yüksek üretim ve verim alanlarına kaydırılması olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda girişimcinin kim olduğu belirtilmemektedir. Say’ın (1855) bu tanımı yaptığı iki yüzyıllık süreçte, girişimci ve girişimcilik tanımlarında kavram kargaşası yaşanmaktadır (Drucker, 2002: 21). Girişimcilikle ilgili yapılan ilk çalışmalarda; Cantillon (2015), girişimcinin risk alma yönlerine vurgu yaparken, Say (1855) Cantillon’a (2015) ek olarak girişimci kavramına üretim faktörünü taşıma ve işletmeyi yönetme kavramlarını eklemiştir. Schumpeter (1947) girişimcinin temel işlevinin yenilik olduğunu belirterek, girişimcinin yeni bir ürünü, süreci ve yönetimi ortaya çıkardığını ve girişimcinin pazar paylarına ve piyasaların işleyişine yaratıcı yıkım etkisiyle müdahale ederek ekonominin büyümesinde

önemli role sahip olduğunu belirtmiştir. Kirzner (1973) ise girişimcinin ekonomik sistemdeki eşitsizliği anlayarak kaynakları daha verimli kullanacak şekilde fırsatçı olduğuna dikkat çekerek girişimcilik kavramlarının gelişmesine katkı sağlamışlardır. Wiguna ve Manzilati (2014: 13-17), girişimciliği kaynakları kar amaçlı koordine ederek yeni süreç yaratma süreci olarak ifade ederken, sürecin unsurlarını risk alma, örgütlenme, yönetme, yenilikçilik, yaratıcılık ve fırsatçılık olarak belirtmektedir. Girişimcilik tanımı zaman içinde farklılaşarak 20. yüzyılda “yenilik yapma, fırsatları değerlendirme ve ticari anlamda uygulanabilir hale getirme” anlamında kullanılmıştır. Geçmişte teşebbüs-girişim, müteşebbis-girişimci kavramları ile ifade edilmiştir (Marangoz, 2018: 40). Girişimcilik, girişimci olma durumunu ifade etmektedir (Türk Dil Kurumu, 2019a). Girişimcilik, çeşitli üretim faktörlerini bir araya getirip, yeni ürün ve pazar oluşturarak bütün kaynakların değerlerinin toplamından daha fazla katma değer oluşturma sürecidir. Girişimcilik, başkalarının hazırladığı yapı ve faaliyet içerisinde yer almak yerine, insanların kendilerinin içinde yer alacakları davranış düzlemini yapılandırmaları ve kurgulamalarını ifade eden nitelikli davranış özelliği göstermektedir. Girişimcilik, somut düşünceden soyut düşünceye geçmeyi başarmış, geleceğe dair kuvvetli tasarımları olan, tümünden gelim ve tüme varım gibi akıl yürütme yöntemlerini kullanabilme becerisini gösteren kişiler tarafından kurgulanıp gerçekleştirilebilecek bir etkinliktir (Eroğlu ve Mert, 2017: 570). Girişimcilik, fikirleri ortaya çıkarma, hizmete ve /veya ürüne dönüştürme veya pazara sunma faaliyetlerinden oluşan bir süreçtir (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 9). Schumpeter'e (1947) göre, girişimcilik kavramı temel olarak yenilikçilikle ilişkilidir (Schmidt, vd., 2018: 4). Girişimcilik süreçtir, girişimci ise kişidir.

Girişimci, emek, sermaye ve doğayı (toprağı) bir araya getirerek üretim sürecinin bir üretim faktörü olarak tasarlanması, örgütlenmesi ve onun tüm riskinin üstlenilmesidir (Türk Dil Kurumu, 2019b). Girişimci, ticaret, endüstri vb. alanlarda sermaye koyarak girişimde bulunan kimse, müteşebbistir (Türk Dil Kurumu, 2011: 947). Toprak, emek ve sermayeyi bir araya getirerek kar veya zarar riskini üstlenen kişi girişimcidir. Küçük miktardaki sermaye ile iş çeviren, bedensel çabası nakdi sermayesinden fazla olan girişimciler esnaf olarak adlandırılmaktadır (Koçel, 2015: 123). Girişimci mal veya hizmet üretmek ve/veya pazarlamak için toprak, emek, sermayeden oluşan üretim faktörlerini bir araya getiren, kar amacı güden ve girişimi sonucunda oluşabilecek tüm risklere katlanan kişidir (Tuncer, Ayhan ve Varoğlu, 2011: 25). Girişimci en basit

anlamda girişimi gerçekleştiren kişidir. Girişimci ekonomik mal ve/veya hizmet üretmek ve/veya pazarlamak için toprak, emek, sermaye gibi üretim faktörlerini ele geçirip, düzenli bir biçimde bir araya getiren, kar amacı güden ve girişimleri sonucunda doğabilecek risklere katlanan kişidir. Girişimci herkesin gözünün önünde duran fırsatları görür, risk alma özelliğiyle fırsatları iş fikrine dönüştürür (Marangoz, 2018: 40-42). ABD'de, girişimci genellikle kendisine ait yeni ve küçük işini kuracak kimse olarak tanımlanmaktadır. Ancak her yeni ve küçük işletmeyi kuran girişimci değildir veya girişimciliği temsil etmez. Girişimcilik büyük ölçüde eski işletmeler tarafından uygulanmaktadır. Girişimcilik hiçbir şekilde yalnızca ekonomik kurumlarla sınırlı değildir. Girişimciler yenilik yapar. Yenilik, girişimciliğin özel aracıdır. Yenilik, servet edinmek için yeni bir beceri ile kaynakların harekete geçirilmesidir. Yenilik, kaynak oluşturur. Doğada bulunan herhangi bir şeyin, insanların kullanması için bulunmasına kadar ekonomik değeri yoktur ve o şey kaynak değildir. Her bitki ottur her mineral başka bir kayadır. Penisilin küfü bir belaydı, kaynak değildi. Fleming, “küfün” bakterileri öldürmeye çalışan bakteriyologların aradığı şey olduğunu fark etti ve penisilin küfünü değerli bir kaynak haline getirdi. Sosyal ve ekonomik alanlarda da aynı şeyler geçerlidir. Bir ekonomide “satın alma gücü” yenilik yapan girişimciyi harekete geçirir (Drucker, 2002: 21-30). Girişimcilerin çağı olan bu çağda girişimci, risk alma ve yenilikçilik özellikleri ile kar etmek için işletme kurarak ticari faaliyetlerde bulunan kimsedir (Thake ve Zadek, 1997: 16). Girişimci, bir pazarda algıladıkları fırsatları yaratıcı (üretken) bir şekilde değerlendiren, fırsatları kullanılabilir hale getirmek için önemli kaynaklar ayırabilen, öngörülebilir riskleri alarak yenilikçi iş planları geliştiren ve bunları katma değer yaratan faaliyetlere dönüştüren kişidir (Böyükaslan, 2017: 19). Girişimci, yeniliklerle ekonomik sistemlerdeki değişiklikleri teşvik eder (Schmidt, vd., 2018: 5).

Girişimcilikle yapılan araştırmalarda, başarılı girişimcilerin ortak özelliklerinin ne olabileceği yönünde araştırmalar yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda girişimcilerin çalışma alanlarının çok geniş olması sebebiyle girişimcilerin çok farklı özellikler gösterdiği tespit edilmiştir. Marangoza (2018: 48-58) göre; genel olarak bakıldığında girişimcilerde bulunması gereken özellikler kişisel, davranışsal ve sosyal özellikler olarak sınıflandırılabilir. Kişisel özellikler, hayalcilik, yenilik ve yaratıcılık (üretkenlik), bağlılık ve azim, hırs ve kararlılık, iyimserlik, kendine güven, fırsatlara yönelme, başarı ihtiyacı, vizyon, içsel kontrol odağı, belirsizliğe karşı tolerans, risk almak, strese karşı

dayanıklılık, planlama, liderlik ve kendi geleceğine yön verebilmedir. Girişimcilerin işe başlayacakları zaman davranışsal özellikleri; sürekli fırsat kollama, değişim odaklı hedef belirleme, problemleri öngörme ve önleme, farklı işler yapma, harekete geçme, hedefe ulaşmaya kadar çabalama ve değişimi tasarlama-başlatma-başarmadır. Girişimcilerin sahip olması gereken sosyal özellikler ise oldukça kapsamlı olmakla birlikte iyi insani ilişkiler ve iletişim kurma becerisine sahip olma olarak ifade edilebilir. Kaygın (2017: 32-42), girişimciliği belirleyen faktörlerin literatürde; bireysel, çevresel ve firma yaklaşımından oluşan üç yaklaşımla açıklandığını ifade etmektedir. Bireysel yaklaşımda girişimcinin bireysel özellik ve yeteneklerini belirlemeye yönelik; “niçin belirli kişilerin işletme kurdukları ve girişimci olarak başarı gösterdikleri?” sorusu temel girişimciyi belirleme sorusudur. Bu yaklaşımda demografik, kişilik ve psikolojik özellikler araştırılmaktadır. Psikolojik faktörlerden başarı ihtiyacı, kontrol odağı, bağımsızlık arzusu, risk alma eğilimi, belirsizliğe karşı tolerans, kendine güven, yenilikçilik ve yaratıcılıktır. Demografik özellikler ise aile faktörü, cinsiyet faktörü, yaş faktörü, eğitim faktörü, iş tecrübesi, kişisel değerler ve rol modellerdir. Çevresel yaklaşımda sosyal, politik, ekonomik, teknolojik ve kültürel koşulların etkileri incelenmektedir. Firma yaklaşımında ise var olan işletmelerdeki faaliyetler, girişimciliğin yöneticilik boyutu ve işletme iç faaliyetlerindeki girişimci olma konuları incelenmektedir. Girişimcilik eğilimlerine sahip olan bireylerin, yüksek başarı ihtiyacı, risk alma cesareti, belirsizliklere karşı toleranslı, iç kontrol odağı yüksek, bağımsız hareket edebilme ve kendine güven duyma gibi davranış nitelikleri taşıdıkları gözlenmiştir (Eroğlu ve Mert, 2017: 570). Girişimcilerin sahip oldukları bazı ortak kişisel özellikler; risk alma, yaratıcılık ve girişkenliktir (Madura, 2007: 194). Girişimcilerin temel özellikleri; uzak görüşlüdür-gelecekte yaşar, itaatkâr değildir, başarıma arzusu yüksektir, rutin işlerden hoşlanmaz ve yenilikçidir, özgüveni yüksektir, risk alır, yaratıcıdır, öngörü yeteneği vardır, çabuk karar verebilir, güven vericidir (Şimşek, Çelik ve Akgemci, 2014: 92-93). Miller (1983) girişimcide bulunması gereken özellikleri; risk alma, proaktif davranma ve yenilik yapma olarak ifade ederken, Slevin ve Covin (1990) girişimciliğin yalnızca bu faktörlerle değil çevresel faktörlerle de ilgili olduğunu ifade etmektedir. Nicel araştırmalardan elde edilen girişimci özellikleri; başarı ihtiyacı, risk alma, belirsizliğe tolerans, kontrol odağı, kendine güven, amaçlar seti oluşturmaktır. Nitel araştırmalardan elde edilen girişimci özellikleri; bağımsızlık, yöneltme, tutkudur (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 10-28).

Girişimciler, yeniliklere ve fırsatlara odaklanırlar, risk alırlar, yenilikçiliğe ve yeni bilgiye önem verirler (Drucker, 2002: 28-207). Schmidt ve arkadaşları (2018: 3-4) girişimcilik özellikleriyle yapılan çalışmaları sekiz ana başlıkta toplamış ve yıllara göre çalışma yapan araştırmacıları tespit ederek Tablo-2’de sunmuşlardır.

Tablo-2: Girişimcilik Boyutları ve Referans Tablosu (Schmidt, vd., 201: 3-4)

Özgüven- (Öz Yeterlilik- Kendine Güven)	Risk Alma
(Davids ve Bunting, 1963)	(McClelland, 1953; Mill, 1848)
(Hornaday ve Aboud, 1971; Timmons, 1978)	(Palmer, 1971; Timmons, 1978)
(Welsh ve White, 1981)	(Welsh ve White, 1981)
(Lumpkin ve Dess, 1996; Robinson vd., 1991)	(Chen vd., 1998)
(Baughn vd., 2006; Gelderen vd., 2008; Gürol ve Atsan, 2006; Harris ve Gibson, 2008; Harris, Gibson ve Taylor, 2007; Markman ve Baron, 2003; Parnell, vd., 2003)	(Gelderen vd., 2008; Gürol ve Atsan, 2006)
(Bolton ve Lane, 2012; Moruku, 2013)	(Bolton, 2012; Bolton ve Lane, 2012; Moruku, 2013)
Kişisel Yaratıcılık (Yenilikçilik)	Fırsat Görebilme
(Schumpeter, 1934)	(Davids ve Bunting, 1963; McClelland, 1953; Schumpeter, 1934)
(Hornaday ve Aboud, 1971; Timmons, 1978)	(Hornaday ve Aboud, 1971; Liles, 1976; Sexton, 1980; Timmons, 1978)
(Chen vd., 1998; Robinson vd., 1991)	(Chen vd., 1998; Lumpkin ve Dess, 1996; Robinson vd., 1991)
(Gelderen vd., 2008; Gürol ve Atsan, 2006; Harris ve Gibson, 2008; Harris vd., 2007; Okhomina, 2007)	(Gelderen vd., 2008; Gürol ve Atsan, 2006; Harris ve Gibson, 2008; Harris vd., 2007; Markman ve Baron, 2003; Okhomina, 2007)
(Bolton, 2012; Bolton ve Lane, 2012; Moruku, 2013)	(Bolton, 2012; Bolton ve Lane, 2012; Moruku, 2013)
Planlama	Liderlik
(Davids ve Bunting, 1963; Sutton, 1954)	(Weber, Henderson ve Parsons, 1964); (Hornaday ve Aboud, 1971; Winter, 1973); (Parnell vd., 2003)
(Borland, 1975; Palmer, 1971; Timmons, 1978)	Azim ve Kararlılık
(Welsh ve White, 1981)	(Sexton, 1980; Timmons, 1978); (Chen et al., 1998);(Gelderen vd., 2008; Markman ve Baron, 2003)
(Chen vd., 1998; Robinson vd., 1991)	Girişkenlik- Sosyal Olma
(Gürol ve Atsan, 2006; Harris ve Gibson, 2008; Harris vd., 2007; Okhomina, 2007; Parnell vd., 2003)	(Hornaday ve Aboud, 1971); (Baughn vd., 2006; Markman ve Baron, 2003)

Özgüven, projenin başarısı için gerekli iç ve dış kaynakları kontrol etme kapasitesine olan inançtır. Risk alma, bir projede belirsizlik karşısında önemli kaynakları gönüllü olarak verme veya adama durumudur. Kişisel yaratıcılık, ürünler, hizmetler ve süreçler için yeni kavramlar üretme ve fikirleri, gerçekleri, gereksinimleri, talepleri ve kaynakları ilişkilendirme durumudur. Fırsat görebilme, yeni ürünler ve hizmetler için ortaya çıkabilecek piyasa fırsatlarına karşı uyanık olma durumudur. Planlama, geleceğe hazırlanma ve hedeflere ulaşmak için gerekli adımları öngörmeye çalışma durumudur. Lider, başkalarının davranışlarına ilham verme veya etkileme yeteneği olan kimsedir. Azim ve kararlık, kritik koşullarda ve sıkıntı altında dahi belirlenen proje üzerinde

çalışarak hedeflere ulaşma durumudur. Girişken-sosyal olma, diğer insanlarla etkili bir şekilde etkileşim kurma kolaylığını ifade etmektedir (Schmidt vd., 2018: 7).

Girişimcilik kavramı ekonomiyle ilişkili bir şekilde tarihsel süreçte ilerlerken insanın daha iyi yaşam için ihtiyaçlarını karşılama amacını taşıyan “homo economicus, iktisadi bakış açısı” yaklaşımının oluşmasına katkı sağlamıştır. Ancak tarihsel süreç içerisinde insanın yalnızca “iktisadi insan” özelliğinin olmadığı ve insanın yaşadığı çevredeki sosyal normlarla toplumsal değerlerle etkileşim içinde yaşayarak “homo sociologicus, sosyal bakış açısı” özelliğinin de oluştuğu belirlenmiştir (Wiguna ve Manzilati, 2014: 13; Demirel, 2017: 126-127). Rousseau (2017), gelir dağılımındaki dengesizliği ve mutlak değerlere olan her türlü bağı ve dayanağı yok olan toplumun, bencilleşen insanın rekabetçi anlayışının bir arenasına haline dönüşmesini, “iktisadi insanı” yaşadığı çağdan görerek sosyal girişimciliğin bugünkü çalışma sahalarına dikkat çekmiştir. 1982 yılında Müslüman olan Fransız asıllı düşünür Garaudy (2005: 380-432), çağımızda batı toplumlarının manevi olarak, doğu toplumlarının maddi olarak çöktüğünü belirtirken, iktisadi liberalleşmeyle toplumlarda sefalet ve zenginliğin artacağını ve bu durumdan kaynaklanan yoksulluk, işsizlik gibi sorunların sosyal adaletin sağlanarak çözülebileceğini ifade etmektedir. Sosyal adaleti sağlayacak ana unsurun İslam’ın beş temel şartından birisi olan zekât olduğuna dikkat çekmektedir.

Sosyal girişimcilik kavramı yeni bir kavram değildir. Sosyal girişimcilik, İslam dininden kaynaklanan kendine özgü hümanist yaklaşım uygulamalarıyla örtüşmektedir. Sosyal girişimcilik, İslam dini Peygamberi Hazreti Muhammed (s.a.v.) zamanından beri İslam devletlerinden ve Selçuklu’dan Osmanlı Devleti’ne kalma vakıf kültürü aracılığıyla toplumda gelir dağılımındaki farklılıkların giderilerek yoksulluğun azaltılması, sosyal yardımlaşmayla kimsesiz çocukların, yaşlıların ve hastaların bakımı, sağlık, eğitim ve kültür hizmetlerinin sunulması gibi pek çok alanda uygulanarak gerçekleştirilmiştir (Öztürk, 1995: 121-125; 203). XVI. yüzyılın sonlarına doğru Mekke ve Medine’deki kurumlara tahsis edilen ve devletin çeşitli bölgelerinde bulunan birçok sosyal konuda faaliyet gösteren vakıfların tek bir elden yönetilmesi için 1586 tarihinde Evkâf-ı Haremeyn Nezâreti’nin kurulması (TDV İslâm Ansiklopedisi, 1995; Öztürk, 1995: 3) sosyal girişimciliğin kurumsal kimliğe kavuşması olarak ifade edilebilir. Kuruluş felsefesini İslami düşünceden alan Fütüvvet Birliklerinden esinlenerek kurulan Ahilik Teşkilatı, 13. Yüzyılda Kırşehir’de kurulmuştur. Ahilik Teşkilatı ve müteakiben kurulan

Lonca Teşkilatı; emekliler, güçsüzler, engelliler, hastalar, teşkilat üyeleri gibi sivil topluma sosyal konularda yardım ve hizmetlerde bulunarak birçok sosyal girişimcilik örnekleri göstermiştir (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 108-117). İlham verici yeniliklerin çoğunda ortak olan şey oldukça eski olan fikirlerden de ödünç almak vardır. Avrupa’da sosyal girişimcilik örnekleri İngiltere’de 19. yüzyılda Rochdale’in kooperatifleri ve New Lanark değirmenleriyle gelişmeye başlamıştır. 20. yüzyılda, hayır kurumları ve cemaat örgütlerince sosyal girişimcilik benimsenmiştir. Avrupa’da sosyal girişimciliğin kökleri, 1844 yılında Rochdale’nin kooperatifçiliğine, 1840 yılında Body Shop gibi şirketlerin ürünlerinin hayvanlarda test edilmesine karşı modern kampanyalar yürüten Hayvanlara Zulmü Önleme için Kraliyet Cemiyetine kadar dayanmaktadır. Sosyal girişimciliğin derin kökleri vardır, bu durum ise işletme ve politika üzerinde sürekli bir etkiye sahip olmasını beklemenin nedenini oluşturmaktadır (Leadbeater, 2007: 6). Teknolojik gelişmelere bağlı olarak iletişim araçlarının sürekli gelişmesi, bilginin yenilenme hızının giderek artması, küreselleşen dünyada, birbirine entegre olmuş dünya ticaretinde kamunun, özel sektörün rolleri ve alışlagelmiş uygulamaların toplumsal ihtiyaçlara yanıt verememesi, insanları diğer bir deyişle özel sektör ve kamu dışındaki toplumu, sivil toplumu sorunlarına çözüm bulmak için arayışlara sevk etmektedir.

Toplumsal sorunlara siyasi, ekonomi ve sosyoloji alanlarının bakış açılarıyla bulunan çözüm önerilerinin uzun dönemli ve kalıcı etkilerinin olmaması sosyal girişimciliğin en önemli varlık sebebinin oluşturmaktadır. Bahse konu alanların teorilerinden etkilenen sosyal girişimcilik; toplumsal sorunların çözümüne yönelik önemli ölçüde katkı sağlarken, sorundan etkilenen kesimleri, sorunlarla ilgili bilinçlendirmekte, çözüm ve mücadele konularında yetenek kazandırarak “balık vermektен ziyade tutmasını öğreterek” bu konudaki sürdürülebilirliği sağlamaya çalışmaktadır (Demirel, 2017: 122). Sosyal girişimciliğin son yıllarda ivme kazanmasının sebebi, fon sağlayıcı Ashoka, AB, Grameen Bankası, gibi oluşumların iyi örneklerle oluşturduğu baskı sonucu devletlerin sosyal girişimciliği destekleyen politikalar üretmesidir.

Sosyal girişimci; toplumun çözülemeyen sorunlarına yılgınlığa düşmeden çözümler arayan, toplumla tezada düşmeyecek şekilde bulduğu çözümler için fırsatlar kollayan ve çözümleri toplumun uzun dönemli faydası için uygulamaya koyan kişidir. Bu bağlamda sosyal girişimci, toplumsal sorunları fark eden, bu sorunların üzerine o güne kadar akla

gelmeyen ve cesaret edilemeyen yaklaşımlarla giden ve bu sorunları yaratıcı, ısrarcı, duyarlı, gerçekçi ve fark oluşturan bir yöntemle çözüp toplumun güvenini kazanan kişilerdir (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 14). Sosyal girişimci kavramı, her zaman kişilere has tanımlama değildir bazen örgütler de bu kavram içinde yerini alabilmektedir. Sosyal girişim, karmaşık ve kalıcı sosyal sorunlara, yenilikçi çözümler sunarak iş modellerine adapte etme, topluluğa ve topluma, çeşitli ve anlamlı katkılar sağlamaktır (Zahra vd., 2009: 519). Sosyal girişimcilerin çalışmalarındaki sonuçlar; sağlık, refah ve iyilik düzenlemeleri gibi sosyaldır. Sosyal girişimciler, sosyal sermayeyi ilişkiler kurarak, ağ oluşturarak, güven ve işbirliği sağlayarak oluştururlar ve bu sayede fiziksel veya finansal sermayeye de erişimi kolaylaştırırlar. Sosyal girişimciler organizasyonlarda kar etme veya hissedar olma sebepleriyle bulunmazlarken sosyal nedenlerle bulunurlar. Buldukları organizasyonlar kamudan ziyade sivil toplumun bir parçasıdır ve organizasyonların var oluş nedenleri de sivil toplumla ilgilidir. Sosyal girişimciler, genellikle yenilikçi anlayışa sahiptirler ve çalışma alanlarını yerel veya ulusal olarak kendileri belirlerler. Sosyal girişimcilerde olması gereken özelliklerin başında sosyal yenilikçilik gelmektedir. Sosyal girişimler, kullanılmayan veya göz ardı edilen kaynakları, eski veya yeni yöntemler kullanarak karşılanmayan ihtiyaçları karşılamak için girişimde bulunurlar. Sosyal girişimciler, sorunları çözmek için geleneksel uygulamalarla ayrılan yaklaşımları bir araya getirerek yeni çözüm yolları, yeni ürün ve hizmetler oluşturarak yenilikçi özellik gösterirler. Sosyal girişimciler, sorumlu oldukları kuruluşları can çekişen durumdan dinamik ve üreten kuruluşlara dönüştürerek değişimci/dönüşümcü olurlar. En önemlisi, kendi yeteneklerini ve özelliklerini kullanarak hizmet ettikleri yerleri ve toplulukları dönüştürebilirler. Başarılı sosyal girişimciler; liderdir, hikayecidir, insan yöneticisidir, vizyon sahibidir, fırsatçıdır ve ittifak kurucudur (Leadbeater, 1997: 11, 53). Sosyal girişimciler, girişimcilerle benzer özellikleri paylaşırlar. Sosyal girişimciler; seçici, fırsatçı, uygulamacı, ileri görüşlü, analitik ve vesile (aracı) olandır, yenilikçidir. Sosyal girişimciler, sosyal adalet isteği tarafından güdülenirler. Sosyal girişimciler, kendileri için kişisel zenginlik sağlamaktan ziyade toplumsal zenginliği sağlamak için çalışırlar. Sosyal birleşmeyi teşvik etmek için sosyal sermaye oluştururlar. Sosyal girişimciler insanların hayat kalitesini artırmak için çalışma ve hizmet etme eylemlerinde bulunurlar. Sosyal girişimcilerin amacı, çevresel, sosyal, organizasyonel ve finansal olarak sürdürülebilir çözümler üretmektir (Thake ve Zadek, 1997: 20).

Girişimciliği etkileyen faktörler; demografik faktörler, kişisel ve psikolojik faktörler ve çevresel faktörler olarak sınıflandırılmaktadır. Demografik faktörler, yaş, cinsiyet, eğitim, aile ve çocukluk dönemini, kişisel ve psikolojik faktörler başarı ihtiyacı, içsel-dışsal kontrol odağı, risk alma eğilimi, yenilikçilik ve yaratıcılık, proaktif olma, fırsatları görebilme, belirsizliklere karşı toleranslı olmayı, çevresel faktörler ise sosyal, politik-yasal, ekonomik-mali, kültürel öğeleri içermektedir. Ticari girişimci ile sosyal girişimci arasında pekçok ortak özellik bulunmaktadır. Sosyal girişimciler ticari girişimcilerden sosyal bir soruna çözüm üretme konusunda ayrılmaktadırlar (Kırılmaz, 2012: 126-145). Sosyal girişimcileri ticari girişimcilerden ayıran bazı farklılıklar olsa da genel olarak benzer özellikler göstermektedirler. Bu benzerliklerin başında kişisel yaratıcılık gelmektedir. Kişisel yaratıcılık davranışına yönelik yapılan araştırmalarda, problem çözme, farklı bakış açıları geliştirme, yenilikçilik, özgüven ve iletişim becerilerinin kişisel yaratıcılıkla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu beceriler, girişimcilik özellikleri olarak belirtilen özgüven ve risk alma kavramları ile örtüşmektedir (Konaklı ve Göğüş, 2013: 377).

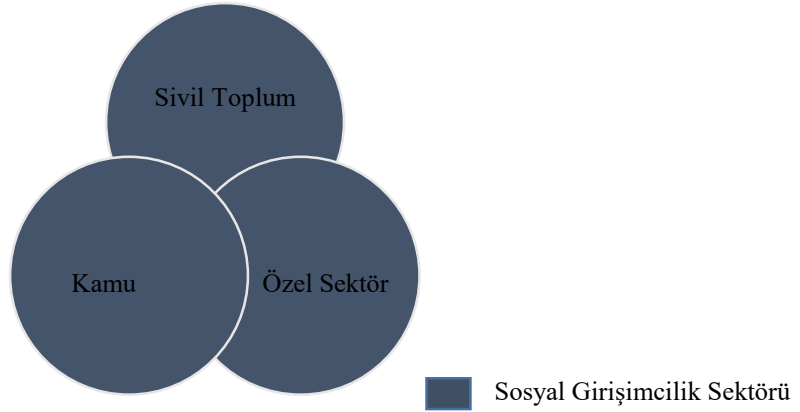
Çeşitli ülkelerden sosyal girişimcilik örnekleri şöyledir: 2006 yılı Nobel Barış ödülünü almış olan Muhammed Yunus, Bangladeş’de kurduğu Grameen Bankası ile yoksul kadınlara kendi işlerini kurabilmeleri için finansal kaynak sağlayarak yoksulluk sorununa çareler sunmaya çalışmaktadır. Hindistan’da Dr. Venkataswamy, kurduğu Aravind Göz Hastanesi ile düşük maliyetle görme bozukluğunu iyileştirme amacıyla katarakt ameliyatları yapmakta ve yoksullara göz sağlığı ile ilgili hizmet sunmaktadır. Mısır’da Ibrahim Abouleis, kurduğu Sekem isimli işletme ile; sadece ekonomik, sosyal ve kültürel değer yaratmakla kalmayıp, Mısır’daki pamuk tarlalarında böcek ilacı kullanım oranını % 90 oranında azalmasını sağlamış, eğitim ve tıp merkezi kurulmasını gerçekleştirmiş ve organik tarımı teşvik etmiştir (Güler, 2008: 67). Sosyal girişimcilik örneği olarak girişimci Ayşe Tükrükçü tarafından İstanbul’da kurulan Hayata Sarıl Derneği ve Lokantası; lokantacılık faaliyetleriyle elde ettiği gelire toplumdaki dezavantajlı bireylere ücretsiz beslenme, meslek edindirme ve psikolojik destekler verirken, paydaşlara ve çevreye saygılı bir politika sergilemektedir. Gözlem sonucunda elde edilen bulgulara göre; değişim hem dezavantajlı bireyler tarafında hem de gönüllüler ve müşteriiler tarafında meydana gelmektedir. Sonuç olarak Hayata Sarıl Lokantası örneğinde görüldüğü üzere sosyal girişimcilikte her birey önemlidir ve sosyal girişimcilik

için gereklidir (Özden, Sünnetçioğlu ve Özkök, 2018: 45-48). AB’de yerel kesimde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı sağlamak amacıyla oluşturulan ve 1990’lı yıllardan beri uygulanan LEADER Yaklaşımı Programı, STK’lar vasıtasıyla AB üye ve AB aday ülkelerinde sosyal girişimciliği somut ölçülebilir örneklerle gerçekleştiren bir programdır. LEADER yaklaşımının özellikleri şöyledir: (1) Bölge (alan) temelli, (2) Tabandan tavana, (3) Yerel alanda kamu-özel-STK ortaklığında bir STK, (4) Yenilikçilik, (5) Çok sektörlü uygulama, (6) Ağ oluşturma ve (7) İşbirliğidir (European Commission, 2006: 8). LEADER Yaklaşımı, AB ülkelerinde yerel kalkınma için belirtilen özelliklerinin sağlanması durumunda fon sağlayan ve yerel düzeyde belirli bir alanda kurulan yerel eylem grupları (YEG) ortaklığında uygulanır. LEADER yaklaşımı özelliklerini uygulayan 2416 STK’ya 1991 yılından 2013 yılına kadar AB tarafından 20.57 milyar Euro liralık fon sağlanmıştır (European Network for Rural Development, 2015: 1).

Sosyal girişimciliğin ana unsurları, sosyal girişimci, sosyal yenilik, sosyal girişimci organizasyon, piyasa (sorun) odaklı olma ve sosyal değer oluşturmaktır (Choi ve Majumdar, 2014: 373). Sosyal girişimcilik; yararlanıcılar, sermaye, işgücü ve kaynak sağlayıcı paydaşlarından oluşmaktadır. Yararlanıcılar ücret ödemeksizin sosyal girişimciliğin konusundan faydalanan kimselerdir. Sermaye, hibe ve bağışlar olarak ödenen nakdi yardımlardır. İşgücü, gönüllülerden oluşmaktadır. Kaynak sağlayıcılar aynı bağış yapan veya aynı bağış ücretini karşılayanlardır. Sosyal girişimcilikte bu ana paydaşlarla sosyal ve/veya ekonomik değer oluşturma hedeflenmektedir (Lyon, Teasdale, ve Baldock, 2010: 17). Sosyal girişimcilik, bir sosyal amaç için başlanmış bir işin yeni metodudur. Sosyal yenilik, eğitim, sağlık, eşitsizlik ve sosyal içermeyi kapsayan sosyal konulardaki fikirleri uygulamaktır. Sosyal girişimciler genellikle zayıf ve güçsüz olsalar da, sosyal girişimcilik sektörüne politikacılar, gençler, girişimciler, fon verenler ve işletmeler tarafından gösterilen ilgi her geçen gün artmaktadır. Artan bu ilgi, sosyal girişimciliğin hem özel sektörde hem de devlet sektöründe uygulama zafiyetlerini ele aldığını göstermektedir. Örneğin Microsoft’un kurucusu Bill Gates, Haziran 2007’de Harvard’daki açılış konuşmasında, eşiyle birlikte, özellikle çocukları etkileyen, eğitim ve sağlıktaki eşitsizlikleri ele alan projelere 39 milyar dolar yatırım yapmaya karar verdiğini açıklamıştır (Leadbeater, 2007: 1). Örneklerden yola çıkarak sosyal girişimciliğe talebin her geçen gün arttığı görülmektedir. Çünkü kamu ve özel sektör uygulamaları toplumsal

sorunları çözememektedir. Sosyal girişimciliğin ele aldığı konular; hiçbir zaman tam olarak çözülemeyecek sosyal adalet, işsizlik, yoksulluk, eşitsizlik ve sosyal içerme, topluluk entegrasyonu, sürdürülebilir çevre, adil ticaret ve kalkınmadır. Küreselleşen ticaretle ticari tansiyon artarken, küreselleşen ticaretin gelişmekte olan dünyaya faydasının az olduğu ve olacağı pek çok yorumcu tarafından ifade edilmektedir. Devletler, yaşlanan toplum, iklim değişikliği, yaygınlaşan güvenlik riskleri ve tehditleri, gençlerin hoşnutsuzluğu, iyileştirilmiş sağlık koşullarına bağlı uzun süreli yaşamdaki artış oranı gibi zorlayıcı sorunlara karşı yeni yaklaşımlar bulma zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Sosyal girişimciliğin sürdürülebilir şekilde gerçekleştirilmesi için gençlerin bu konuya ilgisi duyması gereklidir. Anket sonuçları, genç insanların kendi işlerini kurma konusunda yaşlılara göre daha ilgili olduklarını, daha girişimci olduklarını göstermektedir. Her ne kadar gençler resmi politikaya daha az ilgi duyup onunla daha az ilgilenseler de, sosyal sorunlarla daha çok uğraşmaktadır. Sosyal sorunlara duyulan ilgi ve gelişen girişimcilik kültürü vasıtasıyla sosyal girişimciliği gerçekleştirecek insan kaynağının sürekliliğini koruyacağı öngörülmektedir. İnsanların birbirleriyle bağlantı kurmasına ve işbirliği yapmasına olanak tanıyan 2000’li yıllarda geliştirilen Web 2.0 teknolojilerinin düşük maliyetle dünyaya yayılması, insanların düşük maliyetle sosyal girişimciliğe katılımını teşvik etmekte ve çoğunlukla tabana yayılan sosyal girişim modelleri oluşturmalarını da kolaylaştırmaktadır (Leadbeater, 2007: 6).

Sosyal girişimcilikte kullanılması gereken iki önemli araç, yeni kurumlar ve yeni fikirlerdir. Yeni fikirleri hayata geçirecek sosyal girişimciler üç ana kaynaktan gelmektedir. Birincisi, kamu sektöründe artan yenilikçilik hareketi, kamu sektörü yöneticilerini ve çalışanlarını sosyal refah hizmetleri sunmanın yeni yollarını bulmaya teşvik etmektedir. İkincisi, özel sektör, özellikle eğitimin kalitesinin artırılması konusundaki sosyal düzenlemelere ilgi göstermektedir. Bu durum, girişimcilik uygulamalarının özel sektörden sosyal refah alanlarına yayılmasını teşvik etmektedir. Üçüncüsü, gönüllü sektör, STK’lar, sosyal girişimciliğin en verimli kaynağı olan yenilikçi uygulamalara öncülük etmektedir. Sosyal girişimciler, sosyal düzenlemelerle uğraşarak geliştirdikleri iş becerilerini uygulayan küçük organizasyonlarda (STK’larda) ortaya çıkmaktadır. Sosyal yenilik bu üç kuvvetin birleşiminden yükselmektedir (Şekil-15).

Şekil-15: Sosyal Girişimciliğin Kaynağı (Leadbeater, 1997: 10)

Leadbeater'a (1997: 72) göre; sosyal girişimciliğin yaşam eğrisinde üç aşama vardır. Birinci aşama “sosyal sermaye bağı” aşamasıdır. Bu aşamada; acemi bir kurucu takımla, amaç belirlenir ve fiziksel sermaye oluşturulur. Bu aşamadaki olası riskler; yanlış misyon ve yanlış personel seçimidir. İkinci aşama “sosyal sermaye yatırımı” aşamasıdır. Bu aşamada amaç büyüme, yeni projeler, kullanıcılar ve ortaklıklardır. Olası riskler, görev patlaması, finansal zorlanma, yanlış ürün ve hizmetler, aşırı yönetimsel yük oluşturmaz. Üçüncü aşama “sosyal sermaye ve kâr payı” oluşturma aşamasıdır. Olası riskler; durgunluk ve kurucuyu takip eden veya onun yerine geçecek birinin olmamasıdır. Sosyal girişimcilik yeteneği, vizyon ve üretkenlikle başlar uygulama ile tamamlanır. Güven gelişimi ise iyi niyet başlar, kabiliyet kayıtların izlenmesiyle tamamlanır.

Gerçekleştirilen tüm sosyal girişimcilik örneklerinde ve sosyal girişimcilik araştırmalarında tek tip bir sonuç, tek tip bir ilke ve tek tip bir uygulamaya rastlanılmamıştır. Bunun sebebinin, sosyal girişimcilikte ana unsurun toplumsal bir sorun olması gerektiğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Toplumsal sorunlar ülkeden ülkeye değişebildiği gibi bölgeden bölgeye, ilden ile köyden köye de değişebilmektedir. Çünkü yerel kesimde yaşayan insanlar birbirlerinden farklı ekonomik, sosyal ve kültürel değerlere sahiptir. Ancak gerçekleştirilen sosyal girişimcilik örneklerinde ve araştırmalarında bazı ortak sonuçlara da rastlanılmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada sosyal girişimciliği belirleyen faktörler; bireysel yaklaşım, çevresel yaklaşım ve örgütsel yaklaşım faktörleriyle incelenmektedir. Bireysel yaklaşımda, demografik, kişilik ve psikolojik özellikler araştırılmaktadır. Kişilik ve psikolojik özellikler “**özgüven-özyeterlilik**” (Davids ve Bunting, 1963; Hornaday ve Aboud, 1971; Timmons, 1978; Welsh ve White, 1981; Lumpkin ve Dess, 1996; Robinson, vd., 1991; Baughn, vd., 2006; Gelderen vd., 2008; Gürol ve Atsan, 2006; Harris ve Gibson, 2008; Harris, Gibson ve

Taylor, 2007; Markman ve Baron, 2003; Parnell, vd., 2003; Bolton ve Lane, 2012; Moruku, 2013'den aktaran Schmidt vd., 2018: 7), “**kişisel yaratıcılık-yenilikçilik**” (Schumpeter, 1934; Hornaday ve Aboud, 1971; Timmons, 1978; Chen vd., 1998; Robinson vd., 1991; Gelderen vd., 2008; Gürol ve Atsan, 2006; Harris ve Gibson, 2008; Harris vd., 2007; Okhomina, 2007; Bolton, 2012; Bolton ve Lane, 2012; Moruku, 2013'den aktaran Schmidt, vd., 2018: 7; Konaklı ve Göğüş, 2013: 386), “**risk alma**” (McClelland, 1953; Mill, 1848; Palmer, 1971; Timmons, 1978; Welsh ve White, 1981; Chen vd., 1998; Gelderen vd, 2008; Gürol ve Atsan, 2006; Bolton, 2012; Bolton ve Lane, 2012; Moruku, 2013'den aktaran Schmidt vd., 2018: 7) boyutlarında, demografik özellikler; aile, cinsiyet, yaş, eğitim, ve iş (STK ve toplum faaliyet) tecrübesi (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 17) boyutlarında incelenmektedir. Çevresel yaklaşımda politik, ekonomik, teknolojik, sosyal ve kültürel koşullar incelenmektedir. Örgütsel (firma) yaklaşımında ise STK faaliyetleri, sosyal girişimciliğin yöneticilik boyutu ve STK iç faaliyetlerindeki sosyal girişimci olma konuları incelenmektedir (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017; Kaygın, 2017: 32-42).

3.2. Türkiye’de Sosyal Girişimcilikle İlgili Yapılan Başlıca Araştırmalar

Türkiye’de sosyal girişimcilikle ilgili yapılan başlıca araştırmalar şöyledir; Güler, doktora tez çalışmasında, sosyal girişimcinin kim olduğunu ve sosyal girişimci davranışını belirleyen faktörlerin ne olduğunu araştırmak için, sosyal girişimcilere fon sağlayan Ashoka ve Schwab Vakfı’na üye olan, 47 ülke bulunan 205 sosyal girişimciye internet üzerinden anket uygulamıştır. Güler (2008: 199-260), çalışma sonucunda sosyal girişimcilikte fırsatları görebilme, risk alabilme, yenilikçilik, değer üretme kavramlarının önemli olduğunu ve sosyal girişimci davranışlarında, geçmişte yaşanan olumsuz yaşam deneyiminin bulunması, daha çok kırsal alanlarda yaşanılması ve rol modele sahip olunması hususlarının etkili olduğunu tespit etmiştir. Sosyal girişimcilik davranışının insani gelişmişlik endeksine göre düşük düzeyde olan ülkelerde daha yaygın olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmada sosyal girişimcilerde; özel sektör girişimciliğinde olduğu gibi risk alma düzeylerinin yüksek düzeyde olmadığı ve sosyal girişimcilerin örgütlerinde en fazla yenilikçiliğe değer verdikleri tespit edilirken yaratıcılık, fırsatları görme-başarı ihtiyacı ile kendine güven, özyeterlik ve kontrol odağı boyutları bir arada değerlendirilmiştir. Sosyal çevrenin ve sosyal deneyime sahip olmanın sosyal girişimci

davranışa olumlu etkisinin olduğu ve sosyal girişimcilerin bireysel başarıdan çok toplulukçu bir başarı ihtiyacına sahip oldukları tespit edilmiştir. Tespit edilen sosyal girişimciliğin ana unsurları; toplumu olumsuz etkileyen bir sosyal sorun olması (yoksulluk ve işsizlik olmak üzere, açlık, çeşitli hastalıklar, insan hakları, eğitim ve barınma gibi pek çok ekonomik, sosyal ve sağlık sorunları gibi), sorunların çözümünde yaratıcı düşünce-yenilikçi uygulamalar bulunması gerekliliği (bu özellik birçok fon sağlayıcı tarafından aranan önemli özelliktir) ve sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Güler (2008: 199-260), araştırmasında, sosyal girişimci davranışını etkileyen faktörler arasında doğuştan gelen özelliklerin olabileceği gibi, sonradan eğitim yolu ile kazanılabilen yaratıcılık, yenilikçilik, liderlik gibi bilişsel özellikler ve sosyal çevre edinme becerisinin de olduğunu tespit etmiştir. Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan çoğu özellik, sosyal girişimci olma eğilimi gösteren bireyler tarafından öğrenilebilecek türden özellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karaca (2015), doktora tez çalışmasında; girişimciliği belirleyen kişilik özellikleri hakkında Türkiye’de 1000 katılımcı üzerinde anket uygulayarak bir araştırma yapmıştır. Sosyal girişimcilikle ilgili olarak 96 katılımcının katıldığı anket sonucuna göre, bireylerin nevrotik kişilik özelliğinin sosyal girişimcilik düzeyini etkilediğini tespit etmiştir. Duygusal sıkıntı yaşayan ve duygu durumu sürekli değişen insanların, nevrotiklik boyutunda yüksek puan aldıkları göz önüne alındığında nevrotiklik ve girişimcilik arasında negatif bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Karaca, 2015: 136-138). Yapılan bu araştırmanın genel olarak girişimcilikle ilgili olduğu ve sosyal girişimcilikle oldukça sınırlı bir düzeyde kaldığı belirlenmiştir.

Kırılmaz (2012), doktora tez çalışmasında; sosyal girişimcilerin girişimcilik, dönüştürücü liderlik ve sosyal girişimcilik algılarını Türkiye’de aile, çevre, çocuk, eğitim, engelliler, kadın, sağlık ve yardım alanlarında faaliyette bulunan dernek ve vakıf başkanları düzeyinde araştırmıştır. Verileri anket yöntemi ile web üzerinden, yüz yüze görüşme ve faks yoluyla elde etmiştir. Kırılmaz (2012: 298-302) elde ettiği, 223 anket üzerinde gerçekleştirdiği analizler sonucunda; Türkiye’de, aile, çevre, çocuk, eğitim, engelliler, kadın, sağlık ve yardım konularında faaliyette bulunan vakıf ve dernek başkanlarının sosyal girişimcilik alt boyutlarından sosyal içerikli misyon sahibi, sosyal değer yaratma, sosyal girişimcilik fırsatlarını görme, kaynak yaratma ve sürdürülebilirliği sağlama, sosyal ağlardan faydalanma boyutlarına oldukça yüksek düzeyde önem

verdikleri ve dönüştürücü liderin özelliklerini taşıdıkları belirlemiştir. Bunun yanında sosyal girişimcilerin, girişimcilik özelliklerinden olan başarı ihtiyacı ve yenilikçi olma özelliklerine yüksek düzeyde önem verdikleri, risk alma eğilimi ve belirsizliklere karşı toleranslı olma özelliklerine ise orta düzeyde önem verdikleri de tespit edilmiştir.

Işık ve Aydın (2017: 131), bireylerin sahip oldukları, sosyal sorumluluk, özgecilik, dürüstlük ve empati değerlerin bireyin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkisini ve yenilikçilik eğiliminin bu etkideki rolünü; turizm alanında yükseköğrenim gören öğrenciler üzerinde araştırdığı çalışmasında; yenilikçi, fedakar, dürüst, sorumluluk sahibi ve empati yapabilen öğrencilerde yenilikçiliğin ve kişisel değerlerin sosyal girişimciliğe etkisinin kısmi derecede olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre bahsedilen kişisel değerlere sahip olan bireylerin sosyal girişime teşvik edilmesi gerektiği belirlenmiştir.

3.3. Sosyal Girişimciliği Belirleyen Faktörler

“Bir insanın neden girişimci olur?” sorusunun birçok yanıtı vardır ve yanıtlarda birçok faktörden bahsedilmektedir. Öncelikle kişinin özellikleri ve becerileri incelenerek başlanan çalışmalara, çevre ve örgütsel faktörlerde eklenerek devam etmiştir (Durak, İrmış ve Özdemir, 2017: 16-19). Günümüzde girişimcilik birçok akademik çalışmada incelenmiştir. Bu çalışmalarda girişimciliği belirleyen faktörlerin neler olduğu konusunda çeşitli görüşler ortaya konmasına rağmen genel olarak literatürde girişimciliği belirleyen faktörler bireysel yaklaşım, çevresel yaklaşım, örgütsel (firma) yaklaşım yaklaşımı ile açıklanmaya çalışılmaktadır (Kaygın, 2017: 32; Durak, İrmış ve Özdemir, 2017: 17). Girişimcilikle sosyal girişimcilik arasında büyük benzerlik olduğundan ve bu konuda yapılan çalışmalar sınırlı olduğundan sosyal girişimcilik, girişimcilik faktörleri ile incelenmektedir.

3.3.1. Bireysel Yaklaşım

Sosyal girişimcinin bireysel özellik ve yeteneklerini inceleyen yaklaşımdır. Bu yaklaşımda öne çıkan düşünce; “neden bazı kimseler girişim faaliyetlerinde bulunur ve neden girişimcilik faaliyetinde başarılı olur?” sorusuna cevap aramaktır. Bireysel yaklaşımda girişimci, demografik, kişilik ve psikolojik özellikleri ile incelenmekte ve açıklanmaya çalışılmaktadır.

3.3.1.1. Psikolojik Faktörler

Psikolojik olarak bireylerin yaşadıkları deneyimleri, inançları, tutumları gibi pek çok etken girişimciliği etkilemektedir. Sosyal girişimcilikte psikolojik açıdan öne çıkan özellikler, “özgüven-öz yeterlilik”, “kişisel yaratıcılık-yenilikçilik” ve “risk alma” boyutlarında ele alınmaktadır.

1) *Özgüven-Özyeterlilik*

Özgüven, kendine güven, iç ve dış kontrol odağı ve öz yeterlilik olarak da ifade edilmektedir. Özgüven, amaçları gerçekleştirmek için kişinin sahip olduğu kişisel yeteneklerin kendisinde var olduğuna inanması anlamına gelmektedir. Girişimciler kendilerinde olan bu güvenle kişisel kaynak ve yeteneklerini bir araya getirmektedir. Belirledikleri iş için kişisel yeterliliğinin yüksek olduğunu düşünen girişimciler zorluklara karşı daha dayanıklıdır, daha çok çaba gösterir, daha iyi planlama yapar ve strateji geliştirir, daha sebatkâr davranır (Durak, İrmış ve Özdemir, 2017: 24). Özgüven, kişinin projesi veya kendisinin başarısı için gerekli iç ve dış kaynakları kontrol etme kapasitesine inanması olarak da kavramsallaştırılmaktadır (Schmidt vd., 2018: 7). Özgüven kişinin kendi yeteneğine, becerisine, bilgisine, hazırlığına, kendi bedenine, beden diline, dürtülerine, özdenetimine (iç ve dış kontrol odağına), ruh haline, düşüncesine, zekâsına ve diğer insanlara karşı duyarlı olmasına güvenmesidir. Özgüven kişiye her zaman yapıcı, gerçekçi ve girişimci bir psikoloji kazandırmalıdır, eğer özgüven kişiyi hayalci, gerçek dışı tutum ve davranışa itiyorsa bu özgüven değildir. Kişinin özgüveninin yüksek olması, başkalarını küçük görme, kendini her yerde öne çıkarma, ölçüsü kaçırılmış meydan okuma anlamına gelmemektedir (Karadoğan Doruk, 2012: 260). İnsanın kendine aşırı güvenmesi, kibir, başkalarından üstün tutma, büyülenme olarak ifade edilebilir (Türk Dil Kurumu, 2019c). Kibir, insana herşeyi bildiğini zannettirir ve önerilere karşı kayıtsız kalmasını sağlar. Marangoz, (2018: 52), özgüvene sahip bilinçli insanlar, etkili, ölçülü, düzenli, pratik ve sistemli kimselerdir. Kendi kararlarının sonuçları için kişisel sorumluluk alırlar, kendilerince uygun görülebilir derecelerde riskleri içeren kararları almaya eğilim gösterirler, sıradan bir işi yapmaktan hoşlanmazlar ve kararlarının getireceği sonuçları önceden bilmek isterler (Karaca, 2015: 166).

2) *Kişisel Yaratıcılık-Yenilikçilik*

Bilim insanları kişisel yaratıcılığı birçok disiplinde tanımlamaya çalışmıştır ancak genel kabul görmüş bir tanım bulamamışlardır. Bu nedenle kişisel yaratıcılık tanımlaması çok güç bir kavramdır. Bazı bilim insanları yaratıcılığı, bir şeyi hayal edebilme, bir şeyi başkalarından farklı yollarla yapabilme ve yeni fikirler geliştirebilme, yenilik yapabilme olarak tanımlarken, bazı bilim insanları da düşünme sınırlarının ötesinde, düşünme ve değişik-faydalı fikirler ortaya konulması olarak ifade etmektedir. Girişimcinin sorunları çözümede herkesten farklı bir açıdan bakarak kendine özgü çözümler üretme eğilimine sahip olması gerekmektedir. Girişimci yeni fikirler üretmelidir, yenilikçi olmalıdır. Yenilikçilik girişimciliğin odak noktasıdır. Yenilikçilik sorunlara ve ihtiyaçlara yönelik yaratıcı, alışılmamış ve farklı çözümler bulmaktır (Kaygın, 2017: 36-37). Yenilikçilik, fırsatları görebilmektir. Girişimcilikle ilgili literatürde, yaratıcılık ve yenilikçilik kavramları birbirlerine çok yakın anlamlar içerdiklerinden ve girişimciliğin odak noktası ve temel yapı taşını yenilikçilik oluşturduğundan kişisel yaratıcılık ve yenilik kavramları beraber kullanılmıştır (Marangoz, 2018: 49-50), yenilik ve yaratıcılık kavramlarını birlikte kullanmış ve yaratıcılık kavramını tanımlaması zor bir şey olarak ifade ederken yenilikçiliği ekonomik veya piyasada avantaj sağlayacak şekilde kurgulanmış bir süreç olarak ifade etmiştir. Bu süreçte girişimci değişiklikler yaparak yeni fikirler bulur ve bu fikirleri uygular. Girişimci bazen basit ve iyi olmadığı düşünülen bir fikri harekete geçirerek ciddi etkiler oluşturabilir. Dolayısıyla girişimci özgün yöntemlerle yenilik yapabilen kişidir. Schumpeter (1947), girişimcinin temel işlevinin yenilik olduğunu ifade ederek (Schmidt, vd., 2018: 4), girişimcinin yeni bir ürünü, süreci ve yönetimi ortaya çıkardığını belirtmiştir (Wiguna ve Manzilati, 2014: 13,17). Kırılmaz'a (2012: 136-137) göre, yenilikçilik sıklıkla yaratıcılıkla ortaya çıkmaktadır. Sosyal girişimcilikte de "yenilik" temel gerekliliktir. Sosyal sektörde yenilik; ürün, hizmet ya da süreçlerde ortaya çıkabilir. Örneğin, daha İyi Dünya Kitapları Sosyal Girişimi, kendilerine bağışlanan kitapları çevrimiçi yöntemle yeniden satarak okuryazarlığı artırmak için sosyal program fonu oluşturmuştur. Bu sosyal girişim yenilikçi bir süreç geliştirilerek ortaya çıkmıştır.

Yenilik kavramını ayrı bir şekilde incelersek, yenilik kelimesi; İngilizce'de "yenilik, icat; anlamına gelen innovation (Redhouse, 2003: 507), Türkçe'de "yeni olma durumu veya yeni olan bir şeyin özelliği" (Türk Dil Kurumu, 2011: 2574) manasında

kullanılmaktadır. Yenilik; girişimciliği teşvik etmek, insan olanaklarını geliştirmek ve olanakların yaygınlaştırılmasına yol açmaktır. Yenilik; üretilen bir fikrin yeni bir ürün, hizmet, süreç ya da yöntem haline dönüştürülmesi (Bakan ve Büyükbeşe, 2013: 16) ve pazara sunulmasıdır. Yenilik, yeni bir şey yapmaktır. Yenilik üründe, süreçte, hizmette ve şirket içinde de olabilir. Yenilik, düşünme biçiminde, çalışma biçiminde, teknolojide, pazarlarda ve kurumlarda yapılan eklemeleri, radikal veya devrim niteliğinde değişiklikleri de kapsamaktadır (Çetindamar, Phaal ve Probert, 2013: 261). Kişisel yaratıcılık, ürünler, hizmetler ve süreçler için yeni kavramlar üretme ve fikirleri, gerçekleri, gereksinimleri, talepleri ve kaynakları ilişkilendirme durumudur. Yaratıcı kişiliğe sahip bir girişimci, ürün, hizmet ve süreçler için yeni kavramlar üreterek, bu kavramla veya yenilik ile fikirleri, gerçekleri, gereksinimleri, talepleri ve kaynakları ilişkilendiren kişidir (Schmidt, vd., 2018: 4). Yenilik, sosyal girişimcilerin en önemli kaynaklarından biridir. Sosyal girişimciler, insan, bina, malzeme, araç-gereç gibi az kullanılan veya kullanılmayan kaynakları belirler, belirlediği kaynaklarla karşılanamayan sosyal ihtiyaçları karşılamak için yeni kullanım metotları bulur. Bu kaynaklarla yenilik içeren refah sağlayıcı hizmetleri veya yaptığı hizmetleri yenilik içeren yöntemlerle ileri seviyeye taşımaya çalışır. Sosyal amaçlar için girişimcilik becerilerini yenilikçilik anlayışla geliştiren sosyal girişimciler, gelenekçi kamu sektörünün bazı bölümlerinde, bazı büyük özel sektör kuruluşlarında ve gönüllü sektör olan STK'ların en yenilikçi kısmında çalışmaktadır (Leadbeater, 1997: 2). Sosyal girişimcilerin, yenilikçi olma özelliklerine yüksek düzeyde önem verdikleri tespit edilmiştir (Kırılmaz, 2012: 298-302).

3) Risk Alma

Risk, insanların veya örgütlerin “karar birimlerinin, verecekleri kararlar sonucunda ortaya çıkacak getiriye olumsuz etkileyebilecek olayların gerçekleşme olasılığı, diğer bir deyişle olayların gerçekleşme olasılığının bilindiği durum, bir karardır”, “zarara uğrama tehlikesi, riziko”dur (Türk Dil Kurumu, 2019d). Risk bir karardır ve bir kararın uygulanması sonucunda elde edilecek çıktılara ilişkin belirsizliği içerir. Riskin artması muhtemel olabilecek kayıpların artması demektir. Risk alma, ekonomik, kariyer, sosyal, psikolojik ve fiziksel boyutlarda olabilir. Girişimcilerin risk alma düzeylerinin, girişimci olmayanlara göre değişip değişmediği çeşitli araştırmalarla incelenmiştir ve farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Girişimcilerin, yöneticilere göre risk alma düzeylerinin yüksek

olduğunu; girişimcilerin girişimci olmayanlara göre risk alma düzeylerinin daha çok olduğunu bilim insanları yaptıkları çalışmalarda tespit etmişlerdir. Ancak bazı bilim insanları, girişimcilerle yönetici ve girişimci olmayanlar arasında, başarılı ve başarısız girişimciler arasında, girişimci olanlarla olmayanlar arasında risk alma düzeyinde farklılık olmadığını yaptıkları çalışmalarla tespit etmişlerdir. Sonuç olarak yapılan araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 22-23).

Girişimci, girişimcilik sürecinde paradoks ve çelişkileri yönetir, bunları kendi lehine çevirerek başarıya ulaşmaya çalışır. Risk almada başarısı, girişimcilik sürecindeki dikkat, öğrenme, esneklik, değişim, ikna kabiliyeti, pazarlık yapma gibi riski paylaşma uygulamalarına bağlı olarak şekillenir. Girişimci hiçbir zaman kumar gibi rastgele bir eylem yapmaz, yapacağı iş üzerinde düşünür, araştırma ve planlama yapar nihayetinde karar vererek harekete geçer (Marangoz, 2018: 54-55). Risk alma; girişimciliğin olmazsa olmaz şartlarından birisidir. Aslında girişimciliğe başlandığı andan itibaren girişimci risk almaktadır. Ancak risk, sadece sürecin başında değil, her aşamasında mevcuttur (Durak, 2011: 197). Risk alma davranışı ile girişimciler arasında tutarlı bir ilişki olduğunu Lumpkin ve Dess, (1996), Chen ve arkadaşları (1998), Gürol ve Atsan (2006), Bolton ve Lane (2012), Moruku (2013) ifade etmişlerdir. Risk alma, bir projede belirsizlik karşısında önemli kaynakları gönüllü olarak verme veya adama durumudur. Carland ve arkadaşları (1984) ise; “birçok yazarın risk almanın girişimciliğin ana fonksiyonu ve karakteri olduğunu iddia ettiğini” belirtmektedir (Schmidt vd., 2018: 6-7). Risk kavramı, Cantillon’un (2015) girişimciliği belirli bir fiyattan alış yapma ve belirli olmayan bir fiyattan satış yapma riskini göze almayı gerektiren bir faaliyet (Böyükaslan, 2017: 15) olarak tanımladığından beri, girişimciliğin temel bir unsuru olarak görülerek girişimci ve girişimciliği açıklamak amacıyla en çok kullanılan kavram olmuştur. Sosyal girişimcilik, girişimcilikle benzer süreçleri kapsamaktadır. Sosyal girişimci sosyal bir sorun ile karşılaştığı zaman bu sorunu çözmeye ya da bu sorunun etkisini azaltma yönünde yapabileceklerini düşünür, risk değerlendirmesi yapar ve kararını verir. Sosyal girişimcilerin, girişimcilik özelliklerinden olan başarı ihtiyacı ile yenilikçi olma özelliklerine yüksek düzeyde önem verdikleri, risk alma eğilimi ile belirsizliklere karşı toleranslı olma özelliklerine ise orta düzeyde önem verdikleri de tespit edilmiştir (Kırılmaz, 2012: 134-302).

3.3.1.2. Demografik Faktörler

Yapılan çalışmalarda, kişilerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları tecrübelerin girişimcilik vasıfları üzerinde etkili olduğu tespit edildiğinden bu çalışmada bireysel yaklaşımın diğer faktörü olan demografik değişkenler incelenmektedir. Demografik özelliklere ilişkin yapılan çalışmalarda; ailede ilk çocuk olanların, eğitim düzeyi yüksek olanların, girişimci bir ailesi olanların, bu özellikleri olmayanlara göre girişimci olma ihtimallerinin daha yüksek olduğu, ayrıca yaş, cinsiyet, ailenin sosyo-ekonomik durumu gibi faktörlerin de girişimci olmayı etkileyen diğer faktörler olduğu belirtilmektedir (Durak, 2011: 198). Girişimci, doğuştan gelen özelliklerinin yanında doğumdan sonra edindiği özelliklerden de etkilenebilmektedir. Bu özellikler, aile mensuplarının yaptığı iş, kendisinin yaşı, eğitimi, inanç ve değerleri, iş tecrübesi gibi unsurlar olabilmektedir (Chell, 2008: 113-120). Özdemir (2015: 61-63) yaptığı çalışmada, aile geliri, cinsiyet, inanç, ailede girişimcilik deneyimi olması, eğitimde yüksek notla başarılı olunması gibi sosyo-demografik özelliklerin, girişimcilik eğilimi öğelerini yaratıcılık, yenilikçilik, başarıya ihtiyacı, içsel-dışsal denetim odağı ve bağımsızlık boyutlarında etkilediğini tespit ederken, kardeş sayısı ve kardeş sıralaması anne-baba eğitim düzeyi gibi sosyo-demografik özelliklerin girişimcilik eğilimlerini etkilemediğini tespit etmiştir. Girişimciliği, bireysel yaklaşım faktörlerine göre bireyin kişisel özellikleri ile açıklamaya çalışmak tek taraflı bir inceleme olabilir. Bu nedenle girişimcinin demografik özelliklerinin yanında girişimciliği etkileyen çevresel ve örgütsel faktörlerin de incelenmesi gerekmektedir.

1) *Aile Faktörü*

Bireyi, ailesinin sahip olduğu ekonomik durum, sosyo-kültürel düzey, yetiştiği toplumsal değerler ve aile içerisinde aldığı eğitim, görgü ve maruz kaldığı davranışlar yaşamı boyunca etkileyebilmektedir. Ailedeki bireyler, çocuğunu erken yaşlarda, onaylama, övme, teşekkür-takdir etme, yüreklendirme-cesaretlendirmeye güven verme, korku ve kaygıdan kurtarma, rahatlatma davranışlarında bulunarak çocuğun özgüveninin gelişmesine katkıda bulunabilirler (Karadoğan Doruk, 2012: 263-265). Yapılan çeşitli çalışmalarda, bireyin doğumundan itibaren en çok babasından ve aile bireylerinden etkilendiği tespit edilmiştir. Benzer şekilde ailede girişimci bir kişinin olması doğal olarak

diğer aile bireylerinin de girişimci olmasını olumlu etkilemektedir. Kayseri, Erzurum, Denizli gibi illerde çocuğun, küçük yaştan itibaren ticarete alıştırılması, ticaret konusunda cesaretlendirilmesi ve desteklenmesi, çocuğun girişimci olmasına olumlu katkı sağlamaktadır. Nitekim yapılan araştırmada Erzurum ve Kayseri'deki girişimcilerin yaklaşık % 60'ının, Denizli'deki girişimcilerin de % 65'inin, baba mesleğinin sanayici, esnaf-sanatkâr ve tüccar olduğu belirlenmiştir (Durak, 2011: 196, 205). Ailenin girişimciliğe etkisi, aile bireylerinin örnek oluşturması ve aile desteğidir. Ailede babanın kendi işine sahip olması, gençlerde girişimciliği etkileyen önemli bir unsurdur (Kaygın, 2017: 37-38).

Özdemir (2015: 61-63) yaptığı araştırmada, aile geliri ve ailede girişimcilik deneyimi olması gibi sosyo-demografik özelliklerin girişimcilik eğilimi öğelerini yaratıcılık, yenilikçilik ve başarıya ihtiyacı boyutlarında etkilediğini, kardeş sayısı ve kardeş sıralaması, anne-baba eğitim düzeyi gibi sosyo-demografik özelliklerin ise girişimcilik eğilimlerini etkilemediğini tespit etmiştir. Aile, bireyin kişilik gelişim sürecince ve kişilik gelişiminden sonra bireyi hayata atılma noktasında, onu teşvik edici bir tavır sergilemesi ve onda girişimci özelliklerinin oluşmasına katkı sağlarken, benzer noktalarda kısıtlayıcı tavır sergilemesi girişimci özelliklerinin eksik veya kısıtlı oluşmasına da katkı sağladığı görülmüştür. Bu iki seçenek dışında aile, bireyin gelişiminde etkisiz kalarak, bireyin kişilik oluşumunu okula, çevreye ve kitle iletişim araçlarına bırakarak nötr etki de oluşturmaktadır (Durak, İrmış ve Özdemir, 2017: 39). Bu çalışmada sosyal girişimcilerin de, diğer girişimciler gibi aile faktöründen etkilendiği öngörülmektedir.

2) Cinsiyet Faktörü

Girişimcilerin cinsiyetleri bağlamında birçok araştırma yapılmış, araştırma sonuçlarına göre kadın ile erkek girişimciler arasında farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Kadın ve erkek girişimciler arasındaki farkların, kaynaklara ulaşmada, girişimin faaliyet alanı ve girişimi gerçekleştirme amacıyla (hizmet sektörü ve aileye katkı) ve iş ilişkilerinde olduğu gözlemlenmiştir. Erkek girişimcileri girişimci olmaya iten unsurlar, kendi hayatlarını kontrol etme ve olayları yönlendirme duygusu iken, kadınlarda başarıya ve aile bütçesine katkı sağlama duygusudur. Yapılan çalışmalarda genel olarak elde edilen sonuç, erkeklerin kadınlara göre daha çok girişimciliğe yatkın oldukları sonucudur

(Kaygın, 2017: 38). Cinsiyet dağılımları incelendiğinde girişimcilerin dünya genelinde ve ülkemizde daha çok erkek olduğu görülmektedir (Durak, İrmış ve Özdemir, 2017: 42). 2004 yılı Küresel Girişimcilik Monitörü (KGM) (Global Entrepreneurship Monitor - GEM) verilerine göre erkek ve kadın girişimci oranları arasındaki farkta erkekler kadınlara göre; orta gelir grubundaki ülkelerde % 75 oranında fazla, düşük gelir grubundaki ülkelerde % 41 oranında fazla, yüksek gelir grubundaki ülkelerde %33 oranında fazladır. Girişimcilikte erkeklerden farklı özellikler sergileyen kadın girişimcilerin erkeklere oranla sayılarının az olmasında rol oynayan önemli faktör, kadınların ev ve ailevi sorumlulukların fazla olmasıdır (Güler, 2008: 18-20). KGM 2018 yılı erken aşama girişimcilik etkinliği verilerine göre üç ekonomide kadın girişimcilerin erkek girişimcilere oranı yüksektir. Bu oranlar Ekvator'da % 28.7, Vietnam'da % 21.7 ve Brezilya'da % 19.8 düzeyindedir (Global Entrepreneurship Research Association (GERA), 2018: 15). Son on yılda kadınların sahip oldukları işletme sayısındaki artış, toplumun değiştiğini göstermektedir. Bu durum, kadın ve erkek girişimciler arasındaki güdüleme ve yetenek açısından farklılığın olmadığını göstermektedir (Kırılmaz, 2012: 130).

3) Yaş Faktörü

KGM, girişimci yaşını, demografik özelliklerin en önemlilerinden biri olarak belirlemiştir. KGM 2004 yılı raporuna göre, dünyadaki genel girişimcilik eğilimi, özellikle 25-34 yaş aralığında ciddi bir artış gösterirken, 34 yaşından itibaren ciddi bir düşüş göstermektedir. Bu bulguya rağmen, akademik araştırmalarda girişimcilikte yaşın etkisine pek fazla yer verilmediği görülmektedir. Girişimcilik konusunda önemli bir araştırma merkezini bünyesinde barındıran Babson Koleji'nde, 1984 yılında girişimci olanlar ve olmayanlar üzerinde karşılaştırmalı olarak yapılan çalışmada, çoğunlukla girişimcilerin iş kurma yaşının 22 ile 55 yaşları arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu yaş aralığının daha çok erkeklere ait olduğu belirtilmekte ve bu yaş aralığının cinsiyete göre değişebileceği de belirtilmektedir (Güler, 2008: 21). KGM 2017 yılı erken aşama girişimcilik etkinliği verilerine göre; 18-24 yaş arası girişimcilik en çok Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde olurken (% 16,5), en az girişimcilik Avrupa'da (% 7.3); 25-34 yaş arası girişimcilik en çok Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde olurken (% 22.4), en az girişimcilik Avrupa'da (% 10.9); 35-44 yaş arası girişimcilik en çok Latin Amerika

ve Karayipler Bölgesinde olurken (% 20.6), en az girişimcilik Avrupa'da (% 10.1); 45-54 yaş arası girişimcilik en çok Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde olurken (%17.9), en az girişimcilik Avrupa'da (%7.1); 55-64 yaş arası girişimcilik en çok Afrika'da olurken (% 16,5), en az girişimcilik Avrupa'da (% 4.3) olmaktadır. Genel olarak tüm bölgeler yaşlara göre değerlendirildiğinde en çok girişimciliğin yapıldığı yaş aralıkları sırasıyla 25-34 yaş aralığı, 35-44 yaş aralığı, 45-54 yaş aralığı, 18-24 yaş aralığı ve 55-64 aralığıdır (Global Entrepreneurship Research Association, 2018: 120-121). Erkek girişimciler ilk işlerini otuzlu yaşların başlarında, kadınlar ise otuzlu yaşların ortalarında kurma eğilimi göstermektedir (Kaygın, 2017: 38). Türkiye'de yapılan araştırmalarda işletme açma yaşının 25-42 arasında değiştiği tespit edilmiştir (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 42). Bu bilgiler KGM bilgileri ile örtüşmektedir. Genç yaştaki girişimciler, ileri yaştaki girişimcilere göre daha fazla risk almaya yatkındır ve işletmelerini büyütme istegindedirler (Henry vd., 2003: 53). Prabhu'ya (1999: 143) göre, genç yaştaki girişimciler, orta yaştakilere göre daha fazla sosyal girişim, sosyal eylem ya da sosyal gelişimsel faaliyette bulunma eğilimindedir. Orta yaştakiler ise daha çok yardımseverlik faaliyetlerine katılmayı tercih ederken, toplumsal sorunlardan çok ailevi sorunlara odaklanmaktadır.

4) Eğitim Faktörü

Eğitim faktörü ele alınırken üç önemli unsur ortaya çıkmaktadır. Bunlar, kişinin sahip olduğu eğitim durumu, ülkedeki eğitim sistemi ve aile içerisinde uygulamalı olarak öğrendiği durumdur. Kişi, seçtiği mesleki eğitim veya özel kişisel gelişim programlarında, ülkedeki eğitim sistemindeki programlarda ve/veya ailede, uygulamalı olarak öğrendiği girişimcilikle ilgili bilgiler sonucunda girişimcilik özelliklerini geliştirir ya da geriletir. Her üç eğitim durumunda da girişimcilik konusunda alınan bilgiler, girişimciyi olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir. Gerçek hayattan uzak, ezbere dayalı bir eğitim sisteminde, girişimcilik özelliklerinin gelişmesi oldukça zordur. Gerçek hayata yakın, sorgulayıcı ve araştırmacı bir eğitim sisteminde ise, girişimcilik özellik ve yeteneklerinin gelişmesi kolaydır (Durak, 2011: 196).

İnsanların sahip oldukları bilinç ve bilgi düzeyindeki artış, daha üretken ve daha verimli olmalarına sebep olmaktadır. İnsanların kendilerine yaptıkları yatırım, kariyer seçimlerini ve girişimci olma konusundaki kararlarını da oldukça yüksek düzeyde

etkilemektedir. Eğitim ile fırsatları algılama konusu arasında doğru yönde bir ilişki varken, risk alma davranışı arasında ters yönde bir ilişki vardır ve bu durum cesaret kırıcı bir etkiye dönüşmektedir. Eğitimle girişimcilik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda genel kanı, eğitimin bireyin girişimci olma olasılığını azalttığı yönündedir. Yüksek eğitime sahip bireyler risk almayı istemeyerek, bağımlı çalışan olarak işyerlerinde yükselmeyi tercih etmektedir. Düşük eğitime sahip olanlar, daha mücadeleci ve risk almaya eğilimlidir. Eğitim seviyesinin az olması bireyleri girişimci olmaya ve iş kurmaya daha meyilli hale getirmektedir. Robert ve Bukodi (2000: 150), mesleki eğitimin genel sanayileşme ve modernizasyona yönelik bilgi sağlamak için akademik eğitimin de girişimci yeteneklerini kazanmak için önemli olduğunu ifade etmektedir. Yazarlar, akademik eğitimin, hesaplama, risk alma, ilişki kurma, piyasalar hakkında bilgi toplama gibi birçok girişimci etkinlikleri için gerekli olduğunu ve aynı zamanda bağımsız olabilme, başka birinin emri altında çalışmama gibi bazı özelliklerini de geliştirdiğini ifade etmektedir.

Bird (1993: 27), girişimcilikte alınan formel eğitimin, girişimcilik üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu belirterek, girişimciliğin öğretilen bir olgu olduğuna inanan araştırmacıların varlığına dikkat çekmektedir. Ayrıca Bird (1993), iyi yapılandırılmış, girişimcilik eğitimi vermeye odaklanan işletme, lisans ve lisansüstü eğitim programlarının yararlı olacağını vurgulamaktadır. KGM 2004 yılı raporuna göre, eğitim ile girişimcilik faaliyeti arasında çok net bir ilişki tespit edilememiştir. Ancak milli gelir düzeyine göre yapılan açıklamada; orta ve yüksek milli gelire sahip olan ülkelerde en çok yüksek öğretime sahip olanlar, düşük gelirli ülkelerde ise çoğunlukla ilköğretim mezunu olanlar girişimcilik faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (Güler, 2008: 21-22). Örneğin Fransız eğitim sisteminde standartlara önem verilirken, deneyim ve yenilik alanlarına nispeten daha az yer veren soyut eğitim anlayışı varken, İngiliz eğitim sisteminde girişimcilik, formel programlarda yer almakta ve yenilikçilik teşvik edilmektedir (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 39). Ülkemizde eğitim sistemine uygun olarak yaşanmakta olan kitle kültürü, insanlardaki yaratıcı düşünce ve öz güven duygusunu eriterek, toplumsal düzlemde her türlü nitelikli etkinliklerin doğmasını engellemektedir (Eroğlu ve Mert, 2017: 571). Bu nedenle ülkemizdeki eğitim sisteminin girişimciliğe olumlu katkısı olması için 'sorgulayıcı, üretici ve özgüven duygusu veren' bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Girişimcilikle verilen eğitimler incelendiğinde, teorik olarak verilen

girişimcilik eğitimlerinin girişimcilik öz yetkinliği açısından fark oluşturmadığı, uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin işe başlama eğilimini arttırdığı ve girişimcilik konusunda becerilerinin farkına varma konusunda fayda sağladığı belirtilmektedir (Durak, İrmış ve zdemir, 2017: 40). Cinsiyete bakılmaksızın girişimcilerin, iletişim konusunda beceri sahibi olmasının önemli etkiye sahip olduğu ve finans, stratejik planlama, pazarlama ve yönetim alanlarında da eğitime ihtiyaç duydukları değerlendirilmektedir (Bozkurt, 2006: 95-96). zdemir (2015: 61-63) yaptığı araştırmada, sosyo-demografik özelliklerden eğitimde yüksek notla başarılı olunması özelliğinin, girişimcilik eğilimini yaratıcılık, yenilikçilik, başarma ihtiyaı, içsel-dışsal denetim odağı ve bağımsızlık boyutlarında etkilediğini tespit etmiştir.

5) İş Tecrübesi

Kişinin tecrübesi ve iş hüneri, onun yeni bir işe başlamasında önemli bir kolaylaştırıcı unsurdur (Bozkurt, 2006: 96). Girişimcilerin çoğunluğu işletmelerin finans, pazarlama, üretim gibi bölümlerinde çalışarak veya babalarından ya da ustalarından edindikleri tecrübeyle girişimciliğe başlamaktadır (Durak, İrmış ve zdemir, 2017: 42). İş tecrübesi ile yapılan araştırmalarda, daha önce küçük bir işletmede yaşanan iş deneyiminin veya yaşanmış girişimcilik deneyiminin girişimciliği pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Çalıştıkları işten memnun olmayan ve iş güvencesi belirsizliği yüksek olan bireylerin yeni girişimlerde başarılı olma oranlarının yüksek olduğu belirlenmiştir (Kaygın, 2017: 39). Deneyimler, sosyal girişimcilerin sosyal girişimcilik alanlarını seçmesinde ve sosyal girişimin ortaya çıkmasında rehberlik görevi üstlenmektedir (Kırılmaz, 2012: 131). Bağımsız olarak yeni bir iş kuranların büyük bir çoğunluğunun geçmişte bir iş kurma deneyimine sahip olduğu görülmektedir. Girişimci olarak daha önce edinilmiş olan bir deneyim, yeni bir iş kurma faaliyeti konusunda iyimser olmayı sağlarken, iş kurma faaliyetlerini daha kolay yapılabilir durumu da getirmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar, bir kere girişimcilik yoluna girildiği zaman o yolda işletmeler kurarak yol alındığını göstermektedir. Girişimci olma konusunda girişimcinin kendisinin doğrudan bir iş kurma tecrübesi yaşamış olması da gerekmezken yakınında veya gözlem alanında olan diğer insanların yaşamış olduklarından kendine ders çıkarak tecrübe elde etmesi de yeterli olabilmektedir. Örneğin girişimci, patronu ya da arkadaşlarının iş kurma deneyimini yakından takip

ederek yaşanan sorunları öğrenebilir ve kendisi için iş kurma açısından yararlı olabilecek bilgileri edinebilir. Sonuç olarak kişi doğrudan veya dolaylı olarak girişimcilik deneyimi yaşayabilmektedir (Güler, 2008: 25-26).

6) Kişisel İnanç ve Değerler

İnanç, bir şeyi güvenle doğru sayma tutumudur (Türk Dil Kurumu, 1975). Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılıktır (Türk Dil Kurumu, 2011: 607). Kişisel değerler, bir kişinin sahip olduğu manevi öğeler bütünü olarak ifade edilebilir. İnsanlar, kişisel başarılı olma görüntüsünü oluşturan değerler doğrultusunda girişimciliğe başlamaktadır (Kaygın, 2017: 39). Kişisel değerler, mâneviyatçılık, sosyal sorumluluk, özgecilik, ahlaklı olmak (etik değerlere sahip olmak), dürüstlük ve empati sahibi olmak kavramlarıyla incelenmektedir (Güler, 2008: 180-186). Kişisel değerler girişimci yapının oluşmasında en etkili faktörlerden biridir. Birçok araştırmacıya göre değer, insanı harekete geçiren düşüncenin arkasındaki temel inançtır. Değerler insanın davranışlarını şekillendiren temel araçtır. Bireylerin değer yapıları, zaman içerisinde genetik özellikleri ve başta aile olmak üzere çevresel faktörlerin etkisiyle oluşmaktadır (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 41). Din, bir toplumun kültürüne, ekonomik ve hukuksal yapısının şekillenmesine etki etmektedir (Güney, Yalçın ve Çetin, 2007: 69). Weber (1978), Protestan çalışma ahlakının ve zevklerin ertelenmesi, tutumlu olma, çalışkan olma ve çile çekme gibi değerleri barındıran Protestan kültürünün diğer bir ifade ile dinsel değerlerin, girişimci faaliyetlerin oluşmasına yol açtığını ifade etmektedir.

İnsanlar kolektif bir eyleme; bir sorunun ciddi olmasına, acil çözüm gerektiğine, girişimciliğin sonuç getireceğine veya sonuç getirmese de bir şeyler yapmasının ahlaki, vicdani ve dini görev olduğuna inandıkları zaman katılmaktadır (Uysal, 2016: 27-28). İnsanları sosyal girişimciliğe iten faktör, kişisel inanç ve değer yargılarıdır. Din, kendisine bağlanan insanların toplumsal yaşayışlarında güçlü duygu ve bağlılık oluşturmaktadır. Dindarlık faktörü kişinin toplumsal olaylara ve sorunlara kayıtsız kalmasını önlemektedir. Ayrıca kiliseye gitmeye devam etme, ibadethaneye gitmeye devam etmenin, toplumun yaşadığı sorunları çözme konusunda gönüllü faaliyetlere katılımı artırıcı etkiye sahip olduğu yapılan araştırmada tespit edilmiştir. Kilise gitme ile gönüllü faaliyetlere katılım arasındaki bağlantı, Katoliklerde erken dönemde başlayıp ve

güçlü şekilde devam ederken, Liberal Protestanlarda, yalnız orta yaşlarda yapılmaktadır. İlimli ve muhafazakâr Protestanlarda ise bu durum oldukça azdır. Muhafazakâr Protestanlar kiliseyle ilgili çalışmalara gönüllü olarak katılmaktadır (Wilson ve Janoski, 1995: 137).

3.3.2. Çevresel Yaklaşım

Bireysel özellikler dışında girişimciliğin oluşumunu etkileyen, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik faktörler bulunmaktadır. Ekonomik, politik, sosyal, teknolojik, kültürel, yasal faktörlerden oluşan çevredeki değişimler girişimciliği olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir (Kaygın, 2017). Girişimcilik bir özellikler veya davranışlar kümesi olarak düşünüldüğünde, girişimcilik kültürü, bireysel ve toplumsal hayatta karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıkan değerlerin öğrenilmesi, uygulanması, aktarılması süreçlerini kapsamaktadır. Girişimcilik özelliklerinin oluşmasında ve başarılı bir şekilde sürdürülmesinde toplum kültürünün de etkisi bulunmaktadır. Birey içinde yaşadığı toplumun kültürel unsurlarını taşımaktadır. Kültür, öğrenilen tavırlar ve hareketlerdir, toplumun ortak yaşama biçimidir. Bir toplumdaki girişimcilik faaliyetlerini anlayabilmek için o toplumun kültürel unsurlarının da bilinmesi gerekmektedir. Bir ülkenin siyasi yapısı, yasaları, yönetsel biçimi, siyasi ve ekonomik istikrarı, enflasyon oranı, bürokrasisi gibi etkenler çevresel faktörler olarak adlandırılmaktadır (Durak, 2011: 196).

Hofstede (1993) ülkelere göre kültürel farklılıkları belirsizlikten kaçınma, güç mesafesi, erillik-dişillik, bireycilik-toplumculuk ve kısa-uzun dönemli uyum başlıklarında incelemiştir. Hofstede'nin (1993) belirlediği bu faktörler aynı zamanda girişimciliği de etkileyen faktörlerdir. Ünelere yönelik yaptığı araştırmada; Türk insanının yüksek oranda belirsizlikten kaçındığı, Türk toplumunda yüksek derecede güç mesafesinin bulunduğu, dişillik boyutunun egemen olduğu ve Türk toplumunun toplumcu yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Girişimcilik için belirtilen dört faktördeki ideal durum, belirsizlikten kaçınma oranının ve güç mesafesinin düşük olması, erillik-dişillik boyutunda erilliğin ve bireycilik ve toplumculuk boyutunda bireyciliğin öne çıkması beklenmektedir (Koç ve Düşükcan, 2013: 376-377). Belirsizlikten kaçınmanın düşük olduğu toplumlarda değişim çabuk kabul edilir, daha çok risk alınır ve kural odaklı yaşam daha azdır. Belirsizlikten kaçınmanın yüksek olduğu toplumlarda belirsizliği

azaltmak için kontroller ve yasalar kullanılır, kaygı ve belirsizlik seviyesi yüksek düzeydedir. Düşük güç mesafesindeki toplumlarda fırsatlar ve eşitlik varken, yüksek güç mesafeli toplumlarda sınıf ve kast sistemi kültürü baskındır. Erillikte toplumsal değerler; erkeklerin egemen olduğu güç, başarı, kontrol gibi eril iş kültürünün etkisiyle oluşturulan ekonomik ve piyasa unsurları tarafından şekillenir. Dişil toplumlarda erkeklerle kadınlar arasında küçük farklılıklar vardır ve dişilikle özdeşleştirilen şefkat, merhamet, nezaket, sadakat gibi duygusal özellikler (Aytaç ve İlhan, 2007: 116) bulunur. Bireyci yapıda bireysel hakların toplumsal hakların üzerinde olduğuna inanılmaktadır. Toplumcu yapıda ise bireyler birbirleriyle sıkı ilişki içindedir ve birbirlerini korurlar. Hofstede'nin (1993) uluslar için yaptığı kültür analizindeki Türkiye indeksi, belirsizlikten kaçınmada 85 (en az Singapur 8, en çok Yunanistan 112), güç mesafesinde 66 (en az Avusturya 11, en çok Malezya 104), erillik-dişillikte 45 (en az İsveç 5, en çok Japonya 95), bireycilik-toplumculukta 37 (en az Guatemala 6, en çok ABD 91)'dir¹ (Robbins ve Judge, 2013: 184-186). Türkiye'de toplum belirsizlikten yüksek düzeyde kaçınırken, toplumumuzda güç mesafesi de yüksek düzeydedir, çalışan ile yöneticiler arasında mesafe yüksek seviyededir. Erillik dişillik boyutunda ise Türkiye'deki toplumsal yapı daha çok dişillik yönündedir, ekonomik-maddi konulardan ziyade duygusal-manevi konulara önem verilmektedir. Bireycilik ve toplumculuk boyutunda ise Türk toplumu 1980'li yıllarda liberalizme geçse de kapitalizmin yoğun etkisi altında kalmadığından toplumcu anlayışı günümüzde sürdürebilmektedir. Girişimcilik faaliyeti, toplumun sosyo-kültürel ortamıyla kopmaz bir ilişki içinde olduğundan farklı kültürlerde farklı şekillerde ortaya çıkmakta, ülkeden ülkeye, hatta bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir (Aytaç ve İlhan, 2007: 110). Hofstede'nin (1993) tespit ettiği indekse göre girişimcilik yönünden Türkiye için olumsuz olan toplumculuk ve dişillik özellikleri sosyal girişimcilik açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Çünkü toplumcu olan ve dişillik özellik gösteren toplumlarda sosyal konular, ekonomik konulara göre önem kazanmaktadır.

Girişimcilik, yaşanan çevre ve bölge açısından değerlendirilirse, herkese açık olan ve çeşitliliğin çok olduğu şehirler yetenekli insanları çekmektedir, bunun için şehirlerde daha fazla yaratıcı ve yenilikçi faaliyetlerin mümkün olduğu, bunların da girişimciliğin gelişmesinde etkili faktörler olduğu belirtilmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde, kentlerin kırsala göre girişimcilik faaliyetlerine daha uygun ortamlar oluşturduğu

¹ Puanlamada sıfır en düşük, 100 en yüksek seviyedir.

söylenbilir. Ancak kırsal bölgeler sosyal sorunların fazlalığı nedeniyle sosyal girişimci davranışın oluşmasına daha uygun bir ortam hazırlamaktadır. Kır-kent çevresel açıdan değerlendirildiğinde, kırsal bölgelerde sosyal sorunların fazla olması sosyal girişimci davranışın oluşmasına daha uygun bir ortam hazırlarken, kentler ise yaratıcı faaliyeti hızlandıracak ve girişimciliğin gelişmesine katkı sağlayacaktır (Güler, 2008: 192-193).

Çevresel yaklaşıma göre, araştırma yapılan derneklerin bulunduğu ilçelere yönelik, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması sonuçlarına (Dinçer ve Özasan, 2004: 25-227) ve İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre hazırlanan sosyo-kültürel, ekonomik ve politik durumları Tablo-3, Tablo-4 ve Tablo-5’te sunulmuştur.

Tablo-3: Derneklerin Bulunduğu İlçelerin Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Politik Durumu (Kaynak: Dinçer ve Özasan, 2004: 25-227; İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü, 2019)

S. No	Dernek Adı	Bulunduğu İlçe	Bulunduğu İl	İlçe Gelişmişlik Grubu 2004	İlçe Gelişmişlik Puanı 2004	İlçe Kuruluş Tarihi	İlçede Bulunan Dernek Sayısı ²
1	Göynücek YEG Derneği	Göynücek	Amasya	5	-0,77616	1954	22
2	Gümüşhacıköy YEG Derneği	Gümüşhacıköy	Amasya	3	-0,18357	Cumhuriyet Öncesi	43
3	Taşova YEG Derneği	Taşova	Amasya	4	-0,36901	1944	49
4	Ayaş YEG Derneği	Ayaş	Ankara	3	0,20084	Cumhuriyet Öncesi	39
5	Çamlıdere-Güdül YEG Derneği	Güdül	Ankara	3	-0,06416	1957	27
6	Nallıhan YEG Derneği	Nallıhan	Ankara	3	0,41900	Cumhuriyet Öncesi	76
7	Ayvacık Assos YEG Derneği	Ayvacık	Çanakkale	3	0,08642	1928	70
8	Gökçeada-Eceabat-Bozcaada YEG Derneği	Gökçeada	Çanakkale	2	0,99118	Cumhuriyet Öncesi	28
9	İskilip YEG Derneği	İskilip	Çorum	4	-0,50544	Cumhuriyet Öncesi	32
10	Çameli YEG Derneği	Çameli	Denizli	5	-0,70180	1953	42
11	Doku YEG Derneği (Buldan)	Buldan	Denizli	3	0,19298	Cumhuriyet Öncesi	44
12	Çermik-Çüngüş YEG Derneği	Çermik	Diyarbakır	6	-1,07902	Cumhuriyet Öncesi	21
13	Nebiler Vadisi YEG Derneği (Eğil-Dicle-Hani-Hazro-Kocaköy)	Eğil	Diyarbakır	6	-1,44322	1987	7
14	İspir-Pazaryolu YEG Derneği	İspir	Erzurum	4	-0,55648	Cumhuriyet Öncesi	27
15	Tortum-Uzundere YEG Derneği	Tortum	Erzurum	5	-0,68811	Cumhuriyet Öncesi	20
16	Cide YEG Derneği (Cide-Pınarbaşı-Şenpazar-Doğanyurt-İnebolu-Abana-Bozkurt-Küre-Çatalzeytin)	Cide	Kastamonu	4	-0,58706	Cumhuriyet Öncesi	37
17	Taşköprü YEG Derneği (Taşköprü-Devrekani-Hanönü-Azdavay-Daday-Ağlı-Seydiler-Araç-İhsangazi)	Taşköprü	Kastamonu	3	-0,24479	Cumhuriyet Öncesi	49
18	Gördes Kalkınma YEG Derneği	Gördes	Manisa	4	-0,49382	Cumhuriyet Öncesi	36
19	Selendi YEG Derneği	Selendi	Manisa	5	-0,65702	1954	26

² 29 Mayıs 2019 tarihi itibarı ile ilçelerde bulunan dernek sayısıdır.

S. No	Dernek Adı	Bulunduğu İlçe	Bulunduğu İl	İlçe Gelişmişlik Grubu 2004	İlçe Gelişmişlik Puanı 2004	İlçe Kuruluş Tarihi	İlçede Bulunan Dernek Sayısı
20	Karaca Doğa YEG Derneği (Çaybaşı- İkizce-Akkuş)	Çaybaşı	Ordu	6	-0,90097	1990	12
21	Oksijen YEG Derneği (Perşembe-Gürgentepe-Camaş)	Perşembe	Ordu	3	-0,19881	1945	57
22	Yeşil Doğa YEG Derneği (Kabadüz-Mesudiye-Ulubey)	Kabadüz	Ordu	4	-0,59607	1990	15
23	Alaçam-Yakakent YEG Derneği	Alaçam	Samsun	4	-0,58680	1944	25
24	Ondokuzmayıs YEG Derneği	Ondokuzmayıs	Samsun	3	0,60049	1987	40
25	Birecik YEG Derneği	Birecik	Şanlıurfa	3	-0,16133	Cumhuriyet Öncesi	38

Derneklerin bulunduğu ilçelerden 13 adedi Cumhuriyet öncesi dönemde, Osmanlı Devleti zamanında kurulmuştur. Kültürel ve politik anlamda uzun süreli şehir ve sivil toplum kültürü bu ilçelerde bulunmaktadır. Cumhuriyet sonrası 1928-1945 yılları ile 1953-1957 yılları arasında kurulan ilçe sayısı dörder adet olup toplam sekiz adettir. Türkiye'nin liberalleşme döneminde dört adet dernek kurulmuştur.

Sosyo-ekonomik yönden ilçeler değerlendirilerek, ilçe gelişmişlik düzeyi "1"den "5"e numaralandırılarak sıralanmıştır. En yüksek gelişmişlik düzeyine sahip tek ilçe, 2'nci grupta yer alan Gökçeada ilçesidir. 3'ncü grupta yer alan 10 ilçe gelişmişlik sırasına göre, Ondokuzmayıs, Nallıhan, Ayaş, Buldan, Ayvacık, Gündül, Birecik, Gümüşhacıköy, Perşembe, Taşköprü ilçeleridir. 4'ncü grupta yer alan 7 ilçe gelişmişlik sırasına göre; Taşova, Gördes, İskilip, İspir, Alaçam, Cide, Kabadüz ilçeleridir. 5'nci grupta yer alan 4 ilçe gelişmişlik sırasına göre; Selendi, Tortum, Çameli ve Göynücek ilçeleridir. 6'ncı grupta yer alan 3 ilçe gelişmişlik sırasına göre; Çaybaşı, Çermik ve Eğil ilçeleridir.

Sivil toplumun örgütlenmesi yönünden ilçeler değerlendirildiğinde en çok dernek, 76 dernek ile Nallıhan'da, sonrasında 70 dernek ile Ayvacık'ta, üçüncü sırada 57 dernek ile Perşembe'de kurulmuştur. En az dernek, 7 dernek ile Eğil'de, sonrasında 12 dernek ile Çaybaşı'nda, üçüncü sırada 15 dernek ile Kabadüz'de kurulmuştur. Sivil toplum, sosyo-ekonomik yönden gelişmiş ilçelerde daha yüksek düzeyde örgütlenirken, sosyo-ekonomik yönden az gelişmiş ilçelerde ise daha düşük düzeyde örgütlenmiştir. Diğer bir ifade ile sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ilçelerdeki örgütlenme kültürü, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ilçelerden daha yüksek düzeydedir. Ayrıca örgütlenme kültürü ile ilçe kuruluş yılları değerlendirildiğinde, kuruluş yılları çok olan ilçelerde çoğunlukla dernek sayısının fazla olduğu görülmüştür.

Tablo-4: Derneklerin Bulunduğu İlçelerin Ekonomik Durumu (Kaynak: Dinçer ve Özaslan, 2004: 25-227)

S.No	Dernek Adı	Bulunduğu İlçe	Bulunduğu İl	Fert Başına Gelir Durumu (Bin TL) ve Ülke İlçe Sıralaması	Tarımsal Üretimin Ülke İçindeki Payı (%) ve Ülke İlçe Sıralaması	Tarım Sektörü Çalışma Oranı (%) ve Ülke İlçe Sıralaması
1	Göynücek YEG Derneği	Göynücek	Amasya	18 836 (620)	0,03997 (520)	86,83 (68)
2	Gümüşhacıköy YEG Derneği	Gümüşhacıköy	Amasya	66 774 (252)	0,06445 (406)	75,89 (412)
3	Taşova YEG Derneği	Taşova	Amasya	35 882 (440)	0,12796 (241)	80,45 (266)
4	Ayaş YEG Derneği	Ayaş	Ankara	59 089 (298)	0,16782 (177)	70,73 (525)
5	Çamlıdere-Güdül YEG Derneği	Güdül	Ankara	19 660 (610)	0,09185 (325)	77,20 (382)
6	Nallıhan YEG Derneği	Nallıhan	Ankara	346 147 (30)	0,10218 (297)	63,05 (641)
7	Ayvacık Assos YEG Derneği	Ayvacık	Çanakkale	72 995 (223)	0,09074 (328)	71,21 (516)
8	Gökçeada-Eceabat-Bozcaada YEG Derneği	Gökçeada	Çanakkale	77 917 (209)	0,00971 (785)	17,13 (865)
9	İskilip YEG Derneği	İskilip	Çorum	35 675 (442)	0,05033 (466)	77,17 (385)
10	Çameli YEG Derneği	Çameli	Denizli	37 996 (423)	0,04782 (483)	87,82 (48)
11	Doku YEG Derneği (Buldan)	Buldan	Denizli	75 976 (218)	0,12314 (249)	64,35 (624)
12	Çermik-Çüngüş YEG Derneği	Çermik	Diyarbakır	11 348 (737)	0,16383 (182)	83,07 (182)
13	Nebiler Vadisi YEG Derneği (Eğil-Dicle-Hani-Hazro-Kocaköy)	Eğil	Diyarbakır	6 548 (821)	0,05690 (438)	85,12 (127)
14	İspir-Pazaryolu YEG Derneği	İspir	Erzurum	18 610 (628)	0,01677 (698)	84,20 (155)
15	Tortum-Uzundere YEG Derneği	Tortum	Erzurum	9 028 (771)	0,04365 (505)	86,08 (91)
16	Cide YEG Derneği (Cide-Pınarbaşı-Şenpazar-Doğanyurt-İnebolu-Abana-Bozkurt-Küre-Çatalzeytin)	Cide	Kastamonu	45 191 (372)	0,02659 (607)	80,80 (254)
17	Taşköprü YEG Derneği (Taşköprü-Devrekani-Hanönü-Azdavay-Daday-Ağlı-Seydiler-Araç-İhsangazi)	Taşköprü	Kastamonu	86 310 (185)	0,14216 (221)	79,02 (325)
18	Göğdes Kalkınma YEG Derneği	Göğdes	Manisa	53 695 (327)	0,05541 (444)	85,31 (120)
19	Selendi YEG Derneği	Selendi	Manisa	32 924 (471)	0,06235 (417)	85,84 (97)
20	Karaca Doğa YEG Derneği (Çaybaşı- İkizce-Akkuş)	Çaybaşı	Ordu	14 980 (679)	0,04429 (500)	84,82 (137)
21	Oksijen YEG Derneği (Perşembe-Gürgentepe-Camaş)	Perşembe	Ordu	38 092 (421)	0,08306 (354)	79,89 (285)
22	Yeşil Doğa YEG Derneği (Kabadüz-Mesudiye-Ulubey)	Kabadüz	Ordu	8 643 (779)	0,04117 (516)	83,11 (180)
23	Alaçam-Yakakent YEG Derneği	Alaçam	Samsun	44 122 (378)	0,10155 (300)	83,50 (169)
24	Ondokuzmayıs YEG Derneği	Ondokuzmayıs	Samsun	909 524 (9)	0,09319 (318)	75,13 (435)
25	Birecik YEG Derneği	Birecik	Şanlıurfa	26 117 (544)	0,08890 (337)	66,65 (585)

Ekonomik yönünden fert başına gelir durumuna göre ilçeler değerlendirildiğinde; en yüksek gelir düzeyine sahip üç ilçe sırasıyla; Ondokuzmayıs, Nallıhan ve Taşköprü ilçelerdir. En düşük fert başı gelir düzeyine sahip ilçeler ise sondan başlamak üzere sırasıyla; Eğil, Kabadüz ve Tortum ilçeleridir.

Ekonomik yönünden tarımsal üretimin ülke içindeki payına göre ilçeler değerlendirildiğinde; en yüksek oranda paya sahip üç ilçe sırasıyla; Ayaş, Çermik ve Taşköprü ilçelerdir. En düşük oranda paya sahip ilçeler ise sondan başlamak üzere sırasıyla; Gökçeada, İspir ve Cide ilçeleridir.

Ekonomik yönünden tarım sektörü çalışma oranına göre ilçeler değerlendirildiğinde; en yüksek çalışma oranına sahip üç ilçe sırasıyla; Çameli, Göynücek ve Tortum ilçelerdir. En düşük çalışma oranına sahip ilçeler ise sondan başlamak üzere sırasıyla; Gökçeada, Nallıhan ve Buldan ilçeleridir.

Tablo-5: Derneklerin Bulunduğu İlçelerin Sosyo-Kültürel Durumu (Kaynak: Dinçer ve Özasan, 2004: 25-227)

S. No	Dernek Adı	Bulunduğu İlçe	Bulunduğu İl	İlçe Şehirleşme Oranı (%) ve Ülke İlçe Sıralaması	Okuryazar Oranı (%) ve Ülke İlçe Sıralaması
1	Göynücek YEG Derneği	Göynücek	Amasya	15,76 (842)	80,91 (639)
2	Gümüşhacıköy YEG Derneği	Gümüşhacıköy	Amasya	47,18 (338)	85,26 (446)
3	Taşova YEG Derneği	Taşova	Amasya	27,27 (696)	86,35 (380)
4	Ayaş YEG Derneği	Ayaş	Ankara	36,91 (524)	92,23 (71)
5	Çamlıdere-Güdül YEG Derneği	Güdül	Ankara	27,73 (683)	90,45 (141)
6	Nallıhan YEG Derneği	Nallıhan	Ankara	42,24 (423)	90,45 (140)
7	Ayvacık Assos YEG Derneği	Ayvacık	Çanakkale	21,23 (791)	86,36 (379)
8	Gökçeada-Eceabat-Bozcaada YEG Derneği	Gökçeada	Çanakkale	81,74 (32)	94,24 (16)
9	İskilip YEG Derneği	İskilip	Çorum	43,35 (408)	74,67 (761)
10	Çameli YEG Derneği	Çameli	Denizli	14,35 (853)	82,70 (571)
11	Doku YEG Derneği (Buldan)	Buldan	Denizli	51,81 (281)	88,23 (248)
12	Çermik-Çüngüş YEG Derneği	Çermik	Diyarbakır	34,40 (562)	69,50 (808)
13	Nebiler Vadisi YEG Derneği (Eğil-Dicle-Hani-Hazro-Kocaköy)	Eğil	Diyarbakır	22,32 (776)	52,92 (870)
14	İspir-Pazaryolu YEG Derneği	İspir	Erzurum	38,14 (499)	78,76 (701)
15	Tortum-Uzundere YEG Derneği	Tortum	Erzurum	20,43 (800)	83,80 (519)
16	Cide YEG Derneği	Cide	Kastamonu	25,19 (728)	70,96 (795)
17	Taşköprü YEG Derneği	Taşköprü	Kastamonu	36,94 (522)	80,54 (657)
18	Gördes Kalkınma YEG Derneği	Gördes	Manisa	28,36 (673)	82,66 (576)
19	Selendi YEG Derneği	Selendi	Manisa	31,06 (630)	81,15 (632)
20	Karaca Doğa YEG Derneği (Çaybaşı- İkizce-Akkuş)	Çaybaşı	Ordu	31,29 (626)	73,20 (779)
21	Oksijen YEG Derneği (Perşembe-Gürgentepe-Camaş)	Perşembe	Ordu	28,80 (664)	83,34 (545)
22	Yeşil Doğa YEG Derneği (Kabadüz-Mesudiye-Ulubey)	Kabadüz	Ordu	36,37 (527)	80,96 (636)
23	Alaçam-Yakakent YEG Derneği	Alaçam	Samsun	31,88 (615)	80,64 (654)
24	Ondokuzmayıs YEG Derneği	Ondokuzmayıs	Samsun	34,58 (560)	85,69 (415)
25	Birecik YEG Derneği	Birecik	Şanlıurfa	53,64 (252)	76,14 (741)

Sosyo-kültürel yönden ilçe genel nüfusunun ilçe merkezinde şehirleşme oranına göre ilçeler değerlendirildiğinde; en yüksek ilçe merkezinde şehirleşme oranına sahip üç ilçe sırasıyla; Gökçeada, Buldan ve Birecik ilçeleridir. En düşük şehirleşme oranına sahip ilçeler ise sondan başlamak üzere sırasıyla; Çameli, Göynücek ve Tortum ilçeleridir.

Sosyo-kültürel yönden okuryazar oranına göre ilçeler değerlendirildiğinde; en yüksek okuryazar oranına sahip üç ilçe sırasıyla; Gökçeada, Ayaş ve Nallıhan ilçeleridir. En düşük okuryazar oranına sahip ilçeler ise sondan başlamak üzere sırasıyla; Eğil, Çermik ve Cide ilçeleridir.

Genel olarak ilçeler değerlendirildiğinde; ilçe kuruluş tarihi, ilçe gelişmişlik düzeyi, ilçe dernek sayısı, fert başı gelir durumu, tarımsal üretim sırası, tarım sektörü çalışma oranı, ilçe şehirleşme oranı ve okuryazar oranı ilçede gerçekleştirilecek sosyal girişimcilik için çevresel faktörleri oluşturmaktadır. Bu çevresel faktörler, sivil toplum varlığı açısından da önemlidir. Sosyal girişimciliğin gerçekleştirilmesi için en önemli çevresel unsur sivil toplum varlığının olmasıdır. Kamu ve özel sektör dışında, toplumun bir araya gelmesi ve örgütlenmesi oldukça önemlidir. İlçenin kuruluş tarihi, sivil toplumun örgütlendiği ilk tarihi göstermektedir. Sivil toplum, ilçe düzeyinde örgütlendikten sonra zamanla ekonomik, sosyal ve kültürel etkinlikler gerçekleştirerek bilinç düzeyini artırır. Öncelikle tarımsal üretim faaliyetleri gerçekleştirerek ve tarım sektöründe çalışarak fert başına geliri artırarak ekonomik yönden gelişme sağlar. Ekonomik yönden güçlenen toplum, ihtiyaçlar hiyerarşisinin ilk iki basamağında yer alan fiziksel ihtiyaçlarını ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılar sonrasında sosyal ihtiyaçları, saygınlık ihtiyacını ve kendini tamamlama ihtiyacını içeren diğer üç ihtiyacı (Nickels vd., 2016: 273) karşılamaya yönelik etkinliklerde bulunur. Bu etkinlikler, STK'larda örgütlenme, STK üyeliği, eğitim seviyesini ve okuryazarlığı artırma, şehirleşme gibi sosyal ve kültürel etkinlikleri içermektedir. Tüm bu etkinlikler, sosyal girişimciliği etkileyen sivil toplum varlığı açısından önemli unsurlardır. Bu unsurlarla sivil toplum varlığı arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu öngörülmektedir.

İlçedeki sivil toplum varlığı ve sivil toplum kültürü, ilçede dört boyutta gelişen bilinç düzeyi ile oluşmaktadır. Ancak filogenetik ve kültürel tarihsel genetik bilinç düzeyleri çevresel faktörlerle çevresel yaklaşımda, ontogenetik ve mikrogenetik bilinç düzeyleri örgütsel faktörlerle örgütsel yaklaşımda ele alınmalıdır. Sivil toplumun var olmasında ve sivil toplum bilinç düzeyinin oluşmasında, politik çevre önemli bir yere

sahiptir. Araştırma konusu STK'lar, liberal anlayışa sahip ülkemizde bulunduğundan uygun ekosisteme sahiptir. Bu nedenle politik çevre unsurları tüm STK'lar için aynı özelliklere sahiptir diyebiliriz. Sosyal girişimcilikte çevresel faktörlerin incelenmesi için öncelikle uygun bir ekosistemin varlığı gereklidir. Eğer uygun bir politik çevre yoksa ise sivil toplum varlığından da söz edilemez. Her ne kadar ülke genelinde uygun politik ortam olsa da yerel düzeyde sivil toplumun hangi bilinç düzeyine sahip olduğu konusu ve hangi düzeyde örgütlenebildiği araştırılmalıdır. Çünkü yerel düzeyde mevcut durumunu, statükosunu korumaya çalışan kurumlar, kuruluşlar, örgütler veya şahıslar bulunabilir.

3.3.3. Örgütsel Yaklaşım

Firma yaklaşımı olarak adlandırılan yaklaşım yalnızca işletmeler düşünülerek ifade edilmiş kavramdır. Oysaki STK'lar bir işletme değil organizasyondur, örgüttür. Bu nedenle bu çalışmada firma yaklaşımı yerine örgütsel yaklaşım olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşımdaki ana düşünce, örgütün faaliyetleri ve örgütteki yöneticilik boyutuna odaklanmaktadır. Örgütün büyümesi, olgunlaşması ve varlığını devam ettirmesi örgütteki girişimcilik faaliyetlerine bağlıdır. Girişimci kurduğu örgütte ya değişim, yenilik yapacak ya da statükoyu oluşturacaktır. Girişimci örgütünü koruyabilmek için girişimci özelliklerinin yanında yönetici özelliklerini de kendinde bulundurmaktadır (Kaygın, 2017: 42). Örgüt yaklaşımına göre girişimci kimlik kazanabilmek hem girişimci hem de yönetici bakış açısına sahip olmakla mümkündür. Girişimci yönetim faaliyetlerinde başarı sağlayarak örgütte değişim ve yeniliği teşvik eden iklimi oluşturur (Durak, İrmiş, ve Özdemir, 2017: 19). Girişimcinin stratejik hedefi, geleneksel yönetici gibi sadece kaynak varlığına odaklanmak değil, öncelikle fırsat algılamaya yöneliktir. Bunun için girişimci önce fırsatlara daha sonra kaynaklara yönelir (Durak, 2011: 199). Tüm bu bilgiler ışığında girişimcilikte örgütün sahip olduğu kültür ve iklim oldukça önemlidir. Değişime ve yeniliklere kapalı bir örgüt sosyal girişimi gerçekleştirecek kurumsal kapasiteye ve kültüre de sahip olamayacaktır. Bu nedenle girişimcide belirtilen sosyal girişimcilik özellikleri olsa da örgütte böyle bir özellik yok ise sosyal girişimcilik faaliyeti gerçekleşmeyecektir.

Örgütsel bilinç düzeyi etkinlik teorisi bağlamında, filogenetik bilinç düzeyi, kültürel-tarihsel bilinç düzeyi, ontogenetik bilinç düzeyi ve mikrogenetik bilinç düzeyi

ile oluşmaktadır. Filogenetik bilinç düzeyi ile kültürel-tarihsel bilinç düzeyi çevresel yaklaşım başlığında ele alınırken, ontogenetik, örgütün yaşam sürecince edindiği bilinç düzeyi ve mikro genetik, anbean yaşayarak edindiği anlık bilinç düzeyi örgütsel yaklaşım başlığında ele alınmaktadır. Eğer örgüt, temsil ettiği alanda dünyada ilk kurulan örgüt ise hem filogenetik hem de kültürel-tarihsel bilinç düzeyini oluşturarak, aynı alanda dünyada yeni örgütler kuruluncaya kadar yoluna devam edecektir. Eğer örgüt dünyada değil ülkesinde ilk kurulan örgüt ise kültürel-tarihsel bilinç düzeyi oluşturarak aynı alanda ülkesinde yeni örgütler kuruluncaya kadar öncü olarak yoluna devam edecektir. Bu araştırmada STK'lar tüm ilçelerde hemen hemen aynı zamanda kurulmuştur. Fakat örgütsel bilinç düzeyi, çevresel koşullara ve gerçekleştirdikleri projelere bağlı olarak yaşadıkları tecrübeler ile şekillenmektedir.

3.4. Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları, Etkinlik Teorisi ve Sosyal Girişimcilik Arasındaki Yaşamsal İlişkiye Yönelik Değerlendirme

Dokuzuncu yüzyılda su gücünün un yapımında değirmenlerde kullanılmasıyla başlayan endüstrileşme süreci, gelecek yüzyıllarda toplumların ve devletlerin değişmesine neden olmuştur. Bu değişme sürecinde üretimin şehir merkezlerinde toplanması, şehirlerin önem kazanmasını ve yeni bir kültürün doğmasını da beraberinde getirmiştir. Bu kültür burjuvazim olarak adlandırılırken ürünleri kapitalizm ve globalizm olarak hayatımıza girmiştir. Ancak bu değişim süreci farklı alanlarda bireysel, ailesel, toplumsal ve küresel boyutlarda devam etmektedir, nereye ve ne zamana kadar süreceği de öngörülememektedir. Dokuzuncu yüzyıldan bugüne kadar süregelen değişimler sonucunda, kapitalizm hayatın her yerine nüfus etmiştir ve belirli amaçlarla Yaradan tarafından dünyaya gönderilmiş insan, sadece ekonomik yönden kıymetlendirilen bir meta (mal) haline getirilmiştir. Günümüzde “ekonomik insan” modeli olarak da adlandırılan bu durum, insanların yaşadıkları bireysel ve toplumsal sorunların çözülmesinde etkili olamamıştır. Bu nedenle günümüzde yaşanan bu sorunların nasıl çözüleceği konusunda anlamlı sonuçlar bulmak için bu sorunları üreten ekosistemin ve düşünsel temellerin incelenmesi gerekmektedir. Bu incelemeler neticesinde uygun ekosistemin ve düşünce temellerinin neler olması gerektiği belirlenmelidir. Bu nedenle öncelikle sivil toplum kuruluşlarının oluşması için en büyük yönetim birimi olan devletlerde ve en küçük yönetim birimi olan yerel alanlarda (ilçelerde) egemen olması gereken yönetim anlayışının belirlenmesi hayati derecede önemlidir. Eğer sivil toplum

kuruluşları oluşması için uygun yönetim anlayışı yoksa sorunların çözülmesi için de uygun ortam yoktur, dolaylı olarak bir STK kurmaya da gerek yoktur.

İnsanların daha iyi ve daha yüksek refah seviyesinde, can ve mal güvenliğini sağlayarak yaşamasını amaçlayarak ve bir araya gelerek kurduğu devletler, bu amacı gerçekleştirmek için araç olarak görülmektedir. Bu anlayışa sahip devlet yönetim anlayışı araçsal devlet yönetim anlayışı olarak ifade edilmektedir. Bu anlayışa liberalizm adı da verilmektedir. Bu anlayışta devlet, kamu, özel ve sivil toplumdan oluşmaktadır. Eğer yönetim anlayışı sivil toplumu ayrı bir yapı olarak görüyorsa orada STK'lar var olabilir ve sivil toplum örgütlenerek yaşadığı sorunları devletten ve özel sektörden bağımsız olarak çözebilir. Gerçek olan şudur ki devlet sorunları çözebilseydi çözerdi, eğer çözemiyorsa bir yerde aksayan bir şey vardır ve bu anlayışla da sorunları çözemeyecektir demektir. Bu durumda toplumun devletin o sorunu çözmeye muktedir olmasını beklemekten başka çaresi yoktur. Eğer sivil toplum varlığı söz konusu ise örgütlenerek sorunlarını çözmeye çalışabilir, yeteneklerini kullanabilir. Sivil toplum varlığı yok ise diğer bir deyişle aşkın devlet anlayışı, devletin her yerde kendini egemen olarak hissettirdiği Kuzey Kore'deki gibi bir durum var ise veya mülkiyetsiz, sınıfsız ve dinsiz devlet anlayışı, herşeyin sahibi olduğu ve dini inanç dahil herşeyi belirleyen Küba'daki bir durum var ise "sorun yok" anlayışı ile STK kurmaya da gerek kalmayacaktır. Gerekenleri devlet yapmaktadır ve yapacaktır anlayışı her yerde kendini hissettirecektir. Cumhuriyet tarihinden günümüze ülkemizde, son on yılda kamu, özel sektör ve sivil toplum, sorunları çözmek için diğer on yıllara göre daha yüksek oranda örgütlenebilmekte ve daha çok çalışmalar, etkinlikler gerçekleştirebilmektedir. Ülkemizde STK kurulması için uygun ekosistem vardır.

Kamudan ve özel sektörden bağımsız olarak sivil toplumdan bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları örgütler, STK'lar insanların bir araya gelerek oluşturdukları yapılardır. STK'lar, günümüz burjuvazim anlayışında, geleneksel (cemaatçi) yapıdan kopan önce bireysel olarak yalnızlaşan sonrasında ise kopan bağları yeniden oluşturmak için insanların düşünceleri doğrultusunda kamudan ve kar etme duygusundan ötede bir araya gelerek bir amacı gerçekleştirmek istedikleri yapılardır. İnsanlar kurdukları bu yapılarda belirledikleri amaçları gerçekleştirmek için bir anlayış biçimini benimsemeli ve bir yönetim modeli ile örgütlenme biçimi uygulamalıdır. STK'ların kuruluş felsefesine en uygun yönetim ve örgütlenme anlayışı, etkinlik teorisidir. Etkinlik teorisi, bir araya

gelmeyi (sosyal yaşamı) ve birlikte yapmayı (kolektif yaşamı) temel olarak benimseyen sürekli değişim ve gelişimi barındıran, örgütlenme biçiminde özne, nesne (amaç), araç, kurallar, topluluk ve işbölümünü içeren nihayetinde bir sonuca ulaşmayı hedefleyen, olayları filogenetik (türe ait bilinç düzeyi), kültürel tarihsel bilinç düzeyi, ontogenetik (bireyin yaşam süresince elde ettiği bilinç düzeyi) ve mikrogenetik (anbean yaşanarak elde edilen bilinç düzeyi) ile ele alarak çözümleyen bir yönetim anlayışıdır. Bu yönetim anlayışında araç olarak sosyal girişimcilik kullanılmalı, nesneye, amaca ulaşmak diğer bir deyişle çözülemeyen toplumsal sorunları çözmek için etkinlik teorisi perspektifinden yönetim modeli ve örgütlenme biçimi oluşturulmalıdır. Nihayetinde sivil toplum gerek kamu ve özel sektör ile işbirliği yaparak gerekse tıpkı İslam Dini Peygamberi Hazreti Muhammed (s.a.v.) veya Osmanlı Devleti zamanındaki gibi tek başına ve kendine özgü hümanist kültürle oluşturduğu vakıf gibi STK örnekleriyle, toplumda gelir dağılımındaki farklılıkların giderilebileceği, sosyal yardımlaşma ve sosyal huzurun daha yüksek düzeyde sağlanabileceği öngörülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ETKİNLİK TEORİSİ PERSPEKTİFİNDEN YEREL KALKINMA AMAÇLI STK'LARDA SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN ARAŞTIRILMASI

4.1. Araştırmanın Amacı

Organizasyonlar genel olarak devlet (kamu), özel sektör ve kar amacı gütmeyen organizasyonlar şeklinde sınıflandırılabilir. Bu organizasyonların yönetimi ise kamu yönetimi, özel sektör (işletme) yönetimi ve kar amacı gütmeyen kuruluşların diğer bir ifade ile STK yönetimi olarak tanımlanabilir. Literatürde kamu ve özel sektör yönetimine ait pek çok çalışma yapılmıştır. Türkiye’de STK yönetimi konusunda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır ve bu alanda çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. STK ve halk, yönetim biliminin ilgi ve çalışma alanında yer almaktadır. Yönetim konusu ile ilgili en önemli ve büyük akademik kuruluş olan Yönetim Akademisi tarafından “STK ve halk bölümü” bir alt disiplin olarak kabul edilmiştir (Koçel, 2015: 433, 540; Academy of Management, 2020). Etkinlik teorisi yönetim konusunda kullanılabilen iyi bir sistemdir. Bu çalışmada etkinlik teorisinin STK yönetiminde kullanılması incelenmektedir. Genellikle STK’ların kuruluş amacı toplumsal konularla ilgilidir. Toplumsal konular ise genellikle sosyal girişimcilik başlığında incelenmektedir. Bu belirtilenler ışığında çözülemeyen toplumsal sorunları, toplumla ters düşmeden yenilikçi yaklaşımla çözüme anlayışına sahip olan sosyal girişimcilik, örgütsel bir yapıda olursa daha sürdürülebilir bir özellik kazanmaktadır. Bu örgütsel yapılar, genellikle dernek ve vakıf gibi STK adı altında olmaktadır. STK’ların uygun bir örgütsel yapıda örgütlenmesi ve yönetilmesi amaçlarını gerçekleştirme yönünden çok önemlidir. Etkinlik teorisinin, STK’larda hem örgütsel yapının kurulması hem de yönetsel sistemin oluşturulması için günümüzde en uygun teori olduğu düşünülmektedir. Bu araştırma; etkinlik teorisi, STK ve sosyal girişimcilik kavramlarının birlikte kullanılarak uygulamada nasıl bir ilişki, etki ve sonuçlar oluşturduğunu incelemek amacıyla Türkiye’de yerel kalkınmayı amaçlayan diğer bir ifade ile sosyal girişimciliği gerçekleştirmek için kurulan STK’larda yapılmaktadır.

4.2. Araştırmanın Önemi

Etkinlik teorisi bağlamında yerel kalkınma amaçlı STK'larda sosyal girişimcilik konusu dünyada ve Türkiye'de ilk kez incelenmektedir. Ayrıca etkinlik teorisi dünyada ve ülkemizde ilk kez STK'lar başlığında ele alınmaktadır. Yönetim ve organizasyon bilim alanında, işletmeler ve kamu kurum/kuruluşlarında birçok araştırma yapılmasına rağmen STK'larda yapılan araştırmalar da oldukça azdır. Bu araştırma ile yönetim ve organizasyon bilim alanında STK'lara yönelik yapılan oldukça sınırlı sayıdaki araştırmalara bir yenisinin eklenmesi hedeflenmektedir.

4.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evren ve örneğini, Avrupa Birliği katılım öncesi yardım programı kapsamında bulunan LEADER yaklaşımını esas alan ve yerel kesimde sürdürülebilir bir kalkınma sağlamayı amaçlayan Tarım ve Orman Bakanlığı'nın desteğiyle benzer dernek tüzüğü ile kurulan 25 dernek oluşturmaktadır. Bu dernekler, Türkiye'de on iki ilde, 58 ilçe sınırlarında faaliyet göstermektedir. İlçelerin bağlı bulunduğu iller Tablo-6'da sunulmaktadır.

Tablo-6: Araştırmanın Ana Külesini Oluşturan Derneklerin Faaliyet Gösterdiği İl ve İlçeler

S. No	İl Adı	İlçe Adı-Adları
1	Amasya (3 dernek, 3 ilçe)	Göynücek; Gümüşhacıköy; Taşova
2	Ankara (3 dernek, 4 ilçe)	Ayaş; Çamlıdere-Güdül; Nallıhan
3	Çanakkale (2 dernek, 4 ilçe)	Ayvacık; Gökçeada-Eceabat-Bozcaada
4	Çorum (1 dernek, 1 ilçe)	İskilip
5	Denizli (2 dernek, 2 ilçe)	Çameli; Buldan
6	Diyarbakır (2 dernek, 7 ilçe)	Çermik-Çüngüş; Eğil-Dicle-Hani-Hazro-Kocaköy
7	Erzurum (2 dernek, 4 ilçe)	İspir-Pazaryolu; Tortum-Uzundere
8	Kastamonu (2 dernek, 18 ilçe)	Cide-Pınarbaşı-Şenpazar-Doğanyurt-İnebolu-Abana-Bozkurt-Küre-Çatalzeytin; Taşköprü-Devrekani-Hanönü-Azdavay-Daday-Ağlı-Seydiler-Araç İhsangazi
9	Manisa (2 dernek, 2 ilçe)	Gördes; Selendi
10	Ordu (3 dernek, 9 ilçe)	Kabadüz-Mesudiye-Ulubey; Çaybaşı-İkizce-Akkuş; Perşembe-Gürgentepe-Çamaş
11	Samsun (2 dernek, 3 ilçe)	Alaçam-Yakakent; Ondokuzmayıs
12	Şanlıurfa (1 dernek, 1 ilçe)	Birecik

Türkiye’de 25 alanda kurulan YEG dernekleri, ilçelerini kalkındırmak için, tabandan tavana yaklaşımla, bölgede yaşayan tüm sakinleri de sürece katarak YKS hazırlamak üzere, yönetim kurulları vasıtasıyla 2 sosyal girişimci, diğer bir ifade ile YKS hazırlama görevlisi seçmiştir. Seçilen bu kişilere, AB ülkelerinde 30 yıldır uygulanan ve uygulandığı bölgede yerel kalkınmayı sağlayan ve iyi bir sosyal girişimcilik örneği olarak görülen LEADER Yaklaşımı eğitimi Tarım ve Orman Bakanlığınca verilmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan anket, derneklerin yönetim kurulu tarafından ilçelerini kalkındıracak strateji belgesini hazırlamak için seçilen 50 kişilik sosyal girişimcilere 2018 yılı ekim ve 2019 yılı mart ayları arasında uygulanmıştır.

Cohen ve Mainan’a (1994: 90) göre istatistiksel örneklem büyüklüğü için alt sınır 30’dur. Baykul’a (1999: 290) göre parametrik testlerin yapılması için genel veri sayısı 30’un üzerinde olması gerekmektedir (Can, 2018: 25). Ankette aydınlatılmayan konular mülakat yöntemi ile derinlemesine görüşmeyle yapılarak aydınlatılmıştır. Mülakatlar her dernekten bir sosyal girişimciyle diğer bir ifade ile 25 sosyal girişimciyle 2019 yılı mart ayı ile 2019 yılı ağustos ayı arasında gerçekleştirilmiştir.

4.4. Araştırma Sorusu ve Hipotezleri

Araştırma literatür taraması, yüz yüze anket uygulaması, mülakat ve katılımcı gözlem yöntemleri ile oluşturulmuştur. Araştırmada seçilmiş bağımsız değişkenler STK’larda görev alan sosyal girişimcilerin demografik faktörler boyutundaki aile, cinsiyet, yaş, gelir durumu, eğitim, STK tecrübesi, kişisel inanç ve değerler, STK’ların buldukları çevre ve örgütsel yapılarıdır. Sosyal girişimciliğin psikolojik faktörler boyutunda yer alan özgüven-özyeterlilik, kişisel yaratıcılık-yenilikçilik, risk alma eğilimleri ve etkinlik teorisinin özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü öğeleri bağımlı değişkenlerdir. Araştırma “Yerel kalkınma amaçlı STK’lar, etkinlik teorisi bağlamında sosyal girişimciliği gerçekleştirecek düzeyde midir?” sorusu üzerine gerçekleştirilmektedir.

H1: Yerel kalkınma amaçlı STK’lar, etkinlik teorisinin ana öğelerine uygun şekilde örgütlenmişlerdir.

H1.1: STK’larda özne boyutunda uygun örgütlenme gerçekleştirilmiştir.

H1.2: STK’larda nesne boyutunda uygun örgütlenme gerçekleştirilmiştir.

H1.3: STK’larda araç (aracı) boyutunda uygun örgütlenme gerçekleştirilmiştir.

H1.4: STK’larda kurallar boyutunda uygun örgütlenme gerçekleştirilmiştir.

H1.5: STK'larda işbölümü boyutunda uygun örgütlenme gerçekleştirilmiştir.

H2: Yerel Kalkınma amaçlı STK'larda görev alan sosyal girişimciler, psikolojik faktörlerden risk alma, öz güven-öz yeterlilik, kişisel yaratıcılık-yenilikçilik boyutlarında sosyal girişimciliği literatürde belirtilenlere göre gerçekleştirecek düzeydedir.

H2.1: Sosyal girişimciler yüksek düzeyde risk alabilmektedir.

H2.2: Sosyal girişimciler yüksek düzeyde özgüvene-özyeterliliğe sahiptir.

H2.3: Sosyal girişimciler yüksek düzeyde kişisel yaratıcılığa-yenilikçiliğe sahiptir.

H3: Yerel kalkınma amaçlı STK'larda görev alan sosyal girişimciler, demografik faktörlerden cinsiyet, yaş, eğitim, gelir durumu, STK deneyimi ve kişisel inanç boyutlarında sosyal girişimciliği literatürde belirtilenlere göre gerçekleştirecek düzeydedir.

H3.1: Sosyal girişimciler çoğunlukla erkeklerden oluşmaktadır.

H3.2: Sosyal girişimciler çoğunlukla 25-50 yaş aralığında aralıktadır.

H3.3: Sosyal girişimciler çoğunlukla yükseköğretim düzeyine sahiptir.

H3.4: Sosyal girişimciler çoğunlukla girişimcilik veya sosyal girişimcilik eğitimi almıştır.

H3.5: Sosyal girişimcilerin ailelerinde veya yakın çevrelerinde çoğunlukla girişimci veya sosyal girişimci kimseler vardır.

H3.6: Sosyal girişimciler çoğunlukla orta üzeri başarı derecesine sahiptir.

H3.7: Sosyal girişimciler çoğunlukla orta gelir düzeyine sahiptir.

H3.8: Sosyal girişimciler çoğunlukla STK faaliyetlerine veya toplumsal faaliyetlere katılmıştır.

H3.9: Sosyal girişimciler çoğunlukla STK'lar hakkında bilgi sahibidir.

H3.10: Sosyal girişimciler çoğunlukla dini inançları yerine getirir.

H3.11: Sosyal girişimciler çoğunlukla topluma faydalı olabilmek için STK faaliyetlerine katılır.

H4: Yerel kalkınma amaçlı STK'lar, sosyal girişimciliği literatürde belirtilenlere göre gerçekleştirecek çevresel faktörlerden uygun politik, ekonomik ve sosyal-kültürel özelliklere sahiptir.

H4.1: Ülkemizde sosyal girişimciliği gerçekleştirmek için temel koşul olan sivil toplum varlığının oluşması için uygun politik ekosistem vardır.

H4.2: STK'ların bulunduğu çevrede gerçekleştirilen örnek çalışmalar vardır.

H4.3: STK'ların bulunduğu çevrede sosyal girişimciliği gerçekleştirecek sosyo-kültürel ortam vardır.

H4.4: STK'ların bulunduğu çevrede sosyal girişimciliğe engel olan en önemli husus ekonomik yetersizliktir.

H5: Yerel kalkınma amaçlı STK'lar, sosyal girişimciliği literatürde belirtilenlere göre gerçekleştirecek örgütsel faktörlere yapıya sahiptir.

H5.1: STK'larda sosyal girişimcilere, sosyal girişimciliği gerçekleştirmek için uygun görevler verilmiştir.

H5.2: STK yönetim kurulunda görevler çoğunlukla bilgi ve beceriye verilmektedir.

H5.3: STK yöneticileri, çoğunlukla yöneticilik ve STK yöneticiliği hakkında yüksek düzeyde bilgi sahibidir.

H5.4: STK yöneticileri, çoğunlukla çözülemeyen toplumsal sorunları çözebilecek bilgi ve yeteneğe sahiptir.

H5.5: STK yöneticileri, çoğunlukla işbirliğine açıktır.

H5.6: STK yöneticileri, toplumsal sorunları çözmek için araştırma yapar ve sorunların çözümüne yönelik halkın/üyelerin katılımıyla öncelikli konuları belirler.

H5.7: STK yöneticileri ile sosyal girişimciler arasında akrabalık ilişkisi yoktur.

H5.8: STK yöneticileri ile sosyal girişimciler arasında ortaklık ilişkisi yoktur.

H6: Yerel kalkınma amaçlı STK temsilcileri, temsil ettikleri STK'larda etkinlik teorisi bağlamında sosyal girişimcilik aracını kullanarak toplumsal sorunları çözebilecek ve sosyal refahı sağlayabilecek kurumsal kapasitenin var olduğu görüşüne sahiptir.

H6.1: Sosyal girişimciler, hazırladıkları stratejiye göre belirtilen süre içerisinde AB LEADER Yaklaşımı programından ekonomik yardım alarak ve stratejiyi uygulayarak sosyal refahı sağlamayı hedeflemektedir.

4.5. Araştırmanın Varsayımları

Ankete, mülakata ve araştırma içinde yapılan görüşmelere katılımcıların herhangi bir çıkar ve kaygıdan uzak gerçek bilgileri verdiği varsayılmaktadır. Araştırma örneklem grubu evreni yansıtmaktadır. Örneklem grubundaki tüm derneklerin bölgelerindeki sorunları çözerek bölgeyi kalkındırmayı amaçladıkları varsayılmaktadır. Ölçme aracı yeteri kadar geçerli ve güvenilirlerdir.

4.6. Araştırmanın Sınırları

Araştırmanın uygulama alanı ile ilgili sınırları, AB Katılım Öncesi Yardım Programı (KÖYP-IPARD) kapsamında bulunan LEADER yaklaşımını esas alan ve yerel kesimde sürdürülebilir bir kalkınma sağlamayı amaçlayan Tarım ve Orman Bakanlığı'nın desteği ve benzer dernek tüzüğüyle Türkiye'de kurulan, Ankara, Amasya, Çanakkale, Çorum, Diyarbakır, Denizli, Erzurum, Kastamonu, Manisa, Ordu, Samsun, Şanlıurfa olmak üzere on iki ilde bulunan ve 58 ilçeyi kapsayan 25 YEG derneğidir. Araştırmanın zaman ile ilgili sınırları ise; araştırma 2018 yılı ocak ayı ile 2019 yılı ağustos ayı arasındaki sürede gerçekleştirilmiştir. Araştırma belirtilen YEG dernekleriyle ve belirtilen dönem ile sınırlıdır. Çalışma YEG dernekleri, etkinlik teorisi ve sosyal girişimcilik konuları ile sınırlanmıştır.

4.7. Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemi

Veri toplama ve değerlendirme yöntemi, nitel ve nicel yaklaşımlara dayalı yöntem ve tekniklerin bir arada düşünülerek uygulandığı yöntem olan karma yöntemdir. Karma yöntem; literatür taraması, anket tekniği, mülakat ve katılımcı gözlem yöntemi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ek-1'de belirtilen anket formu, demografik bilgileri ölçen sorular, bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin ölçek ifadelerinden oluşmaktadır. Anket formlarının analizi SPSS 22.0 paket programında yapılmıştır. Ek-1'de sunulan mülakat soruları ile STK temsilcilerinden, kişisel bilgiler, STK, sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisine ait ayrıntılı bilgiler elde edilmiş ve değerlendirilmiştir. Hipotezler, nicel ve nitel olarak elde edilen verilerle birlikte ele alınarak incelenmiştir.

Verilerin analizi konusunda; tanımlayıcı istatistikler ortalama, standart sapma değerleri ile sunulmuştur. Verilerin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadıklarını tespit etmek amacı ile Shapiro-Wilk testi uygulanmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik düzeylerinin incelemesi için Alpha testi ve alt boyutlarının tespit edilmesi amacı ile faktör analizi yapılmıştır. Alt boyutların açıklanan varyans, iç tutarlılık düzeyleri hesaplanmıştır. Çalışmada ikili grubun ölçüm değerleri arasındaki farkın analizinde Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Üç ve üstü grubun ölçüm değerleri arasındaki farkın analizinde Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Farkı oluşturan grupların tespiti için her ikili grup için Mann-Whitney U testi karşılaştırma testi kullanılmıştır. Ayrıca boyutların

makroekonomik değerler ve kendi aralarındaki ilişkilerinin incelenmesi amacı ile Spearman korelasyonu kullanılmıştır. Çalışmada 0,05'den küçük p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir (Gürbüz ve şahin, 2015). Analizler SPSS 22.0 paket programı ile yapılmıştır.

4.8.Kullanılan lekler

Sosyal girişimcilik konusunda, güvenilirliği ve geçerliği sağlanmış olan “aday öğretmenlerin sosyal girişimcilik leği” (Konaklı ve Göğüş, 2013), girişimcilik ölçeğini geliştiren araştırmacının rızası alınarak kullanılmıştır. Etkinlik Teorisi leği ise; zdemir ve Gençosman tarafından ayrı ayrı geliştirilerek kullanılan ölçeklerden faydalanılarak, araştırma sonuçlarına göre geliştirilmiştir (zdemir, 2009: 191-192; Gençosman, 2015: 206-207). Kullanılan lek ve mülakat soruları Ek-1’de sunulmuştur.

4.9. Anket Sonuçlarına Göre Araştırma Yapılan Derneklere ve Sosyal Girişimcilere Ait İstatistiksel Veriler

Sosyal bilimlerde kavramların birbirleri ilişkileri araştırılırken, kavramlar doğrudan ölçülemediği için kavramlar, tanımlanarak veya ifadelere dönüştürülerek ölçek haline getirilmektedir. Faktör analizi, bu geliştirilen ölçeklerdeki soruların, ankete katılanlar tarafından kaç değişik boyutta algılandığını bulmak, kavramların açıklandığı boyutları belirlemek ve anketteki değişken sayısını azaltmak için kullanılmaktadır. Faktör analizinde dik döndürme ve eğik döndürme yöntemi kullanılmaktadır. Dik döndürme yönteminde faktörler birbirinden bağımsız iken eğik döndürme yönteminde faktörler birbirleri ile bağımlı olmaktadır (Durmuş, Yurtkoru ve inko, 2018: 74-76).

Faktör analizinde rneklemeye yeterliliği ls (Measure of Sampling Adequacy-MSA), toplanan veri setinin faktör analiz yapmaya uygun olup olmadığına, rneklemeye yeterlilik değerleri ile karar vermeyi sağlamaktadır. Faktör analizi yapabilmeyi nn şartı değişkenler arasında yeterli ilişki bulunmasıdır. Bartlett küresellik testi (Bartlett’s test of sphericity) değişkenler arasında yeterli ilişkinin olup olmadığını gösterir. Bartlett testinin “p” değeri 0,05 anlamlılık derecesinden düşük ise faktör analizi yapmak için “yeterli düzeyde” ilişkinin olduğunu ifade eder. “P” değeri 0,05 anlamlılık derecesinden büyük ise değişkenler faktör analizi yapmaya uygun değildir.

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) rneklemeye yeterliliği istatistiği, rneklemeye yeterliliğiyle değişkenler arası korelasyonların faktör analizine uygunluğunu test eder.

KMO değeri sıfır ile bir arasında değişmektedir. KMO değerinin bir değerini alması değişkenlerin çok iyi bir şekilde, hatasız tahmin edilebileceğini göstermektedir. Gürbüz ve Şahin'e (2015: 304) göre KMO örnekleme yeterliliğinin 0,70 ve üzerinde olması mükemmel faktör yükü olarak kabul edilir.

Araştırmada kullanılan ölçek sosyal girişimciliği üç boyutta ve etkinlik teorisini beş boyutta kavramsallaştırmaktadır. Ankette belirtilen faktör ve boyutlara ait ayrıntılı bilgiler Tablo-7'de sunulmuştur. Sosyal girişimcilik ölçeğinin güvenilirlik düzeyinin 0,89 düzeyinde ve yüksek olduğu görülmüştür. Sosyal girişimciliğin alt boyutları risk alma, özgüven ve kişisel yaratıcılık olarak tespit edilmiştir. Risk alma boyutunun açıklanan varyans düzeyinin % 33 ve iç tutarlılık düzeyinin 0,81 olduğu tespit edilmiştir. Özgüven boyutunun açıklanan varyans düzeyinin % 14 ve iç tutarlılık düzeyinin 0,83 olduğu tespit edilmiştir. Kişisel yaratıcılık boyutunun açıklanan varyans düzeyinin % 12 ve iç tutarlılık düzeyinin 0,82 olduğu tespit edilmiştir. Toplam açıklanan varyans oranının % 59 olduğu görülmüştür. Bartlett küresellik testi sonucuna göre tespit edilen faktörlerin anlamlı olduğu görülmüştür ($p=0,01$; $p<0,05$).

Açıklanan varyans değerleri % 55 ve üzerinde olmasının, KMO örneklem büyüklük değerinin 0,70 üzeri, iç tutarlılık seviyelerinin ise 0,65 ve üzeri olmasının yeterli olacağı kabul edilir. Ayrıca küresellik testi sonuçlarının da anlamlı olması faktör analizinin yeterli düzeylerde kriterleri sağladığı, tespit edilen boyut veya alt boyutlarının kullanılabilir olduğu ifade edilmiştir (Büyüköztürk, 2018: 214). Bu kriterlere göre boyutların uygun olduğu ifade edilebilir.

Tablo-7: Araştırma Ölçeği Boyutlarının Güvenilirlik, İç Tutarlılık, Açıklanan Varyans ve KMO Değerleri

Sosyal Girişimcilik	Güvenilirlik	İç Tutarlılık	Açıklanan Varyans	KMO
Risk alma	0,89	0,81	33%	0,75
Özgüven		0,83	14%	
Kişisel yaratıcılık		0,82	12%	
Etkinlik Teorisi	Güvenilirlik	İç tutarlılık	Açıklanan Varyans	KMO
Özne	0,84	0,79	18%	0,73
Nesne		0,78	16%	
Araç		0,77	13%	
Kurallar		0,79	14%	
İş bölümü		0,80	15%	

Etkinlik Teorisi ölçeğinin güvenilirlik düzeyinin 0,84 düzeyinde ve yüksek olduğu görülmüştür. Özne boyutunun açıklanan varyans düzeyinin % 18 ve iç tutarlılık düzeyinin 0,79 nesne boyutunun açıklanan varyans düzeyinin % 16 ve iç tutarlılık düzeyinin 0,78;

araç boyutunun açıklanan varyans düzeyinin % 13 ve iç tutarlılık düzeyinin 0,77; kurallar boyutunun açıklanan varyans düzeyinin % 14 ve iç tutarlılık düzeyinin 0,79 ve iş bölümü boyutunun açıklanan varyans düzeyinin % 15 ve iç tutarlılık düzeyinin 0,80 olduğu tespit edilmiştir. Toplam açıklanan varyans oranının %76 olduğu görülmüştür. Bartlett küresellik testi sonucuna göre tespit edilen faktörlerin anlamlı olduğu görülmüştür ($p=0,01, p<0,05$).

Elde edilen sonuçlara göre risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık, özne, nesne, araç, kurallar ve iş bölümü alt boyutlarının dağılımlarının normal dağılıma uygun olmadığı tespit edilmiştir ve sonuçlar Tablo-8’de sunulmuştur ($p<0,05$).

Tablo-8: Normallik Test Sonuçları

Boyutlar	Shapiro-Wilk		
	z	s.d.	p
Risk alma	0,853	50	0,01
Özgüven	0,852	50	0,01
Kişisel yaratıcılık	0,878	50	0,01
Özne	0,935	50	0,01
Nesne	0,802	50	0,01
Araç	0,954	50	0,04
Kurallar	0,943	50	0,02
İş bölümü	0,933	50	0,01

Örnek sayısı çok yüksek düzeyde olmadığından ve verilerin normal dağılım göstermediğinden hareketle analizlerde parametrik olmayan test yaklaşımları kullanılmıştır.

4.9.1. Sosyal Girişimcilere Ait Demografik Özelliklerin İncelenmesi

Araştırma; Amasya’da Göynücek, Gümüşhacıköy, Taşova; Ankara’da Ayaş, Çamlıdere-Güdül, Nallıhan; Çanakkale’de Ayvacık, Gökçeada-Eceabat-Bozcaada; Çorum’da İskilip, Denizli’de Çameli, Buldan; Diyarbakır’da Çermik-Çüngüş, Eğil-Dicle-Hani-Hazro-Kocaköy; Erzurum’da İspir-Pazaryolu, Tortum-Uzundere; Kastamonu’da Cide-Pınarbaşı-Şenpazar-Doğanyurt-İnebolu-Abana-Bozkurt-Küre-Çatalzeytin, Taşköprü-Devrekani-Hanönü-Azdavay-Daday-Ağlı-Seydiler-Araç İhsangazi; Manisa’da Gördes, Selendi; Ordu’da Kabadüz-Mesudiye-Ulubey, Çaybaşı-İkizce-Akkuş, Perşembe-Gürgentepe-Çamaş; Samsun’da Alaçam-Yakakent, Ondokuzmayıs; Şanlıurfa’da Birecik olmak üzere 58 ilçede faaliyet alanı olan 25 derneği temsil eden 50 sosyal girişimciyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin temsil ettiği derneklere ait bilgiler Tablo-9’da sunulmuştur.

Tablo-9: Sosyal Girişimcilerin Temsil Ettiği Dernekler ve Buldukları İller

Dernek Kısa İsimleri	Derneğin Bulunduğu İl	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
AyaşYEG	Ankara	2	4,0	4,0
AyvacakYEG	Çanakkale	2	4,0	8,0
AYYEG	Samsun	2	4,0	12,0
BirecikYEG	Şanlıurfa	2	4,0	16,0
CideYEG	Kastamonu	2	4,0	20,0
ÇAMGÜYEG	Ankara	2	4,0	24,0
ÇamYEG	Denizli	2	4,0	28,0
ÇERÇÜYEG	Diyarbakır	2	4,0	32,0
DOYEG	Denizli	2	4,0	36,0
GEBYEG	Çanakkale	2	4,0	40,0
GördesYEG	Manisa	2	4,0	44,0
GöynücekYEG	Amasya	2	4,0	48,0
GümüşhacıköyYEG	Amasya	2	4,0	52,0
İskilipYEG	Çorum	2	4,0	56,0
İSPAYEG	Erzurum	2	4,0	60,0
KaracaYEG	Ordu	2	4,0	64,0
NallıhanYEG	Ankara	2	4,0	68,0
NEVAYEG	Diyarbakır	2	4,0	72,0
OksijenYEG	Ordu	2	4,0	76,0
OMYEGder	Samsun	2	4,0	80,0
SelendiYEG	Manisa	2	4,0	84,0
TaşköprüYEG	Kastamonu	2	4,0	88,0
TaşovaYEG	Amasya	2	4,0	92,0
TUYEG	Erzurum	2	4,0	96,0
YeşildoğaYEG	Ordu	2	4,0	100,0
Toplam	12	50	100,0	

Her dernek iki sosyal girişimciyle temsil edilmiştir. Araştırma yapılan dernekler; Amasya, Ankara ve Ordu illerinde üçer; Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Kastamonu, Manisa, Samsun illerinde ikişer ve Çorum, Şanlıurfa illerinde birer adet bulunmaktadır. Sosyal girişimciler her il ve bölgede bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin temsil ettiği gruplara ait bilgiler Tablo-10'da sunulmuştur.

Tablo-10: Sosyal Girişimcilerin Temsil Ettiği Grup Durumu

Temsil Edilen Grup	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Kamu	7	14,0	14,0
Özel Sektör	8	16,0	30,0
STK	5	10,0	40,0
Kadın	2	4,0	44,0
Genç	3	6,0	50,0
Çiftçi	4	8,0	58,0
Diğer	21	42,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin yedisi kamuyu, sekizi özel sektörü, beşi STK'ları, ikisi kadınları, üçü gençleri, dördü çiftçileri, 21'i ise diğer grupları, serbest çalışanları temsil etmektedir. Sosyal girişimciler, dernekte temsil edilen her gruptan olabilmektedir ve yerel kalkınma amaçlı STK'lara toplumun her kesiminden katılım sağlanarak iyi bir sivil toplum örneği oluşturulmaktadır.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin eğitim durumlarına ait bilgiler Tablo-11'de sunulmuştur.

Tablo-11: Sosyal Girişimcilerin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Lise	13	26,0	26,0
Önlisans/Lisans	31	62,0	88,0
Lisansüstü	6	12,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin eğitim durumları değerlendirildiğinde; % 62'lik oranla ve 31 katılımcı ile önlisans/lisans programları mezunları en yüksek düzeyi oluştururken, % 26'lık oranla ve 13 katılımcı ile lise mezunları ikinci sırayı alırken, %12'lik oranla ve altı katılımcı ile lisansüstü programları mezunları son sırayı almaktadır.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin mesleklerine ait bilgiler Tablo-12'de sunulmuştur.

Tablo-12: Sosyal Girişimcilerin Meslek Durumu

Mesleği	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Öğrenci	8	16,0	16,0
Esnaf	6	12,0	28,0
Çiftçi	4	8,0	36,0
Memur	3	6,0	42,0
Ev Hanımı	4	8,0	50,0
Emekli	1	2,0	52,0
Diğer	24	48,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin meslek durumları değerlendirildiğinde; % 16'lık oranla ve sekiz katılımcı ile öğrenci, % 12'lik oranla ve altı katılımcı ile esnaf, % 8'lik oranla ve dört katılımcı ile çiftçi, % 6'lık oranla ve üç katılımcı ile memur, % 8'lik oranla ve dört katılımcı ile ev hanımı, % 2'lik oranla ve bir katılımcı ile emekli, % 48'lik oranla ve 24 katılımcı ile serbest çalışan oldukları görülmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin aylık gelir durumlarına ait bilgiler Tablo-13'de sunulmuştur.

Tablo-13: Sosyal Girişimcilerin Aylık Gelir Durumu

Aylık Geliri	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
0-1500	30	60,0	60,0
1501-3000	11	22,0	82,0
3001-5000	7	14,0	96,0
5001-8000	1	2,0	98,0
10001 ve üzeri	1	2,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin aylık gelir durumları değerlendirildiğinde; % 60'lık oranla 30 katılımcının en çok asgari ücret düzeyinde gelire sahip olduğu, % 22'lik oranla 11 katılımcının en çok asgari ücretin iki katı gelire sahip olduğu, % 14'lük oranla yedi katılımcının en çok asgari ücretin üç katı gelire sahip olduğu, % 2'lik oranla bir katılımcının en çok asgari ücretin dört katı gelire sahip olduğu, % 2'lik oranla bir katılımcının en çok asgari ücretin beş katı gelire sahip olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin yaşlarına ait bilgiler Tablo-14'de sunulmuştur.

Tablo-14: Sosyal Girişimcilerin Yaş Durumu

Yaş-Aralığı	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
20-25	16	32,0	32,0
26-30	13	26,0	58,0
31-40	12	24,0	82,0
41-50	7	14,0	96,0
51-60	2	4,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin yaş durumları değerlendirildiğinde; % 32'lik oranla 16 katılımcının 20-25 yaş aralığında, % 26'lık oranla 13 katılımcının 26-30 yaş aralığında, % 24'lik oranla 12 katılımcının 31-40 yaş aralığında, % 14'lük oranla yedi katılımcının 41-50 yaş aralığında, % 4'lük oranla iki katılımcının 51-60 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin cinsiyetlerine ait bilgiler Tablo-15'de sunulmuştur.

Tablo-15: Sosyal Girişimcilerin Cinsiyet Durumu

Cinsiyeti	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Kadın	18	36,0	38,0
Erkek	32	64,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin cinsiyet durumları değerlendirildiğinde; % 38'lik oranla 19 katılımcının kadın, % 62'lik oranla 31 katılımcının erkek olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin STK faaliyetlerine katılım durumlarına ait bilgiler Tablo-16’da sunulmuştur.

Tablo-16: Sosyal Girişimcilerin STK Faaliyetlerine Katılım Durumu

STK Faaliyetlerine Katılımı	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Katılmadım	26	52,0	52,0
0-5 Yıl	10	20,0	72,0
6-10 Yıl	7	14,0	86,0
11-20 Yıl	4	8,0	94,0
21-30 Yıl	2	4,0	98,0
30 Yıl Üzeri	1	2,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin STK faaliyetlerine katılım durumları değerlendirildiğinde; % 52’lik oranla 26 katılımcının STK faaliyetlerine üye olarak katılmadığı, % 20’lik oranla 10 katılımcının STK faaliyetlerine en çok beş yıl katıldığı, % 14’lük oranla yedi katılımcının STK faaliyetlerine altı ile 10 yıl arasında katıldığı, % 8’lik oranla dört katılımcının STK faaliyetlerine 11 ile 20 yıl arasında katıldığı, % 4’lük oranla iki katılımcının STK faaliyetlerine 21 ile 30 yıl arasında katıldığı, % 2’lik oranla bir katılımcının STK faaliyetlerine 30 yıl ve üzeri zamanda katıldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin toplumsal faaliyetlere katılım durumlarına ait bilgiler Tablo-17’de sunulmuştur.

Tablo-17: Sosyal Girişimcilerin Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu

Toplumsal Faaliyetlere Katılımı	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Katılmadım	16	32,0	32,0
0-5 Yıl	14	28,0	60,0
6-10 Yıl	10	20,0	80,0
11-20 Yıl	6	12,0	92,0
21-30 Yıl	3	6,0	98,0
30 Yıl Üzeri	1	2,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin toplumsal faaliyetlerine katılım durumları değerlendirildiğinde; % 32’lik oranla 16 katılımcının toplumsal faaliyetlere katılmadığı, % 28’lik oranla 14 katılımcının toplumsal faaliyetlere en çok beş yıl katıldığı, % 20’lik oranla 10 katılımcının toplumsal faaliyetlere altı ile 10 yıl arasında katıldığı, % 12’lik oranla altı katılımcının toplumsal faaliyetlere 11 ile 20 yıl arasında katıldığı, % 6’lık oranla üç katılımcının toplumsal faaliyetlere 21 ile 30 yıl arasında katıldığı, % 2’lik oranla bir katılımcının toplumsal faaliyetlere 30 yıl ve üzeri zamanda katıldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin STK'lar hakkında bilgi durumlarına ait bilgiler Tablo-18'de sunulmuştur.

Tablo-18: Sosyal Girişimcilerin STK'lar Hakkındaki Bilgi Durumu

STK'lar Hakkında Bilgi Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Bilgim Yok	5	10,0	10,0
Bilgim Az	7	14,0	24,0
Bilgim Orta	12	24,0	48,0
Bilgim İyi	20	40,0	88,0
Bilgim Çok İyi	6	12,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin STK'lar hakkındaki bilgi durumları değerlendirildiğinde; % 10'luk oranla beş katılımcının STK'lar hakkında bilgi sahibi olmadığı, % 14'lük oranla yedi katılımcının STK'lar hakkında az düzeyde bilgiye sahip olduğu, % 24'lük oranla 12 katılımcının STK'lar hakkında orta düzeyde bilgiye sahip olduğu, % 40'lık oranla 20 katılımcının STK'lar hakkında iyi düzeyde bilgiye sahip olduğu, % 12'lik oranla altı katılımcının STK'lar hakkında çok iyi düzeyde bilgiye sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin STK'lardaki görev durumlarına ait bilgiler Tablo-19'da sunulmuştur.

Tablo-19: Sosyal Girişimcilerin STK'lardaki Görev Durumu

STK Görev Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Yerel Kalkınma Stratejisi Hazırlama Görevlisi	50	100,0	100,0

Sosyal girişimcilerin STK'lardaki görev durumları değerlendirildiğinde; katılımcılarının tamamının, % 100'nün Yerel Kalkınma Stratejisi hazırlama görevlisi olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin STK yönetim kurulu üyeleri ile akrabalık durumları ait bilgiler Tablo-20'de sunulmuştur.

Tablo-20: Sosyal Girişimcilerin STK Yönetim Kurulu Üyeleri ile Akrabalık Durumu

STK Yönetim Kurulu Üyeleri ile Akrabalık Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Var	5	10,0	10,0
Yok	45	90,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin STK yönetim kurulu üyeleri ile akrabalık durumları değerlendirildiğinde; % 10'luk oranla beş katılımcının STK yönetim kurulu üyeleri ile

akrabalık ilişkisinin olduğu, % 90'lık oranla 45 katılımcının STK yönetim kurulu üyeleri ile akrabalık ilişkisinin olmadığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin STK yönetim kurulu üyeleri ile ortaklık durumları ait bilgiler Tablo-21'de sunulmuştur.

Tablo-21: Sosyal Girişimcilerin STK Yönetim Kurulu Üyeleri ile Ortaklık Durumu

STK Yönetim Kurulu Üyeleri İle Ortaklık Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Yok	50	100,0	100,0

Sosyal girişimcilerin STK yönetim kurulu üyeleri ile ortaklık durumları değerlendirildiğinde; % 100'lük oranla 50 katılımcının STK yönetim kurulu üyeleri ile ortaklık ilişkisinin olmadığı görülmektedir.

4.9.2. Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarına Etki Eden Değişkenlerin Belirlenmesi

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutlarına etki eden değişkenler, parametrik olmayan testlerden bağımsız iki grubun kıyası için Mann-Whitney U Testi, üç ya da daha fazla grubun kıyası için Kruskal-Wallis Testi, iki değişken arasındaki ilişki Spearman Korelasyon Testi ile ilçelere ait makro ve sosyo-kültürel gösterge verilerinin grup ortalamaları ve buna bağımlı işlemler Varyans (ANOVA- Analysis of Variance) analizi ve bağımsız t-testi ile ölçülmüştür.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları cinsiyet değişkeni ile incelenerek sonuçları Tablo-22'de sunulmuştur.

Tablo-22: Cinsiyete Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar	Cinsiyet	n	X	s.s.	p
Risk Alma	Kadın	18	4,57	0,51	0,99
	Erkek	32	4,57	0,40	
Özgüven	Kadın	18	4,56	0,40	0,87
	Erkek	32	4,54	0,40	
Kişisel Yaratıcılık	Kadın	18	4,68	0,29	0,22
	Erkek	32	4,55	0,42	
Özne	Kadın	18	4,47	0,37	0,06
	Erkek	32	4,18	0,57	
Nesne	Kadın	18	4,67	0,51	0,01*
	Erkek	32	3,81	1,18	
Araç	Kadın	18	4,42	0,44	0,01*
	Erkek	32	3,92	0,56	
Kurallar	Kadın	18	4,52	0,38	0,01*
	Erkek	32	4,16	0,52	
İş Bölümü	Kadın	18	4,48	0,45	0,22
	Erkek	32	4,30	0,51	

**Mann Whitney U testi yapılmıştır.*Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcılar cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu ($p=0,99$), özgüven boyutu ($p=0,87$), kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,22$) ve etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu ($p=0,06$) ve iş bölümü boyutu ($p=0,22$) puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Araştırmada kadın ve erkek katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutunda ve etkinlik teorisi boyutlarından, özne ve işbölümü boyutunda benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Katılımcılar cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde; etkinlik teorisi nesne boyutu ($p=0,01$), araç boyutu ($p=0,01$) ve kurallar boyutu ($p=0,01$) puanlarının istatistiksel düzeyde farklı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Araştırmada kadın katılımcıların nesne, araç ve kurallar boyutu düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları, yönetim kurulu üyeleriyle akraba olma durumu değişkeni ile incelenerek sonuçlar Tablo-23’de sunulmuştur.

Tablo-23: Yönetim Kurulu Üyeleriyle Akrabalık Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar	Yönetim Kurulu Üyesi ile Akrabalık Durumu	n	X	s.s.	p
Risk Alma	Var	5	4,34	0,90	0,22
	Yok	45	4,60	0,36	
Özgüven	Var	5	4,25	0,71	0,08
	Yok	45	4,58	0,34	
Kişisel Yaratıcılık	Var	5	4,60	0,34	0,98
	Yok	45	4,60	0,39	
Özne	Var	5	4,64	0,38	0,10
	Yok	45	4,24	0,52	
Nesne	Var	5	4,80	0,45	0,13
	Yok	45	4,04	1,09	
Araç	Var	5	4,45	0,48	0,15
	Yok	45	4,06	0,57	
Kurallar	Var	5	4,40	0,47	0,62
	Yok	45	4,28	0,51	
İş Bölümü	Var	5	4,70	0,27	0,11
	Yok	45	4,33	0,50	

**Mann Whitney U testi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcılar yönetim kurulu üyeleriyle akraba olma durumu değişkenine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu ($p=0,22$), özgüven boyutu ($p=0,08$), kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,98$), etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu ($p=0,10$), nesne boyutu ($p=0,13$), araç boyutu ($p=0,15$), kurallar boyutu ($p=0,62$) ve iş bölümü boyutu ($p=0,11$) puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Araştırmada katılımcıların yönetim kurulu üyeleriyle akraba olma durumu değişkenine göre, sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel

yaratıcılık boyutunda ve etkinlik teorisi boyutlarından, özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü boyutunda benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları, eğitim düzeyi değişkeni ile incelenerek sonuçlar Tablo-24’de sunulmuştur.

Tablo-24: Eğitim Düzeyine Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar	Eğitim	n	X	s.s.	p
Risk Alma	Lise	13	4,49	0,61	0,47
	Önlisans/Lisans	31	4,57	0,37	
	Lisansüstü	6	4,76	0,23	
Özgüven	Lise	13	4,53	0,50	0,60
	Önlisans/Lisans	31	4,58	0,37	
	Lisansüstü	6	4,40	0,31	
Kişisel Yaratıcılık	Lise	13	4,67	0,33	0,75
	Önlisans/Lisans	31	4,57	0,40	
	Lisansüstü	6	4,56	0,40	
Özne	Lise	13	4,40	0,52	0,38
	Önlisans/Lisans	31	4,20	0,52	
	Lisansüstü	6	4,43	0,48	
Nesne	Lise	13	4,31	1,11	0,32
	Önlisans/Lisans	31	3,95	1,08	
	Lisansüstü	6	4,58	0,80	
Araç	Lise	13	4,12	0,61	0,87
	Önlisans/Lisans	31	4,07	0,57	
	Lisansüstü	6	4,21	0,56	
Kurallar	Lise	13	4,26	0,44	0,97
	Önlisans/Lisans	31	4,30	0,50	
	Lisansüstü	6	4,30	0,71	
İş Bölümü	Lise	13	4,36	0,52	0,05
	Önlisans/Lisans	31	4,27	0,47	
	Lisansüstü	6	4,86	0,27	

**Kruskall Wallis testi yapılmıştır.*Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcılar eğitim düzeyi değişkenine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu (p=0,47), özgüven boyutu (p=0,60), kişisel yaratıcılık boyutu (p=0,75), etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu (p=0,38), nesne boyutu (p=0,32), araç boyutu (p=0,87), kurallar boyutu (p=0,97) ve iş bölümü boyutu (p=0,05) puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür (p>0,05). Araştırmada katılımcıların eğitim düzeyi değişkenine göre sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutunda ve etkinlik teorisi boyutlarından, özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü boyutunda benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları, gelir düzeyi değişkeni ile incelenerek sonuçlar Tablo-25’de sunulmuştur.

Tablo-25: Gelir Düzeyine Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar	Gelir Düzeyi	n	X	s.s.	p
Risk Alma	0-1500 TL	30	4,61	0,48	0,93
	1501-3000 TL	11	4,53	0,35	
	3001-8000 TL	9	4,51	0,46	
Özgüven	0-1500 TL	30	4,61	0,36	0,56
	1501-3000 TL	11	4,45	0,32	
	3001-8000 TL	9	4,47	0,64	
Kişisel Yaratıcılık	0-1500 TL	30	4,69	0,33	0,08
	1501-3000 TL	11	4,53	0,40	
	3001-8000 TL	9	4,43	0,46	
Özne	0-1500 TL	30	4,35	0,44	0,25
	1501-3000 TL	11	4,29	0,70	
	3001-8000 TL	9	3,91	0,49	
Nesne	0-1500 TL	30	4,37	0,96	0,06
	1501-3000 TL	11	4,14	1,05	
	3001-8000 TL	9	3,29	1,29	
Araç	0-1500 TL	30	4,21	0,58	0,17
	1501-3000 TL	11	4,09	0,59	
	3001-8000 TL	9	3,68	0,37	
Kurallar	0-1500 TL	30	4,37	0,48	0,43
	1501-3000 TL	11	4,25	0,54	
	3001-8000 TL	9	4,03	0,57	
İş Bölümü	0-1500 TL	30	4,47	0,44	0,07
	1501-3000 TL	11	4,30	0,56	
	3001-8000 TL	9	3,95	0,49	

**Kruskall Wallis testi yapılmıştır. *3001-8000 TL gelir grubu kişi sayısının az olması nedeni ile birleştirilmiştir.

Katılımcılar gelir düzeyi değişkenine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu ($p=0,93$), özgüven boyutu ($p=0,56$), kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,08$), etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu ($p=0,25$), nesne boyutu ($p=0,06$), araç boyutu ($p=0,17$), kurallar boyutu ($p=0,43$) ve iş bölümü boyutu ($p=0,07$) puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Araştırmada katılımcıların gelir düzeyi değişkenine göre sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutunda ve etkinlik teorisi boyutlarından, özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü boyutunda benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları, yaş değişkeni ile incelenerek sonuçlar Tablo-26'da sunulmuştur.

Tablo-26: Yaşa Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar	Yaş	n	X	s.s.	p
Risk Alma	21-25	16	4,46	0,53	0,44
	26-30	13	4,73	0,31	
	31-40	12	4,53	0,42	
	41-60	9	4,60	0,43	
Özgüven	21-25	16	4,51	0,44	0,57
	26-30	13	4,66	0,30	
	31-40	12	4,57	0,28	
	41-60	9	4,42	0,56	
Kişisel Yaratıcılık	21-25	16	4,65	0,37	0,49
	26-30	13	4,69	0,38	
	31-40	12	4,50	0,37	
	41-60	9	4,50	0,42	
Özne	21-25	16	4,30	0,34	0,09
	26-30	13	4,52	0,39	
	31-40	12	4,00	0,72	
	41-60	9	4,27	0,52	
Nesne	21-25	16	4,25	0,84	0,01*
	26-30	13	4,77	0,44	
	31-40	12	3,75	1,31	
	41-60	9	3,44	1,26	
Araç	21-25	16	4,17	0,46	0,31
	26-30	13	4,25	0,57	
	31-40	12	4,06	0,57	
	41-60	9	3,81	0,72	
Kurallar	21-25	16	4,31	0,46	0,84
	26-30	13	4,35	0,56	
	31-40	12	4,30	0,57	
	41-60	9	4,16	0,46	
İş Bölümü	21-25	16	4,31	0,44	0,16
	26-30	13	4,63	0,35	
	31-40	12	4,22	0,57	
	41-60	9	4,28	0,59	

**Kruskall Wallis testi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcılar yaş değişkenine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu ($p=0,44$), özgüven boyutu ($p=0,57$), kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,49$), etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu ($p=0,09$), araç boyutu ($p=0,31$), kurallar boyutu ($p=0,84$) ve iş bölümü boyutu ($p=0,16$) puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Araştırmada katılımcıların yaş değişkenine göre sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutunda ve etkinlik teorisi boyutlarından, özne, araç, kurallar ve işbölümü boyutunda benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Katılımcılar yaş değişkenine göre incelendiğinde; etkinlik teorisi nesne boyutu ($p=0,01$) puanının istatistiksel düzeyde farklı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Çalışmada 30

yaş altında olan katılımcıların nesne düzeylerinin 31 yaş ve üzerinde olan katılımcılara göre daha yüksek düzeylerde olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları, STK faaliyetlerine katılım durumu değişkeni ile incelenerek sonuçlar Tablo-27’de sunulmuştur.

Tablo-27: STK Faaliyetlerine Katılım Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar	STK Faaliyetlerine Katılım Durumu	n	X	s.s.	p
Risk Alma	Katılmadım	26	4,57	0,50	0,84
	0-5 Yıl	10	4,57	0,27	
	6 Yıl Üzeri	14	4,72	0,46	
Özgüven	Katılmadım	26	4,54	0,38	0,07
	0-5 Yıl	10	4,69	0,28	
	6 Yıl Üzeri	14	4,63	0,39	
Kişisel Yaratıcılık	Katılmadım	26	4,66	0,37	0,33
	0-5 Yıl	10	4,65	0,39	
	6 Yıl Üzeri	14	4,52	0,31	
Özne	Katılmadım	26	4,29	0,54	0,76
	0-5 Yıl	10	4,34	0,42	
	6 Yıl Üzeri	14	4,11	0,69	
Nesne	Katılmadım	26	4,29	1,02	0,52
	0-5 Yıl	10	4,35	1,00	
	6 Yıl Üzeri	14	3,71	1,41	
Araç	Katılmadım	26	4,18	0,61	0,79
	0-5 Yıl	10	4,15	0,57	
	6 Yıl Üzeri	14	3,86	0,63	
Kurallar	Katılmadım	26	4,41	0,50	0,44
	0-5 Yıl	10	4,26	0,42	
	6 Yıl Üzeri	14	4,14	0,67	
İş Bölümü	Katılmadım	26	4,48	0,47	0,07
	0-5 Yıl	10	4,35	0,45	
	6 Yıl Üzeri	14	4,09	0,46	

**Kruskall Wallis testi yapılmıştır. *6 yıl ve üzeri grubu kişi sayısının az olması nedeni ile birleştirilmiştir.

Katılımcılar STK faaliyetlerine katılım durumu değişkenine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu ($p=0,84$), özgüven boyutu ($p=0,07$), kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,33$), etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu ($p=0,76$), nesne boyutu ($p=0,52$), araç boyutu ($p=0,79$), kurallar boyutu ($p=0,44$) ve iş bölümü boyutu ($p=0,07$) puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Araştırmada katılımcıların gelir düzeyi değişkenine göre sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutunda ve etkinlik teorisi boyutlarından, özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü boyutunda benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları, toplumsal faaliyetlere katılım değişkeni ile incelenerek sonuçlar Tablo-28’de sunulmuştur.

Tablo-28: Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar	Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu	n	X	s.s.	p
Risk Alma	Katılmadım	16	4,51	0,57	0,80
	0-5 Yıl	14	4,64	0,31	
	6 Yıl Üzeri	20	4,63	0,40	
Özgüven	Katılmadım	16	4,58	0,46	0,34
	0-5 Yıl	14	4,62	0,17	
	6 Yıl Üzeri	20	4,53	0,43	
Kişisel Yaratıcılık	Katılmadım	16	4,69	0,38	0,32
	0-5 Yıl	14	4,65	0,40	
	6 Yıl Üzeri	20	4,58	0,32	
Özne	Katılmadım	16	4,33	0,64	0,98
	0-5 Yıl	14	4,27	0,36	
	6 Yıl Üzeri	20	4,32	0,51	
Nesne	Katılmadım	16	4,31	0,89	0,26
	0-5 Yıl	14	4,21	1,27	
	6 Yıl Üzeri	20	4,35	0,71	
Araç	Katılmadım	16	4,33	0,51	0,51
	0-5 Yıl	14	3,96	0,63	
	6 Yıl Üzeri	20	4,10	0,68	
Kurallar	Katılmadım	16	4,46	0,42	0,42
	0-5 Yıl	14	4,31	0,46	
	6 Yıl Üzeri	20	4,06	0,68	
İş Bölümü	Katılmadım	16	4,42	0,52	0,28
	0-5 Yıl	14	4,37	0,45	
	6 Yıl Üzeri	20	4,33	0,54	

**Kruskall Wallis testi yapılmıştır. *6 yıl ve üzeri grubu kişi sayısının az olması nedeni ile birleştirilmiştir.

Katılımcılar toplumsal faaliyetlere katılım değişkenine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu ($p=0,80$), özgüven boyutu ($p=0,34$), kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,32$), etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu ($p=0,98$), nesne boyutu ($p=0,26$), araç boyutu ($p=0,51$), kurallar boyutu ($p=0,42$) ve iş bölümü boyutu ($p=0,28$) puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Araştırmada katılımcıların gelir düzeyi değişkenine göre sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutunda ve etkinlik teorisi boyutlarından, özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü boyutunda benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları, STK'lar hakkında bilgi sahibi olma değişkeni ile incelenerek sonuçlar Tablo-29'da sunulmuştur.

Tablo-29: STK'lar Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar	STK'lar Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	n	X	s.s.	p
Risk Alma	Bilgim Yok	5	4,54	0,31	0,01*
	Bilgim Az	7	4,67	0,44	
	Bilgim Orta	12	4,24	0,56	
	Bilgim İyi	20	4,64	0,32	
	Bilgim Çok İyi	6	4,93	0,12	
Özgüven	Bilgim Yok	5	4,43	0,14	0,04*
	Bilgim Az	7	4,68	0,19	
	Bilgim Orta	12	4,32	0,56	
	Bilgim İyi	20	4,57	0,36	
	Bilgim Çok İyi	6	4,86	0,14	
Kişisel Yaratıcılık	Bilgim Yok	5	4,60	0,51	0,03*
	Bilgim Az	7	4,60	0,09	
	Bilgim Orta	12	4,50	0,39	
	Bilgim İyi	20	4,87	0,38	
	Bilgim Çok İyi	6	4,93	0,18	
Özne	Bilgim Yok	5	4,52	0,36	0,26
	Bilgim Az	7	4,43	0,27	
	Bilgim Orta	12	4,00	0,61	
	Bilgim İyi	20	4,32	0,54	
	Bilgim Çok İyi	6	4,33	0,47	
Nesne	Bilgim Yok	5	4,70	0,45	0,62
	Bilgim Az	7	4,14	1,07	
	Bilgim Orta	12	4,21	0,86	
	Bilgim İyi	20	4,05	1,17	
	Bilgim Çok İyi	6	3,67	1,47	
Araç	Bilgim Yok	5	4,05	0,76	0,47
	Bilgim Az	7	4,29	0,55	
	Bilgim Orta	12	4,04	0,47	
	Bilgim İyi	20	4,19	0,52	
	Bilgim Çok İyi	6	3,75	0,77	
Kurallar	Bilgim Yok	5	4,36	0,68	0,81
	Bilgim Az	7	4,37	0,55	
	Bilgim Orta	12	4,13	0,52	
	Bilgim İyi	20	4,32	0,47	
	Bilgim Çok İyi	6	4,37	0,46	
İş Bölümü	Bilgim Yok	5	4,43	0,52	0,89
	Bilgim Az	7	4,38	0,55	
	Bilgim Orta	12	4,40	0,50	
	Bilgim İyi	20	4,38	0,48	
	Bilgim Çok İyi	6	4,17	0,59	

**Kruskall Wallis testi yapılmıştır.*Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcılar STK'lar hakkında bilgi sahibi olma değişkenine göre incelendiğinde; etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu (p=0,26), nesne boyutu (p=0,62), araç boyutu (p=0,47), kurallar boyutu (p=0,81) ve iş bölümü boyutu (p=0,89) puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür (p>0,05). Araştırmada katılımcıların

STK'lar hakkında bilgi sahibi olma değişkenine göre etkinlik teorisi boyutlarından, özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü boyutunda benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Katılımcılar STK'lar hakkında bilgi sahibi olma değişkenine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik risk alma boyutu ($p=0,01$), özgüven boyutu ($p=0,04$) ve kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,03$) puanlarının istatistiksel düzeyde farklı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Araştırmada STK'lar hakkında bilgisinin çok iyi veya iyi olduğunu ifade eden katılımcıların risk alma düzeylerinin daha yüksek seviyelerde olduğu, STK hakkında bilgisinin çok iyi olduğunu ifade eden katılımcıların özgüven düzeylerinin daha yüksek seviyelerde olduğu ve STK'lar hakkında bilgisinin çok iyi ve iyi olduğunu ifade eden katılımcıların kişisel yaratıcılık düzeylerinin daha yüksek seviyelerde olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları, temsil edilen grup değişkeni ile incelenerek sonuçlar Tablo-30'da sunulmuştur.

Tablo-30: Temsil Edilen Gruba Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar	Temsil Edilen Grup	n	X	s.s.	p
Risk Alma	Kamu	7	4,35	0,78	0,59
	Özel Sektör	8	4,61	0,27	
	STK	5	4,80	0,22	
	Kadın	2	4,50	0,51	
	Genç	3	4,67	0,36	
	Çiftçi	4	4,32	0,35	
	Diğer	21	4,62	0,39	
Özgüven	Kamu	7	4,31	0,75	0,61
	Özel Sektör	8	4,43	0,28	
	STK	5	4,55	0,36	
	Kadın	2	4,69	0,27	
	Genç	3	4,75	0,22	
	Çiftçi	4	4,41	0,62	
	Diğer	21	4,65	0,22	
Kişisel Yaratıcılık	Kamu	7	4,47	0,42	0,29
	Özel Sektör	8	4,38	0,32	
	STK	5	4,67	0,24	
	Kadın	2	4,58	0,35	
	Genç	3	4,61	0,54	
	Çiftçi	4	4,75	0,39	
	Diğer	21	4,67	0,40	
Özne	Kamu	7	4,09	0,68	0,43
	Özel Sektör	8	4,43	0,39	
	STK	5	4,40	0,51	
	Kadın	2	4,50	0,71	
	Genç	3	4,47	0,50	
	Çiftçi	4	4,25	0,44	
	Diğer	21	4,22	0,54	

Boyutlar	Temsil Edilen Grup	n	X	s.s.	p
Nesne	Kamu	7	3,36	1,55	0,27
	Özel Sektör	8	4,19	0,75	
	STK	5	4,60	0,42	
	Kadın	2	4,25	1,06	
	Genç	3	4,67	0,58	
	Çiftçi	4	3,88	1,03	
	Diğer	21	4,19	1,12	
Araç	Kamu	7	3,96	0,57	0,38
	Özel Sektör	8	4,09	0,33	
	STK	5	4,25	0,50	
	Kadın	2	4,50	0,71	
	Genç	3	4,33	0,63	
	Çiftçi	4	4,31	0,63	
	Diğer	21	4,00	0,66	
Kurallar	Kamu	7	4,17	0,44	0,64
	Özel Sektör	8	4,30	0,37	
	STK	5	4,12	0,77	
	Kadın	2	4,50	0,42	
	Genç	3	4,27	0,81	
	Çiftçi	4	4,25	0,57	
	Diğer	21	4,36	0,50	
İş Bölümü	Kamu	7	4,31	0,47	0,82
	Özel Sektör	8	4,42	0,58	
	STK	5	4,63	0,36	
	Kadın	2	4,58	0,35	
	Genç	3	4,39	0,63	
	Çiftçi	4	4,17	0,45	
	Diğer	21	4,32	0,53	

**Kruskall Wallis testi yapılmıştır.*Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcılar temsil ettikleri gruplara göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu ($p=0,59$), özgüven boyutu ($p=0,61$), kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,29$), etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu ($p=0,43$), nesne boyutu ($p=0,27$), araç boyutu ($p=0,38$), kurallar boyutu ($p=0,64$) ve iş bölümü boyutu ($p=0,82$) puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Araştırmada katılımcıların temsil ettikleri gruplara göre sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutunda ve etkinlik teorisi boyutlarından, özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü boyutunda benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları, ilçe kuruluş tarihi değişkeni ile incelenerek sonuçlar Tablo-31’de sunulmuştur.

Tablo-31: İlçe Kuruluş Tarihinin Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar	İlçe Kuruluş Dönemi	n	X	s.s.	p
Risk alma	Cumhuriyet Öncesi	26	4,67	0,37	0,40
	1920-1930	2	4,22	0,50	
	1940-1950	6	4,52	0,36	
	1951-1960	8	4,39	0,66	
	1980-1990	8	4,55	0,39	
Özgüven	Cumhuriyet Öncesi	26	4,52	0,40	0,58
	1920-1930	2	4,63	0,00	
	1940-1950	6	4,80	0,10	
	1951-1960	8	4,47	0,58	
	1980-1990	8	4,50	0,37	
Kişisel Yaratıcılık	Cumhuriyet Öncesi	26	4,59	0,39	0,98
	1920-1930	2	4,50	0,47	
	1940-1950	6	4,78	0,31	
	1951-1960	8	4,67	0,28	
	1980-1990	8	4,44	0,47	
Özne	Cumhuriyet Öncesi	26	4,28	0,54	0,40
	1920-1930	2	4,40	0,00	
	1940-1950	6	4,10	0,28	
	1951-1960	8	4,38	0,64	
	1980-1990	8	4,28	0,58	
Nesne	Cumhuriyet Öncesi	26	4,23	1,13	0,56
	1920-1930	2	3,75	0,35	
	1940-1950	6	4,08	1,20	
	1951-1960	8	3,81	1,25	
	1980-1990	8	4,19	0,75	
Araç	Cumhuriyet Öncesi	26	4,14	0,57	0,83
	1920-1930	2	3,75	0,71	
	1940-1950	6	3,96	0,51	
	1951-1960	8	4,16	0,53	
	1980-1990	8	4,09	0,71	
Kurallar	Cumhuriyet Öncesi	26	4,32	0,61	0,49
	1920-1930	2	3,80	0,57	
	1940-1950	6	4,10	0,28	
	1951-1960	8	4,43	0,23	
	1980-1990	8	4,35	0,40	
İş Bölümü	Cumhuriyet Öncesi	26	4,45	0,52	0,08
	1920-1930	2	4,00	0,47	
	1940-1950	6	3,89	0,42	
	1951-1960	8	4,42	0,32	
	1980-1990	8	4,50	0,47	

**Kruskall Wallis testi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcılar ilçe kuruluş tarihine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu ($p=0,40$), özgüven boyutu ($p=0,58$), kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,98$), etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu ($p=0,40$), nesne boyutu ($p=0,56$), araç boyutu ($p=0,83$), kurallar boyutu ($p=0,49$) ve iş bölümü boyutu ($p=0,08$)

puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Araştırmada katılımcıların ilçe kuruluş tarihine göre sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutunda ve etkinlik teorisi boyutlarından, özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü boyutunda benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları, makroekonomik göstergeler ile incelenerek sonuçlar Tablo-32’de sunulmuştur.

Tablo-32: Makroekonomik Göstergelere Göre Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutlarının İncelenmesi

Boyutlar		Tarım Sektörü Çalışma Oranı	Tarımsal Üretim Sırası	Sanayi Sektörü Çalışma Oranı	Hizmetler Sektörü Çalışma Oranı	İşsizlik Oranı	Fert Başı Bütçe Geliri Bin TL	Nüfus 2004	Nüfus 2017
Risk Alma	r	-0,14	-0,07	0,10	0,12	0,04	-0,03	-0,05	-0,19
	p	0,32	0,61	0,49	0,40	0,76	0,82	0,74	0,18
Özgüven	r	-0,11	-0,29*	0,12	0,08	-0,07	0,07	0,01	-0,12
	p	0,46	0,04	0,42	0,57	0,61	0,63	0,96	0,43
Kişisel Yaratıcılık	r	-0,12	-0,14	0,12	0,09	-0,04	-0,16	-0,07	-0,20
	p	0,40	0,34	0,41	0,52	0,77	0,27	0,61	0,17
Özne	r	-0,26	0,06	-0,01	0,27	-0,01	-0,01	-0,15	-0,14
	p	0,07	0,69	0,92	0,05	0,92	0,96	0,31	0,34
Nesne	r	-0,26	-0,02	0,26	0,20	-0,04	0,15	-0,11	-0,13
	p	0,07	0,87	0,07	0,16	0,79	0,31	0,43	0,36
Araç	r	-0,35*	-0,10	0,17	0,32*	-0,04	0,30*	-0,12	-0,05
	p	0,01	0,50	0,25	0,03	0,77	0,03	0,41	0,71
Kurallar	r	-0,32 *	-0,05	0,14	0,30*	0,02	0,31 *	-0,08	0,00
	p	0,02	0,75	0,32	0,03	0,90	0,03	0,56	0,99
İş Bölümü	r	-0,26	0,09	0,16	0,23	0,02	0,28*	-0,25	-0,15
	p	0,06	0,53	0,28	0,11	0,88	0,04	0,08	0,29

**Sperman korelasyon analizi testi yapılmıştır. *Anlamli farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,32$), tarımsal üretim sırası ($p=0,61$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,49$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,40$), işsizlik oranı ($p=0,76$), fert başı bütçe gelir düzeyi ($p=0,82$), 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri ($p=0,74$ ve $p=0,18$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından özgüven boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,46$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,42$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,57$), işsizlik oranı ($p=0,61$), fert başı bütçe gelir düzeyi

($p=0,63$), 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri ($p=0,96$ ve $p=0,43$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından özgüven düzeyleri ile tarımsal üretim sırası arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Katılımcılardan ilçe tarımsal üretim sıralaması daha ön sıralarda olan katılımcıların, sosyal girişimcilik boyutlarından özgüven boyutu düzeyinin yüksek seviyede olduğu görülmektedir ($r=-0,29$; $p=0,04$).

Katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından kişisel yaratıcılık boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,40$), tarımsal üretim sırası ($p=0,34$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,41$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,52$), işsizlik oranı ($p=0,77$), fert başı bütçe gelir düzeyi ($p=0,27$), 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri ($p=0,61$ ve $p=0,17$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,07$), tarımsal üretim sırası ($p=0,69$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,92$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,05$), işsizlik oranı ($p=0,92$), fert başı bütçe gelir düzeyi ($p=0,96$), 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri ($p=0,31$ ve $p=0,34$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından nesne boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,07$), tarımsal üretim sırası ($p=0,87$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,07$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,16$), işsizlik oranı ($p=0,79$), fert başı bütçe gelir düzeyi ($p=0,31$), 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri ($p=0,43$ ve $p=0,36$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından araç boyutu düzeyleri ile tarımsal üretim sırası ($p=0,50$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,25$), işsizlik oranı ($p=0,77$), 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri ($p=0,41$ ve $p=0,71$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından araç boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,01$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,03$) ve fert bütçe gelir düzeyi ($p=0,03$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Katılımcıların etkinlik teorisi araç boyutu ile tarım sektörü çalışma oranı arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Katılımcılardan ilçe tarım sektörü çalışma oranı az olanların araç boyutu düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir ($r=-0,35$). Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından araç boyutu düzeyleri ile hizmet sektörü

çalışma oranı ve fert başı gelir düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Katılımcıların buldukları ilçelerdeki hizmet sektörü çalışma oranı ve fert başı gelir düzeyleri yüksek olanların araç boyutu düzeylerinin de yüksek olduğu görülmektedir ($r=0,32$; $r=0,30$).

Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından kurallar boyutu düzeyleri ile tarımsal üretim sırası ($p=0,75$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,32$), işsizlik oranı ($p=0,90$), 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri ($p=0,56$ ve $p=0,99$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından kurallar boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,02$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,03$) ve fert bütçe gelir düzeyi ($p=0,03$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Katılımcıların etkinlik teorisi kurallar boyutu ile tarım sektörü çalışma oranı arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Katılımcılardan ilçe tarım sektörü çalışma oranı az olanların kurallar boyutu düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir ($r=-0,32$). Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından kurallar boyutu düzeyleri ile hizmet sektörü çalışma oranı ve fert başı gelir düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Katılımcıların buldukları ilçelerdeki hizmet sektörü çalışma oranı ve fert başı gelir düzeyleri yüksek olanların kurallar boyutu düzeylerinin de yüksek olduğu görülmektedir ($r=-0,30$; $r=0,31$).

Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından işbölümü boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,06$), tarımsal üretim sırası ($p=0,53$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,28$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,11$), işsizlik oranı ($p=0,88$), 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri ($p=0,08$ ve $p=0,29$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından işbölümü boyutu düzeyleri ile fert bütçe gelir düzeyi ($p=0,04$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Katılımcıların etkinlik teorisi işbölümü boyutu ile fert başı gelir düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Katılımcıların buldukları ilçelerdeki fert başı gelir düzeyleri yüksek olanların işbölümü boyutu düzeylerinin de yüksek olduğu görülmektedir ($r=0,28$).

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-33'de sunulmuştur.

Tablo-33: Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Boyutlar		Risk alma	Özgüven	Kişisel Yaratıcılık
Özne	r	0,30*	0,18	0,36*
	p	0,04	0,22	0,01
Nesne	r	0,09	0,09	0,23
	p	0,52	0,51	0,11
Araç	r	0,22	0,19	0,31*
	p	0,12	0,18	0,03
Kurallar	r	0,39*	0,39*	0,38*
	p	0,01	0,01	0,01
İş Bölümü	r	0,36*	0,03	0,14
	p	0,03	0,84	0,34

**Sperman korelasyon analizi testi yapılmıştır.*Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Yapılan analizde özne boyutu ile özgüven boyutu ($p=0,22$) arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Yapılan analizde özne boyutu ile risk alma boyutu ($p=0,04$) ve kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,01$) arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu anlamlı ilişkiden özne boyutu puanları yüksek olan katılımcıların risk alma ($r=0,30$) ve kişisel yaratıcılık ($r=0,36$) düzeylerinin yüksek olduğu sonucu çıkmaktadır.

Yapılan analizde nesne boyutu ile risk alma boyutu ($p=0,52$), özgüven boyutu ($p=0,51$) ve kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,11$) arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Yapılan analizde araç boyutu ile risk alma boyutu ($p=0,12$) ve özgüven boyutu ($p=0,18$) arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Yapılan analizde araç boyutu ile kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,03$) arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu anlamlı ilişkiden araç boyutu puanları yüksek olan katılımcıların kişisel yaratıcılık ($r=0,31$) düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir ($r=0,31$).

Yapılan analizde kurallar boyutu ile risk alma boyutu ($p=0,01$), özgüven boyutu ($p=0,01$) ve kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,01$) arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu anlamlı ilişkilerden kurallar boyutu ile risk alma boyutu ($r=0,39$), özgüven boyutu ($r=0,39$) ve kişisel yaratıcılık ($r=0,38$) boyutu arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Kurallar boyutu puanları yüksek olan katılımcıların, risk alma, özgüven ve kişisel yaratıcılık düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Yapılan analizde işbölümü boyutu ile özgüven boyutu ($p=0,84$) ve kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,34$) arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı görülmüştür

($p>0,05$). Yapılan analizde işbölümü boyutu ile risk alma boyutu ($p=0,03$) arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu anlamlı ilişkiden işbölümü boyutu puanları yüksek olan katılımcıların risk alma ($r=0,36$) düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Sosyal girişimcilik ve etkinlik teorisi boyutları ile bölgenin sosyal ve ekonomik göstergeleri arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-34'de sunulmuştur.

Tablo-34: Sosyal Girişimcilik ve Etkinlik Teorisi Boyutları ile Bölgenin Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Boyutlar		Şehirleşme Oranı	Okuryazar Oranı	İlçedeki Dernek Sayısı	Fert başı Gelir Sırası	Dernek Yönetim Kurulu Üye Sayısı	Dernek Üye Sayısı
Risk Alma	r	0,02	0,01	0,11	0,12	-0,04	0,01
	p	0,88	0,99	0,44	0,41	0,77	0,99
Özgüven	r	0,09	0,16	0,23	0,02	0,01	0,01
	p	0,53	0,28	0,11	0,88	0,96	0,98
Kişisel Yaratıcılık	r	-0,01	-0,13	0,01	0,01	0,04	0,05
	p	0,92	0,36	0,99	0,99	0,79	0,74
Özne	r	0,01	-0,02	-0,01	0,25	-0,01	0,01
	p	0,92	0,85	0,94	0,07	0,97	0,96
Nesne	r	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
	p	0,99	0,99	0,95	0,93	0,94	0,92
Araç	r	0,02	-0,04	0,02	0,01	0,23	0,01
	p	0,91	0,77	0,88	0,99	0,11	0,93
Kurallar	r	0,05	0,05	0,14	0,02	0,01	0,02
	p	0,75	0,75	0,31	0,91	0,92	0,88
İş Bölümü	r	0,21	0,09	0,03	0,02	0,02	0,01
	p	0,09	0,57	0,88	0,88	0,86	0,91

**Sperman korelasyon analizi testi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma boyutu düzeyleri ile şehirleşme oranı ($p=0,88$), okuryazar oranı ($p=0,99$), ilçedeki dernek sayısı ($p=0,44$), fert başı gelir sırası ($p=0,41$), dernek yönetim kurulu üye sayısı ($p=0,77$) ve dernek üye sayısı ($p=0,99$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından özgüven boyutu düzeyleri ile şehirleşme oranı ($p=0,53$), okuryazar oranı ($p=0,28$), ilçedeki dernek sayısı ($p=0,11$), fert başı gelir sırası ($p=0,88$), dernek yönetim kurulu üye sayısı ($p=0,96$) ve dernek üye sayısı ($p=0,98$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından kişisel yaratıcılık boyutu düzeyleri ile şehirleşme oranı ($p=0,92$), okuryazar oranı ($p=0,36$), ilçedeki dernek sayısı ($p=0,99$), fert başı gelir sırası ($p=0,99$), dernek yönetim kurulu üye sayısı ($p=0,79$) ve dernek üye sayısı ($p=0,74$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların özne düzeyleri ile şehirleşme oranı ($p=0,92$), okuryazar oranı ($p=0,85$), ilçedeki dernek sayısı ($p=0,94$), fert başı gelir sırası ($p=0,07$), dernek yönetim kurulu üye sayısı ($p=0,97$) ve dernek üye sayısı ($p=0,96$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların nesne düzeyleri ile şehirleşme oranı ($p=0,99$), okuryazar oranı ($p=0,99$), ilçedeki dernek sayısı ($p=0,95$), fert başı gelir sırası ($p=0,93$), dernek yönetim kurulu üye sayısı ($p=0,94$) ve dernek üye sayısı ($p=0,92$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların araç düzeyleri ile şehirleşme oranı ($p=0,91$), okuryazar oranı ($p=0,77$), ilçedeki dernek sayısı ($p=0,88$), fert başı gelir sırası ($p=0,99$), dernek yönetim kurulu üye sayısı ($p=0,11$) ve dernek üye sayısı ($p=0,93$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların kurallar düzeyleri ile şehirleşme oranı ($p=0,75$), okuryazar oranı ($p=0,75$), ilçedeki dernek sayısı ($p=0,31$), fert başı gelir sırası ($p=0,91$), dernek yönetim kurulu üye sayısı ($p=0,92$) ve dernek üye sayısı ($p=0,88$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların iş bölümü düzeyleri ile şehirleşme oranı ($p=0,09$), okuryazar oranı ($p=0,57$), ilçedeki dernek sayısı ($p=0,88$), fert başı gelir sırası ($p=0,88$), dernek yönetim kurulu üye sayısı ($p=0,86$) ve dernek üye sayısı ($p=0,91$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

İlçe okuryazarlık oranı ile derneğin bulunduğu ilçenin sosyo-ekonomik göstergeleri arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-35'de sunulmuştur.

Tablo-35: Derneğin Bulunduğu İlçenin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri ile İlçe Okuryazarlık Oranı İlişkisi

İlçe Sosyo-Ekonomik Göstergeleri		Okuryazarlık Oranı
Şehirleşme Oranı	r	0,28
	p	0,05
Tarım Sektörü Çalışma Oranı	r	-0,25
	p	0,08
Sanayi Sektörü Çalışma Oranı	r	-0,24
	p	0,09
Hizmetler Sektörü Çalışma Oranı	r	-0,26
	p	0,06
İlçedeki Dernek Sayısı	r	-0,18
	p	0,21
İşsizlik Oranı	r	-0,08
	p	0,56
Tarımsal Üretim Sırası	r	-0,01
	p	0,96

**Sperman Korelasyon analizi testi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların buldukları ilçenin okuryazarlık oranları ile şehirleşme oranı ($p=0,05$), tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,08$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,09$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,06$), ilçedeki dernek sayısı ($p=0,21$), işsizlik oranı ($p=0,56$) ve tarımsal üretim sırası ($p=0,96$) arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Yerel kalkınmayı amaçlayan derneklerin üye sayıları ile derneğin bulunduğu ilçenin sosyo-ekonomik göstergeleri arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-36'da sunulmuştur.

Tablo-36: Derneğin Bulunduğu İlçenin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri ile Dernek Üye Sayısı İlişkisi

İlçe Sosyo-Ekonomik Göstergeleri		Dernek Üye Sayısı
Şehirleşme Oranı	r	0,10
	p	0,49
Tarım Sektörü Çalışma Oranı	r	0,24
	p	0,04*
Sanayi Sektörü Çalışma Oranı	r	-0,09
	p	0,53
Hizmetler Sektörü Çalışma Oranı	r	0,18
	p	0,21
Okuryazarlık Oranı	r	0,25
	p	0,08
İlçe Dernek Sayısı	r	0,27
	p	0,05
İşsizlik Oranı	r	0,01
	p	0,97
Tarımsal Üretim Sırası	r	0,01
	p	0,97

**Sperman Korelasyon analizi testi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların bulunduğu derneğin üye sayısı ile şehirleşme oranı ($p=0,49$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,53$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,21$), okuryazarlık oranı ($p=0,08$), ilçedeki dernek sayısı ($p=0,05$), işsizlik oranı ($p=0,97$) ve tarımsal üretim sırası ($p=0,97$) arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Katılımcıların bulunduğu derneğin üye sayısı ile tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,04$) istatistiksel açıdan pozitif düzeyde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu anlamlı ilişkiden tarım sektörü çalışma oranı ($r=0,24$) yüksek olan ilçelerde bulunan yerel kalkınmayı amaçlayan derneklerin üye sayısının da yüksek olduğu görülmektedir.

Yerel kalkınmayı amaçlayan derneklerin bulunduğu ilçedeki dernek sayısı ile ilçenin sosyo-ekonomik göstergeleri arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-37'de sunulmuştur.

Tablo-37: Derneğin Bulunduğu İlçenin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri ile İlçe Dernek Sayısı İlişkisi

İlçe Sosyo-Ekonomik Göstergeleri		İlçe Dernek Sayısı
Şehirleşme Oranı	r	0,11
	p	0,43
Tarım Sektörü Çalışma Oranı	r	0,21
	p	0,11
Sanayi Sektörü Çalışma Oranı	r	-0,08
	p	0,54
Hizmetler Sektörü Çalışma Oranı	r	0,17
	p	0,24
Okuryazarlık Oranı	r	0,20
	p	0,21
Dernek Üye Sayısı	r	0,27
	p	0,05
İşsizlik Oranı	r	0,01
	p	0,99
Tarımsal Üretim Sırası	r	0,01
	p	0,99

**Sperman korelasyon analizi testi yapılmıştır. *Anlamli farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların buldukları ilçedeki dernek sayısı ile şehirleşme oranı ($p=0,43$), tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,11$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,54$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,24$), okuryazarlık oranı ($p=0,21$), dernek üye sayısı ($p=0,05$), işsizlik oranı ($p=0,99$) ve tarımsal üretim sırası ($p=0,99$) arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

4.9.3. STK'ların ve STK Faaliyetlerinin Sosyo-Ekonomik Göstergelerle İncelenmesi

STK'lar sivil toplumun örgütlenerek faaliyet gösterdiği alanlardır. Bu nedenle STK'ların ve STK faaliyetlerinin sosyo-ekonomik göstergelerle incelenmesi ve incelemiden elde edilecek sonuçlar sivil toplum varlığı açısından önemlidir. STK faaliyetlerine ve toplumsal faaliyetlere katılım, STK'lar hakkında bilgi düzeyi, STK yönetim kurulu üyeleriyle STK çalışanları arasındaki akrabalık durumu ile okuryazarlık ve sosyo-ekonomik göstergeler arasındaki ilişkiler, dernek üye sayıları ve ilçe dernek sayıları ile STK faaliyetlerine ve toplumsal faaliyetlere katılım ve STK'lar hakkındaki bilgi düzeyi arasındaki ilişkiler sivil toplumun nasıl örgütlendiğini ve sivil toplumun şekillendiğini göstermektedir. Müteakip maddelerde yapılan analizlerle sivil topluma yönelik ilişkiler araştırılmaktadır.

STK faaliyetlerine katılım durumu ile ilçe okuryazarlık oranı arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-38'de sunulmuştur.

Tablo-38: STK Faaliyetlerine Katılım Durumu ile İlçe Okuryazarlık Oranı İlişkisi

STK Faaliyetlerine Katılım Durumu	n	X	s.s.	p
Katılmadım	26	7,92	0,80	0,21
0-5 Yıl	10	7,50	1,08	
6 Yıl ve Üzeri	14	7,68	0,82	

**Varyans analizi yapılmıştır. *Anlamli farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların STK faaliyetlerine katılım durumu ile okuryazarlık oranı ($p=0,21$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). STK faaliyetlerine katılmayan veya farklı katılım yılı deneyimi olan katılımcıların bulunduğu ilçelerdeki okuryazarlık düzeylerinin bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Toplumsal faaliyetlere katılım durumu ile ilçe okuryazarlık oranı arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-39'da sunulmuştur.

Tablo-39: Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu ile İlçe Okuryazarlık Oranı İlişkisi

Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu	n	X	s.s.	p
Katılmadım	26	8,06	0,93	0,08
0-5 Yıl	10	7,93	0,47	
6 Yıl ve Üzeri	14	7,68	1,18	

**Varyans analizi yapılmıştır. *Anlamli farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların toplumsal faaliyetlere katılım durumu ile okuryazarlık oranı ($p=0,08$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). Toplumsal faaliyetlere katılmayan veya farklı katılım yılı deneyimi olan katılımcıların bulunduğu ilçelerdeki okuryazarlık düzeylerinin bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

STK'lar hakkındaki bilgi düzeyi ile ilçe okuryazarlık oranı arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-40'da sunulmuştur.

Tablo-40: STK'lar Hakkındaki Bilgi Düzeyi ile İlçe Okuryazarlık Oranı İlişkisi

STK'lar Hakkında Bilgi Düzeyi	n	X	s.s.	p
Bilgim Yok	5	7,80	1,10	0,68
Bilgim Az	7	7,86	0,90	
Bilgim Orta	12	7,83	0,58	
Bilgim İyi	20	7,55	1,10	
Bilgim Çok İyi	6	8,17	0,75	
Total	50	7,76	0,92	

**Varyans analizi yapılmıştır. . *Anlamli farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların STK'lar hakkında bilgi düzeyi ile okuryazarlık oranı ($p=0,68$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). STK'lar hakkında bilgisi olmayan veya farklı bilgi düzeyi olan katılımcıların ilçe okuryazarlık oranı ile anlamlı bir ilişki oluşturmadığı görülmüştür.

STK yönetim kurulu üeleriyle akrabalık durumu ile ilçe okuryazarlık oranı arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-41'de sunulmuştur.

Tablo-41: STK Yönetim Kurulu Üeleriyle Akrabalık Durumu ile İlçe Okuryazarlık Oranı İlişkisi

Yönetim Kurulu Üeleriyle Akrabalık Durumu	n	X	s.s.	p
Var	5	6,60	1,14	0,01*
Yok	45	7,89	0,80	

**Bağımsız t testi analizi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların STK yönetim kurulu üeleriyle akrabalık durumu ile okuryazarlık oranı ($p=0,01$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p>0,05$). Bu anlamlı ilişkiden STK yönetim kurulu üeleriyle akrabalık durumu olan katılımcıların bulunduğu ilçelerdeki okuryazarlık düzeylerinin diğerlerine göre daha düşük düzeylerde görülmüştür.

STK yönetim kurulu üeleriyle akrabalık durumu ile ilçe sosyo-ekonomik göstergeler arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-42'de sunulmuştur.

Tablo-42: STK Yönetim Kurulu Üeleriyle Akrabalık Durumu ile İlçe Sosyo-Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişki

Ölçüm	STK Yönetim Kurulu Üeleriyle Akrabalık Durumu	n	X	s.s.	p
Fert başı Gelir Sırası	Var	5	6,60	2,07	0,08
	Yok	45	4,76	2,18	
Tarım Sektörü Çalışma Oranı	Var	5	84,40	2,61	0,20
	Yok	45	75,69	14,67	
Sanayi Sektörü Çalışma Oranı	Var	5	2,20	0,84	0,16
	Yok	45	4,51	3,59	
Hizmetler Sektörü Çalışma Oranı	Var	5	12,80	2,17	0,27
	Yok	45	19,87	14,05	
Şehirleşme Oranı	Var	5	25,20	7,85	0,04*
	Yok	45	35,16	14,29	
İşsizlik Oranı	Var	5	3,00	1,58	0,33
	Yok	45	3,84	1,86	

**Bağımsız t testi analizi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların buldukları ilçenin fert başı gelir sırası ($p=0,08$), tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,20$), sanayi sektörü çalışma oranı ($p=0,16$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,27$) ve işsizlik oranı ($p=0,33$) ile katılımcıların STK yönetim kurulu üeleriyle

akrabalık durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Katılımcıların STK yönetim kurulu üyeleriyle akrabalık durumu ile şehirleşme oranı ($p=0,04$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p>0,05$). Bu anlamlı ilişkiden STK yönetim kurulu üyeleriyle akrabalık durumu olan katılımcıların bulunduğu ilçelerdeki şehirleşme oranının diğerlerine göre daha düşük düzeylerde görülmüştür.

STK faaliyetlerine katılım durumu ile dernek üye sayısı ve ilçe dernek sayısı arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-43’de sunulmuştur.

Tablo-43: STK Faaliyetlerine Katılım Durumu ile Dernek Üye Sayısı ve İlçe Dernek Sayısı Arasındaki İlişki

Ölçüm	STK Faaliyetlerine Katılım Durumu	n	X	s.s.	p
Dernek Üye Sayısı	Katılmadım	26	2,92	1,76	0,58
	0-5 Yıl	10	2,10	0,88	
	6 Yıl Üzeri	14	2,43	1,62	
İlçe Dernek Sayısı	Katılmadım	26	3,85	1,43	0,68
	0-5 Yıl	10	3,60	1,51	
	6 Yıl Üzeri	14	4,01	1,50	

**Varyans analizi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların STK faaliyetlerine katılım durumu ile dernek üye sayısı ($p=0,58$) ve ilçe dernek sayısı ($p=0,68$), arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). STK faaliyetlerine katılmayan veya farklı katılım yılı deneyimi olan sosyal girişimcilerin bulunduğu derneklerdeki üye sayısı ve ilçede bulunan dernek sayısının anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Toplumsal faaliyetlere katılım durumu ile dernek üye sayısı ve ilçe dernek sayısı arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-44’de sunulmuştur.

Tablo-44: Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu ile Dernek Üye Sayısı ve İlçe Dernek Sayısı Arasındaki İlişki

Ölçüm	Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu	n	X	s.s.	p
Dernek Üye Sayısı	Katılmadım	16	2,63	1,41	0,65
	0-5 Yıl	14	2,71	2,09	
	6 Yıl	20	3,11	1,25	
İlçe Dernek Sayısı	Katılmadım	16	3,88	1,63	0,55
	0-5 Yıl	14	4,07	1,21	
	6-10 Yıl	20	3,40	1,65	

**Varyans analizi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların toplumsal faaliyetlere katılım durumu ile dernek üye sayısı ($p=0,65$) ve ilçe dernek sayısı ($p=0,55$), arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı

görülmüştür ($p>0,05$). Toplumsal faaliyetlere katılmayan veya farklı katılım yılı deneyimi olan katılımcıların bulunduğu derneklerde üye sayısı ve ilçede bulunan dernek sayısının anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

STK'lar hakkında bilgi sahibi olma durumu ile dernek üye sayısı ve ilçe dernek sayısı arasındaki ilişki incelenerek sonuçlar Tablo-45'de sunulmuştur.

Tablo-45: STK'lar Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu ile Dernek Üye Sayısı ve İlçe Dernek Sayısı Arasındaki İlişki

Ölçüm	STK Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	n	X	s.s.	p
Dernek üye sayısı	Bilgim Yok	5	3,00	2,35	0,06
	Bilgim Az	7	4,29	2,29	
	Bilgim Orta	12	2,42	0,90	
	Bilgim İyi	20	2,45	1,23	
	Bilgim Çok İyi	6	2,33	0,52	
İlçe dernek sayısı	Bilgim Yok	5	3,20	1,10	0,89
	Bilgim Az	7	4,00	1,73	
	Bilgim Orta	12	3,92	1,16	
	Bilgim İyi	20	3,95	1,61	
	Bilgim Çok İyi	6	4,00	2,00	

**Varyans analizi yapılmıştır. *Anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Katılımcıların STK'lar hakkında bilgi sahibi olma durumu ile dernek üye sayısı ($p=0,06$) ve ilçe dernek sayısı ($p=0,89$), arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). STK'lar hakkında bilgi sahibi olmayan ve farklı bilgi düzeyleri olan katılımcıların bulunduğu derneklerde üye sayısı ve ilçede bulunan dernek sayısının anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

4.10. Mülakat Sonuçlarına Göre Araştırma Yapılan Derneklere ve Sosyal Girişimcilere Ait Veriler

Mülakat; Amasya'da Göynücek, Gümüşhacıköy, Taşova; Ankara'da Ayaş, Çamlıdere-Güdül, Nallıhan; Çanakkale'de Ayvacık, Gökçeada-Eceabat-Bozcaada; Çorum'da İskilip, Denizli'de Çameli, Buldan; Diyarbakır'da Çermik-Çüngüş, Eğil-Dicle-Hani-Hazro-Kocaköy; Erzurum'da İspir-Pazaryolu, Tortum-Uzundere; Kastamonu'da Cide-Pınarbaşı-Şenpazar-Doğanyurt-İnebolu-Abana-Bozkurt-Küre-Çatalzeytin, Taşköprü-Devrekâni-Hanönü-Azdavay-Daday-Ağlı-Seydiler-Araç İhsangazi; Manisa'da Gördes, Selendi; Ordu'da Kabadüz-Mesudiye-Ulubey, Çaybaşı-İkizce-Akkuş, Perşembe-Gürgentepe-Çamaş; Samsun'da Alaçam-Yakakent, Ondokuzmayıs; Şanlıurfa'da Birecik olmak üzere 58 ilçede faaliyet alanı olan 25 derneği

temsil eden 25 sosyal girişimciyle gerçekleştirilmiştir. Mülakata katılanlar isteklilik durumuna göre belirlenmiştir. Telefon ile ilk arananlar olumlu yanıt verdiğinde diğer sosyal girişimci aranmamıştır. Mülakata katılan sosyal girişimcilerin temsil ettiği derneklere ait bilgiler Tablo-46’da sunulmuştur.

Tablo-46: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Temsil Ettiği Dernekler ve Buldukları İller

Dernek Kısa İsimleri	Derneğin Bulunduğu İl	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
AyaşYEG	Ankara	1	4	4,0
AyvacicYEG	Çanakkale	1	4	8,0
AYYEG	Samsun	1	4	12,0
BirecikYEG	Şanlıurfa	1	4	16,0
CideYEG	Kastamonu	1	4	20,0
ÇAMGÜYEG	Ankara	1	4	24,0
ÇamYEG	Denizli	1	4	28,0
ÇERÇÜYEG	Diyarbakır	1	4	32,0
DOYEG	Denizli	1	4	36,0
GEBYEG	Çanakkale	1	4	40,0
GördesYEG	Manisa	1	4	44,0
GöynücekYEG	Amasya	1	4	48,0
GümüşhacıköyYEG	Amasya	1	4	52,0
İskilipYEG	Çorum	1	4	56,0
İSPAYEG	Erzurum	1	4	60,0
KaracaYEG	Ordu	1	4	64,0
NallıhanYEG	Ankara	1	4	68,0
NEVAYEG	Diyarbakır	1	4	72,0
OksijenYEG	Ordu	1	4	76,0
OMYEGder	Samsun	1	4	80,0
SelendiYEG	Manisa	1	4	84,0
TaşköprüYEG	Kastamonu	1	4	88,0
TaşovaYEG	Amasya	1	4	92,0
TUYEG	Erzurum	1	4	96,0
YeşildoğaYEG	Ordu	1	4	100,0
Toplam	12	25	100,0	

Her dernek bir sosyal girişimci ile temsil edilmiştir. Araştırma yapılan dernekler; Amasya, Ankara ve Ordu illerinde üçer; Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Kastamonu, Manisa, Samsun illerinde ikiser ve Çorum, Şanlıurfa illerinde birer adet bulunmaktadır. Sosyal girişimciler her il ve bölgeden gelmektedir.

Mülakat sürelerine ilişkin ayrıntılı bilgiler Tablo-47’de verilmiştir.

Tablo-47: Mülakat Sürelerine İlişkin Durum

Mülakat Süresi (Dakika)	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
20-25	2	8,0	8,0
30-35	3	12,0	20,0
36-40	3	12,0	32,0
41-45	5	20,0	52,0
46-50	3	12,0	64,0
51-60	4	16,0	80,0
70-85	2	8,0	88,0
90-110	3	12,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Telefon ile gerçekleştirilen mülakat en az 22 dakika en çok 110 dakika sürmüştür, mülakat ortalama süresi ise ortalaması 52,16 dakika olmuştur. Mülakata katılan katılımcının uygunluk durumuna göre ve mülakat sorularına yanıtlar alınmaya kadar mülakat devam etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin temsil ettiği gruplara ait bilgiler Tablo-48’de sunulmuştur.

Tablo-48: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Temsil Ettiği Grup Durumu

Temsil Edilen Grup	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Kamu	10	40,0	40,0
Özel Sektör	2	8,0	48,0
STK	10	40,0	88,0
Diğer	3	12,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimcilerin 10’u kamuyu, ikisi özel sektörü, 10’u STK’ları, , üçü ise diğer grupları, serbest çalışanları temsil etmektedir. Sosyal girişimciler temsil edilen her gruptan olabilmektedir ve yerel kalkınma amaçlı STK’lara toplumun her kesiminden katılım sağlanarak iyi bir sivil toplum örneği oluşturulmuştur.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin eğitim durumlarına ait bilgiler Tablo-49’da sunulmuştur.

Tablo-49: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Lise	3	12,0	12,0
Önlisans/Lisans	17	68,0	80,0
Lisansüstü	5	20,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimcilerin eğitim durumları değerlendirildiğinde; % 68’lik oranla ve 17 katılımcı ile önlisans/lisans programları mezunları en yüksek düzeyi oluştururken, %

20'lik oranla ve beş katılımcı ile lisansüstü programları mezunları ikinci sırayı alırken, % 12'lik oranla ve üç katılımcı ile lise mezunları son sırayı almaktadır.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin STK ve toplumsal faaliyetlere katılım durumlarına ait bilgiler Tablo-50'de sunulmuştur.

Tablo-50: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin STK ve Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu

STK ve Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
1-5 Yıl	6	24,0	24,0
6-10 Yıl	7	28,0	52,0
11-20 Yıl	8	32,0	84,0
21-30 Yıl	3	12,0	96,0
40 Yıl	1	4,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimcilerin STK ve toplumsal faaliyetlerine katılım durumları değerlendirildiğinde; % 24'lük oranla altı katılımcının STK ve toplumsal faaliyetlere bir ile beş yıl katıldığı, % 28'lik oranla yedi katılımcının STK ve toplumsal faaliyetlere altı ile 10 yıl katıldığı, % 32'lik oranla sekiz katılımcının STK ve toplumsal faaliyetlere 11 ile 20 yıl katıldığı, % 16'lık oranla dört katılımcının STK ve toplumsal faaliyetlere 21 ile 40 yıl katıldığı görülmektedir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin STK ve toplumsal faaliyetlere neden katıldıklarına ilişkin ait bilgiler Tablo-51'de sunulmuştur.

Tablo-51: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin STK ve Toplumsal Katılım Nedenleri

STK ve Toplumsal Faaliyetlere Katılım Nedeni	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Faydalı olabilmek (Topluma, ilçeye, insanlara ve çevreye)	21	84,0	84,0
Toplumsal sorunlara çözüm üretmek	4	16,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimcilerin STK ve toplumsal faaliyetlerine neden katıldıkları değerlendirildiğinde; % 84'lük oranla 21 katılımcının STK ve toplumsal faaliyetlere topluma, ilçeye, insanlara ve çevreye faydalı olabilmek için katıldığı, % 16'lık oranla dört katılımcının STK ve toplumsal faaliyetlerine toplumsal sorunlara çözüm üretmek üzere katıldığı görülmektedir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin ibadet etme durumlarına ilişkin ait bilgiler Tablo-52'de sunulmuştur.

Tablo-52: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin İbadet Etme Durumları

İbadet Etme Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Günlük Beş Vakit	12	48,00	48,0
Düzensiz Haftada 25'den Fazla Vakit	2	8,00	56,0
Haftada Bir Vakit	9	36,0	92,0
Üç Haftada Bir Vakit	2	8,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimcilerin dini inançları gereği ibadet etme durumu değerlendirildiğinde; % 48'lik oranla 12 katılımcının günde beş vakit ibadetini yerine getirdiği, % 8'lik oranla iki katılımcının düzensiz olarak haftada 25'den fazla vakit ibadetini yerine getirdiği, % 36'lık oranla dokuz katılımcının haftada bir vakit ibadetini yerine getirdiği, % 8'lik oranla iki katılımcının üç haftada bir vakit ibadetini yerine getirdiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan sosyal girişimcilerin gelir durumlarına ait bilgiler Tablo-53'de sunulmuştur.

Tablo-53: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Gelir Durumu

Gelir Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Orta	24	96,0	96,0
Yüksek	1	4,0	4,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimcilerin gelir durumları değerlendirildiğinde; % 96'lık oranla 24 katılımcının orta düzeyde gelire sahip olduğu % 4'lük oranla bir katılımcının yüksek gelir düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin yaşlarına ait bilgiler Tablo-54'de sunulmuştur.

Tablo-54: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Yaş Durumu

Yaş Aralığı	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
20-25	5	20,0	20,0
26-30	6	24,0	44,0
31-40	9	36,0	80,0
41-50	3	12,0	92,0
51-60	2	8,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin yaş durumları değerlendirildiğinde; % 20'lik oranla beş katılımcının 20-25 yaş aralığında, % 24'lük oranla altı katılımcının 26-30 yaş aralığında, % 36'lık oranla dokuz katılımcının 31-40 yaş aralığında, % 12'lik oranla üç katılımcının

41-50 yaş aralığında, % 8'lik oranla iki katılımcının 51-60 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin cinsiyetlerine ait bilgiler Tablo-55'de sunulmuştur

Tablo-55: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Cinsiyet Durumu

Cinsiyeti	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Kadın	7	28,0	28,0
Erkek	18	72,0	100,0
Toplam	50	100,0	

Sosyal girişimcilerin cinsiyet durumları değerlendirildiğinde; % 28'lik oranla yedi katılımcının kadın, % 72'lik oranla 18 katılımcının erkek olduğu görülmektedir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin ailelerinde girişimci ve sosyal girişimci durumuna ait bilgiler Tablo-56'da sunulmuştur.

Tablo-56: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Ailelerinde Girişimci ve Sosyal Girişimci Olma Durumu

Toplumsal Faaliyetlere Katılımı	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Ağabey girişimci/sosyal girişimci	3	12,0	12,0
Anne girişimci/sosyal girişimci	2	8,0	20,0
Anne/baba girişimci/sosyal girişimci	1	4,0	24,0
Baba girişimci/sosyal girişimci	12	48,0	72,0
Eş/amca vb. akraba girişimci/sosyal girişimci	4	16,0	88,0
Kendisi girişimci/sosyal girişimci	3	12,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimcilerin ailelerinde girişimci ve sosyal girişimci durumu değerlendirildiğinde; % 48'lik oranla 12 katılımcının babasının girişimci/sosyal girişimci olduğu, % 8'lik oranla iki katılımcının annesinin girişimci/sosyal girişimci olduğu, % 12'lik oranla üç katılımcının ağabeyinin girişimci/sosyal girişimci olduğu, % 4'lük oranla bir katılımcının hem babasının hem de annesinin girişimci/sosyal girişimci olduğu, % 16'lık oranla dört katılımcının eşinin veya amca gibi akrabalarının girişimci/sosyal girişimci olduğu, % 12'lik oranla üç katılımcının ise kendisinin girişimci/sosyal girişimci olduğu görülmektedir. Anne, baba, ağabey, eş, amca gibi yakın çevresinde girişimci/sosyal girişimci bulunanların oranı % 88'dir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin girişimcilik, sosyal girişimcilik ve LEADER Yaklaşımı eğitimi alma durumuna ait bilgiler Tablo-57'de sunulmuştur.

Tablo-57: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Girişimcilik, Sosyal Girişimcilik ve LEADER Yaklaşımı Eğitimi Alma Durumu

Girişimcilik ve Sosyal Girişimcilik Eğitimi Alma Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Girişimcilik ve LEADER Yaklaşımı Eğitimi	10	40,0	40,0
Girişimcilik ve Sosyal Girişimcilik, LEADER Yaklaşımı Eğitimi	9	36,0	76,0
LEADER Yaklaşımı Eğitimi	6	24,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimcilerin, girişimcilik ve sosyal girişimcilik eğitimi alma durumu değerlendirildiğinde; % 40'lık oranla 10 katılımcının girişimcilik ve LEADER Yaklaşımı eğitimi aldığı, % 36'lık oranla dokuz katılımcının girişimcilik, sosyal girişimcilik ve LEADER Yaklaşımı eğitimi aldığı, % 24'lük oranla altı katılımcının LEADER Yaklaşımı eğitimi aldığı görülmektedir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin okul hayatlarındaki başarı durumlarına ait bilgiler Tablo-58'de sunulmuştur.

Tablo-58: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Okul Hayatındaki Başarı Durumu

Okul Hayatındaki Başarı Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Orta Düzeyde Başarılı	10	40,0	40,0
Orta Üzeri Düzeyde Başarılı	5	20,0	60,0
Yüksek Düzeyde Başarılı	10	40,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimcilerin, okul hayatındaki başarı durumu değerlendirildiğinde; % 40'lık oranla 10 katılımcının orta düzeyde başarılı olduğu, % 20'lik oranla beş katılımcının orta düzey üzerinde başarılı olduğu, % 40'lık oranla 10 katılımcının yüksek düzeyde başarılı olduğu görülmektedir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin risk alma düzeylerine ait bilgiler Tablo-59'da sunulmuştur.

Tablo-59: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Risk Alma Düzeyi

Risk Alma Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Orta Düzeyde	4	16,0	16,0
Yüksek Düzeyde	21	84,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimciler risk alma boyutunda kendilerini değerlendirdiğinde; %16'lık oranla dört katılımcının orta düzeyde risk alabildiği, % 84'lük oranla 21 katılımcının yüksek düzeyde risk alabildiği tespit edilmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin özgüven-öz yeterlilik düzeylerine ait bilgiler Tablo-60'da sunulmuştur.

Tablo-60: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Özgüven-Öz Yeterlilik Düzeyi

Özgüven- Öz Yeterlilik Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Orta Düzeyde	2	8,0	8,0
Yüksek Düzeyde	23	92,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimciler özgüven-öz yeterlilik boyutunda kendilerini değerlendirdiğinde; % 8'lik oranla iki katılımcı orta düzeyde, % 92'lik oranla 23 katılımcı yüksek düzeyde özgüven-öz yeterliliğe sahip olduklarını ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimcilerin kişisel yaratıcılık-yenilikçilik düzeylerine ait bilgiler Tablo-61'de sunulmuştur.

Tablo-61: Mülakata Katılan Sosyal Girişimcilerin Kişisel Yaratıcılık-Yenilikçilik Düzeyi

Kişisel Yaratıcılık- Yenilikçilik Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Orta Düzeyde	6	24,0	24,0
Yüksek Düzeyde	19	76,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Sosyal girişimciler kişisel yaratıcılık-yenilikçilik boyutunda kendilerini değerlendirdiğinde; % 24'lük oranla altı katılımcı orta düzeyde, % 76'lık oranla 19 katılımcı yüksek düzeyde kişisel yaratıcılık-yenilikçiliğe sahip olduklarını ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan birinci ve ikinci kişilerin yönetim kurulundaki görev durumlarına ait bilgiler Tablo-62'de sunulmuştur.

Tablo-62: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Yönetim Kurulundaki Görev Durumu

Birinci Kişinin Yönetim Kurulundaki Görevi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Yönetim Kurulundaki Görevi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Başkan	12	48,0	48,0	Başkan	3	12,0	12,0
Bşk. Yardımcısı	5	20,0	68,0	Bşk. Yardımcısı	6	24,0	36,0
Genel Sekreter	2	8,0	76,0	Genel Sekreter	2	8,0	44,0
Muhasip	1	4,0	8,0	Ynt. Krl. Üyesi	14	56,0	100,0
Ynt. Krl. Üyesi	5	20,0	100,0	Toplam	25	100,0	
Toplam	25	100,0					

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişinin dernek yönetim kurulunda aldıkları görevleri değerlendirildiğinde; birinci kişi olarak belirtilenlerden % 48’lik oranla 12 kişinin yönetim kurulu başkanı olduğu, % 20’lik oranla beş kişinin yönetim kurulu başkan yardımcısı olduğu, % 8’lik oranla iki kişinin yönetim kurulu genel sekteri olduğu, % 4’lük oranla bir kişinin yönetim kurulu muhasibi olduğu ve % 20’lik oranla beş kişinin yönetim kurulu üyesi olduğu görülmektedir. İkinci kişi olarak belirtilenlerden % 12’lik oranla üç kişinin yönetim kurulu başkanı olduğu, % 24’lik oranla altı kişinin yönetim kurulu başkan yardımcısı olduğu, % 8’lik oranla iki kişinin yönetim kurulu genel sekteri olduğu ve % 56’lık oranla 14 kişinin yönetim kurulu üyesi olduğu görülmektedir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin risk alma düzeylerine ait bilgiler Tablo-63’de sunulmuştur.

Tablo-63: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Risk Alma Düzeyi

Birinci Kişinin Risk Alma Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Risk Alma Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Orta Düzeyde	8	32,0	32,0	Orta Düzeyde	8	32,0	32,0
Yüksek Düzeyde	17	68,0	100,0	Yüksek Düzeyde	17	68,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi, risk alma boyutunda değerlendirdiğinde; % 32’lik oranla sekiz kişinin orta düzeyde risk alabildiği, % 68’lik oranla 17 kişinin yüksek düzeyde risk alabildiği tespit edilmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin özgüven-öz yeterlilik düzeylerine ait bilgiler Tablo-64’de sunulmuştur.

Tablo-64: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Özgüven-Öz Yeterlilik Düzeyi

Birinci Kişinin Özgüven- Öz Yeterlilik Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Özgüven- Öz Yeterlilik Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Orta Düzeyde	4	16,0	16,0	Orta Düzeyde	1	4,0	4,0
Yüksek Düzeyde	21	84,0	100,0	Yüksek Düzeyde	24	96,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi

özgüven-öz yeterlilik boyutunda değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 16'lık oranla dört kişinin orta düzeyde, % 84'lük oranla 21 kişinin yüksek düzeyde; ikinci kişilerden ise % 4'lük oranla bir kişinin orta düzeyde, % 96'lık oranla 24 kişinin yüksek düzeyde özgüven-öz yeterliliğe sahip olduğunu ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin kişisel yaratıcılık-yenilikçilik düzeylerine ait bilgiler Tablo-65'de sunulmuştur.

Tablo-65: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Kişisel Yaratıcılık-Yenilikçilik Düzeyi

Birinci Kişinin Kişisel Yaratıcılık-Yenilikçilik Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Kişisel Yaratıcılık-Yenilikçilik Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Orta Düzeyde	8	32,0	32,0	Orta Düzeyde	5	20,0	20,0
Yüksek Düzeyde	17	68,0	100,0	Yüksek Düzeyde	20	80,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi kişisel yaratıcılık-yenilikçilik boyutunda değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 32'lik oranla sekiz kişinin orta düzeyde, % 68'lik oranla 17 kişinin yüksek düzeyde; ikinci kişilerden ise % 20'lik oranla beş kişinin orta düzeyde, % 80'lik oranla 20 kişinin yüksek düzeyde kişisel yaratıcılık-yenilikçiliğe sahip olduğunu ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin temsil ettikleri gruplara ait bilgiler Tablo-66'da sunulmuştur.

Tablo-66: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Temsil Ettiği Grup Durumu

Birinci Kişinin Temsil Ettiği Grup	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Temsil Ettiği Grup	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Kamu	20	80,0	80,0	Kamu	12,0	48,0	48,0
Özel Sektör	4	16,0	96,0	Özel Sektör	6	24,0	72,0
STK	1	4,0	100,0	STK	6	24,0	96,0
Diğer	0	0,0	100,0	Diğer	1	4,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi temsil ettikleri grup yönünden değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 80'lik oranla 20 kişinin kamuyu, % 16'lık oranla dört kişinin özel sektörü, % 4'lük oranla bir kişinin STK'yı; ikinci kişilerden ise % 48'lik oranla 12 kişinin kamuyu, % 24'lük oranla altı

kişinin özel sektörü, % 24'lük oranla altı kişinin STK'yı ve % 4'lük oranla bir kişinin diğer grupları temsil ettiğini ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin ekonomik düzeylerine ait bilgiler Tablo-67'de sunulmuştur.

Tablo-67: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Ekonomik Düzeyi

Birinci Kişinin Ekonomik Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Ekonomik Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Orta	9	36,0	36,0	Orta	9	36,0	36,0
Yüksek	16	64,0	100,0	Yüksek	16	64,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi ekonomik yönden değerlendirdiğinde; birinci ve ikinci kişilerden % 64'lük oranla 16 kişinin yüksek gelir düzeyine, % 36'lık oranla dokuz kişinin orta gelir düzeyine sahip olduğunu ifade etmiştir. Yüksek gelir grubu olarak ifade edilen bu durum ilçe düzeyinde algılanan bir durumdur. İlçe özelinde gelir durumu değerlendirildiğinde bir devlet memurunun aldığı maaş yüksek gelir grubu olarak tanımlanmıştır. Ancak genel olarak gelir düzeyi değerlendirildiğinde bu durum orta gelir grubu olarak ifade edilmektedir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin eğitim durumlarına ait bilgiler Tablo-68'de sunulmuştur.

Tablo-68: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Eğitim Durumu

Birinci Kişinin Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Lise	7	28,0	28,0	Lise	8	32,0	32,0
Lisans	13	52,0	80,0	Lisans/Ön Lisans	15	60,0	92,0
Yüksek Lisans	5	20,0	100,0	Yüksek Lisans	1	4,0	96,0
İlköğretim	0	0,0	100,0	İlköğretim	1	4,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi eğitim yönünden değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 52'lik oranla 13 kişinin lisans, % 28'lik oranla yedi kişinin lise, % 20'lik oranla beş kişinin yüksek lisans; ikinci kişilerden ise % 60'lık oranla 15 kişinin lisans, % 32'lik oranla sekiz kişinin lise, % 4'lük

oranla bir kişinin yüksek lisans ve % 4'lük oranla bir kişinin ilköğretim düzeyinde eğitim durumuna sahip olduğunu ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin cinsiyet durumlarına ait bilgiler Tablo-69'da sunulmuştur.

Tablo-69: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Cinsiyet Durumu

Birinci Kişinin Cinsiyet Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Cinsiyet Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Kadın	1	4,0	4,0	Kadın	4	16,0	16,0
Erkek	24	96,0	100,0	Erkek	21	84,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi cinsiyet durumuna göre değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 4'lük oranla bir kişinin kadın, % 96'luk oranla 21 kişinin erkek, ikinci kişilerden ise % 16'luk oranla dört kişinin kadın, % 84'lük oranla 21 kişinin erkek olduğunu ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin yaş durumlarına ait bilgiler Tablo-70'de sunulmuştur.

Tablo-70: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Yaş Durumu

Birinci Kişinin Yaş Aralığı	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Yaş Aralığı	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
20-25	0	0,0	0,0	20-25	1	4,0	4,0
26-30	1	4,0	4,0	26-30	2	8,0	12,0
31-40	8	32,0	36,0	31-40	10	40,0	52,0
41-50	10	40,0	76,0	41-50	9	36,0	88,0
51-61	6	24,0	100,0	51-61	3	12,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi yaş durumuna göre değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 4'lük oranla bir kişinin 26-30, % 32'lik oranla sekiz kişinin 31-40, % 40'luk oranla 10 kişinin 41-50, % 24 oranla altı kişinin 51-61 yaş aralığında, ikinci kişilerden ise % 4'lük oranla bir kişinin 20-25, % 8'lik oranla iki kişinin 26-30, % 40'luk oranla 10 kişinin 31-40, % 36'luk oranla dokuz kişinin 41-50, % 12'lik oranla üç kişinin 51-61 yaş aralığında olduğunu ifade etmiştir. Sosyal girişimci olarak tanımlanan birinci kişilerin yaş ortalaması 44,44 iken, ikinci kişilerin yaş ortalaması 41'dir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin STK ve toplumsal faaliyetlere katılım durumlarına ait bilgiler Tablo-71’de sunulmuştur.

Tablo-71: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin STK ve Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu

Birinci Kişinin STK ve Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin STK ve Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Katılır	25	100,0	100,0	Katılır	25	100,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi STK ve toplumsal faaliyetlere katılım durumlarına göre değerlendirdiğinde; iki kişiden tamamının, % 100’lük oranla STK ve toplumsal faaliyetlere katıldığını ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin STK ve toplumsal faaliyetler hakkında bilgi sahibi olma durumları Tablo-72’de sunulmuştur.

Tablo-72: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin STK ve Toplumsal Faaliyetler Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu

Birinci Kişinin STK ve Toplumsal Faaliyetler Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin STK ve Toplumsal Faaliyetler Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Bilgi Sahibidir	25	100,0	100,0	Bilgi Sahibidir	25	100,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi STK ve toplumsal faaliyetler hakkında bilgi sahibi olma durumlarına göre değerlendirdiğinde; iki kişiden tamamının, % 100’lük oranla bilgi sahibi olduklarını ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin yöneticilik ve STK yöneticiliği hakkında bilgi sahibi olma durumlarına ait bilgiler Tablo-73’de sunulmuştur.

Tablo-73: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Yöneticilik ve STK Yöneticiliği Hakkında bilgi Sahibi Olma Durumu

Birinci Kişinin Yöneticilik ve STK Yöneticiliği Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Yöneticilik ve STK Yöneticiliği Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Yüksek Düzeyde Bilgi Sahibidir	21	84,0	84,0	Yüksek Düzeyde Bilgi Sahibidir	13	52,0	52,0
Orta Düzeyde Bilgi Sahibidir	4	16	100,0	Orta Düzeyde Bilgi Sahibidir	10	40,0	92,0
Az Düzeyde Bilgi Sahibidir	0	0	100,0	Az Düzeyde Bilgi Sahibidir	2	8,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi yöneticilik ve STK yöneticiliği hakkında bilgi sahibi olma durumlarına göre değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 16'lık oranla dört kişinin orta düzeyde, % 84'lük oranla 21 kişinin yüksek düzeyde bilgi sahibi olduğunu, ikinci kişilerden ise % 8'lik oranla iki kişinin az düzeyde, % 40'lık oranla 10 kişinin orta düzeyde, % 52'lik oranla 13 kişinin yüksek düzeyde bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin çözülemeyen sorunları çözebilecek bilgi ve yetenek durumlarına ait bilgiler Tablo-74'da sunulmuştur.

Tablo-74: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Çözülemeyen Sorunları Çözebilecek Bilgi ve Yetenek Durumları

Birinci Kişinin Çözülemeyen Sorunları Çözebilecek Bilgi ve Yetenek Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Çözülemeyen Sorunları Çözebilecek Bilgi ve Yetenek Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Bilgi ve Yetenek Sahibidir	25	100,0	100,0	Bilgi ve Yetenek Sahibidir	25	100,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi çözülemeyen sorunları çözebilecek bilgi ve yetenek durumlarına göre değerlendirdiğinde; iki kişiden tamamının % 100'lük oranla bilgi ve yetenek sahibi olduklarını ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin örnek çalışma durumlarına ait bilgiler Tablo-75’de sunulmuştur.

Tablo-75: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin Yaptığı Örnek Çalışma Durumları

Birinci Kişinin Yaptığı Örnek Çalışmaların Varlık Durumları	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin Yaptığı Örnek Çalışmaların Varlık Durumları	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Yaptığı örnek çalışmalar vardır	25	100,0	100,0	Yaptığı örnek çalışmalar vardır	25	100,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi yaptıkları örnek çalışmalara göre değerlendirdiğinde; iki kişiden tamamının % 100’lük oranla bölgede yaptığı örnek çalışmaların var olduğunu ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından sosyal girişimci olarak tanımlanan iki kişinin işbirliğine açıklık durumlarına ait bilgiler Tablo-76’da sunulmuştur.

Tablo-76: Mülakata Katılanlar Tarafından Sosyal Girişimci Olarak Tanımlanan İki Kişinin İşbirliğine Açıklık Durumları

Birinci Kişinin İşbirliğine Açıklık Durumları	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İkinci Kişinin İşbirliğine Açıklık Durumları	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
İşbirliğine açıktır	25	100,0	100,0	İşbirliğine açıktır	25	100,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi işbirliğine açıklık yönünden değerlendirdiğinde; iki kişiden tamamının, % 100’lük oranla işbirliğine açık olduğunu ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından belirtilen durumlara ait verilen bilgiler Tablo-77’de sunulmuştur.

Tablo-77: Toplumsal Sorunları Belirleme Araştırması ve Öncelik Sıralaması Durumu

Toplumsal Sorunları Belirlemek için Araştırma Yapıldı mı? Öncelikler Nasıl Belirlendi? Sorularına Verilen Yanıt Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Yerel Kalkınma Stratejisi Hazırlama Kapsamında Araştırma Yapıldı	25	100,0	100,0
Tespit Edilen Sorunların Çözümü için Öncelik Sıralaması Üyeler/Halkın Katılımı ile Yapıldı	25	100,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, yönetim kurulu üyelerini toplumsal sorunları tespit etmek için araştırma/çalışma yapma ve tespit edilen sorunların çözülmesine yönelik öncelik sıralaması yönünden değerlendirdiğinde; % 100'lük oranla 25 kişi YKS hazırlanması kapsamında araştırma/çalışma yapıldığını ve üyeler/halkın katılımıyla oylama yapılarak öncelikli konuların belirlendiğini ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından belirtilen topluluğun toplumsal sorunlar hakkında farkındalık ve bilgi durumları Tablo-78'de sunulmuştur.

Tablo-78: Toplumsal Sorunların Farkında Olma ve Sosyal Girişimcilik Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu

Toplumsal Sorunların Farkında Olma ve Sosyal Girişimcilik Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Toplumsal Sorunların Farkındalar ve Sosyal Girişimcilik Hakkında Bilgi Sahibidirler	25	100,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, dernek üyelerinin, topluluğun toplumsal sorunlar/sosyal girişimcilik hakkındaki bilgi durumunu değerlendirdiğinde; % 100'lük oranla 25 kişi, topluluğun toplumsal sorunların farkında ve sosyal girişimcilik hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından topluluğun kurallarına yönelik yaptıkları değerlendirme Tablo-79'da sunulmuştur.

Tablo-79: Derneğin Yazılı ve Sözlü Kurallarının Açık Anlaşılır Olma ve Kısıtlama Durumu

Derneğin Yazılı ve Sözlü Kurallarını Açık Anlaşılır Olma ve Kısıtlama Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Derneğin Yazılı/Sözlü Kuralları Açıktır ve Kısıtlamaya Neden Olmamaktadır	25	100,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, dernek tüzüğünde belirtilen yazılı kuralların ve dernekteki sözlü kuralların açık anlaşılır olup olmadığı ve kendilerini kısıtlayıp kısıtlamadığını değerlendirdiğinde; % 100'lük oranla 25 kişi yazılı ve sözlü kuralların açık anlaşılır olduğunu ve kendilerini kısıtlamadığını ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından belirtilen engel durumuna ilişkin bilgiler Tablo-80'de sunulmuştur.

Tablo-80: Dernekte Yapılmak İstenilenlere Engel Olan Durum

Dernekte Yapılmak İstenilenlere Engel Olan Durum	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Ekonomik Yetersizlikler Engel Olan Durumdur	25	100,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, dernekte yapmak istedikleri konusunda kendilerine engel olan durumunu değerlendirdiğinde; % 100'lük oranla 25 kişi kendilerine engel olan durumun “ekonomik yetersizlik” olduğunu ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından belirtilen işbölümü ve işbölümünde görev verilme kıstas durumu Tablo-81’de sunulmuştur.

Tablo-81: Dernekte İşbölümü ve İşbölümünde Görev Verilme Kıstas Durumu

İş Bölümü Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)	İşbölümünde Görev Verilme Kıstas Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Tüzükte belirtildiği gibidir (başkan, başkan yardımcısı, genel sekreter, muhasip, yönetim, denetim kurulu asil ve yedek üyeliği gibi.).	25	100,0	100,0	Bilgi, Beceri ve Tüzel Kişiliklerin Gücüne Göre	4	16,00	16,0
				Bilgi, Beceri ve Tecrübeye Göre	2	8,0	24,0
				Bilgi ve Beceriye Göre	13	52,0	76,0
				Bölge Temsiline Göre	1	4,0	80,0
				Tüzel Kişiliklerin Gücüne Göre	5	20,0	100,0
Toplam	25	100,0		Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, diğer bir ifade ile sosyal girişimciler, dernekte işbölümünün nasıl olduğunu ve işbölümünde görevin hangi kıstasa göre verildiği değerlendirdiğinde; % 100'lük oranla 25 kişinin işbölümünün tüzüğe göre yönetim ve denetim kuralları asil ve yedek üyeler şeklinde olduğunu ve işbölümünde görev verilme kıstas durumunun ise, % 16'luk oranla dört kişi bilgi, beceri ve tüzel kişiliklerin gücüne göre, % 8'lik oranla iki kişi bilgi, beceri ve tecrübeye göre, % 52'lik oranla 13 kişi bilgi ve beceriye göre, % 4'lük oranla bir kişi bölge temsiline göre , % 20'lik oranla beş kişi tüzel kişiliklerin gücüne göre yapıldığını ifade etmiştir. Derneğe tüzel kişiliklerin üye yapılması zorunlu olduğundan tüzel kişiliklerin gücü olarak, ilçedeki belediye, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı, köylere hizmet götürme birliği, ilçe tarım- milli eğitim müdürlüğü, ziraat-esnaf ve ticaret oda başkanlıkları gibi ilçedeki statükoya ait güçler ifade edilmektedir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından belirtilen dernekte işbirliği, şeffaflık ve hesap verilebilirlik durumu Tablo-82’de sunulmuştur.

Tablo-82: Dernekte İşbirliği, Şeffaflık ve Hesap Verilebilirlik Durumu

İletişim, İşbirliği, Şeffaflık ve Hesap Verilebilirlik Düzeyi	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
Az	5	20,00	20,0
Orta	11	44,0	64,0
Yüksek	9	36,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, dernek birimleri ve üyeler arasındaki iletişim, işbirliği, şeffaflık ve hesap verilebilirlik düzeyini değerlendirdiğinde; % 20’lik oranla beş kişi düşük düzeyde, % 44’lük oranla 11 kişi orta düzeyde, % 36’lık oranla dokuz kişi yüksek düzeyde olduğunu ifade etmiştir.

Mülakata katılan sosyal girişimciler tarafından belirtilen sosyal refahı sağlama, sonuca nasıl ulaşılabileceği durumu Tablo-83’de sunulmuştur.

Tablo-83: Sosyal Refahı Sağlama, Sonuca Nasıl Ulaşılabileceği Durumu

Sosyal Refahı Sağlama, Sonuca Nasıl Ulaşılabileceği Durumu	Katılımcı Sayısı (Adet)	Yüzde Oranı (%)	Toplam Yüzde Oranı (%)
LEADER Yaklaşımı Programından Ekonomik Yardım Alarak Birçok Küçük Etkinliğin Tanımlandığı YKS’yi Uygulayarak	25	100,0	100,0
Toplam	25	100,0	

Mülakata katılanlar, sosyal refahın nasıl sağlanacağını, sonuca nasıl ulaşacağını değerlendirdiğinde; % 100’lük oranla 25 kişinin hazırladıkları YKS’yi en az üç yıllık süre içerisinde çoğunlukla AB LEADER Yaklaşımı programından, Tarım ve Orman Bakanlığı’ndan ekonomik yardım (hibe) alarak, küçük etkinliklerle uygulayarak sosyal refahı sağlayacaklarını ifade etmiştir.

4.11. Araştırma Sonuçlarının Katılımcı Gözlem Bulgularıyla Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçlarını literatür taraması sonucu elde edilenler, anket, mülakat ve katılımcı gözlem sonucu elde edilenler şeklinde iki başlıkta toplayabiliriz. Literatür taraması sonuçları şöyledir;

1. Sivil toplum varlığı ARDA’ya sahip ülkelerde oluşabilmektedir. Günümüz Türkiye’si, ARDA’ya sahip olduğundan sivil toplum varlığı da söz konusudur. STK’lar ise yalnızca sivil toplum varlığı olan ülkelerde kurulabileceğinden, örgütlenebileceğinden ülkemizde de STK’lar örgütlenebilmektedir. Ülkemizde örgütlenme hakkı anayasal haklar kapsamında güvence altına alınmış temel haklardandır. Ülkelerde çözülemeyen

toplumsal sorunların çözülmesi, sosyal girişimcilik olarak tanımlanırken sosyal girişimciliğin gerçekleşebilmesi için kamu ve özel sektörün dışında sivil toplumun varlığı da çok önemlidir. Bu nedenle sosyal girişimciliğin gerçekleşmesi için uygun ekosistem, ARDA'ya sahip ülkelerde ve günümüz Türkiye'sinde bulunmaktadır.

Katılımcı gözlem yöntemi ile elde edilen bulgular ülkemizde politik olarak uygun ekosistem olmasına karşın yerel kesimde kamuyu temsil eden bazı kamu yöneticileri ve görevlilerinin kişisel düşüncelerle daha statükocu bir tavır sergileyerek kendi kontrollerinde bir değişimi istedikleri veya onayladıkları görülmüştür. Ayrıca merkezden atanarak gelen bazı kamu görevlilerinin, yerel kesimde yaşayanlardan kendilerini farklı görerek aşkın devlet anlayışı ile olaylara yaklaştıkları, sivil toplum öncülüğünde yapılan etkinliklere ve örgütlenmelere sıcak bakmadıkları tespit edilmiştir. Bahse konu anlayışlar yerel kesimde yöneticilerin, araşsal devlet anlayışından uzaklaşarak aşkın devlet anlayışı benimsemesine neden olmaktadır. Oysaki çözülemeyen toplumsal sorunların çözülmesinde kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütleri arasında işbirliğinin önemi günümüzde yadsınamaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Yerel kesimde yaşayanlar, kendi çalışma veya yaşam alanlarında karşılaştıkları sorunları çözmek için STK adı altında örgütlenme anlayışından uzaktırlar. Bu olumsuzluğun sebebi ise geçmişte yerel kesimde yaşanan olumsuz örneklerdir. Sivil toplumun örgütlenerek kendi sorunları sürdürülebilir bir şekilde çözebilmesi için il ve ilçelerde valilerin, kaymakamların, kamu yöneticilerinin ve kamu görevlilerinin, sivil toplumu örgütlenmeye teşvik etmeleri ve ekonomik yardımlarla desteklemeleri gerekmektedir.

Kanunlara göre kamu kuruluşu niteliğinde sayılan meslek örgütlerinin veya meslek örgütü yöneticilerinin bir kısmı statükolarını korumak maksadıyla aşkın devlet anlayışını benimsedikleri gözlemlenmiştir. Bu anlayışla yeni bir örgütlenme türüne sıcak bakmayarak engellemeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Örneğin bir ilçede çiftçiler dernek adı altında örgütlenmek istediklerinde, ziraat odası başkanı bu derneğin de başkanı olmak istemiş, isteği kabul edilmediğinde ise bu oluşumu engellemiştir. Bu yaklaşımdan anlaşılacağı üzere yerel kesimde kamu, kamu niteliğindeki meslek örgütlerinin yöneticileri veya çalışanları, kendi mevcut durumlarını korumak amacıyla yeniliklere veya yeni oluşumlara karşı aşkın devlet anlayışı düşüncesi ile yaklaştıkları izlenilmiştir.

Yerel kesimde statükolarını korumaya çalışan kamu ve kamu kuruluşu niteliğindeki meslek örgütleri yöneticilerinin sergiledikleri aşkın devlet anlayışını içeren statükocu

tavırlar, yerel kesimde değişimi engellerken yerelin gelişmesine ve büyümesine engel olurken ve yerel kesimlerin göç vererek küçülmesine neden olmaktadır.

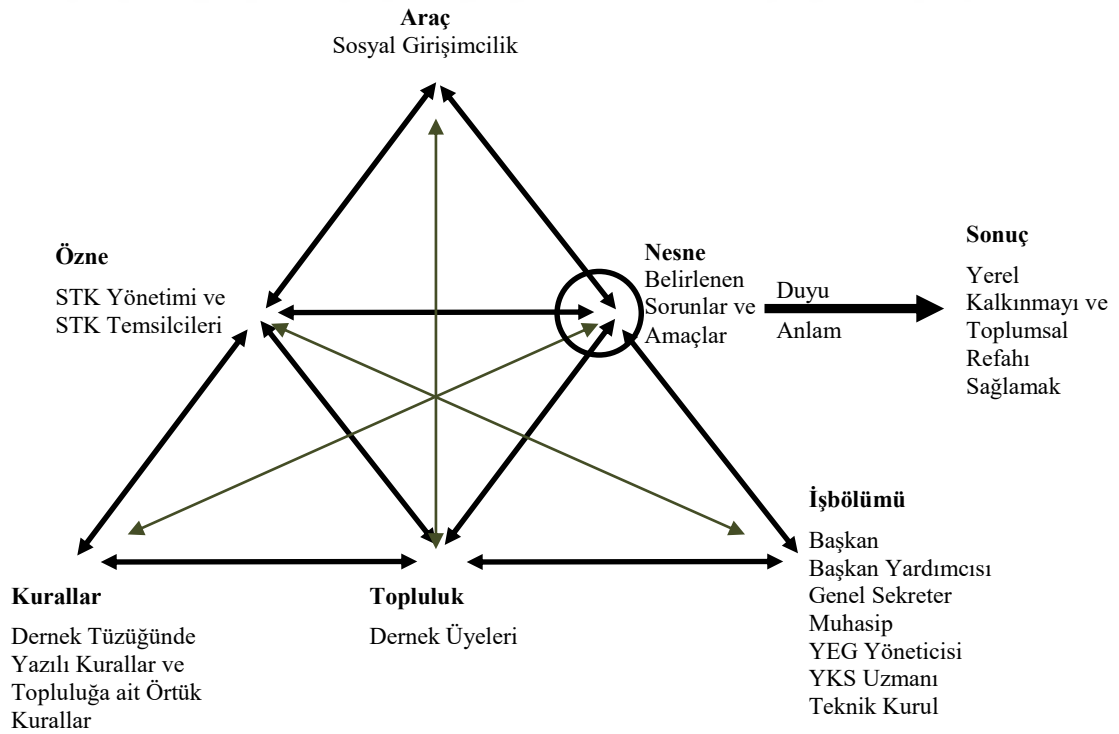
2. Birey veya örgüt kendi bilincini, etkinlik teorisi perspektifinin sosyo-tarihsel yaklaşım ile türe ait bilinç (filogenetik) düzeyi, türün tarihsel-kültürel (kültürel tarihsel genetik) bilinç düzeyi, bireyin-örgütün kendi yaşam sürecindeki (ontogenetik) bilinç düzeyi ve anlık yaşanan birey-örgüt (mikrogenetik) bilinç düzeyiyle birlikte geliştirerek oluşturmaktadır. ARDA'ya sahip ülkelerde diğer bir ifade ile liberal anlayışa sahip ülkelerde toplumsal dönüşüm; ilk örgütlenme hali olan “kabile toplumu” olarak da adlandırılan “geleneksel toplum”dan, çekirdek aileye dönüşerek “bireysel yaşama” geçiş, sonrasında ise bireysel yaşamdan sosyal ara kuruluşlarla diğer bir ifade ile sivil toplum örgütleriyle yeniden sosyal bağlar ve ağlar kurarak “yeniden topluluk ruhunu oluşturmaya” geçiş aşamaları neticesinde gerçekleşmektedir. Sivil toplum örgütleriyle oluşturulan yeniden topluluk ruhunu oluşturan toplum, birlikte olma (sosyal yaşam) ve birlikte yapma (kolektif yaşam) bilincini geliştirerek çözülemeyen toplumsal sorunları çözmektedir. 1980'lerde liberal ekonomik anlayışa geçen ülkemizde sivil toplum ve STK varlığı son on yılda gözle görülür bir biçimde artarken, toplumumuzun yeniden topluluk ruhunu oluşturma yönünde “bireysel yaşamdan sosyal ara kuruluşlarla yeniden sosyal bağlar oluşturma evresinde”, sivil toplum varlığı açısından bebeklik veya çocukluk çağında olduğu söylenebilir.

Katılımcı gözlem yöntemi ile elde edilen bulgular, ilçe kuruluş tarihi daha eski olan ilçelerde bulunan sivil toplum kuruluşunun diğerlerine oranla sayıca daha çok olduğu ve buna bağlı olarak bir ilçede daha yüksek düzeyde sivil toplum kültürünün olduğu gözlemlenmiştir. Bu ilçelerde sivil toplum varlığı bebeklik veya çocukluk çağının ötesindedir. Bireyler sivil toplum örgütleriyle yeniden sosyal bağlar ve ağlar kurarak topluluk ruhunu oluşturmaktadır diyebiliriz.

3. Etkinlik teorisi perspektifinden ülkemizde STK ve sivil toplum bilinci; öncelikle sivil toplum görüşlerinde belirtilenler ve insan türüne ait gelişimden elde edilen birikimler, sonrasında sivil toplum adına dünyada ve ülkemizde oluşturulan tarihsel-kültürel uygulamalar gibi yaşanan toplumdaki kültürel tarihsel birikimler, daha sonrasında ise bireyin-örgütün-toplumun kendi yaşam sürecince elde ettiği birikimler ve en sonunda bireyin-örgütün-toplumun anlık, tek etkileşimli bir zamanlı birikimler sonucunda oluşmaktadır. Geçen yüzyılda yapılan araştırmalarda; insanın tek başına ele

alınması düşüncesinin yanlışlığını ortaya koyan ve insanın hayvanlar gibi sadece uyarıcılara tepki vermediğini, aynı zamanda bilincini araç olarak kullanarak etrafındaki uyarıcıları şekillendirdiğini, sonrasında şekillendirdiği uyarıcıyı araç olarak kullandığını anlatarak insanın nasıl ele alınacağını gösteren etkinlik teorisi, sivil toplumun ve STK'ların örgütlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Etkinlik teorisi, özne, araç, nesne, kurallar, işbölümü, topluluk ve sonuç ana öğelerinden oluşan organize olmuş karşılıklı etkileşimlerle sürekli gelişim ve değişimin olduğu bir sosyal ve kolektif yapıyı, ağ ve ağları ifade etmektedir. Etkinlik teorisinin kurum ve kuruluşlar için 'bir yönetim ve örgütlenme modeli' olduğu ve bahsedilen tüm bilgiler ışığında STK'lar için ise en uygun yönetim ve örgütlenme modeli olduğu söylenebilir.

4. Yerel kalkınmayı amaçlayan STK'lar etkinlik teorisi kapsamında incelendiğinde; yerel kesimde yaşayan gerçek ve tüzel kişiler, belirledikleri amaçları gerçekleştirmek ve sorunları çözmek için bir araya gelerek bir topluluk oluşturarak, sosyal girişimcilik (sosyal girişimci, sosyal yenilik, sosyal girişimci organizasyon, sorun odaklı olma, sosyal değer oluşturma) aracını kullanarak, topluluktaki kuralları, işbölümlerini ve uygulamaların nasıl yapılacağını içeren bir tüzük hazırlayarak, belirledikleri isim altında örgütlenmişlerdir (Şekil-16).

Şekil-16: Etkinlik Teorisi Perspektifinden Yerel Kalkınma Amaçlı STK'ların Örgütlenme Biçimi

Özne, STK yönetim kurulu ve temsilcileridir. Nesne, belirledikleri amaçlara ulaşabilmek için çözmek istedikleri sorunlardır. Araç, sosyal girişimci, sosyal yenilik, sosyal girişimci organizasyon, sorun odaklı olma, sosyal değer oluşturma ana unsurlarından oluşan sosyal girişimciliktir. Kurallar, dernek tüzüğünde yazılı kurallar ve topluluğa ait örtük kurallardır. Topluluk yerel kalkınmayı sağlamak için bir araya gelerek derneği oluşturan dernek üyeleri ve gönüllü üyelerdir. İşbölümü, yönetim kurulu, denetim kurulu, genel kurul, teknik ekip, başkan, başkan yardımcısı, genel sekreter, muhasip, yönetici, uzman gibi rollerin belirlenmesidir. Sonuç, yerel kalkınmayı ve toplumsal refahı sağlamaktır. Araştırma alanında dernekler etkinlik teorisi bilgisine sahip olmadan etkinlik teorisi öğelerini oluşturmuşlardır. Sonuç olarak etkinlik teorisi perspektifinden yerel kalkınma amaçlı derneklerin uygun şekilde örgütlendiği tespit edilmiştir.

5. Sosyal girişimcilik ile sosyo-kültürel çevre incelendiğinde, Hofstede kültür analizine göre; Türk insanının yüksek oranda belirsizlikten kaçındığı, Türk toplumunun bireycilik-toplumculuk boyutunda toplumcu olduğu, güç mesafesinde ise yüksek derecede güç mesafesinin bulunduğu, erillik dişillik boyutunda da dişillğin öne çıktığı görülmektedir (Robbins ve Judge, 2013: 184-186). Hofstede kültür analizine göre, girişimcilik yönünden olumsuz olan toplumculuk ve dişillik özellikleri sosyal girişimcilik açısından olumlu bir durum oluşturmaktadır. Kentlerde ticari girişimcilik baskın iken, kırsal alanlarda sosyal sorunların varlığı sosyal girişimciliğe uygun ortamı hazırlamaktadır (Güler, 2008: 192-193). Girişimcilik faaliyeti bulunan çevreye göre farklılık göstermektedir (Aytaç ve İlhan, 2007: 116). STK'ların buldukları çevrede gerçekleştirilen örnek çalışmaların olması, STK'ların bulunması ve STK'lardaki üye sayısı da, sosyal girişimciliği gerçekleştirecek sosyo-kültürel ortamın var olduğunu göstermektedir.

6. İktisadi insan bakış açısıyla günümüz dünyasında birçok sorun giderek kronikleşmekte ve işin içinden çıkılmaz bir hale gelmektedir. Bu sorunları çözebilmek için yeni bir bakış açısına ihtiyaç olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Yeni bakış açısının temelini ise sosyal (toplumcu) insan bakışı oluşturmaktadır. Sosyal insan bakışı, temelde sadece kâr etme anlayışı olan insan bakışını reddetmektedir ve çözülemeyen toplumsal sorunları toplumla ters düşmeden çözüme anlayışını benimsemektedir. Çözülemeyen toplumsal sorunların toplumla ters düşmeden çözülmesi anlayışını ifade eden sosyal girişimcilik, bireysel yaklaşımının psikolojik ve demografik faktörlerinden oluşurken

aynı zamanda çevresel ve örgütsel yaklaşım faktörlerini de kapsamaktadır. Sosyal girişimcilik, sosyal girişimci, sosyal yenilik, sosyal girişimci organizasyon ve sorun odaklı olma bileşenlerinden oluşmaktadır. Bu bileşenler aynı zamanda araştırmamızın aracı konumunda olan sosyal girişimciliğin unsurlarını ifade etmektedir. Araştırma konusu alanda yerel kalkınmayı amaçlayan STK'larda, sosyal girişimcilik konusunda farkındalığın var olduğu, sosyal girişimciliği gerçekleştirecek yeterli potansiyele sahip olduğu ifade edilebilir.

Anket ve mülakat ile elde edilen sonuçlar ise frekans dağılımıyla elde edilen sonuçlar ve değişken analizleriyle elde edilen sonuçlar olmak üzere iki başlık halinde müteakip maddelerde belirtilmiştir. Birinci başlık olan frekans dağılımıyla elde edilen sonuçlar şöyledir:

1. Ankete katılan her dernek iki sosyal girişimciyle temsil edilmiştir. Araştırma yapılan dernekler; Amasya, Ankara ve Ordu illerinde üçer; Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Kastamonu, Manisa, Samsun illerinde ikişer ve Çorum, Şanlıurfa illerinde birer adet bulunmaktadır. Sosyal girişimciler her il ve bölgede bulunmaktadır. Sosyal girişimciler belirli il ve bölgede yaşamamaktadır.

2. Her dernek bir sosyal girişimci ile temsil edilmiştir. Araştırma yapılan dernekler; Amasya, Ankara ve Ordu illerinde üçer; Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Kastamonu, Manisa, Samsun illerinde ikişer ve Çorum, Şanlıurfa illerinde birer adet bulunmaktadır. Sosyal girişimciler her il ve bölgeden gelmektedir. Telefon ile gerçekleştirilen mülakat en az 22 dakika en çok 110 dakika sürmüştür, ortalama mülakat süresi ise 52,16 dakika olmuştur. Sosyal girişimciler telefon ile mülakata katılım sağlamak ve mülakata uzun zaman ayırabilmektedir. Sosyal girişimcilerin mülakata uzun zaman ayırmalarının sebebi toplumsal sorunları fikirleri anlatarak ve kendilerini ifade ederek çözebilecekleri anlayışına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

3. Anket sonuçlarına göre sosyal girişimcilerin STK'lardaki görev durumları, kurumsal yapıdaki durumları değerlendirildiğinde; katılımcılarının tamamının, % 100'nün Yerel Kalkınma Stratejisi hazırlama görevlisi olduğu tespit edilmiştir. Sosyal girişimciler belirledikleri amaçlara ulaşabilmek için STK'larda zor ve nitelikli görevler alabilmektedirler.

4. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak

tanımladıkları iki kişinin dernek yönetim kurulundaki görevini değerlendirdiğinde; birinci kişi olarak belirtilenlerden % 48'lik oranla yönetim kurulu başkanı olduğu, % 20'lik oranla yönetim kurulu başkan yardımcısı olduğu, % 8'lik oranla yönetim kurulu genel sekteri olduğu, % 4'lük oranla yönetim kurulu muhasibi olduğu ve % 20'lik oranla yönetim kurulu üyesi olduğu görülmektedir. İkinci kişi olarak belirtilenlerden % 12'lik oranla yönetim kurulu başkanı olduğu, % 24'lik oranla yönetim kurulu başkan yardımcısı olduğu, % 8'lik oranla yönetim kurulu genel sekteri olduğu ve % 56'lık oranla yönetim kurulu üyesi olduğu görülmektedir. Sosyal girişimciler, kendilerini öne çıkarmaktan ziyade belirledikleri amaçlara ulaşmak için STK yönetim kurullarında özellikle belirli görevlerde bulunmamakla birlikte, yönetim kurullarında her türlü görevi yerine getirmektedir.

5. Anket ve mülakat sonuçlarına göre sosyal girişimciler, kamu, özel sektör, STK'lar, kadınlar, gençler ve çiftçiler olmak üzere toplumun her kesiminden oluşabilmekte ve iyi bir sivil toplum örneği oluşturulmaktadır. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi temsil ettikleri grup yönünden değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 80'lik oranla kamuyu, % 16'lık oranla özel sektörü, % 4'lük oranla STK'yı; ikinci kişilerden ise % 48'lik oranla kamuyu, % 24'lük oranla özel sektörü, % 24'lük oranla STK'yı ve % 4'lük oranla diğer grupları temsil ettiğini ifade etmiştir. Sosyal girişimciler, kamu, özel sektör ve STK gruplarının hepsinde bulunabilmektedir. Özellikle belirli bir gruba yönelik bir öne çıkma durumu bulunmamaktadır.

6. Anket ve mülakat sonuçlarına göre sosyal girişimciler, esnaf, öğrenci, çiftçi, memur, ev hanımı gibi toplumdaki her meslek grubundan olabilmektedir. Sosyal girişimciler, meslek gruplarının hepsinde bulunabilmektedir. Özellikle belirli bir mesleğe yönelik bir öne çıkma durumu bulunmamaktadır.

7. Anket ve mülakat sonuçlarına göre sosyal girişimciler, çoğunlukla anket sonucu % 62 ve mülakat sonucu % 68 oranında önlisans/lisans programları mezunlarından sonrasında ise anket sonucu % 26 ve mülakat sonucu % 12 oranında lise mezunlarından ve son olarak anket sonucu % 12 ve mülakat sonucu % 20 oranında yüksek lisans mezunlarından oluşmaktadır. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal

girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi eğitim yönünden değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 52'lik oranla lisans, % 28'lik oranla lise, % 20'lik oranla yüksek lisans; ikinci kişilerden ise % 60'lık oranla lisans, % 32'lik oranla lise, % 4'lük oranla yüksek lisans ve % 4'lük oranla ilköğretim düzeyinde mezuniyete sahip olduğunu ifade etmiştir. Sosyal girişimciler çoğunlukla yükseköğretim programları mezunlarından olmaktadır. Bu durum eğitimin bireyin bilinç ve algılamaya düzeyi üzerinde oluşturduğu olumlu etkiden olabilir.

8. Mülakata katılan sosyal girişimcilerin, okul hayatındaki başarı durumu değerlendirildiğinde; % 40'nın orta düzeyde başarılı olduğu, % 20'sinin orta üzeri düzeyde başarılı olduğu ve % 40'nın yüksek düzeyde başarılı olduğu görülmektedir. Sosyal girişimciler çoğunlukla başarılı öğrencilerden oluşmaktadır. Bu durumun bireyin bilinç ve algılama düzeyi ile başarı durumu arasındaki pozitif ilişkiden kaynaklandığı söylenebilir.

9. Mülakata katılan sosyal girişimcilerin, girişimcilik ve sosyal girişimcilik eğitimi alma durumu değerlendirildiğinde, katılımcıların % 100'nün girişimcilik, sosyal girişimcilik ve LEADER Yaklaşımı eğitimi aldıkları tespit edilmiştir. Bu durum, sosyal girişimcilerde sosyal konularda farkındalığın ve bilinç düzeyinin oluşmasında eğitimin rolü ile açıklanmaktadır.

10. Mülakata katılan sosyal girişimcilerin ailelerinde girişimci ve sosyal girişimci durumu değerlendirildiğinde; baba, anne, ağabey, eş, amca vb. yakın çevresinde girişimci/sosyal girişimci bulunanların oranı % 88'dir. Bu durum sosyal girişimcilerin yakın çevresini rol model olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca yakın çevrenin, bireyde farkındalık ve bilinç düzeyi oluşmasında etkiye sahip olduğunu da göstermektedir.

11. Anket ve mülakat sonuçlarına göre sosyal girişimcilerin ekonomik gelir durumları değerlendirildiğinde; % 96'lık oranla orta gelire sahip oldukları tespit edilmiştir. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi ekonomik yönden değerlendirdiğinde; birinci ve ikinci kişilerden % 64'lük oranla yüksek gelir düzeyine, % 36'lık oranla orta ekonomik düzeyine sahip olduğunu ifade etmiştir. Ancak gelir düzeyleri incelendiğinde ilçe düzeyine göre değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Kamuda çalışan memurlar anket ve mülakat

sonuçlarında yüksek gelir grubunda değerlendirildiği görülmüştür. Ülke düzeyi genel olarak ele alındığında kamu çalışanları orta gelir grubunda ifade edilmektedir. Sosyal girişimcilerin orta gelir düzeyine sahip olması, belirli bir gelir düzeyine sahip olan ve ekonomik kaygısı olmayan insanların sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunabilme potansiyeline sahip olduklarını göstermektedir. Ancak çok yüksek veya çok düşük gelir düzeyine sahip insanların içinde yaşadıkları ortam gereği, önceliklerinin farklı olmasından sosyal girişimcilik faaliyetine orta gelir grubu kadar ilgi göstermedikleri gözlemlenmiştir.

12. Anket ve mülakat sonuçlarına göre sosyal girişimcilerin yaş durumları değerlendirildiğinde; % 64 oranında 26 ile 50 yaş arasında oldukları görülmüştür. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi yaş yönünden değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 76'lık oranla 26-50, % 24 oranla 51-61 yaş aralığında, ikinci kişilerden ise kişilerden % 84'lük oranla 26-50, % 12'lik oranla 51-61 yaş aralığında olduğunu ifade etmiştir. Bu durum sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunabilmek ve karşılaşılan zorlukları aşabilmek için sosyal girişimcilerin belirli bir fiziksel özelliklerin ve hayat deneyiminin olması gerektiğini göstermektedir.

13. Anket ve mülakat sonuçlarına göre sosyal girişimcilerin cinsiyet durumları değerlendirildiğinde; anket sonucu % 36 ve mülakat sonucu % 28 oranında kadınlardan, anket sonucu % 64 ve mülakat sonucu %72 oranında erkeklerden oluştuğu tespit edilmiştir. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi cinsiyet yönünden değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 4'lük oranla kadın, % 96'lık oranla erkek, ikinci kişilerden ise % 16'lık oranla kadın, % 84'lük oranla erkek olduğunu ifade etmiştir. Bu durum Türk toplumunun erkek egemen bir toplum olmasından kaynaklanmaktadır.

14. Anket sonuçlarına göre sosyal girişimcilerin STK faaliyetlerine ve toplumsal faaliyetlere katılım durumları değerlendirildiğinde; STK faaliyetlerine katılım durumunun % 50 oranında, toplumsal faaliyetlere katılım oranının ise %70 oranında olduğu görülmektedir. Mülakat sonuçlarına göre sosyal girişimcilerin STK faaliyetlerine ve toplumsal faaliyetlere katılım durumları değerlendirildiğinde; STK faaliyetlerine ve toplumsal faaliyetlere katılım oranının %100 oranında olduğu görülmektedir. Mülakata

katılan sosyal girişimcilerin, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları sosyal girişimcilerin STK ve toplumsal faaliyetlere katılım durumları değerlendirdiğinde; birinci ve ikinci kişilerin tamamının, % 100'lük oranla STK faaliyetlerine ve toplumsal faaliyetlere katıldığını ifade etmiştir. Bu durum sosyal girişimcilerin toplumsal faaliyetlerde deneyim sahibi olduktan sonra faaliyetlerde bulunduğunu göstermektedir.

15. Mülakata katılanlar, STK ve toplumsal faaliyetlere katılma nedenini % 86 oranında topluma, ilçeye, insanlara ve çevreye faydalı olmak, % 16 oranında ise toplumsal sorunlara çözüm üretmek olarak belirtmiştir. Sosyal girişimciler, topluma faydalı olmak ve toplumsal sorunlara çözüm üretmek için STK faaliyetlerine ve toplumsal faaliyetlere katılmaktadır. Sosyal girişimciler sadece maddi kazanç sağlamak için sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunmamaktadır.

16. Mülakata katılan sosyal girişimcilerin dini inançları gereği ibadet etme durumu değerlendirildiğinde; % 56'lık oranla günlük ibadetini yerine getirdiği, % 36'lık oranla haftalık ibadetini yerine getirdiği görülmektedir. Sosyal girişimciler dini inançları gereği ibadetlerini yerine getirmektedir. Bu durum İslam Dini'nde iyilik yapma ve topluma faydalı olma konuları ile ibadet etme arasındaki olumlu ilişkiyi göstermektedir.

17. Mülakata katılan sosyal girişimciler, dernek üyelerinin, topluluğun toplumsal sorunlar/sosyal girişimcilik hakkındaki bilgi durumunu değerlendirdiğinde; % 100'lük oranla toplumsal sorunların farkında ve sosyal girişimcilik hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade etmiştir. Bu durum STK üyelerinin toplumsal sorunlar ve sosyal girişimcilik hakkında bilgi sahibi olduklarını ve bilinçli bir şekilde amaçlarını gerçekleştirmek için STK'ya üye olduklarını göstermektedir.

18. Anket ve mülakat sonuçlarına göre sosyal girişimcilerin STK'lar hakkındaki bilgi durumları değerlendirildiğinde; anket sonucu % 90 ve mülakat sonucu %100 oranında bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir. Mülakata katılan sosyal girişimcilerin, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi STK faaliyetleri ve toplumsal faaliyetler hakkında bilgi sahibi olma yönünden değerlendirdiğinde; birinci ve ikinci kişilerin tamamının, % 100'lük oranla 25 kişinin bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir. Bu durum sosyal girişimcilerin STK faaliyetleri ve toplumsal faaliyetler hakkında bilgi sahibi

olduklarını ve bilinçli bir şekilde amaçlarını gerçekleştirmek için STK faaliyetlerinde ve toplumsal faaliyetlerde bulduklarını göstermektedir.

19. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi yöneticilik ve STK yöneticiliği hakkında bilgi sahibi olma yönünden değerlendirdiğinde; birinci kişilerden % 16'lık oranla orta düzeyde, % 84'lük oranla yüksek düzeyde bilgi sahibi olduğunu, ikinci kişilerden ise kişilerden % 8'lik oranla az düzeyde, % 40'lık oranla orta düzeyde, % 52'lik oranla yüksek düzeyde bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir. Sosyal girişimciler yöneticilik ve STK yöneticiliği hakkında bilgi sahibidir. Bu durum sosyal girişimcilerin sadece sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunmadıklarını aynı zamanda yöneticilik görevi yapabileceklerini de göstermektedir. Toplumsal sorunları çözmek için sosyal girişimciler, bir süreci yöneterek amaca ulaşmaktadır. Bu nedenle sosyal girişimciler yöneticilik ve STK yöneticiliği hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

20. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi çözülemeyen sorunları çözebilecek bilgi ve yetenek yönünden değerlendirdiğinde; birinci ve ikinci kişilerin tamamının, % 100'lük oranla bilgi ve yetenek sahibi olduklarını ifade etmiştir. Sosyal girişimciler sorunları çözebilecek bilgi ve yeteneğe sahiptir. Sosyal girişimcilik zor ve uzun bir süreçtir bu süreci başarı ile yönetmek ve sonuca ulaşmak için bilgi ve yeteneğe sahip olunmalıdır.

21. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi yaptığı örnek çalışmaların varlığı yönünden değerlendirdiğinde; birinci ve ikinci kişilerin tamamının, % 100'lük oranla yaptığı örnek çalışmaların var olduğunu ifade etmiştir. Sosyal girişimcilerin yaptığı örnek çalışmalar vardır. Sosyal girişimcilerde bilgi ve yeteneğin varlığı yapılan örnek çalışmalarla ortaya çıkmaktadır. Sosyal girişimciliği gerçekleştirmek için toplumsal katılım da önemlidir. Bu nedenle toplumu ikna etmek ve sürece dâhil etmek gereklidir. Sosyal girişimciler toplumu ikna etmek ve sürece dâhil etmek için örnek çalışmalarla toplumun güvenini kazanmak zorundadır. Halka rağmen ve halkın katılım sağlamadığı sosyal girişimcilik faaliyeti gerçekleştirilemez, gerçekleştirilse dahi sürdürülebilirliği sağlanamaz.

22. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi işbirliğine açıklık yönünden değerlendirdiğinde; birinci ve ikinci kişilerin tamamının, % 100'lük oranla işbirliğine açık olduğunu ifade etmiştir. Sosyal girişimciler, sosyal girişimciliği gerçekleştirmek için işbirliğinin önemli ve gerekli olduğunun farkındadır. Bu nedenle sosyal girişimciler işbirliğine açıktır.

23. Mülakata katılan sosyal girişimciler, yönetim kurulu üyelerinin toplumsal sorunları tespit etmek için araştırma/çalışma yapması ve tespit edilen sorunların çözülmesine yönelik öncelik sıralamasının nasıl yapıldığına ilişkin durumu değerlendirdiğinde; % 100'lük oranla YKS hazırlanması kapsamında araştırma/çalışma yapıldığını ve üyeler/halkın katılımı ile oylama yapılarak öncelikli konuların belirlendiğini ifade etmiştir. Sosyal girişimciler sorunların tespiti için çalışmalar yapar ve tespit edilen sorunların çözülmesi konusunda öncelik sıralamasını üyelerin katılımı ile gerçekleştirir. Sosyal girişimcilik faaliyeti üyelerin veya halkın istediği konularda gerçekleştirilmelidir. Çünkü sosyal girişimciliğin temeli toplumsal sorunların çözülmesidir.

24. Anket sonuçlarına göre sosyal girişimcilerin STK yönetim kurulu üyeleri ile akrabalık durumları değerlendirildiğinde; % 10'luk oranla STK yönetim kurulu üyeleri ile akrabalık ilişkisinin olduğu görülmektedir. STK yönetim kurulu üyeleri ile STK çalışanları arasında akrabalık durumu olması STK'larda adam ve akraba kayırmacılığı olduğunu göstermektedir. STK'larda adam ve akraba kayırmacılığının olması, sosyal girişimciliğin gerçekleştirilmesini ve toplumun bu sürece güvenmesini engellemektedir. Çünkü sosyal girişimciliğin ana felsefesi, gerçekleştirilecek tüm faaliyetlerde bireysel kazancı değil toplumsal kazancı düşünmektir.

25. Anket sonuçlarına göre sosyal girişimcilerin STK yönetim kurulu üyeleri ile ortaklık durumları değerlendirildiğinde; % 100'lük oranla ortaklık ilişkisinin olmadığı görülmektedir. STK yönetim kurulu üyeleri ile STK çalışanları arasında ortaklık ilişkisi olması STK'larda çıkar ilişkisi olduğunu göstermektedir. STK'larda çıkar ilişkisi olması, STK'ların belirli kişilerin çıkarlarına hizmet ettiğini gösterirken, sosyal girişimciliğin gerçekleştirilmesini ve toplumun bu sürece güvenmesini engellemektedir.

26. Mülakata katılan sosyal girişimciler; risk alma boyutunda kendilerini değerlendirdiklerinde; % 16'luk oranla orta düzeyde risk alabildikleri, % 84'lük oranla

yüksek düzeyde risk alabildikleri tespit edilmiştir. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları birinci kişi ve ikinci kişileri diğer bir ifade ile sosyal girişimcileri risk alma boyutunda değerlendirdiğinde; %32'lik oranla orta düzeyde risk alabildiği, % 68'lik oranla yüksek düzeyde risk alabildiği tespit edilmiştir. Sosyal girişimciler çoğunlukla yüksek düzeyde risk almaktadır. Çözümeyen toplumsal sorunları çözmek oldukça zor bir görev olduğu için başarısız olma ihtimalini de içermektedir. Bu nedenle sosyal girişimciler bu durumu göze alarak mevcut konumdaki durumlarını riske atarak sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunmaktadırlar.

27. Mülakata katılan sosyal girişimciler; özgüven-öz yeterlilik boyutunda kendilerini değerlendirdiklerinde; % 8'lik oranla orta düzeyde, % 92'lik oranla yüksek düzeyde özgüven-öz yeterliliğe sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi özgüven-öz yeterlilik boyutunda değerlendirdiklerinde; birinci kişilerden % 16'lık oranla orta düzeyde, % 84'lük oranla yüksek düzeyde; ikinci kişilerden ise % 4'lük oranla orta düzeyde, % 96'lık oranla yüksek düzeyde özgüven-öz yeterliliğe sahip olduğunu ifade etmiştir. Sosyal girişimciler çoğunlukla yüksek düzeyde özgüven-öz yeterliliğe sahiptir. Sosyal girişimciler, çözümeyen toplumsal sorunları çözmek için kişisel bilgi ve yeteneklerini kullanmaktadır. Bu nedenle sosyal girişimciler kendilerine ve kendilerinin sahip olduğu bilgi ve yeteneklere güvenmelidirler.

28. Mülakata katılan sosyal girişimciler; kişisel yaratıcılık-yenilikçilik boyutunda kendilerini değerlendirdiklerinde; % 24'lük oranla orta düzeyde, % 76'lık oranla yüksek düzeyde kişisel yaratıcılık-yenilikçiliğe sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Mülakata katılan sosyal girişimciler, derneklerinde yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımladıkları iki kişiyi kişisel yaratıcılık-yenilikçilik boyutunda değerlendirdiklerinde; birinci kişilerden % 32'lik oranla orta düzeyde, % 68'lik oranla yüksek düzeyde; ikinci kişilerden ise % 20'lik oranla orta düzeyde, % 80'lik oranla yüksek düzeyde kişisel yaratıcılık-yenilikçiliğe sahip olduğunu ifade etmiştir. Sosyal girişimciler çoğunlukla yüksek düzeyde kişisel yaratıcılık-yenilikçiliğe sahiptir. Sosyal girişimciler, çözümeyen toplumsal sorunları toplumla tezada düşmeden çözmek için yenilikçi yaklaşımlar ve

kişisel üretkenliklerini kullanmak zorundadır. Bu nedenle sosyal girişimcilerin kişisel yaratıcılık- yenilikçilik düzeylerinin yüksek seviyede olması gerekmektedir.

29. Mülakata katılan sosyal girişimciler, dernek tüzüğünde belirtilen yazılı kuralları ve dernekteki sözlü kuralların açık anlaşılır olup olmadığını ve kendilerini kısıtlayıp kısıtlamadığını değerlendirdiğinde; % 100'lük oranla yazılı ve sözlü kuralların açık anlaşılır olduğunu ve kendilerini kısıtlamadığını ifade etmişlerdir. Sosyal girişimcilerin buldukları STK'lardaki kurallar açık ve anlaşılır olmalı ve sosyal girişimcileri kısıtlamamalıdır. Sosyal girişimcilik faaliyetini gerçekleştirmek için sosyal girişimciler derneğin yazılı/sözlü kurallarını anlamalı ve kuralların kendilerini kısıtlayıp kısıtlamayacağını belirlemelidirler.

30. Mülakata katılan sosyal girişimciler, dernekte işbölümünün nasıl olduğunu ve işbölümünde görevin hangi kıstasa göre verildiğini değerlendirdiklerinde; % 100'lük oranla işbölümünün tüzüğe göre yönetim ve denetim kuralları asil ve yedek üyeler şeklinde olduğunu ve işbölümünde görev verilme kıstas durumunun ise, % 16'lık oranla bilgi, beceri ve tüzel kişiliklerin gücüne göre, % 8'lik oranla bilgi, beceri ve tecrübeye göre, % 52'lik oranla bilgi ve beceriye göre, % 4'lük oranla bölge temsiline göre, % 20'lik oranla tüzel kişiliklerin gücüne göre yapıldığını ifade etmişlerdir. Derneğe tüzel kişiliklerin üye yapılması zorunlu olduğundan tüzel kişiliklerin gücü olarak, ilçedeki belediye, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı, köylere hizmet götürme birliği, ilçe tarım- milli eğitim müdürlüğü, ziraat-esnaf ve ticaret oda başkanlıkları gibi ilçedeki statükoya ait güçler ifade edilmektedir. Çözülemeyen toplumsal sorunları çözmek için ilçedeki tüm paydaşlar sürece dâhil olmalı ve eşit oy hakkına sahip olarak yönetim sürecine katılmalıdır. Ancak bu durum kolay bir süreç değildir. Bu süreçte çatışma yaşanması da kaçınılmazdır. Çatışmaların, toplumsal sorunları çözmek için kazan-kazan stratejisi ile çözülmesi zorunludur.

31. Mülakata katılan sosyal girişimciler, dernek birimleri ve üyeler arasındaki iletişim, işbirliği, şeffaflık ve hesap verilebilirlik düzeyini değerlendirdiklerinde; % 20'lik oranla az düzeyde, % 44'lük oranla orta düzeyde, % 36'lık oranla yüksek düzeyde olduğunu ifade etmişlerdir. Sosyal girişimciliği gerçekleştirecek STK'larda ve üyeler arasında çoğunlukla orta ve üzeri düzeyde şeffaflık ve hesap verilebilirlik anlayışı bulunmaktadır. Şeffaflık ve hesap verilebilirlik toplumsal sorunları çözmek için üyelerin ve halkın güveninin kazanılmasında oldukça önemli bir araçtır. Çünkü toplumumuzda

STK'lara yönelik olumsuz görüşler ve deneyimler bulunmaktadır. Bu olumsuzlukları aşmak için STK'larda şeffaflık ve hesap verilebilirlik düzeyi artırılmalıdır.

32. Mülakata katılan sosyal girişimciler, dernekte yapmak istedikleri konusunda kendilerine engel olan durumları değerlendirdiğinde; % 100'lük oranla kendilerine engel olan durumun "ekonomik yetersizlik" olduğunu ifade etmişlerdir. Toplumsal sorunları çözmek için STK'larda yapılmak istenenleri engelleyen husus ekonomik yetersizliktir. Toplumsal sorunları çözmek için az veya çok miktarda ekonomik yeterliliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle STK'lar sosyal girişimciliği gerçekleştirmek için ekonomik yetersizlik engelini aşmalıdır.

33. Anket sonuçlarına göre etkinlik teorisinin ana öğelerinden olan ve belirlenen sonuç ögesi, derneğin, yerel kesimde çözülemeyen toplumsal sorunları tek tek çözerek, küçük etkinliklerle çözerek, belirlenen süre sonunda toplumsal refahın artması algısının hissedilmesi hedefine ulaşılabilir düzeydedir. Mülakata katılan sosyal girişimciler, yerel kalkınma amaçlı derneğin sosyal refahın nasıl sağlayacağını, sonuca nasıl ulaşacağını değerlendirdiğinde; % 100'lük oranla hazırladıkları YKS'yi en az üç yıllık süre içerisinde çoğunlukla AB LEADER Yaklaşımı programından, Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan ekonomik yardım (hibe) alarak, küçük etkinliklerle sosyal refahı sağlayacaklarını ifade etmişlerdir. Yerel alanlarda kalkınma tek bir etkinlik ile çözülecek kadar kolay değildir. Kalkınma, ekonomik yetersizliği aşacak kaynaklarla belirli bir süreçte birçok etkinlikle ve etkinliklerin sonucu yaşanacak değişimle gerçekleştirilecektir.

34. Anket sonuçlarına göre etkinlik teorisinin ana öğelerinden olan topluluk; özne, nesne, araç (aracı), kurallar, işbölümü öğeleri ile dernek ya da STK çatısında örgütlenerek toplumsal refahı sağlayacak sonuca ulaşabilecek düzeydedir. STK'lar, çözülemeyen toplumsal sorunları çözmek ve toplumsal refahı sağlamak için birlikte olmayı ve birlikte yapmayı sağlayan bir yönetim modeli ile yönetilmelidir. Bu durumu sağlayacak en uygun yönetim modellerinden birisi de etkinlik teorisidir.

35. Genel olarak anket sonuçları değerlendirildiğinde; yerel kalkınma amaçlı STK'larda görevli sosyal girişimcilerin, sosyal girişimciler de bulunan psikolojik faktörlerden özgüven-öz yeterliliğe; kişisel yaratıcılık- yenilikçiliğe ve risk alma özelliğine yüksek oranda sahip oldukları ve sosyal girişimciliği gerçekleştirebilecek düzeyde oldukları tespit edilmiştir. Etkinlik teorisi bağlamında ise yerel kalkınma amaçlı

derneklerin örgütlenme ve yönetim açısından değerlendirilmesi yapıldığında özne ögesini, nesne ögesini, araç (aracı) ögesini, kurallar ögesini ve işbölümü ögesini sağladığı, etkinlik teorisi öğelerine uygun şekilde örgütlendikleri ve iş ile insan, insan ile insan, iş ile iş arasındaki düzenlemenin yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

İkinci başlık olan değişken analizleriyle elde edilen sonuçlar ise şöyledir:

1. Demografik değişkenler ile sosyal girişimcilik boyutları ve etkinlik teorisi boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar şöyledir:

a. Katılımcılar yönetim kurulu üyeleriyle akraba olma durumu, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, STK faaliyetlerine katılım durumu, toplumsal faaliyetlere katılım durumu, temsil edilen grup ve ilçe kuruluş tarihi değişkenlerine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutu ve etkinlik teorisi boyutlarından özne, nesne, araç boyutu, kurallar, iş bölümü boyutu puanlarının istatistiksel açıdan farklılık oluşturmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzerlik göstermektedir.

b. Katılımcılar cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutu ve etkinlik teorisi boyutlarından özne, iş bölümü boyutu puanlarının istatistiksel açıdan farklı düzeylerde olmadığı görülmüştür. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzerlik göstermektedir. Ancak etkinlik teorisi nesne boyutu ($p=0,01$), araç boyutu ($p=0,01$) ve kurallar boyutu ($p=0,01$) puanlarının istatistiksel düzeyde farklı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Araştırmada, kadın katılımcıların nesne, araç ve kurallar boyutu düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum kadın sosyal girişimcilerin toplumsal sorunları çözmek için sosyal girişimcilik aracını kullanma ve kurallara uyma konusunda erkek sosyal girişimcilere göre daha yüksek düzeyde algıya ve bilgiye sahip olduğu sonucunu oluşturmaktadır. Kadınlarda oluşan bu durumun sebebi ise kadınların toplumsal sorunları daha yüksek düzeyde yaşamaları ve algılamalarıdır.

c. Katılımcılar yaş değişkenine göre incelendiğinde; sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutu ve etkinlik teorisi boyutlarından özne, araç, kurallar, iş bölümü boyutu puanlarının istatistiksel açıdan farklılık oluşturmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir. Ancak etkinlik teorisi nesne boyutu ($p=0,01$) puanının

istatistiksel düzeyde farklı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Araştırmada, 30 yaş altında olan katılımcıların nesne düzeylerinin 31 yaş ve üzerinde olan katılımcılara göre daha yüksek düzeylerde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum 30 yaş altında olan sosyal girişimcilerin toplumsal sorunları çözerek amaca ulaşma konusunda diğerlerine göre yüksek düzeyde isteğe sahip olduklarını göstermektedir. 30 yaş altındaki sosyal girişimciler yaşları gereği daha aceleci ve sonuca çabuk ulaşma eğilimindedir. Ancak aceleci olma ve sonuca çabuk ulaşma isteği bazı hatalar yapılmasına da neden olmaktadır. Bu durumun yaşanmaması için 30 yaş altındaki sosyal girişimciler daha yaşlı sosyal girişimcilerin tecrübelerinden faydalanmalıdır.

d. Katılımcılar STK'lar hakkında bilgi sahibi olma değişkenine göre incelendiğinde; etkinlik teorisi boyutlarından özne, nesne, araç, kurallar ve iş bölümü boyutu puanlarının istatistiksel açıdan farklılık oluşturmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir. Ancak sosyal girişimcilik risk alma boyutu ($p=0,01$), özgüven boyutu ($p=0,04$) ve kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,03$) puanlarının istatistiksel düzeyde farklı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Araştırmada STK'lar hakkında bilgisinin çok iyi veya iyi olduğunu ifade eden katılımcıların risk alma düzeylerinin daha yüksek seviyelerde olduğu, STK hakkında bilgisinin çok iyi olduğunu ifade eden katılımcıların özgüven düzeylerinin daha yüksek seviyelerde olduğu ve STK'lar hakkında bilgisinin çok iyi ve iyi olduğunu ifade eden katılımcıların kişisel yaratıcılık düzeylerinin daha yüksek seviyelerde olduğu tespit edilmiştir. STK'lar hakkında yüksek düzeyde bilgi sahibi olma durumu, risk alma düzeyini, özgüven-özyeterlilik düzeyini ve kişisel yaratıcılık-yenilikçilik düzeyini artırmaktadır. STK'lar hakkında yüksek düzeyde bilgi sahibi olan sosyal girişimciler diğerlerine göre daha yüksek düzeyde risk almaktadır, daha yüksek düzeyde özgüven-özyeterliliğe sahip olmaktadır ve daha yüksek düzeyde kişisel yaratıcılık-yenilikçilik özellikleri barındırmaktadır. Çeşitli hibe ve yardımlar yapılarak gerçekleştirilecek sosyal girişimcilik faaliyetlerinde sosyal girişimcilerin STK'lar hakkında bilgi sahibi olması mutlaka aranmalı veya STK'lar hakkında bilgi sahibi olunması sağlanmalıdır.

2. Makro ekonomik değişkenler ile sosyal girişimcilik boyutları ve etkinlik teorisi boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar şöyledir:

a. Katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma ve kişisel yaratıcılık boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı, tarımsal üretim sırası, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı, işsizlik oranı, fert başı bütçe gelir düzeyi, 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir. Ancak özgüven boyutu ile tarımsal üretim sırası arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Katılımcılardan ilçe tarımsal üretim sıralaması daha ön sıralarda olan katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından özgüven boyutu düzeyinin yüksek seviyede olduğu görülmektedir ($r=-0,29$; $p=0,04$). Tarımsal üretim sıralamasında önde olma durumu ekonomik yönden güçlü olmayı ifade etmektedir. Günümüz kapitalist toplumunda ekonomik yönden güçlü olan sosyal girişimcilerin diğerlerine göre daha yüksek düzeyde özgüven-özyeterliliğe sahip olduğu değerlendirilmektedir.

b. Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından özne ve nesne boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı, tarımsal üretim sırası, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı, işsizlik oranı, fert başı bütçe gelir düzeyi, 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından araç ve kurallar boyutu düzeyleri ile tarımsal üretim sırası, sanayi sektörü çalışma oranı, işsizlik oranı, 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir. Ancak araç ve kurallar boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,01$; $p=0,02$), hizmetler sektörü çalışma oranı ($p=0,03$; $p=0,03$) ve fert bütçe gelir düzeyi ($p=0,03$; $p=0,03$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Katılımcıların etkinlik teorisi araç boyutu ve kurallar boyutu ile tarım sektörü çalışma oranı arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Katılımcılardan ilçe tarım sektörü çalışma oranı az olanların araç ve kurallar boyutu düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir ($r=-0,35$; $r=0,-32$). Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından araç ve kurallar boyutu düzeyleri ile hizmet sektörü çalışma oranı ve fert başı gelir düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Katılımcıların buldukları ilçelerdeki hizmet sektörü çalışma oranı ve fert başı gelir düzeylerinin artması araç ve kurallar boyutu düzeylerini artırdığı görülmektedir ($r=0,32$; $r=0,30$;

$r=0,30$, $r=0,31$). Bu durum sosyal girişimciler arasında tarım sektörü çalışma oranı az olan, hizmet sektörü çalışma oranı çok olan ve fert başı gelir düzeyi çok olan ilçelerdeki sosyal girişimcilerin diğerlerine göre sosyal girişimcilik aracını ve dernekte oluşturulan kuralları daha yüksek düzeyde anlamlandırdıklarını göstermektedir. Bu durumun sebebi hizmet sektöründe çalışma ve fert başı gelir düzeyini artırma yalnızca bireysel faaliyetlerle değil bir aracı kullanarak ve belirli kurallara uyarak gerçekleştirilebileceğindedir. Katılımcıların etkinlik teorisi boyutlarından işbölümü boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı, tarımsal üretim sırası, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı, işsizlik oranı, 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir. Ancak işbölümü boyutu düzeyleri ile fert bütçe gelir düzeyi ($p=0,04$) arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Katılımcıların etkinlik teorisi işbölümü boyutu ile fert başı gelir düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Sosyal girişimcilerin buldukları ilçelerdeki fert başı gelir düzeylerinin artması işbölümü boyutu düzeylerini artırdığı görülmektedir ($r=-0,28$). Bu durum sosyal girişimciler arasında fert başı gelir düzeyi çok olan ilçelerdeki sosyal girişimcilerin diğerlerine göre STK'larda işbölümünü yüksek düzeyde anlamlandırdıklarını göstermektedir.

3. Sosyal girişimcilik boyutları ve etkinlik teorisi boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar şöyledir:

a. Özne boyutu ile özgüven boyutu arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Ancak özne boyutu ile risk alma boyutu ($p=0,04$) ve kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,01$) arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu anlamlı ilişkiden özne boyutu puanları yüksek olan katılımcıların risk alma ($r=0,30$) ve kişisel yaratıcılık ($r=0,36$) düzeylerinin yüksek olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu durum sosyal girişimciler arasında özne boyutu yüksek olanların diğer bir ifade ile dernekte sorunları kimlerin çözeceğini yüksek düzeyde anlamlandıran sosyal girişimcilerin diğerlerine göre risk alma ve kişisel yaratıcılık-yenilikçilik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Birlikte olma ve birlikte yapma anlayışını benimseyen sosyal girişimciler diğerlerine göre etkinlik teorisi bağlamında kimlerin sorunları çözeceği ve kimlerin sorunları çözme yeteneği konusunda bilgi sahibi olduğunu yüksek düzeyde analiz edebilmektedir.

b. Nesne boyutu ile risk alma boyutu, özgüven boyutu ve kişisel yaratıcılık boyutu arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sosyal girişimciler arasında sorunları çözme amacına ulaşma konusunda benzerlik bulunmaktadır.

c. Araç boyutu ile risk alma boyutu ve özgüven boyutu arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Ancak araç boyutu ile kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,03$) arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu anlamlı ilişkiden araç boyutu puanları yüksek olan katılımcıların yaratıcılık düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir ($r=0,31$). Bu durum sosyal girişimciler arasında araç boyutu yüksek olanların diğer bir ifade ile sosyal girişimcilik aracını kullanmayı yüksek düzeyde anlamlandıran sosyal girişimcilerin diğerlerine göre kişisel yaratıcılık-yenilikçilik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Birlikte olma ve birlikte yapma anlayışını benimseyen sosyal girişimciler diğerlerine göre etkinlik teorisi bağlamında sosyal girişimciliği kullanma konusunu yüksek düzeyde analiz edebilmektedir.

d. Kurallar boyutu ile risk alma boyutu ($p=0,04$), özgüven boyutu ($p=0,01$) ve kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,01$) arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu anlamlı ilişkilerden kurallar boyutu ile risk alma boyutu ($r=0,39$), özgüven boyutu ($r=0,39$) ve kişisel yaratıcılık ($r=0,38$) boyutu arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Kurallar boyutu puanları yüksek olan katılımcıların, risk alma, özgüven ve kişisel yaratıcılık düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum sosyal girişimciler arasında kurallar boyutu yüksek olanların diğer bir ifade ile dernek yazılı ve sözlü kurallarını yüksek düzeyde anlamlandıran sosyal girişimcilerin diğerlerine göre risk alma, özgüven-özyeterlilik ve kişisel yaratıcılık-yenilikçilik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Birlikte olma ve birlikte yapma anlayışını benimseyen sosyal girişimciler diğerlerine göre etkinlik teorisi bağlamında kurallar konusunu yüksek düzeyde analiz edebilmektedir. Sosyal girişimciler toplumsal sorunları çözmeden önce toplumun yazılı ve sözlü kurallarını bilmeli, bu kurallara uygun çözümler üretmelidir.

e. İşbölümü boyutu ile özgüven boyutu ($p=0,84$) ve kişisel yaratıcılık boyutu ($p=0,34$) arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Ancak işbölümü boyutu ile risk alma boyutu ($p=0,03$) arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu anlamlı ilişkiden işbölümü boyutu puanları yüksek olan katılımcıların risk alma düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir ($r=0,36$). Bu durum

sosyal girişimciler arasında işbölümü boyutu yüksek olanların diğer bir ifade ile STK'da yatay ve dikey olarak güç-görev paylaşımını yüksek düzeyde anlamlandıran sosyal girişimcilerin diğerlerine göre risk alma düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Birlikte olma ve birlikte yapma anlayışını benimseyen sosyal girişimciler diğerlerine göre etkinlik teorisi bağlamında işbölümü konusunu yüksek düzeyde analiz edebilmektedir. STK'da yatay ve dikey güç-görev paylaşımını bilen sosyal girişimciler bilinçli bir şekilde daha yüksek düzeyde risk alabilmektedir. Çünkü risk alma bilmeden gerçekleştirilecek bir eylem değildir, düşünülerek verilen bir karardır.

4. Sosyo-kültürel değişkenler ile sosyal girişimcilik boyutları ve etkinlik teorisi boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan analiz sonuçları şöyledir: Katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma, özgüven, kişisel yaratıcılık boyutları ve etkinlik teorisi boyutlarından özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü boyutları ile şehirleşme oranı, okuryazar oranı, ilçedeki dernek sayısı, fert başı gelir sırası, dernek yönetim kurulu üye sayısı ve dernek üye sayısı arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellikler göstermektedir.

5. Sosyo-kültürel değişkenler ile ilçe okuryazarlık oranı, dernek üye sayısı ve ilçedeki dernek sayısı arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar şöyledir:

a. Katılımcıların buldukları ilçenin okuryazarlık oranları ve ilçedeki dernek sayısı ile şehirleşme oranı, tarım sektörü çalışma oranı, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı, ilçedeki dernek sayısı, işsizlik oranı ve tarımsal üretim sırası arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellikler göstermektedir.

b. Katılımcıların bulunduğu derneğin üye sayısı ile şehirleşme oranı, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı, okuryazarlık oranı, ilçedeki dernek sayısı, işsizlik oranı ve tarımsal üretim sırası arasında anlamlı düzeylerde ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellikler göstermektedir. Ancak katılımcıların bulunduğu derneğin üye sayısı ile tarım sektörü çalışma oranı ($p=0,04$) istatistiksel açıdan pozitif düzeyde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu anlamlı ilişkiden tarım sektörü çalışma oranı yüksek olan ilçelerde bulunan yerel kalkınmayı amaçlayan derneklerin üye sayısının da yüksek olduğu

görülmektedir ($r=0,36$). Bu durum yerel kalkınmanın tarım ile gerçekleşebileceğine dair genel bir tutumun olduğunu gösterirken aynı zamanda tarım sektörü çalışma oranı yüksek ilçelerdeki dernek üyelerinin yerel kalkınmayı sağlamak için sorunları çözme konusunda istekli olduğunu da göstermektedir.

6. STK'lar ve STK faaliyetleri ile sosyo-ekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan analizlerden elde edilen sonuçları şöyledir:

a. Katılımcıların STK faaliyetlerine katılım durumu, toplumsal faaliyetlere katılım durumu ve STK'lar hakkındaki bilgi düzeyi ile okuryazarlık oranı, dernek üye sayısı ve ilçe dernek sayısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). Belirtilen konularda sosyal girişimciler benzer özellik göstermektedir.

b. Katılımcıların STK yönetim kurulu üyeleriyle akrabalık durumu ile buldukları ilçenin fert başı gelir sırası, tarım sektörü çalışma oranı, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı ve işsizlik oranı ile arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Belirtilen konularda sosyal girişimciler benzer özellik göstermektedir.

c. Katılımcıların STK yönetim kurulu üyeleriyle akrabalık durumu ile okuryazarlık oranı ($p=0,01$) ve şehirleşme oranı ($p=0,04$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p>0,05$). Bu anlamlı ilişkiden STK yönetim kurulu üyeleriyle akrabalık durumu olan katılımcıların bulunduğu ilçelerdeki okuryazarlık ve şehirleşme düzeylerinin daha düşük düzeylerde olduğu görülmüştür. Bu durum, adam ve akraba kayırmacılığın okuryazarlık ve şehirleşme oranı düşük yerlerde daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Adam ve akraba kayırmacılığın azaltılması için okuryazarlık ve şehirleşme oranının artması gerekmektedir. Sivil toplum görüşlerinde belirtilenler ışığında, geleneksel toplumdan toplumsal ağların yeniden oluşturulan topluluk ruhuna doğru ilerlendikçe diğer bir ifade ile şehirleşme oranı arttıkça ve bireysel anlamda okuryazarlık oranı yükseldikçe adam ve akraba kayırmacılığı da azalmaktadır.

4.12. Araştırma Hipotezleri ve Araştırma ile İlgili Değerlendirmeler

Araştırma hipotezleri, araştırma sonuçları göz önüne alınarak müteakip maddelerde değerlendirilmiştir.

H1: “Yerel Kalkınma amaçlı STK'lar, etkinlik teorisinin ana öğelerine uygun şekilde örgütlenmişlerdir” hipotezi araştırma sonuçlarına göre kabul edilmiştir (Şekil-16,

Bölüm 4.11. literatür taraması ile elde edilen sonuçlar madde 4, frekans dağılımı ile elde edilen sonuçlar madde 29, 30, 33, 34, 35).

H1.1: “STK’larda özne boyutunda uygun örgütlenme gerçekleştirilmiştir” hipotezi kabul edilmiştir (Şekil-16; Bölüm 4.11. madde 4, 33, 34, 35).

H1.2: “STK’larda nesne boyutunda uygun örgütlenme gerçekleştirilmiştir” hipotezi kabul edilmiştir (Şekil-16; Bölüm 4.11. madde 4, 33, 34,35).

H1.3: “STK’larda araç (aracı) boyutunda uygun örgütlenme gerçekleştirilmiştir” hipotezi kabul edilmiştir (Şekil-16; Bölüm 4.11. madde 4, 33, 34, 35).

H1.4: “STK’larda kurallar boyutunda uygun örgütlenme gerçekleştirilmiştir” hipotezi kabul edilmiştir (Şekil-16; Bölüm 4.11. madde 4, 29, 33, 34, 35).

H1.5: “STK’larda işbölümü boyutunda uygun örgütlenme gerçekleştirilmiştir” hipotezi kabul edilmiştir (Şekil-16; Bölüm 4.11. madde 4, 30, 33, 34, 35).

Tüm bu hususlar araştırma yapılan yerel kesimde kalkınmayı amaçlayan STK’ların, etkinlik teorisinin ana öğelerine uygun şekilde örgütlendiğini ifade etmektedir.

H2: “Yerel Kalkınma amaçlı STK temsilcileri psikolojik faktörlerden risk alma, öz güven-özyeterlilik, kişisel yaratıcılık- yenilikçilik boyutlarında sosyal girişimciliği literatürde belirtilenlere göre gerçekleştirecek düzeydedir” hipotezi araştırma sonuçlarına göre kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. frekans dağılımı ile elde edilen sonuçlar madde 26, 27, 28).

H2.1: “Sosyal girişimciler yüksek düzeyde risk alabilmektedir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 26).

H2.2: “Sosyal girişimciler yüksek düzeyde özgüvene-özyeterliliğe sahiptir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 27).

H2.3: “Sosyal girişimciler yüksek düzeyde kişisel yaratıcılığa-yenilikçiliğe sahiptir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 28).

Tüm bu sonuçlar sosyal girişimcilerin psikolojik faktörlerden risk alma, özgüven-öz yeterlilik, kişisel yaratıcılık-yenilikçilik boyutlarında yeterli özelliklere sahip olduklarını ve sosyal girişimciliği gerçekleştirebileceklerini ifade etmektedir.

H3: “Yerel kalkınma amaçlı STK temsilcilerinin demografik faktörlerden cinsiyet, yaş, eğitim, gelir durumu, STK deneyimi ve kişisel inanç boyutlarında sosyal girişimciliği literatürde belirtilenlere göre gerçekleştirecek düzeydedir” hipotezi araştırma sonuçlarına

göre kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. frekans dağılımı ile elde edilen sonuçlar madde 13, 12, 7, 9, 8, 10, 11, 14, 18, 16, 15).

H3.1: “Sosyal girişimciler çoğunlukla erkeklerden oluşmaktadır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 13).

H3.2: “Sosyal girişimciler çoğunlukla 26-50 yaş aralığındadır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 12).

H3.3: “Sosyal girişimciler çoğunlukla yükseköğretim düzeyine sahiptir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 7).

H3.4: “Sosyal girişimciler çoğunlukla girişimcilik veya sosyal girişimcilik eğitimi almıştır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 9).

H3.5: “Sosyal girişimciler çoğunlukla orta üzeri başarı derecesine sahiptir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 8).

H3.6: “Sosyal girişimcilerin çoğunlukla ailelerinde veya yakın çevrelerinde girişimci veya sosyal girişimci kimseler vardır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 10).

H3.7: “Sosyal girişimciler çoğunlukla orta gelir düzeyine sahiptir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 11).

H3.8: “Sosyal girişimciler çoğunlukla STK faaliyetlerine veya toplumsal faaliyetlere katılmıştır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 14).

H3.9: “Sosyal girişimciler çoğunlukla STK’lar hakkında bilgi sahibidir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 18).

H3.10: “Sosyal girişimciler çoğunlukla dini inançları yerine getirir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 16).

H3.11: “Sosyal girişimciler çoğunlukla topluma faydalı olabilmek için STK faaliyetlerine katılır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 15).

H4: Yerel kalkınma amaçlı STK’lar, sosyal girişimciliği literatürde belirtilenlere göre gerçekleştirecek çevresel faktörlerden politik, ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklere sahiptir hipotezi araştırma sonuçlarına göre kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. literatür taraması sonucu elde edilen sonuçlar madde 1, 5 ve frekans dağılımı ile elde edilen sonuçlar madde 21, 32).

H4.1: “Ülkemizde sosyal girişimciliği gerçekleştirmek için temel koşul olan sivil toplum varlığının oluşması için uygun politik ekosistem vardır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 1).

H4.2: “STK’ların bulunduğu çevrede gerçekleştirilen örnek çalışmalar vardır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 21).

H4.3: “STK’ların bulunduğu çevrede sosyal girişimciliği gerçekleştirecek sosyo-kültürel ortam vardır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 5).

H4.4: “STK’ların bulunduğu çevrede sosyal girişimciliğe engel olan en önemli husus ekonomik yetersizliktir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 32).

H5: “Yerel kalkınma amaçlı STK’lar, sosyal girişimciliği literatürde belirtilenlere göre gerçekleştirecek örgütsel faktörlere sahiptir” hipotezi araştırma sonuçlarına göre kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. frekans dağılımı ile elde edilen sonuçlar madde 4, 30, 19, 20, 22, 23, 24, 25).

H5.1: “STK’larda sosyal girişimcilere, sosyal girişimciliği gerçekleştirmek için uygun görevler verilmiştir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 4).

H5.2: “STK yönetim kurulunda görevler çoğunlukla bilgi ve beceriye verilmektedir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 30).

H5.3: “STK yöneticileri, çoğunlukla yöneticilik ve STK yöneticiliği hakkında yüksek düzeyde bilgi sahibidir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 19).

H5.4: “STK yöneticileri, çoğunlukla çözülemeyen toplumsal sorunları çözebilecek bilgi ve yeteneğe sahiptir” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 20).

H5.5: “STK yöneticileri, çoğunlukla işbirliğine açıktır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 22).

H5.6: “STK yöneticileri, toplumsal sorunları çözmek için araştırma yapar ve sorunların çözümüne yönelik halkın/üyelerin katılımıyla öncelikli konuları belirler” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 23).

H5.7: “STK yöneticileri ile sosyal girişimciler arasında akrabalık ilişkisi yoktur” hipotezi reddedilmiştir (Bölüm 4.11. madde 24).

H5.8: “STK yöneticileri ile sosyal girişimciler arasında ortaklık ilişkisi yoktur” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 25).

Tüm bu sonuçlar yerel kalkınma amaçlı STK'ların, örgütsel yaklaşım faktörlerine diğer bir ifade ile kurumsal yapıya/ kapasiteye sahip olduklarını ve sosyal girişimciliği gerçekleştirecek düzeyde olduklarını ifade etmektedir.

H6: “Yerel kalkınma amaçlı STK temsilcileri, temsil ettikleri STK'larda etkinlik teorisi bağlamında sosyal girişimcilik aracını kullanarak toplumsal sorunları çözebilecek ve sosyal refahı sağlayabilecek kurumsal kapasitenin var olduğu görüşüne sahiptir” hipotezi araştırma sonuçlarına göre kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. frekans dağılımı ile elde edilen sonuçlar madde 33).

H6.1: “Sosyal girişimciler, hazırladıkları stratejiye göre belirtilen süre içerisinde AB LEADER Yaklaşımı programından ekonomik yardım alarak ve stratejiyi uygulayarak sosyal refahı sağlayacaktır” hipotezi kabul edilmiştir (Bölüm 4.11. madde 33).

Genel olarak anket ve mülakat sonuçları değerlendirildiğinde; yerel kalkınma amaçlı STK'larda görevli sosyal girişimcilerin; bireysel yaklaşımın psikolojik faktörlerinden özgüven-öz yeterliliğe; kişisel yaratıcılık- yenilikçiliğe ve risk alma özelliğine yüksek oranda sahip oldukları, demografik faktörlerden ise yapılan araştırmalarda belirtilen aile, cinsiyet, yaş, eğitim, iş/STK tecrübesi, kişisel inanç ve değerler boyutlarında olumlu durum oluşturduğu tespit edilmiştir. Çevresel ve örgütsel yaklaşım açısından STK'lar ve sosyal girişimciler incelendiğinde, STK'lar ve sosyal girişimcilerin sosyal girişimciliği gerçekleştirebilecek politik, sosyo-kültürel, ekonomik ve kurumsal ekosisteme sahip oldukları belirlenmiştir. Etkinlik teorisi bağlamında ise yerel kalkınma amaçlı derneklerin; örgütlenme ve yönetim açısından değerlendirilmesi yapıldığında özne ögesini, nesne ögesini, araç (aracı) ögesini, kurallar ögesini, topluluk ögesini, işbölümü ögesini ve sonuç ögesini oluşturdukları ve etkinlik teorisi ögelerine uygun şekilde örgütlendikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre, araştırma sorusu olan “Yerel kalkınma amaçlı STK'lar, etkinlik teorisi bağlamında sosyal girişimciliği gerçekleştirecek düzeyde midir?” sorusuna “evet, yerel kalkınma amaçlı STK'lar etkinlik teorisi bağlamında sosyal girişimciliği gerçekleştirebilecek düzeydedir” yanıtı verilmektedir. Araştırma sonuçlarına ulaştıktan sonra TKDK, 17 Haziran 2020 tarihinde araştırma yapılan derneklerin hazırladıkları YKS'lerin değerlendirme sonuçlarını açıklamıştır ve araştırma yapılan tüm dernekler başarılı bulunmuştur (Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu,

2020). Bu sonuçlara göre derneklerin, sosyal girişimciliğin ilk ve zorlu adımını başarı ile gerçekleştirdikleri görülmüştür.

4.13. Sonuçlar

Araştırma sonuçları, sosyal girişimciliğin ana faktörleri olan çevresel, örgütsel ve bireysel faktörler bağlamında değerlendirilmiştir. Çevresel faktörler politik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik boyutlarda, bireysel faktörler psikolojik ve demografik boyutlarda, örgütsel faktörler ise etkinlik teorisi perspektifinden STK'lar ve STK yapıları boyutlarında ele alınmıştır.

1. Sosyal girişimcilik için temel zorunluluk olan çevresel faktörlerden politik çevre boyutu sivil toplum varlığı ARDA'ya sahip ülkelerde oluşabilmektedir (Çaha, 2016: 38; Smith, 2006: 1-12; Paine, 2017: 75-190; Keane, 1994: 65-66; Tocqueville, 2016: 142-157; Doğan, 2015: 129-133). Günümüz Türkiye'si, ARDA'ya sahip ülke olduğundan sivil toplumun varlığı da söz konusudur. STK'lar yalnızca sivil toplum varlığı olan ülkelerde örgütlenebileceğinden ülkemizde de STK'lar örgütlenebilmektedir. Ülkemizde örgütlenme hakkı anayasal haklar kapsamında güvence altına alınmış temel haklardandır. Ülkelerde çözülemeyen toplumsal sorunların çözülmesi, sosyal girişimcilik olarak tanımlanırken sosyal girişimciliğin gerçekleşebilmesi için kamu ve özel sektörün dışında sivil toplumun varlığı da çok önemlidir. Bu nedenle sosyal girişimciliğin gerçekleşmesi için uygun ekosistem, ARDA'ya sahip ülkelerde ve günümüz Türkiye'sinde bulunmaktadır. ADA'ya sahip Kuzey Kore devletinde veya MÜSDİDA'ya sahip Küba devletinde sivil toplumun oluşması için uygun ekosistem bulunmamaktadır.

Türkiye'deki ekosistem sosyal girişimcilik için uygun olmasına rağmen yerel düzeyde kamu, kamu niteliğindeki meslek örgütlerinin yöneticileri veya çalışanları, kendi mevcut durumlarını korumak amacıyla yeniliklere veya yeni oluşumlara karşı aşkın devlet anlayışı düşüncesiyle yaklaştıkları ve merkezden atanarak gelen bazı kamu görevlilerinin, kendilerini yerel kesimde yaşayanlardan farklı görerek sivil topluma ön yargı ile yaklaştıkları ve kendilerini yerel kesime ait hissetmedikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte yerel kesimde bulunan kamu kuruluşu niteliğinde sayılan meslek örgütlerinin veya meslek örgütü yöneticilerinin bir kısmının da statükolarını korumak maksadıyla aşkın devlet anlayışını benimsedikleri gözlemlenmiştir. Oysaki çözülemeyen toplumsal sorunların çözülmesinde kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütleri arasında işbirliğinin önemi günümüzde yadsınamaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Yerel kesimde yaşayanların çoğunluğu, kendi çalışma veya yaşam alanlarında karşılaştıkları sorunları çözmek için STK adı altında örgütlenme anlayışından uzaktırlar. Bu olumsuzluğun sebebi ise geçmişte yerel kesimde yaşanan olumsuz örneklerdir.

Bu bağlamda yerel kesimde statükolarını korumaya çalışan kamu, kamu kuruluşu niteliğindeki meslek örgütleri yöneticilerinin sergiledikleri aşkın devlet anlayışını içeren statükocu tavırlar, yerel kesimde değişimi engellerken yerelin gelişmesine ve büyümesine engel olurken ve yerel kesimlerin göç vererek küçülmesine neden olmaktadır. Sivil toplumun örgütlenerek kendi sorunları sürdürülebilir bir şekilde çözebilmesi için il ve ilçelerde valilerin, kaymakamların, kamu yöneticilerinin ve kamu görevlilerinin, kamu kuruluşu niteliğinde sayılan meslek örgütlerinin veya meslek örgütü yöneticilerinin sivil toplumu örgütlenmeye teşvik etmeleri ve ekonomik yardımlarla desteklemeleri gerekmektedir.

2. Sosyal girişimcilik ile sosyo-kültürel çevre incelendiğinde, Hofstede'in kültür analizine göre; Türk insanının yüksek oranda belirsizlikten kaçındığı, Türk toplumunun bireycilik-toplumculuk boyutunda toplumcu olduğu, güç mesafesinde ise yüksek derecede güç mesafesinin bulunduğu, erillik dışılık boyutunda da dışılığın öne çıktığı görülmektedir (Robbins ve Judge, 2013: 184-186). Hofstede'in (1993) kültür analizine göre, girişimcilik yönünden olumsuz olan toplumculuk ve dışılık özellikleri sosyal girişimcilik açısından olumlu bir durum oluşturmaktadır. Kentlerde ticari girişimcilik baskın iken, kırsal alanlarda sosyal sorunların varlığı sosyal girişimciliğe uygun ortamı hazırlamaktadır (Güler, 2008: 192-193). Girişimcilik faaliyeti bulunan çevreye göre farklılık göstermektedir (Aytaç ve İlhan, 2007: 116). Bu nedenle ülkemiz kırsal alanları ve Türk toplumunun sahip olduğu kültür, sosyal girişimcilik için uygun ortamı sağlamaktadır.

3. Sosyal girişimciliği örgütsel ve bireysel faktörler açısından değerlendirdiğimizde, birey veya örgüt kendi bilincini, etkinlik teorisi perspektifinin sosyo-tarihsel yaklaşım ile türe ait bilinç (filogenetik) düzeyi, türün tarihsel-kültürel (kültürel tarihsel genetik) bilinç düzeyi, bireyin-örgütün kendi yaşam sürecindeki (ontogenetik) bilinç düzeyi ve anlık yaşanan birey-örgüt (mikrogenetik) bilinç düzeyiyle birlikte geliştirerek oluşturmaktadır. ARDA'ya sahip ülkelerde, liberal anlayışa sahip ülkelerde toplumsal dönüşüm; ilk örgütlenme hali olan "kabile toplumu" olarak da adlandırılan "geleneksel toplum"dan, çekirdek aileye dönüşerek "bireysel yaşama" geçiş,

sonrasında ise bireysel yaşamdan sosyal ara kuruluşlarla diğer bir ifade ile sivil toplum örgütleriyle yeniden sosyal bağlar ve ağlar kurarak “yeniden topluluk ruhunu oluşturur” geçiş aşamaları neticesinde oluşmaktadır. Sivil toplum örgütleriyle yeniden oluşturulan topluluk ruhu, birlikte olma (sosyal yaşam) ve birlikte yapma (kolektif yaşam) bilincini geliştirerek çözülemeyen toplumsal sorunları çözmektedir. 1980’lerde liberal ekonomik politikalara geçen ülkemizde sivil toplum ve STK varlığı son on yılda gözle görülür bir biçimde artarken, toplumumuzun yeniden topluluk ruhunu oluşturma yönünde “bireysel yaşamdan sosyal ara kuruluşlarla yeniden sosyal bağlar oluşturma evresinde” diğer bir ifade ile sivil toplum varlığı açısından bebeklik veya çocukluk çağında olduğu söylenebilir. Bu durum il ve ilçe düzeyinde farklılıklar göstermektedir. Özellikle ilçe kuruluş tarihi daha eski ve ilçe şehirleşme oranı daha yüksek olan ilçelerde bulunan sivil toplum kuruluşunun diğerlerine oranla sayıca daha çok olduğu ve buna bağlı olarak bir ilçede daha yüksek düzeyde sivil toplum kültürünün oluştuğu tespit edilmiştir. Bu ilçelerde sivil toplum, bebeklik veya çocukluk çağının ötesinde olgunlaşma çağındadır. Bireyler sivil toplum örgütleriyle yeniden sosyal bağlar ve ağlar kurarak topluluk ruhu oluşturmaktadır.

4. Sosyal girişimciliği örgütsel faktörler açısından değerlendirdiğimizde, etkinlik teorisi perspektifinden ülkemizde STK ve sivil toplum bilincinin; öncelikle sivil toplum görüşlerinde belirtilenler ve insan türüne ait gelişimden elde edilen birikimler, sonrasında sivil toplum adına dünyada ve ülkemizde oluşturulan tarihsel-kültürel uygulamalar gibi yaşanılan toplumdaki kültürel tarihsel birikimler, daha sonrasında ise bireyin-örgütün-toplumun kendi yaşam sürecince elde ettiği birikimler ve en sonunda bireyin-örgütün-toplumun anlık, tek etkileşimli bir zamanlı birikimler sonucunda oluştuğu görülmektedir. Geçen yüzyılda yapılan araştırmalarda; insanın, bilincini araç olarak kullanarak etrafındaki uyarıcıları şekillendirmesi, sonrasında şekillendirdiği uyarıcıyı araç olarak kullanması, insanın araştırmalarda nasıl ele alınacağı konusu incelenmiştir. Etkinlik teorisi olarak da adlandırılan bu araştırma konusu, sivil toplum ve STK’ların örgütlenmesi alanları ile doğrudan ilgilidir. Şöyle ki; etkinlik teorisi, özne, araç, nesne, kurallar, işbölümü, topluluk ve sonuç ana öğelerinden oluşan organize olmuş karşılıklı etkileşimlerle sürekli gelişim ve değişimin olduğu bir sosyal ve kolektif yapıyı, ağ ve ağları ifade etmektedir. Etkinlik teorisinin kurum ve kuruluşlar için ‘bir yönetim ve örgütlenme modeli’ olduğu ve bahsedilen tüm bilgiler ışığında STK’lar için ise en uygun

yönetim ve örgütlenme modeli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. STK'lar etkinlik teorisi bağlamında örgütlenerek, sosyal girişimciliği gerçekleştirme, toplumsal refahı sağlama potansiyeline ve örgütsel yapıya sahip olabilirler.

5. İktisadi insan bakış açısı, küreselleşen günümüz dünyasında birçok sorunu kronikleştirerek içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Bu sorunları çözebilmek için yeni bir bakış açısına ihtiyaç olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Yeni bakış açısının temelini ise sosyal (toplumcu) insan bakışı oluşturmaktadır. Sosyal insan bakışı, temelinde sadece kâr etme anlayışı olan insan bakışını reddetmekte ve çözülemeyen toplumsal sorunları toplumla ters düşmeden çözüme anlayışını benimsemektedir. Çözülemeyen toplumsal sorunların toplumla ters düşmeden çözülmesi anlayışını ifade eden sosyal girişimcilik, sosyal girişimci, sosyal yenilik, sosyal girişimci organizasyon ve sorun odaklı olma bileşenlerinden oluşmaktadır. Sosyal yenilik kapsamında her zaman yeni birşeyler bulma anlamına gelmediğinden, geçmişte uygulanan güzel örneklerin yeniden uygulanması da yeniliktir. Bu nedenle çözülemeyen toplumsal sorunlara, geçmiş yıllarda uygulanan İslam Dininde belirtilen sosyal hayata yönelik uygulamalarla (Karaman, vd., 2004: 1-604; Hz. Muhammed (s.a.v.): 632; Ünal, 2012: 10-254; Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014: 108-279), ve kendine özgü hümanist kültürle Osmanlı Devleti'nde, İslam dini Peygamberi Hazreti Muhammed (s.a.v.) zamanından beri İslam devletlerinde ve Selçuklu'larda oluşturulan vakıf örnekleriyle, yaklaşarak toplumda gelir dağılımındaki farklılıkların giderilebileceği, sosyal yardımlaşma ve sosyal huzurun daha yüksek düzeyde sağlanabileceği (Öztürk, 1995: 121-125; 203) ön görülmektedir.

6. Sosyal girişimciliği bireysel faktörlerden psikolojik boyutlarda değerlendirdiğimizde,

a. Sosyal girişimciliği gerçekleştirmeyi amaçlayan STK'larda, sosyal girişimcilik konusunda farkındalığın var olması ve sosyal girişimciliği gerçekleştirecek yeterli örgütsel potansiyele sahip olması beklenmektedir. Örgütlerde bulunan sosyal girişimciler, sosyal girişimcilerde bulunan bireysel faktörlerin psikolojik yönleriyle değerlendirildiğinde sosyal girişimcilerin, risk alma boyutunda “yüksek oranda risk alabildikleri”, özgüven-özyeterlilik boyutunda “yüksek oranda özgüven-öz yeterliliğe sahip oldukları” ve kişisel yaratıcılık-yenilikçilik boyutunda “yüksek oranda kişisel yaratıcılığa-yenilikçiliğe sahip oldukları” tespit edilmiştir. Çözülemeyen toplumsal sorunları çözmek oldukça zor bir görev olduğu için başarısız olma ihtimalini de

içerdiğinden sosyal girişimciler bu durumu göze alarak mevcut konumdaki durumlarını riske atarak sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunmaktadırlar. Sosyal girişimciler, çözülemeyen toplumsal sorunları çözmek için kişisel bilgi ve yeteneklerini kullandığından kendilerine ve kendilerinin sahip olduğu bilgi ve yeteneklere güvenmelidirler. Son olarak sosyal girişimciler, çözülemeyen toplumsal sorunları toplumla tezada düşmeden çözmek için yenilikçi yaklaşımlar ve kişisel üretkenliklerini kullanmak zorunda olduklarından, sosyal girişimcilerin kişisel yaratıcılık- yenilikçilik düzeyleri yüksek seviyede olmalıdır.

b. Sosyal girişimciliğin risk alma, özgüven ve kişisel yaratıcılık boyutları ile sosyal girişimcilerin cinsiyet durumu, yaş durumu, yönetim kurulu üyeleriyle akraba olma durumu, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, STK faaliyetlerine katılım durumu, toplumsal faaliyetlere katılım durumu, temsil edilen grup ve buldukları ilçenin kuruluş tarihi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzerlik göstermektedir. Ancak sosyal girişimcilik risk alma, özgüven ve kişisel yaratıcılık boyutu ile STK'lar hakkında bilgi sahibi olma durumu arasında anlamlı ilişki vardır. Bu anlamlı ilişkiden STK'lar hakkında iyi ve çok iyi derecede bilgi sahibi olan sosyal girişimcilerin, diğer sosyal girişimcilere göre yüksek düzeyde risk alma, özgüven ve kişisel yaratıcılık seviyelerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. STK'lar hakkında yüksek düzeyde bilgi sahibi olma durumu, risk alma düzeyini, özgüven-özyeterlilik düzeyini ve kişisel yaratıcılık-yenilikçilik düzeyini artırmaktadır. STK'lar hakkında yüksek düzeyde bilgi sahibi olan sosyal girişimciler diğerlerine göre daha yüksek düzeyde risk almaktadır, daha yüksek düzeyde özgüven- özyeterliğe sahip olmaktadır ve daha yüksek düzeyde kişisel yaratıcılık-yenilikçilik özellikleri barındırmaktadır. Çeşitli hibe ve yardımlar yapılarak gerçekleştirilecek sosyal girişimcilik faaliyetlerinde sosyal girişimcilerin STK'lar hakkında bilgi sahibi olması mutlaka aranmalı veya STK'lar hakkında bilgi sahibi olunması sağlanmalıdır.

c. Sosyal girişimciliğin risk alma, özgüven ve kişisel yaratıcılık boyutları ile makro ekonomik değişkenlerden ilçe tarım sektörü çalışma oranı, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı, işsizlik oranı, fert başı bütçe gelir düzeyi, 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri arasında anlamlı düzeylerde ilişki bulunmamaktadır. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzerlik göstermektedir. Ancak özgüven boyutu ile tarımsal üretim sırası arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcılardan ilçe tarımsal üretim sıralaması daha ön sıralarda olan katılımcıların sosyal girişimcilik boyutlarından özgüven boyutu düzeyinin yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Bu durumdan yerel kesimlerde gerçekleştirilecek sosyal girişimcilik faaliyetinde tarımsal sıralamada önlere yer alan ilçedeki sosyal girişimcilerin özgüven seviyelerinin diğerlerine göre daha yüksek seviye olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tarımsal üretim sıralamasında önde olma durumu ekonomik yönden güçlü olmayı ifade etmektedir. Günümüz kapitalist toplumunda ekonomik yönden güçlü olan sosyal girişimcilerin diğerlerine göre daha yüksek düzeyde özgüven-özyeterliliğe sahip olduğu değerlendirilmektedir.

d. Sosyal girişimciliğin risk alma, özgüven ve kişisel yaratıcılık boyutları ile sosyo-kültürel değişkenlerden şehirleşme oranı, okuryazar oranı, ilçedeki dernek sayısı, fert başı gelir sırası, dernek yönetim kurulu üye sayısı ve dernek üye sayısı arasında anlamlı düzeylerde ilişkili yoktur. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzerlik göstermektedir.

e. Sosyal girişimcilik boyutlarından risk alma düzeyi yüksek olanların, etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu, kurallar boyutu ve işbölümü boyutu puanlarının da yüksek olduğu; özgüven düzeyi yüksek olanların etkinlik teorisi boyutlarından kurallar boyutu puanlarının yüksek olduğu ve kişisel yaratıcılık düzeyi yüksek olanların etkinlik teorisi boyutlarından özne boyutu, araç boyutu ve kurallar boyutu puanlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal girişimciler arasında özne boyutu yüksek olanların diğer bir ifade ile dernekte sorunları kimlerin çözeceğini yüksek düzeyde anlamlandıran sosyal girişimcilerin diğerlerine göre risk alma ve kişisel yaratıcılık-yenilikçilik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Birlikte olma ve birlikte yapma anlayışını benimseyen sosyal girişimciler diğerlerine göre etkinlik teorisi bağlamında kimlerin sorunları çözeceği ve kimlerin sorunları çözme yeteneği konusunda bilgi sahibi olduğunu yüksek düzeyde analiz edebilmektedir.

Sosyal girişimciler arasında araç boyutu yüksek olanların diğer bir ifade ile sosyal girişimcilik aracını kullanmayı yüksek düzeyde anlamlandıran sosyal girişimcilerin diğerlerine göre kişisel yaratıcılık-yenilikçilik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Birlikte olma ve birlikte yapma anlayışını benimseyen sosyal girişimciler

diğerlerine göre etkinlik teorisi bağlamında sosyal girişimciliği kullanma konusunu yüksek düzeyde analiz edebilmektedir.

Sosyal girişimciler arasında kurallar boyutu yüksek olanların diğer bir ifade ile dernek yazılı ve sözlü kurallarını yüksek düzeyde anlamlandıran sosyal girişimcilerin diğerlerine göre risk alma, özgüven-özyeterlilik ve kişisel yaratıcılık-yenilikçilik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Birlikte olma ve birlikte yapma anlayışını benimseyen sosyal girişimciler diğerlerine göre etkinlik teorisi bağlamında kurallar konusunu yüksek düzeyde analiz edebilmektedir. Sosyal girişimciler toplumsal sorunları çözmeden önce toplumun yazılı ve sözlü kurallarını bilmeli, bu kurallara uygun çözümler üretmelidir.

Sosyal girişimciler arasında işbölümü boyutu yüksek olanların diğer bir ifade ile STK'da yatay ve dikey olarak güç-görev paylaşımını yüksek düzeyde anlamlandıran sosyal girişimcilerin diğerlerine göre risk alma düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Birlikte olma ve birlikte yapma anlayışını benimseyen sosyal girişimciler diğerlerine göre etkinlik teorisi bağlamında işbölümü konusunu yüksek düzeyde analiz edebilmektedir. STK'da yatay ve dikey güç-görev paylaşımını bilen sosyal girişimciler bilinçli bir şekilde daha yüksek düzeyde risk alabilmektedir. Çünkü risk alma bilmeden gerçekleştirilecek bir eylem değildir, düşünülerek verilen bir karardır.

7. Sosyal girişimciliği bireysel faktörlerden demografik boyutlarda değerlendirdiğimizde;

a. Sosyal girişimciler, kamu, özel sektör, STK'lar, kadınlar, gençler ve çiftçiler olmak üzere toplumun her kesiminden oluşabilmektedir ve STK'ların yönetim kurullarında görev almaktadır. Ancak yerel kesimde kalkınmayı sağlayacak sosyal girişimciler büyük oranda kamuyu temsil eden kaymakamlık, belediye, odalar ve muhtarlıklar bünyesinde çalışmaktadır. Sosyal girişimciler, esnaf, öğrenci, çiftçi, memur, ev hanımı gibi toplumdaki her meslek grubundan olabilmektedir.

b. Sosyal girişimciler, çoğunlukla yükseköğretim programları mezunlarından oluşmakta ve okul hayatındaki başarı durumu ise orta üzeri düzeydedir. Araştırma sonuçları, sosyal girişimcilik ile eğitim arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik yapılan araştırma sonuçları ile (Aktaran Güler, 2008: 21-22; Özdemir, 2015: 61-63; Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 40) benzer özellikler göstermektedir. Sosyal girişimcilerin çoğunlukla yükseköğretim programları mezunlarından olması, eğitimin bireyin bilinç ve algılamaya düzeyi üzerinde oluşturduğu olumlu etkiden olabilir.

c. Sosyal girişimcilerin, girişimcilik ve sosyal girişimcilik alanlarında eğitim olarak farkındalığa sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuç girişimcilik eğitimleri ile girişimcilik faaliyetini gerçekleştirme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarla (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 40) benzer sonuçları içermektedir. Bu durum, sosyal girişimcilerde sosyal konularda farkındalığın ve bilinç düzeyinin oluşmasında eğitimin rolü ile açıklanmaktadır.

d. Sosyal girişimcilerin, çoğunlukla ailelerinde (baba, anne, ağabey, eş, amca gibi) veya yakın çevresinde girişimci/sosyal girişimciler bulunmaktadır. Bu sonuç sosyal girişimcilerle yapılan araştırmanın, girişimcilerle ilgili yapılan çalışmada belirtilen aile ve yakın çevrenin girişimciliği pozitif etkilediği sonucu ile (Bozkurt, 2006: 96; Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 42; Kırılmaz, 2012: 131; Güler, 2008: 25-26) benzerlik göstermektedir. Bu durum sosyal girişimcilerin yakın çevresini rol model olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca yakın çevrenin, bireyde farkındalık ve bilinç düzeyi oluşmasında etkiye sahip olduğunu da göstermektedir.

e. Sosyal girişimcilerin genellikle orta gelir düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç literatürde belirtilenlerle (Uysal, 2016:141-147; Yerasimos, 2001: 14-16) paralellik göstermektedir. Sosyal girişimcilerin orta gelir düzeyine sahip olması, belirli bir gelir düzeyine sahip olan ve ekonomik kaygısı olmayan insanların sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunabilme potansiyeline sahip olduklarını göstermektedir. Ancak çok yüksek veya çok düşük gelir düzeyine sahip insanların içinde yaşadıkları ortam gereği, önceliklerinin farklı olmasından sosyal girişimcilik faaliyetine orta gelir grubu kadar ilgi göstermedikleri gözlemlenmiştir.

f. Sosyal girişimcilerin genellikle 26 ile 50 yaş aralığında oldukları görülmüştür. Araştırma sonuçları, dünyada ve ülkemizde girişimcilik yaşı ile yapılan araştırma sonuçları ile (Güler, 2008: 21; Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017: 42; Global Entrepreneurship Research Association, 2018: 120-121) benzer özellikler göstermiştir. Bu durum sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunabilmek ve karşılaşılan zorlukları aşabilmek için sosyal girişimcilerin belirli fiziksel özelliklerin ve hayat deneyiminin olması gerektiğini göstermektedir.

g. Sosyal girişimciler, diğer girişimciler gibi çoğunlukla erkeklerden oluşmaktadır. Araştırma sonuçları dünyada ve ülkemizde yapılan çalışmalarla (Durak, İrmiş ve Özdemir, 2017; Kaygın, 2017: 38; Güler, 2008: 18-20; Global Entrepreneurship Research

Association, 2018: 15) benzer özellik göstermiştir. Bu durum Türk toplumunun erkek egemen bir toplum olmasından kaynaklanmaktadır.

h. Sosyal girişimciler, çoğunlukla STK faaliyetlerine ve toplumsal faaliyetlere katılım sağlamaktadır. Bu durum sosyal girişimcilerin toplumsal faaliyetlerde deneyim sahibi olduktan sonra sosyal girişimcilik faaliyetlerinde bulunduğunu göstermektedir.

i. Sosyal girişimciler, STK ve toplumsal faaliyetlere büyük oranda topluma, ilçeye, insanlara, çevreye faydalı olmak ve toplumsal sorunlara çözüm üretmek için katılmaktadır. Araştırma sonuçları literatürde belirtilenlerle (Uysal, 2016: 141-147) benzerlik göstermektedir. Sosyal girişimciler topluma faydalı olmak ve toplumsal sorunlara çözüm üretmek için STK faaliyetlerine ve toplumsal faaliyetlere katılmaktadır. Sosyal girişimciler sadece maddi kazanç sağlamak için sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunmamaktadır.

j. Sosyal girişimciler, büyük oranda dini inançları gereği ibadetlerini yerine getirmektedir. Bu sonuç literatürde belirtilenlerle (Güler, 2008: 180-186; Durak, İrmış ve Özdemir, 2017: 41; Marangoz, 2018: 66; Uysal, 2016: 27-28; Wilson ve Janoski, 1995: 137) benzer özellik göstermektedir. Bu durum İslam Dini'nde iyilik yapma ve topluma faydalı olma konuları ile ibadet etme arasındaki olumlu ilişkiyi göstermektedir.

k. Sosyal girişimciler, toplumsal sorunların farkındadırlar ve sosyal girişimcilik hakkında bilgi sahibidirler. Bu durum STK üyelerinin toplumsal sorunlar ve sosyal girişimcilik hakkında bilgi sahibi olduklarını ve bilinçli bir şekilde amaçlarını gerçekleştirmek için STK'ya üye olduklarını göstermektedir.

l. Sosyal girişimciler, STK faaliyetleri ve toplumsal faaliyetler ile yöneticilik ve STK yöneticiliği hakkında bilgi sahibidirler. Bu durum sosyal girişimcilerin sadece sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunmadıklarını aynı zamanda yöneticilik görevi yapabileceklerini de göstermektedir. Toplumsal sorunları çözmek için sosyal girişimciler, bir süreci yöneterek amaca ulaşmaktadır. Bu nedenle sosyal girişimciler STK faaliyetleri, toplumsal faaliyetler ile yöneticilik ve STK yöneticiliği hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

m. Sosyal girişimciler, çözülemeyen sorunları çözebilecek bilgi ve yeteneğe sahiptirler ve sosyal girişimcilerin gerçekleştirdiği örnek çalışmalar bulunmaktadır. Sosyal girişimcilik zor ve uzun bir süreçtir bu süreci tamamlamak için bilgi ve yeteneğe sahip olunmalıdır. Sosyal girişimcilerde bilgi ve yeteneğin var olduğu yapılan örnek çalışmalarla ortaya çıkmaktadır. Ek olarak sosyal girişimciliği gerçekleştirmek için

toplumsal katılım da önemlidir. Bu nedenle toplumu ikna etmek ve sürece dâhil etmek gereklidir. Sosyal girişimciler toplumu ikna etmek ve sürece dâhil etmek için örnek çalışmalarla toplumun güvenini kazanmak zorundadır. Halka rağmen ve halkın katılım sağlamadığı sosyal girişimcilik faaliyeti gerçekleştirilemez, gerçekleştirilse dahi sürdürülebilirliği sağlanamaz.

n. Sosyal girişimciler, işbirliğine açıktır ve toplumsal sorunları tespit etmek için araştırma/çalışma gerçekleştirmişlerdir ve tespit edilen sorunların çözülmesine yönelik öncelik sıralamasını üyelerin/halkın katılımı ile yapmışlardır. Sosyal girişimciler, sosyal girişimciliği gerçekleştirmek için işbirliğinin önemli ve gerekli olduğunun farkındadır. Bu nedenle sosyal girişimciler işbirliğine açıktır. Sosyal girişimciler sorunların tespiti için çalışmalar yapar ve tespit edilen sorunların çözülmesi konusunda öncelik sıralamasını üyelerin katılımı ile gerçekleştirir. Sosyal girişimcilik faaliyeti üyelerin veya halkın istediği konularda gerçekleştirilmelidir. Çünkü sosyal girişimciliğin temeli toplumsal sorunların çözülmesidir.

8. Sosyal girişimciliği örgütsel faktörler açısından değerlendirdiğimizde;

a. STK'larda, etkinlik teorisinin ana öğeleri; özne boyutunda "iş ile insan arasındaki örgütlenme", nesne boyutunda "iş ile insan arasındaki örgütlenme", araç boyutunda "iş ile insan arasındaki örgütlenme", kurallar boyutunda "iş ile insan, insan ile insan, iş ile iş arasındaki örgütlenme", işbölümü boyutunda "iş ile insan, insan ile insan, iş ile iş arasındaki örgütlenme" ile oluşturulmaktadır. Bu örgütlenme modeli ile STK'lar, sonuca ulaşmak için çaba sarf etmektedir. Uygun bir örgütlenme kurulmadan sosyal girişimcilik faaliyetlerinde başarılı olunmaz ve sürdürülebilirlik sağlanamaz.

b. Etkinlik teorisinin özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü ile sosyal girişimcilerin yönetim kurulu üyeleriyle akraba olma durumu, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, STK faaliyetlerine katılım durumu, toplumsal faaliyetlere katılım durumu, STK'lar hakkında bilgi sahibi olma durumu, temsil edilen grup ve buldukları ilçenin kuruluş tarihi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir.

c. Etkinlik teorisi boyutları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde; cinsiyet durumu ile özne, iş bölümü boyutlarında anlamlı ilişki olmadığı, ancak nesne, araç ve kurallar boyutlarında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamlı ilişkilerden kadın sosyal girişimcilerin nesne, araç ve kurallar boyutu düzeylerinin erkeklere göre

daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum kadın sosyal girişimcilerin toplumsal sorunları çözmek için sosyal girişimcilik aracını kullanma ve kurallara uyma konusunda erkek sosyal girişimcilere göre daha yüksek düzeyde algıya ve bilgiye sahip olduğu sonucunu oluşturmaktadır. Kadınlarda oluşan bu durumun sebebi ise kadınların toplumsal sorunları daha yüksek düzeyde yaşamaları ve algılamalarıdır.

d. Etkinlik teorisi boyutları yaş değişkenine göre incelendiğinde; cinsiyet durumu ile özne, araç, kurallar ve iş bölümü boyutlarında anlamlı ilişki olmadığı, ancak nesne boyutunda anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamlı ilişkiden 30 yaş altında olan katılımcıların nesne düzeylerinin 31 yaş ve üzerinde olan katılımcılara göre daha yüksek düzeylerde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum 30 yaş altında olan sosyal girişimcilerin toplumsal sorunları çözerek amaca ulaşma konusunda diğerlerine göre yüksek düzeyde isteğe sahip olduklarını göstermektedir. 30 yaş altındaki sosyal girişimciler yaşları gereği daha aceleci ve sonuca çabuk ulaşma eğilimindedir. Ancak aceleci olma ve sonuca çabuk ulaşma isteği bazı hatalar yapılmasına da neden olmaktadır. Bu durumun yaşanmaması için 30 yaş altındaki sosyal girişimciler daha yaşlı sosyal girişimcilerin tecrübelerinden faydalanmalıdır.

e. Etkinlik teorisi özne ve nesne boyutları ile makro ekonomik değişkenlerden ilçe tarım sektörü çalışma oranı, tarımsal üretim sırası, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı, işsizlik oranı, fert başı bütçe gelir düzeyi, 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri arasında anlamlı düzeylerde ilişkili bulunmamaktadır. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir.

f. Etkinlik teorisi araç ve kurallar boyutları ile makro ekonomik değişkenlerden tarımsal üretim sırası, sanayi sektörü çalışma oranı, işsizlik oranı, 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri arasında anlamlı düzeylerde ilişki yoktur. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir. Ancak araç ve kurallar boyutu düzeyleri ile ilçe tarım sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı ve fert bütçe gelir düzeyi arasında anlamlı düzeylerde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamlı ilişkilerden ilçe tarım sektörü çalışma oranı az olanların araç ve kurallar boyutu düzeylerinin yüksek olduğu ve ilçelerdeki hizmet sektörü çalışma oranı ve fert başı gelir düzeylerinin yüksek olması, araç ve kurallar boyutu düzeylerini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum sosyal girişimciler arasında tarım sektörü çalışma oranı az olan, hizmet sektörü çalışma oranı çok olan ve fert başı gelir düzeyi çok olan ilçelerdeki sosyal

girişimcilerin diğerlerine göre sosyal girişimcilik aracını ve dernekte oluşturulan kuralları daha yüksek düzeyde anlamlandırdıklarını göstermektedir. Bu durumun sebebi hizmet sektöründe çalışma ve fert başı gelir düzeyini artırma yalnızca bireysel faaliyetlerle değil bir aracı kullanarak ve belirli kurallara uyarak gerçekleştirilebileceğindedir.

g. Etkinlik teorisi işbölümü boyutu ile makro ekonomik değişkenlerden ilçe tarım sektörü çalışma oranı, tarımsal üretim sırası, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı, işsizlik oranı, 2004 ve 2017 yıllarındaki nüfus bilgileri arasında anlamlı düzeylerde ilişkili bulunmamaktadır. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir. Ancak işbölümü boyutu düzeyi ile fert bütçe gelir düzeyi arasında anlamlı ilişkili vardır. Sosyal girişimcilerin buldukları ilçelerdeki fert başı gelir düzeylerinin artması işbölümü boyutu düzeylerini artırdığı tespit edilmiştir. Bu durum sosyal girişimciler arasında fert başı gelir düzeyi çok olan ilçelerdeki sosyal girişimcilerin diğerlerine göre STK'larda işbölümünü yüksek düzeyde anlamlandırdıklarını göstermektedir.

h. Sosyo-kültürel değişkenler ile etkinlik teorisi boyutları arasındaki ilişkide özne, nesne, araç, kurallar ve işbölümü boyutları ile şehirleşme oranı, okuryazar oranı, ilçedeki dernek sayısı, fert başı gelir sırası, dernek yönetim kurulu üye sayısı ve dernek üye sayısı arasında anlamlı düzeylerde ilişkiler yoktur. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir.

i. Etkinlik teorisi boyutları, sosyal girişimcilik boyutları ile arasındaki ilişkide; özne boyutu puanları yüksek olan katılımcıların risk alma ve kişisel yaratıcılık düzeylerinin; araç boyutu puanları yüksek olan katılımcıların yaratıcılık düzeylerinin, kurallar boyutu puanları yüksek olan katılımcıların, risk alma, özgüven ve kişisel yaratıcılık düzeylerinin, işbölümü boyutu puanları yüksek olan katılımcıların risk alma düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu konulardaki ayrıntılı değerlendirme sonuçlar bölümünün psikolojik faktörlerden risk alma, özgüven-özyeterlilik ve kişisel yaratıcılık-yenilikçilik başlıklarında yapılmıştır.

9. Sosyal girişimciliğin çevresel faktörleri, sosyo-ekonomik göstergeler ile ilçe okuryazarlık oranı, dernek üye sayısı ve ilçedeki dernek sayısı arasındaki ilişki açısından incelendiğinde;

a. Sosyal girişimcilerin buldukları ilçenin okuryazarlık oranları ve ilçedeki dernek sayısı ile şehirleşme oranı, tarım sektörü çalışma oranı, sanayi sektörü çalışma

oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı, ilçedeki dernek sayısı, işsizlik oranı ve tarımsal üretim sırası arasında anlamlı düzeyde ilişki yoktur. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir.

b. Sosyal girişimcilerin bulunduğu derneğin üye sayısı ile şehirleşme oranı, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı, okuryazarlık oranı, ilçedeki dernek sayısı, işsizlik oranı ve tarımsal üretim sırası arasında anlamlı düzeylerde ilişki yoktur. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir. Ancak sosyal girişimcilerin bulunduğu derneğin üye sayısı ile tarım sektörü arasında anlamlı ilişki vardır. Bu anlamlı ilişkiden tarım sektörü çalışma oranı yüksek olan ilçelerde bulunan yerel kalkınmayı amaçlayan derneklerin üye sayısının da yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum yerel kalkınmanın tarım ile gerçekleşebileceğine dair genel bir tutumun olduğunu gösterirken aynı zamanda tarım sektörü çalışma oranı yüksek ilçelerdeki dernek üyelerinin yerel kalkınmayı sağlamak için sorunları çözme konusunda istekli olduğunu da göstermektedir.

10. Sosyal girişimcilik, sosyo-ekonomik göstergeler ile STK'lar ve STK faaliyetleri arasındaki ilişki açısından incelendiğinde;

a. Sosyal girişimcilerin STK faaliyetlerine katılım durumu, toplumsal faaliyetlere katılım durumu ve STK'lar hakkındaki bilgi düzeyi ile okuryazarlık oranı, dernek üye sayısı ve ilçe dernek sayısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir.

b. Sosyal girişimcilerin STK yönetim kurulu üyeleriyle akrabalık durumu ile buldukları ilçenin fert başı gelir sırası, tarım sektörü çalışma oranı, sanayi sektörü çalışma oranı, hizmetler sektörü çalışma oranı ve işsizlik oranı ile arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Sosyal girişimciler belirtilen konularda benzer özellik göstermektedir.

c. Sosyal girişimcilerin STK yönetim kurulu üyeleriyle akrabalık durumu ile okuryazarlık oranı ve şehirleşme oranı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlamlı ilişkiden STK yönetim kurulu üyeleriyle akrabalık durumu olan katılımcıların buldukları ilçelerdeki okuryazarlık ve şehirleşme düzeylerinin diğerlerine göre daha düşük düzeylerde olduğu görülmüştür.

Örgütsel faktörlerden sosyal girişimcilerin STK yönetim kurulu üyeleriyle akrabalık durumları göz önüne alındığında, akrabalık ilişkisinin az oranda olması dahi ülkemizde STK'larda patronaj ve nepotizmin özellikle okuryazarlık ve şehirleşme

oranının düşük düzeylerde olduğu yerlerde varlığını göstermektedir. STK'larda nepotizm ve patronajlığın olmaması, daha iyi bir yönetim sergilenmesine (Bayhan, 2002: 12) ve sosyal girişimciliğin gerçekleştirilmesine önemli katkı sağlamaktadır. İlçelerde okuryazarlık ve şehirleşme oranı arttıkça nepotizm (adam ve akraba kayırmacılık) durumu da olmamaktadır sonucu çıkarılmaktadır.

11. Ülkemizde sosyal girişimciliğin önündeki en büyük engel ekonomik yetersizliktir. Bu engelin kaldırılması için kamu, özel sektör ve STK'ların yenilikçi yöntemlerle, ekonomik destek programlarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

12. İnsanları STK örgütlenmesinde sosyal girişimci olmaya veya sosyal girişimcilik etkinliği içinde yer almaya iten nedenler bireysel, çevresel ve örgütsel faktörlerle incelenerek yukarıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır. Sonuç olarak sosyal girişimcilik yerel alanlardan küresel alanlara kadar gelişen ve olgunlaşan toplumların özelliklerine göre kendine özgü bir sınırlandırılmaz özellik göstermektedir.

13. Etkinlik teorisi bağlamında bahsedilen öğelerle oluşturulan etkinlik sistemi, STK'lar ve sosyal girişimciliğin sınırlandırılmaz özelliği ile uyumlu, her yöreye ve topluma göre uygulanabilirliği ile sürekli değişimi sağlayacak bir yönetim modeli olarak uygulanabileceği öngörülmektedir.

14. Araştırma yapılan yerel kalkınmayı amaçlayan dernekler tez çalışması sırasında LEADER Yaklaşımı kapsamında bölgelerini kalkındıracak YKS'yi ilgili birimlere sunmuşlardır. TKDK tarafından 17 Haziran 2020 tarihinde açıklanan sonuçlara göre tüm dernekler başarılı bulunmuştur. Araştırma kapsamındaki tüm dernekler 01 Ağustos 2020 tarihinden itibaren belirtilen program kapsamında AB ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından desteklenecektir.

4.14. Öneriler

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre, sivil toplumun gelişmesi ve sivil toplum yapılarının daha iyi yönetilebilmesi için, kamuya, özel sektöre, STK'lara, sivil topluma ve bireylere müteakip maddelerde belirtilen öneriler sunulmuştur.

1. Küreselleşen iktisadi dünyada çözülemeyen toplumsal sorunların çözülmesi için yeni bakış açılarına ihtiyaç duyulduğu, sorunların hala devam etmesinden ve 2020 yılında tüm dünyada yaşanan Covid-19 küresel salgınında birçok devlet ve Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası organizasyonlarının yaşadıkları çaresizlikten anlaşılmaktadır. Bu yeni

bakış açısının temelinde küreselleşen dünyada önceliğin ‘iktisadi konular değil sosyal konular olması gerektiği’ açık bir şekilde görülmektedir. Bu nedenle sosyal konuların belirlenmesi, incelenmesi ve çözüme kavuşması için en önemli öncelik, sivil toplumun, kamu ve özel sektör gibi eşit temsil ve oy hakkı verilerek sürece dâhil edilmesi, günümüzde sıklıkça tartışılan temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçiş için bir zorunluluktur.

2. Dünyada ve ülkemizde STK’lar çözülemeyen toplumsal sorunların çözülmesinde etkin olarak kullanılabilir. Bu nedenle STK’ların çözülemeyen toplumsal sorunları çözmeleri diğer bir ifade ile sosyal girişimciliği gerçekleştirmeleri için kamu ve özel sektör tarafından “ekonomik yardım ve hibelerle” desteklenmelidir.

3. Gerek küresel ve ulusal gerekse yerel düzeyde kamu ve özel sektör, çalışanları ve yöneticileri ülkemizde sivil toplumun güçlenerek çözülemeyen toplumsal sorunları çözerek toplumsal refahın sağlanması amacıyla; STK’ları, işbirliği, gönüllü çalışmalar gibi yardımlarla destekleyerek ve STK’ların kurumsal kapasitesinin artırılmasına katkı sağlayarak sivil toplumun kendi kendine bir ebeveynin gözetimindeki gibi bebeklik çağından yetişkinlik çağına hızlı ve yüksek şuurlu bir şekilde geçmesine yardımcı olmalıdır.

4. Sivil toplum, STK ve STK yönetimi konularına yönelik çalışmalar ve araştırmalar, toplum 5.0 olarak adlandırılan bu dönemde artarak devam ettirilmeli ve teşvik edilmelidir.

5. Gerek küresel ve ulusal gerekse yerel düzeyde, sivil toplum ve STK bilincinin artırılması için kamu ve özel sektör gerçekleştireceği tüm faaliyetlerde STK’ları, toplumsal sorunları çözmeye yönelik işbirliği yapılan en güçlü aktör/paydaş olarak görmeli ve davet etmelidir.

6. Çözülemeyen toplumsal sorunların çözülmesi için kamu, özel sektör ve STK’lar sorunları, masanın etrafında kazan-kazan stratejisi yaklaşımı ile çözmeye çalışmalıdır.

7. Çözülemeyen toplumsal sorunların çözülmesi için kamu, özel sektör ve STK’lar, sivil toplumun diğer bir ifade ile halkın katılımını sağlayacak şekilde gerek küresel ve ulusal gerekse yerel düzeyde sosyal girişimcilik eğitimleri düzenlemeli ve iyi uygulama örneklerini paylaşmalıdır.

8. Gerek küresel ve ulusal gerekse yerel düzeyde, sivil toplum ve STK bilincinin artırılması ve STK’ların daha iyi yönetilebilmeleri için STK yönetimleri, etkinlik teorisini

bir STK yönetim modeli olarak STK'larda uygulamalı ve kurumsal/yönetimsel kapasitesini artırmalıdır.

9. STK'lar, yaptıkları, buldukları ve faaliyet gösterdikleri alanlarda gerçekleştirdikleri tüm etkinlik ve eylemlerini, işbirlikleri ve ortaklıkları, projelerini ve proje bütçelerini, hibe kaynaklarını kamuoyu ile şeffaf ve hesap verilebilir bir şekilde oluşturdukları sosyal medya hesapları ve web sitelerinden paylaşmalı ve üyelerine duyurmalıdır. Gerekirse bu konuda farkındalık eğitimleri vermelidir.

10. STK'ların, gerçekleştirdikleri tüm etkinlik ve eylemler, işbirlikleri ve ortaklıklar, projeler ve proje bütçeleri, hibe kaynakları; anayasada belirtilen temel hak ve özgürlükler kapsamında yer alan örgütlenme hakkını engellemeyecek, aynı zamanda ülkenin bölünmez bütünlüğünü, ulusal güvenliği ve bireylerin yaşam-mülkiyet haklarını tehlikeye atmayacak ve yok etmeye çalışmayacak şekilde mevzuatta belirtilen yetkili organlarca izlenmelidir.

11. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü ülkemizde STK'larla ilgili faaliyet gösteren önemli kamu kurum ve kuruluşlarıdır. Bu kamu kurum ve kuruluşlarını tek bir örgütsel yapı ve yönetim altında birleştirilerek, Türkiye'de sivil toplum varlığı güçlendirilmeli ve sivil toplum kuruluşlarının etkili ve verimli bir şekilde yönetilmesi sağlanmalıdır.

12. Ülkemizde sivil toplum felsefesinin ve sivil toplum kültürünün yaygınlaştırılması için sivil toplum hakkında lise ve üniversitelerde "sivil toplum" temel eğitimi verilmeli ve ilkokuldan üniversiteye kadar eğitim gören öğrencilerin her ders döneminde sivil toplum ve STK faaliyetlerine zorunlu olarak katılımı sağlanmalıdır.

13. Sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi ve sivil toplumun, toplumsal sorunları çözme yeteneği kazanması için ilgili STK'lara, belediyelerin yürüttüğü çöp toplama ve temizlik işleri, yaşlı ve çocuk bakım hizmetleri gibi bazı kamusal işler ücret karşılığında veya hizmet satın alma yöntemiyle yaptırılmalıdır.

14. Toplumda sosyal girişimcilik faaliyetlerinin artması ve çözülemeyen toplumsal sorunların çözülmesi için sosyal girişimcilik eğitimleri lise ve üniversitelerde verilmelidir.

Ek Listesi

Ek-1: Kullanılan Ölçek ve Mülakat Soruları

KAYNAKÇA

- Academy Of Management, Public and Nonprofit: A Divsion of AOM, <<https://pnp.aom.org/about-us/new-item5>> 11.06.2020.
- Alyakut, B., (2013), *Sivil Toplum Kuruluşları için Stratejik Yönetim*, Cinius Yayınları, İstanbul.
- Arievitch I.M., (2017), *Beyond The Brain: An Agentive Activity Perspective on Mind, Development, and Learning*, Springer, New York.
- Austin, J., Stevenson, H., ve Wei-Skillern, J., "Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different, or Both?" *Entrepreneurship Theory and Practice Baylor University, Estados Unidos*, 2006/ 30, (1), pp.1-22; <<http://www.scielo.br/pdf/rausp/v47n3/03.pdf>> 28.02.2018.
- Aytaç, Ö., İlhan, S., "Girişimcilik ve Girişimci Kültür: Sosyolojik Bir Perspektif" *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2007/18, ss. 101-120. <<http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/440/422>> 19.05.2019.
- Baharçipek, A., Arpacı, I. "15 Temmuz Darbe Girişimi Bildirisinin Politik Çözümlemesi", *BİLSAM Forum- VII. Uluslararası Sempozyum İdealden Gerçeğe Toplum, Siyaset ve Ekonomi*. Bilsam Yayınları, Malatya, 12-13 Ekim 2018, <<http://www.bilsam.org/yazifile/C06E18BE-2DD2-4F4C-98B6-CB6A747E2726.pdf>> 28.03.2019.
- Bakan, İ., Büyükbeşe, T., (2013), "Yaratıcılık ve Yaratıcılık Yönetimi", *Çağdaş Yönetim Yaklaşımları*, ed. İsmail Bakan, Beta Yayınları, İstanbul, ss. 5-33.
- Bardakçı, Murat, "İnönü'nün 1937'de Başbakanlık'tan Azlinin Hiç Yayınlanmamış Belgeleri", *Habertürk*, 22.10.2017, <<https://www.haberturk.com/inonunun-1937de-basbakanliktan-azlinin-hic-yayinlanmamis-belgeleri-1681869#>> 28.03.2019.
- Baughn, C.C., Cao, J.S.R., Le, L.T.M., Lim, V.A. ve Neupert, K.E., "Normative, Social and Cognitive Predictors of Entrepreneurial Interest in China, Vietnam and the Philippines", *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 2006, (11-1), pp. 57-77.
- Bayhan, V., "Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2002, ss. 1-13.
- Baykul, Y., (1999), *İstatistik: Metodlar ve Uygulamalar*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Bayraktar, F., (2015), *Aşağıdan Neoliberalleşmenin Kurumsal Formu Olarak Sivil Toplum Kuruluşları ve STK'laşma*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bektay, F., (2011), *Politikanın Çağrısı*, Bilgi Üniveristesi Yayınları, İstanbul.
- Benford, R., (1993), Frame Disputes Within the Nuclear Disarmament Movement. *Social Forces* 71-3, pp. 677-701.
- Bird, B., "Demographic Approaches to Entrepreneurship: The Role of Experience and Background, *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth*, 1993, (1), pp.11-48.
- Blumer, H., (1969), Social Movements. *Studies in Social Movements: A Social Psychological Perspective*, ss. 8-29.
- Blunden A., (2010), *An Interdisciplinary Theory of Activity*, Haymarket Books, Chicago.
- Blunden, A., (2017), "The Germ Cell of Vygotsky's Science", *Vygotsky and Marx Toward a Marxist Psychology*, ed. C. Ratner, H. D. Silva, Routledge, Oxon, pp. 132-145.

- <<http://ouleft.org/wp-content/uploads/Vygotsky-and%20Marx-Toward-Marxist-Psychology-Carl-Ratner.pdf>> 22.04.2019.
- Bodin, J., (1955), *Six Books of The Commonwealth*, trans. M. J. Tooley, Basil Blackwell, Oxford. <http://www.yorku.ca/comninell/courses/3020pdf/six_books.pdf> 24.05.2020
- Bolton, D.L., "Individual Entrepreneurial Orientation: Further Investigation of A Measurement Instrument", *Academy of Entrepreneurship Journal*, 2012, (18-1), pp. 91-98.
- Bolton, D. L. ve Lane, M. D., "Individual Entrepreneurial Orientation: Development of A Measurement Instrument", *Education+Training*, 2012, (54-3), pp. 219-233.
- Borland, C.M., (1975), *Locus of Control, Need for Achievement and Entrepreneurship*, ProQuest Information & Learning
- Bozkurt, Ö., "Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2006, (1-2), ss. 93-111. <http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/COMU/982/Oznur_Bozkurt_Makale.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 19.05.2019.
- Böyükaslan, H. D., (2017), "Girişimcilik". *Girişimcilik Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular*, ed. E.Kaygın, Cinius Yayınları, İstanbul, ss. 13-30.
- Burke, E. (1790), *Reflections on the Revolution in France*, James Dodsley, Pall Mall, London
- Can, A., (2018), *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, (6. baskı), Pegem Akademi, Ankara.
- Candaş, A., (2017), "Fiili Monarşilerle Bezeli Burlesk bir Karşı Devrimler Çağına Giriş yada Küresel "Küresel Weimar" Anında Thomas Paine'i Yeniden Okumak", *İnsan Hakları*, ed. T.Paine, çev. Mehmet Osman Dostel, İletişim, İstanbul, ss. 7-26.
- Cantillon, R., (2015), *Essay on the Nature of Trade in General*. trans. ed. A. E. Murphy, Liberty Fund, Indianapolis, <<https://oll.libertyfund.org/titles/2782>>27.05.2020.
- Carland, J.W., Hoy, F., Boulton, W.R. ve Carland, J.A.C., (1984). "Differentiating Entrepreneurs From Small Business Owners: A Conceptualization", *The Academy of Management Review*, 1984, (9-2).
- Ceyhan, S., (2018), "Tarikat ve Tekke Kavramlarına Dair", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, ed. S. Ceyhan, (2. baskı), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- Chell, E., (2008), *The Entrepreneurial Personality A Social Construction* (2. ed.), Routledge, New York.
- Chen, C.C., Greene, P.G. ve Crick, A., "Does Entrepreneurial Self-Efficacy Distinguish Entrepreneurs From Managers?", *Journal of Business Venturing*, 1998, 13.
- Choi, N., ve Majumdar, S., "Social Entrepreneurship As An Essentially Contested Concept: Opening A New Avenue For Systematic Future Research", *Journal of Business Venturing*, 2014, pp. 363-372, <<http://www.firstmonday.org/issue/18-5/choi.html>>15.05.2019.
- Civelek, J., "1789 Fransız Bildirisi ve 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 1989, 9(1), ss. 1-5.
- Cohen, L. ve Manion, L., (1994), *Research Methods in Education*, (4. ed.), Routledge, London, New York.
- Cole, G.A., (1988), *Management Theory and Practise*, (2. ed), DP Publications, Eastleigh.
- Cole, M., (1990), "Cognitive Development and Formal Schooling: The Evidence from Cross-Cultural Research", *Vygotsky and Education Instructional Implications and Applications of*

- Sociohistorical Psychology*, ed. L. C. Moll, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 89-110.
- Cole, M., ve Gajdamaschko, N., (2007), "Vygotsky and Culture", *The Cambridge Companion to Vygotsky*, ed. H. Daniels, M. Cole, ve J. V. Wertsch, New York: Cambridge University Press, pp. 193-211, <<http://lhc.ucsd.edu/mca/Mail/xmcamail.2015-01.dir/pdf6FZHptDSrs.pdf>> 20.04.2019.
- Cornford, F. M. (1970), *The Republic of Plato*, Oxford University Press, New York. <http://faculty.smcm.edu/jwschroeder/Web/ETHR1002/Global_Justice_Readings_files/3.PlatoRepublic.pdf> 23.05.2020
- Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, (2018), *15 Temmuz Darbe Girişimi ve Millettin Zaferi* <https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/15Temmuz/15temmuz_tr.pdf> 28.03.2019.
- Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, *Cumhurbaşkanlığı 4 Numaralı Kararnamesi - 30479*. <https://www.vgm.gov.tr/_layouts/download.aspx?SourceUrl=/Mevzuat%2F03%20%2D%20CUMHURBA%2C5%9EKANLI%2C4%9EI%20KARARNAMELER%2C4%B0%2F19%2E5%2E4%2Epdf> 28.03.2019.
- Çaha, Ö., (2011), "Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ve Sivil Toplum", *Türkiye'de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi*, ed. A. Yayla ve Ş. Bican, ss. 85-124, Liberal Düşünce Topluluğu Derneği, Ankara <http://liberal.org.tr/upresimler/Turkiyede_Kamu_Kurumu_Niteligindeki_Meslek_Kuruluslari_Sivil_Toplum_ve_Demokrasi.pdf>11.04.2019.
- Çaha, Ö., (2016), *Sivil Toplum ve Devlet*, (Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş 6. baskı), Orion Kitabevi, Ankara.
- Çelebi, L., (1270), *Nefehat Tercümesi*, Darü't-tibaati'l-amire, İstanbul.
- Çetindamar, D., Phaal, R., ve Probert, D., (2013), *Teknoloji Yönetimi Faaliyetleri ve Araçları*, Efil Yayınevi, Ankara.
- Çimen, H. ve Polat, O., "Türkiye'de Sınırlı Demokrasini Sosyo-Ekonomik Temeli", *VII. Uluslararası Sempozyum İdealden Gerçeğe Toplum, Siyaset ve Ekonomi Bildiri Kitabı*, 12-13 Ekim 2018, BİLSAM Yayınları, Malatya, ss.175-185, <<http://www.bilsam.org/yazifile/C06E18BE-2DD2-4F4C-98B6-CB6A747E2726.pdf>>
- Davids, L.E. ve Bunting, J.W., (1963), *Characteristics of Small Business Founders in Texas and Georgia*, University of Georgia.
- Demirel, E. T., (2017), "Sosyal Girişimcilik", *Girişimcilik Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular*, ed. E. Kaygın, Cinius Yayınları, İstanbul. ss. 121-140.
- Demokrat Parti, *Tarihçe*, Demokrat Parti, <<http://www.demokratparti.org.tr/demokratparti/genel-baskanlarimiz/Default.aspx?islem=icerik&modul=5&id=1645>>28.03.2019.
- Din İşleri Yüksek Kurulu, (2017), *FETÖ Örgütlenmiş Din İstismarının Tahlili*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, (2017), *Kendi dilinden FETÖ Örgütlü Bir Din İstismarı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Diñer, B. ve Özaslan, M., (2004), *İlçelerin Sosyo - Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, (2014), *Hadislerle İslam Serlevha Hadisler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

- Doğan, B. (2013), *Örgütlerde Bilgi Yönetimi ve Örgüt Performansı İlişkisi: Sivil Toplum Kuruluşları Örneği*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Doğan, İ., (2014), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, (1. baskı), Astana Yayınları, Ankara.
- Doğan, İ., (2015), *Sivil Toplum Anlayışı ve Siyasal Sistemler*, (4. baskı), Astana Yayınları, Ankara.
- Drucker, P., (2002), *Innovation and Entrepreneurship*, HarperCollins Publishers, London, <http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_1/ENTREPRENEURSHIP%20Innovation%20and%20entrepreneurship.PDF>08.05.2019.
- Durak, İ., "Girişimciliği Etkileyen Çevresel Faktörlerle İlgili Girişimcilerin Tutumları: Bir Alan Araştırması" *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2011, 9(2), ss. 191-213. <<https://dergipark.org.tr/download/article-file/705502>> 08.05.2019.
- Durak, İ., İrmiş, A. ve Özdemir, L., (2017), *Girişimcilik Anadolu Kent Girişimciliğinden Örnekler*, (Genişletilmiş 2. baskı). Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Durmuş, B., Yurtkoru, S., ve Çinko, M., (2018), *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi* (7. baskı), Beta, İstanbul.
- Edwards, B., ve McCharthy, J. D., "Resources & Social Movement Mobilization", *The Blackwell Companion to Social Movements*, 2004, pp. 116–152.
- Emiroğlu, A., "27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti'nin Tasfiyesi", *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 2011, (1), ss. 13-27.
- Emrealp, S., (1998), "Yerel Yönetimler ile STK arasındaki İşbirliği", *Merhaba Sivil Toplum*, ss. 40, ed. T. Ulaş, HYD Yayın Dizisi No:10, İstanbul.
- Engeström, Y., (1987), *Learning by Expanding: An Activity, Theoretical Approach to Developmental Research*, Orienta-Konsultit, Helsinki.
- Engeström, Y., ve Miettinen, R., (1999), *Perspectives on Activity Theory*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Engeström, Y., (2005), *Developmental Work Research: Expanding Activity Theory in Practice*, Lehmanns Media, Berlin.
- Ersan, M., (2018), "Orta Dönem Ortaçağ Avrupa Tarihi", *Ortaçağ Yeniçağ Avrupa Tarihi*, ed. L. Kayapınar, E. Afyoncu, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. ss. 26-51.
- Eroğlu, F., ve Mert, E., "Tercih Edilen Müzik Türü ile Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişki Hakkında Bir Araştırma", *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı*, 2017, ss. 563-571, Beykent University Publication, İstanbul, <<https://www.avekon.org/proceedings/avekon08.pdf>> 19.05.2019.
- Erözden, O., (1998), "STK'lar ve Hukuki Çerçeve de Yenilik Talepleri Üzerine Notlar". *Merhaba Sivil Toplum*, ed. T. Ulaş, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yazı Dizisi, İstanbul, ss. 13.
- Ertugay, F., "Bugünden 15 Temmuz'a Bakmak", *Diyanet*, 2017, Temmuz, (319), ss. 10-12, <https://www2.diyanet.gov.tr/DiniYay%C4%B1nlarGenelMudurlugu/DergiDokumanlar/Aylık/2017/temmuz_aylık.pdf>29.03.2019.
- European Commission, (2006), *The Leader Approach A Basic Guide*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

- European Network for Rural Development, (2015), LEADER 2007-2013 Implementation Update, European Network for Rural Development, <https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/uploaded-files/leader1_kjasinska.pdf>17.02.2018.
- European Network For Rural Development, (2016a), LEADER/CLLD Evaluation: Laying The Conceptual, <https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/leaderclld-evaluation-laying-conceptual-foundation-approach_en> 16.02.2018.
- European Network for Rural Development, (2016b), LEADER Local Development Strategies (LDS) Guidance on Design and Implementation, <https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd-guidance_lsd.pdf> 16.04.2019.
- Feigenbaum, P., (2017). "What Makes Vygotsky's Theory of Psychology a Marxist Theory?" *Vygotsky and Marx Toward a Marxist Psychology*, ed. C. Ratner, ve H. D. Silva, Routledges, Oxon, pp. 146-160, <<http://ouleft.org/wp-content/uploads/Vygotsky-and%20Marx-Toward-Marxist-Psychology-Carl-Ratner.pdf>> 25.04.2019.
- Ferguson, A., (1767), An Essay on the History of Civil Society, (5th edition), T. Cadell, London. <<https://oll.libertyfund.org/titles/ferguson-an-essay-on-the-history-of-civil-society>> 23.05.2020
- Fichtner B., (2008), Lernen und Lerntätigkeit: *Ontogenetische, Phylogenetische und Epistemologische Studien*, Lehmanns Media, Berlin:
- Foot, K. A., "Cultural-Historical Activity Theory as Practical Theory: Illuminating the Development of a Conflict Monitoring Network", *Communication Theory*, 2001, (11-1), pp. 56-83. <<http://faculty.washington.edu/kfoot/Publications/Practical-Theory-final.pdf>> 10.02.2018.
- Gelderens, M. van, Brand, M., van Praag, M., Bodewes, W., Poutsma, E. ve van Gils, A., "Explaining Entrepreneurial Intentions By Means of The Theory of Planned Behaviour", *Career Development International*, 2008, (13-6), pp. 538-559.
- Gamson, W., (1992), Talking Politics, Cambridge University Press, Cambridge.
- Gamson, W. A., ve Modigliani, A., "Media Discourse and Public on Nuclear Power", *American Journal of Sociology*, 1989, (95), pp.1-38.
- Garaudy, R., (2005), *Yüzyılımızda Yalnız Yolculuğum Hatıralar*, çev. C. Aydın, (2. baskı), Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Gençosman, T., (2015), *Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Teknolojik Pedagojik Alan Bilgilerinin Etkinlik Kuramına Göre İncelenmesi*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Giest H., ve Rückriem G., (2010), *Tätigkeitstheorie und (Wissens-) Gesellschaft: Fragen und Antworten aus tätigkeitstheoretischer Forschung und Praxis*, Lehmanns Media, Berlin.
- Global Entrepreneurship Research Association (GERA), (2018), Global Entrepreneurship Monitor (GEM) 2017/18 Global Reports, London, <<https://www.gemconsortium.org/report/gem-2017-2018-global-report>>18.05.2019.
- Gramsci, A., (1986), *Hapishane Defterleri Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler*, çev. K. Somer, (1. Baskı), Onur Yayınları, İstanbul.
- Gözler, K., (2000), *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin, Bursa.
- Güler, B. K., (2008), *Sosyal Girişimciliği Etkileyen Faktörlerin Analizi*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Güler, B. K., "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Girişimcilik Ashoka Üyelerinden Sosyal Yenilikçi Örnek Uygulamalar", *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2011, ss. 79-111. <<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/deusosbil/article/view/5000064095>>07.05.2019.
- Gürol, Y. ve Atsan, N., Entrepreneurial Characteristics Amongst University Students: Some Insights for Entrepreneurship Education and Training in Turkey. *Education+Training*, 2006, (48-1), pp. 25-38.
- Günaydın, Y. T., (2015), Ahilik Araştırmaları 1913-1932, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Güney, S., Yalçın, Ö. ve Çetin, A. "Girişimcilik ve Kültür", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2007, ss.53-77, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi, Pozitif Matbaacılık, Ankara.
- Gürbüz, S., ve Şahin, F., (2015), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz (2. baskı), Seçkin, Ankara.
- Habermas, J., (1996), *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*, (2.baskı), çev. W. Rehg, MIT Press,, Cambridge.
- Harris, M.L. ve Gibson, S.G. "Examining the Entrepreneurial Attitudes of US Business Students", *Education+Training*, 2008, 50(7), pp.568-581.
- Harris, M.L., Gibson, S.G. ve Taylor, S.R., "Examining the Impact of Small Business Institute Participation on Entrepreneurial Attitudes", *Journal of Small Business Strategy*, 2007, (18-2).
- Hegel, G.W.F.,(1991), *Element of The Philosophy of Right*, ed. A. W. Wood, trans. H.B. Nisbet,, Cambridge University Press, Cambridge.
- Helms, M., (2006), *Encyclopedia of Management*, (5. baskı), ed. Thomson Gale
- Henry, C., Hill, F. ve Leitch, C., (2003), *Education and Training for Aspiring Entrepreneurs*, Ashgate Publishing, Farnham:
- Hobbes, T., (1651), *Leviathan*, The Green Dragon in St. Pauls Church-yard, London, <<https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/hobbes/Leviathan.pdf> > 09.04.2018.
- Hofstede, G., "Cultural Constraints in Management Theories", *Academy of Management Executive*, 1993, (7-1), pp. 81-94.
- Hornaday, J.A. ve Aboud, J., "Characteristics of Successful Entrepreneurs. *Personnel Psychology*", 1971, (24-2), pp. 141-153.
- H. Muhammed (s.a.v.), (632), *Veda Hutbesi*, Belçika Diyanet Vakfı, <<http://www.diyaret.be/Portals/0/VEDA%20HUTBESI.pdf>>25.03.2019.
- İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü, Kanunlar. <<https://www.siviltoplum.gov.tr/kurumlar/siviltoplum.gov.tr/Mevzuat/TURK%20MEDENI%20KANUNU.docx>>11.04.2019a.
- İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü, Derneklere İlişkin İstatistikler, <<https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi>> 11.04.2019b.
- İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü, Türkiye'de Faaliyetine İzin Verilen Yabancı STK'lar, <https://www.siviltoplum.gov.tr/kurumlar/siviltoplum.gov.tr/istatistikler/YabancıSTK/izin_verilen_listesi_tr.pdf>12.04.2019c.
- İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum Genel Müdürlüğü, Sendikalara İlişkin İstatistikler, <<https://www.siviltoplum.gov.tr/sendikalara-iliskin-istatistikler>>12.04.2019d.
- İnalçık, H., (2017), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi-I 1300-1600*, çev. H. Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- İraz, R., (2005), *Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve Kobiler*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- İslamoğlu, A. H., (2011), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, (2. baskı), Beta, İstanbul.
- Işık, C., ve Aydın, E., "Kişisel Değerlerin Sosyal Girişimcilik Eğilimine Etkisi: Turizm Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Turizmde Uygulamalı Eğitim ve Uygulama Otelleri Arama Konferansı*, 2017, ss. 131-156, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Jensen, M. N., (2006), *A Theory of Civil Society*, ProQuest LLC, Notre Dame.
- Kacar, A. İ. (2014), *Sosyal Pazarlama ve Kampanya Yönetiminin Çevreci Sivil Toplum Kuruluşları Açısından İncelenmesi: Karma Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Kahraman, H. B. "Post-Fenomenolojik Devlet Tasavvuru Hegelci ve Arendçi Kısıtlamalar ve Yeni Bir Sivil Toplum İnşa Olanığı", *Doğu-Batı Dergisi, Yeni Devlet Yeni Siyaset*, 2002, (21), ss.45-60.
- Kantrowitz, R. E., *United Nations: Definitions and Terms*, American Psychological Association, <<https://www.apa.org/international/united-nations/acronyms.pdf>>08.04.2019.
- Kaplanoğlu, E., "Muhasebe Stajyerlerinin Meslek Mensuplarından ve Meslek Örgütlerinden Beklentileri: Manisa İli Araştırması", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2014, 28(4), ss. 265-284. <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/30595>>08.11.2019.
- Kaptelinin, V., "The Object of Activity: Making Sense of the Sense-Maker", *Mind, Culture, and Activity*, 2005, pp. 4-13. <<https://pdfs.semanticscholar.org/d837/d6eae6b8df154e2f158ddaac5f6e461e2cee.pdf>> 29.04.2019.
- Karaca, M., (2015), *Girişimciliği Belirleyen Kişilik Özellikleri*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Karadayı, F., "Sosyo-tarihsel Yaklaşım ile Kültürel Psikoloji", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2001, ss. 189-218. <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/50098>>22.04.2019.
- Karadoğan Doruk, S., "İlişkilerdeki Başarının Anahtarı: Özgüven", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2012, (23), ss. 259-267, <<https://dergipark.org.tr/download/article-file/212296>>17.05.2019.
- Karakuş, T., (2011), *Exploration Of Instructional Design Process And Experience Of Novice Instructional Designers Through The Framework Of Activity Theory: A Case Study In An Instructional Design Course*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karataş, İ. H., (2008), *Türk Eğitim Sisteminde Sivil Toplum Kuruluşları: Konumları ve İşlevleri*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karaman, H., Özek, A., Dönmez, İ. K., Çağrıncı, M., Gümüş, S., ve Turgut, A., (2004), *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Kayapınar, L., (2018), "Geç Dönem Ortaçağ Avrupa Tarihi", *Ortaçağ Yeniçağ Avrupa Tarihi*, ed. L. Kayapınar, E. Afyoncu, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. ss. 52-76.
- Kaygın, E., (2017), "Girişimci Olmayı Belirleyen Faktörler", *Girişimcilik Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular*, ed. E. Kaygın, Cinius Yayınları, İstanbul, ss. 31-48.
- Keane, J., (1994), *Demokrasi ve Sivil Toplum*, çev.N. Erdoğan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Kılıçoğlu, A. M., "Medeni Kanunumuzu Nasıl Değiştirdik", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2016, 22 (3), ss. 1717-1757
<<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/358994>>12.04.2019.
- Kırılmaz, S. (2012). *Sosyal Girişimciliğin Başarı Faktörlerinin Girişimci Kişilik ve Dönüştürücü Liderlik bağlamında Araştırılması*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Kirzner, İ. M., (1973), *Competition and Entrepreneurship*, University of Chicago Press, Chicago.
- Koç, B., ve Düşükcan, M., "Toplumsal Kültürün Gençlerin Girişimcilik Eğilimlerine Etkisi: Fırat Üniversitesi Öğrencileri Örneği", *1. Örgütsel Davranış Kongresi*, 2013, ss. 375-379, : Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi, Sakarya,
<http://www.odk.sakarya.edu.tr/1_Orgutsel_Davranis_Kongresi_Kitabi.pdf>19.05.2019.
- Koçel, T., (2015), *İşletme Yöneticiliği*, (16. baskı), Beta Yayınları, İstanbul.
- Konaklı, T., ve Göğüş, N., "Aday Öğretmenlerin Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2013, (33-2), ss. 373-391.
- Koscak, M., ve Wesierski, J., (2016). "LEADER Coordinator Training Course (Three Modul: Building Professional Capacities of LEADER Coordinators)", *Implementation of LEADER Measure and Supporting Tools Eğitim Ders Notları*. Ankara.
- Kuutti, K., (1995), "Activity Theory As A Potential Framework For Human-Computer Interaction Research", *Context and Consciousness: Activity Theory and Human-Computer Interaction*, ed. B. A. Nardi, MA MIT Press, Cambridge, pp. 17-44.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Merkez Teşkilatı Şeması*,
<<https://www.vgm.gov.tr/teskilat-semasi>>12.04.2019.
- Kütükoğlu, M. S., (2018), *Osmanlı'nın Sosy-Kültürel ve İktisadi Yapısı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Leadbeater, C., (1997), *The Rise of The Social Entrepreneur*, Demos, London.
- Leadbeater, C. (2007), *Social Enterprise and Social Innovation: Strategies for the Next Ten Years*, Office of the Third Sector, London.
- Le Bon, G., (2001), *Kitleler Psikolojisi*, çev.Y. Ender, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Leontiev, A. N., (1978), *Activity, Consciousness and Personality*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- Lewis, D., (2001), *The Management of Non-Governmental Development Organizations*, Routledge, New York, <http://hr.law.vnu.edu.vn/sites/default/files/resources/management_of_non_governmental_development_organizations_an_introduction_.pdf> 08.04.2019.
- Lewis, D., (2009), *Nongovernmental Organizations, Definition and History*, <https://www.researchgate.net/publication/302391474_Nongovernmental_Organizations_Definition_and_History> 08.04.2019.
- Liles, P.R., (1976), *New Business Ventures and The Entrepreneur*, Irwin.
- Lim, C. P., "A theoretical framework for the study of ICT in schools: A proposal", *British Journal of Educational Technology*, 2002, 33(4), pp. 415-426, <https://www.academia.edu/184576/Lim_C_P_2002_.A_theoretical_framework_for_the_study_of_ict_in_schools_A_proposal_British_Journal_of_Educational_Technology_33_4_415-426>17.04.2019.

- Locke, J., (1689). Second Treatise of Government, ed. J. Bennett
<<https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/locke1689a.pdf>> 23.05.2020
- Lompscher J., (2004), Lernkultur Kompetenzentwicklung aus Kulturhistorischer Sicht: Lernen Erwachsener im Arbeitsprozess, Lehmanns Media, Berlin.
- Lumpkin, G.T. ve Dess, G.G., Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and Linking it to Performance, *The Academy of Management Review*, 1996, (21-1), pp.135-173.
- Lyon, F., Teasdale, S., ve Baldock, R., (2010), Approaches to measuring the scale of the social enterprise sector in the UK, University of Birmingham, Third Sector Research Centre Birmingham, <<http://eprints.mdx.ac.uk/7078/>>04.09.2018.
- Madura, J., (2007), Introduction to Business, (4. baskı), Thomson Higher Education, USA, <https://www.academia.edu/32058690/Introduction_to_Business_Jeff_Madura_pdf> 02.05.2019.
- Marangoz, M., (2018), Girişimcilik, (5. Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Mardin, Ş., (2017), Türkiye'de Toplum ve Siyaset, (23. baskı), der. T. Önder ve M. Türköne, İletişim, İstanbul.
- Markman, G.D. ve Baron, R.A., "Person-Entrepreneurship Fit: Why Some People Are More Successful as Entrepreneurs than Others", *Human Resource Management Review*, 2003, (13), pp.281-301.
- Marx, K., (1959), Economic ve Philosophic Manuscripts of 1844, Progress Publishers, Moscow.
- Marx, K., ve Engels, F., (2018), Komünist Manifesto, (28. baskı), çev. C. Üster ve N. Deriş, Can Sanat Yayınları, İstanbul.
- McClelland, D.C., (1953), The Achievement Motive, Appleton-Century-Crofts, New York.
- Mill, J.S., (1848), Principles of Political Economy With Some of Their Applications to Social Philosophy, George Routledge and Sons, Manchester.
- Miller, D., The Correlates of Entrepreneurship in Three Types of Firms, *Management Science*, 1983, (29), pp.770-791.
- Moruku, R. K., "Does Entrepreneurial Orientation Predict Entrepreneurial Behaviour?", *International Journal of Entrepreneurship*, 2013, (17), pp. 41-60.
- Mwanza, D., "Where Theory meets Practice: A Case for an Activity Theory based Methodology to guide Computer System Design", *Proceedings of INTERACT' 2001: Eighth IFIP TC 13 Conference on Human-Computer Interaction*, pp. 1-10, The Open University, Tokyo, <http://oro.open.ac.uk/11804/1/Daisy_Japan_Interact_2001.pdf>26.04.2019.
- Nickels, W.G., McHugh, J.M. ve McHugh, S.M., (2016), Understanding Business (11th Ed.), McGraw Hill/Irwin, New York.
- Ok, Ü., "Bir Aktivite Sistemi Olarak 'İnanç: İnanç Gelişimine Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2005, (4), ss. 111-135, <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/52519>>17.04.2019.
- Okhmina, D., "Does Level of Education Influence Psychological Traits? Evidence from Used Car Entrepreneurs", *Journal of Management and Marketing Research*, 2007, (13), pp.1-14.
- Ortaylı, İ., (2019) Türkiye'nin Yakın Tarihi, (36. baskı), Kronik Yayınları, İstanbul.
- Öngören, R., (2018), "Osmanlı Türkiye'sinde Tarikatlar", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, ed. S. Ceyhan, (2. baskı), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

- Özdemir, L., (2009), Yönetimde Bilişim Teknolojisi Etkinlik Teorisi Üzerine Bir Araştırma, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Özdemir, L., "Developing Information Technology Activity System For Effective Management: A Study In İnönü University", *Suleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 2012, 2(17), pp. 93-120. <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/194396>>17.04.2019.
- Özdemir, L., "Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından Değerlendirilmesi", *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2015, 20(1), ss. 41-65. <<https://dergipark.org.tr/download/article-file/194158>>18.05.2019.
- Özdemir, L., (2016), "Toplumsal Sorunların Çözümünde Ticari Girişimciliğe Karşı Sosyal Girişimcilik", *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi*, ed.K.Çatı, Nobel, Ankara, ss. 339-360.
- Özden, O., Sünnetçioğlu, S., ve Özkök, F., "Gastronomideki Umut: Bir Sosyal Girişimcilik Örneği", *Journal of Awareness*, 2018, 3 (Özel), pp. 41-52. <<https://dergipark.org.tr/download/article-file/659583>>14.05.2019.
- Özer, M. H., "Günümüz İtibarı ile Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008, 7 (26): 86-97, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6140/82382>>
- Öztürk, N., (1995), Elmalılı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Paine, T., (2017), İnsan Hakları, (1. baskı), çev. M. O. Dostel, İletişim, İstanbul.
- Palmer, M., "The Application of Psychological Testing to Entrepreneurial Potential", *California Management Review*, 1971, (13-3), pp. 32-38.
- Parnell, J.A., Shwiff, S., Yalin, L. ve Langford, H., "American and Chinese Entrepreneurial and Managerial Orientations: A Management Education Perspective", *International Journal of Management*, 2003, (202).
- Plakitsi, K., (2013), "Activity Theory in Formal and Informal Science Education", *Activity Theory in Formal and Informal Science Education*, ed. K. Plakitsi, pp. 1-16, Sense Publishers, Rotterdam, <<https://www.sensepublishers.com/media/1647-activity-theory-in-formal-and-informal-science-education.pdf>>17.04.2019.
- Prabhu, G. N., "Social Entrepreneurial Leadership", *Career Development International*, 1999, (4-3): pp.140-145.
- Redhouse, (2003), İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, (36. baskı), ed. R. Avery, S. Bezmez, A. G. Edmonds ve M. Yaylalı, Sev Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.
- Resmi Gazete, (2018, Eylül 13), Cumhurbaşkanlığı 17 Numaralı Kararnamesi, 30534 Sayılı Resmî Gazete, *Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*, <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/09/20180913-6.pdf>> 11.04.2019.
- Resmi Gazete 3959, (1938, Temmuz 14), Kanunlar, *Cemiyetler Kanunu*. <<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3959.pdf>>
- Resmi Gazete 6329, (1946, Haziran 10), Kanun, *Cemiyetler Kanunu*. <<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6329.pdf>>
- Resmi Gazete Sayı: 3533, (1937, Şubat 13), 1924 Anayasası, Teşkilatı Esasiye Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, <<https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1924/1924-4/4-degisiklik.pdf>> 28.03.2019.

- Robbins, S. P., ve Judge, T. A., (2013), *Organizational Behavior*, (15. ed.), Pearson, Kendallville.
- Robert, P. ve Bukodi, E., "Who Are the Entrepreneurs and Where Do They Come From? Transition to Self-Employment Before, Under and After Communism in Hungary", *International Review of Sociology*, 2000, (10-1), pp.147-171.
- Robinson, P.B., Stimpson, D.V., Huefner, J.C. ve Hunt, H.K., An Attitude Approach to The Prediction of Entrepreneurship. *Entrepreneurship: Theory ve Practice*, 1991, (15-4), pp.13-31.
- Rousseau, J. J., (2017), *Toplum Sözleşmesi*, çev. V. Günyol, İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Russell, D. R., "Rethinking Genre in School and Society: An Activity Theory Analysis", *Written Communication*, 1997, (14), pp. 504-554, <<https://drussel.public.iastate.edu/drresume.html>> 29.04.2019.
- Ryfman, P., (2006), *Sivil Toplum Kuruluşları*, (1. baskı), çev. İ. Yerguz, İletişim, İstanbul.
- Ryle, G., (2009), *The Concept of Mind 60 th Anniversary Edition*, Routledge, Oxon:, <http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/pdfs/Gilbert_Ryle_The_Concept_of_Mind.pdf>19.04.2019.
- Salman, Y., "Şanlı Direniş 15 Temmuz, Editörden", *Diyanet*, 2017, (319), 1, <<https://dergi.diyaret.gov.tr/makaledetay.php?ID=30132&SRC=>>28.09.2019.
- Sannino, A., ve Engeström, Y., "Cultural-Historical Activity Theory: Founding Insights and New Challenges", *Cultural-Historical Psychology*, 2018, (14-3), pp. 43-56. <http://psyjournals.ru/en/kip/2018/n3/Sannino_Engestrom.shtml>30.04.2019.
- Sannino, A., Daniels, H., ve Gutiérrez, K. D., (2009), *Learning and Expanding with Activity Theory*, Cambridge University Press, New York.
- Say, J. B., (1855), *A Treatise on Political Economy; or the Production, Distribution, and Consumption of Wealth*, ed. C. C. Biddle, trans. C. R. Prinsep (5.ed.), Lippincott, Grambo ve Co, Philadelphia, <<https://oll.libertyfund.org/titles/274>>28.05.2020.
- Scheufele, D. A., Framing as a Theory of Media Effects, *Journal Communication*, 1999, (49-1), pp. 102-122. <https://www.phil-fak.uni-duesseldorf.de/fileadmin/Redaktion/Institute/Sozialwissenschaften/Kommunikations-_und_Medienwissenschaft/Vowe/Forschergroupe/Scheufele_Framing_theory_media_effects.pdf>30.04.2018.
- Schmidt, S., Bohnenberger, M. C., Panizzon, M., Marcon, S. R., Toivonen, E., ve Lampinen, M., "Students Entrepreneurial Behaviour: An Eight-Construct Scale Validation", *International Journal of Entrepreneurship*, 2018 (22-2), pp. 1-20, doi:1939-4675-22-2-151, <<https://www.abacademies.org/articles/Students-entrepreneurial-behaviour-an-eight-construct-scale-validation-%201939-4675-22-2-151.pdf>> 09.05.2019.
- Schumpeter, J.A. (1934). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and The Business Cycle*, 55, Transaction publishers.
- Schumpeter, J. A., "The Creative Response in Economic History". *Journal of Economic History*, 1947, (7-2): pp. 149–59.
- Sexton, D.L., (1980), *Characteristics and Role Demands of Successful Entrepreneurs*. In *Academy of Management Proceedings*.
- Silva, H. D., Paiva, I. L., ve Magiolino, L. L., (2017), "The problem of Work, Consciousness, and Sign in Human Development". ed. C. Ratner ve H. D. Silva, *Vygotsky and Marx Toward a Marxist Psychology*, pp. 118-131. Oxon: Routledge. <<http://ouleft.org/wp-content/uploads/Vygotsky-and%20Marx-Toward-Marxist-Psychology-Carl-Ratner.pdf>> 25.04.2019.

- Slevin, D.P. ve Covin, J.G., “Juggling Entrepreneurial Style and Organizational Structure How to Get Your Act Together”, *Sloan Management Review*, 1990, Winter Issue, pp.43-53.
- Smith, S. B., (2006a), Thomas Hobbes. <<http://www.acikders.org.tr/file.php/109/Lectures/PDF/Ders12.pdf>> 31.03.2018.
- Smith, S. B., (2006b), Bireysellik Üzerine Hobbes, <<http://www.acikders.org.tr/file.php/109/Lectures/PDF/Ders13.pdf>>31.03.2018.
- Smith, S. B., (2006c), Hobbes’un Egemenlik Teorisi, <<http://www.acikders.org.tr/file.php/109/Lectures/PDF/Ders14.pdf>>31.03.2018.
- Smith, S. B., (2006d), John Locke Kimdir? <<http://www.acikders.org.tr/file.php/109/Lectures/PDF/Ders15.pdf>> 01.04.2018.
- Spectot, M., ve Kitsuse, J. I., (1987), Constructing Social Problem, Aldine de Gruyter, Newyork.
- Stetsenko A., (2016), The transformative Mind: Expanding Vygotsky’s Approach to Development and Education, Cambridge University Press, Cambridge.
- Sutton, F.X., (1954), Achievement Norms and The Motivation of Entrepreneurs, in Entrepreneurs and Economic Growth, Social Science Research Council and Harvard University Research Center in Entrepreneurial History, Cambridge:
- Şahin, Y., (2011), "Türkiye ve Demokratik Dünya", *Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum ve Demokrasi*, ed.. A. Yayla, ve B. Şahin, ss. 177-211, Liberal Düşünce Topluluğu Derneği, Ankara, <http://liberal.org.tr/upresimler/Turkiyede_Kamu_Kurumu_Niteligindeki_Meslek_Kuruluslari_Sivil_Toplum_ve_Demokrasi.pdf>11.04.2019.
- Şağan, A., (2013), *Demokrat Parti Döneminde İktidar-Sivil Toplum Kuruluşları İlişkileri: 1950-1960*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, Ş., Çelik, A., ve Akgemci, T., (2014), Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütsel Davranış, (Yenilenmiş 8. baskı), Eğitim Kitabevi, Konya.
- Talas, M., Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2011, (29), ss. 387-401, <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/157071>>11.04.2019.
- Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, *Duyuru*, <<https://www.tdkk.gov.tr/Duyuru/yedinci-cagri-ilani-kapsaminda-yerel-kalkinma-stratejileri-degerlendirme-nihai-sonuclari-yayinlanmistir-5857>>17.06.2020.
- Taylor, C., “Modes of Civil Society” *Public Culture*, 1990, (3-1), pp 95-117, Center For Transnational Cultural Studies, Duke University
- T.C. Başbakan Yardımcılığı, (2013), 7-25194 Esas Sayılı Yazılı Soru Önergesi . <<https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-25194c.pdf>>12.04.2019.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu, <<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5737.pdf>> 12.04.2019.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, <<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>> 12.04.2019.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, 4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu, <<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>>12.04.2019.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü, 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi, <<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=1.3.743&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=743&Tur=1&Tertip=3&No=743>>12.04.2019.

- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, *Yerel Kalkınma Stratejilerinin Hazırlanması-LEADER Yaklaşımı Tedbiri*, <<https://ipard.tarim.gov.tr/assets/leader.pdf>>16.04.2019.
- T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, *2762 Sayılı Vakıflar Kanunu (1)*, <https://www.vgm.gov.tr/_layouts/download.aspx?SourceUrl=/Mevzuat%2F02%20%2D%20kanun%2Fwebicerik63%2Epdf>12.04.2019a.
- T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Vakıf İstatistikleri, Mülhak ve Esnaf Vakıfları*, <<https://www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakif-istatistikleri/mulhak-ve-esnaf-vakiflari>>12.04.2019b.
- T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Vakıf İstatistikleri, Yeni Vakıflar* <<https://www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakif-istatistikleri/yeni-vakiflar>>12.04.2019c.
- T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Vakıf İstatistikleri, Yabancı Vakıfların Şube ve Temsilcilikleri*, <<https://www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakif-istatistikleri/yabanci-vakiflarin-subve-temsilcilikleri>>12.04.2019d.
- T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Vakıf İstatistikleri, Cemaat Vakıfları*, <<https://www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakif-istatistikleri/cemaat-vakiflari>>12.04.2019e.
- TDV İslâm Ansiklopedisi, (1995), "Evkaf-ı Hümayun Nezareti", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <<https://islamansiklopedisi.org.tr/evkaf-i-humayun-nezareti>>12.04.2019
- Temiztürk, H., Türkiye'de Ordunun Siyasete Müdahale Geneleniği ve Basın: 27 Nisan 2007 Muhtırasından Önce ve Sonra. *Erciyes İletişim Dergisi*, Erciyes Üniversitesi. 2009, (1), ss. 6-26. <<https://dergipark.org.tr/pub/erciyesiletisim/issue/5860/77562>>29.03.2019.
- Teymiyye, İ. ve Takıyyüddin Ahmed, A., (1381), ed. A. M. K. A.Necdi, Matabiü'r Riyad, Riyad
- Thake, S., ve Zadek, S., (1997), *Practical People, Noble Causes How to Support Community-Based Social Entrepreneurs*. News Economic Foundation, <https://issuu.com/zadeknet/docs/zadek_practical_people_noble_causes>08.05.2019.
- Timmons, J.A., Characteristics and Role Demands of Entrepreneurship, *American Journal of Small Business*, 1978, (3-1), pp. 5-17.
- Tocqueville, A. D., (2015), *Amerika'da Demokrasi I*, çev. Ö. Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Tocqueville, A. D., (2016), *Amerika'da Demokrasi II*, çev. Ö. Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Tuncel, G. (2010), *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları- Kamu Bürokrasisi Etkileşimi*, (Yayınlanmamış doktora tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Tuncer, D., Ayhan, D. Y., ve Varoğlu, D., (2011), *Genel İşletmecilik Bilgileri*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Türk Dil Kurumu, (1975), "BSTS/Felsefe Terimleri Sözlüğü", <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5ce1438bd4f0c6.09384310> 07.05.2019.
- Türk Dil Kurumu, (2011), *Türkçe Sözlük*, (11. baskı), ed. Ş. H. Akalın, ve R. v. Toparlı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türk Dil Kurumu, (2019a), *Büyük Türkçe Sözlük "Girişimcilik"*, <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd98e8e09f2d9.35730862>13.05.2019.

- Türk Dil Kurumu, (2019b), Büyük Türkçe Sözlük "Girişimci", <http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5ccadae939b263.93347525>02.05.2019.
- Türk Dil Kurumu, (2019c), Büyük Türkçe Sözlük "Kibir", <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cdd8d8f068d14.69602638>16.05.2019.
- Türk Dil Kurumu, (2019d), Büyük Türkçe Sözlük "Risk", <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cde9c55066e06.49288467> 17.05.2019.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2014), 1961 Anayasası. <<https://anayasa.tbmm.gov.tr/1961.aspx>> 28.03.2019.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2019), Seçim Sonuçları, <https://global.tbmm.gov.tr/docs/secim_sonucdari/secim3_tr.pdf>28.03.2019.
- Türkiye İstatistik Kurumu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, <<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>>26.05.2020
- Uğur, S., (2013), Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Ulleberg, I., (2009), The Role and Impact of NGOs in Capacity Development From Replacing the State to Reinvigorating Education, UNESCO, Paris. <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000186980>>11.04.2019.
- Ural, E., (1995), Gönüllü Kuruluşları Toplantısı, Çevre Vakfı Yayını, Ankara.
- Usluel, Y. K., ve Demiraslan, Y., "Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Öğrenme-Öğretme Sürecine Entegrasyonunu İncelemede Bir Çerçeve: Etkinlik Kuramı", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2005 (28), ss. 134-142.
- Uysal, A., (2016), Toplumsal Hareketler Sosyolojisi (1. baskı), Tezkire Yayıncılık, İstanbul.
- Ünal, İ. H., (2012), 40 Hadis 40 Yorum. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Van Oers B., Wardekker W. ve Elbers E., Van der, (2008), The Transformation of Learning: Advances in Cultural Historical Activity Theory. ed. Veer R, Cambridge University Press,, Cambridge.
- Vygotsky, L. S., (1978), "Mind in Society The Development of Higher Psychological Processes", ed. M. Cole, V. J. Steiner, S. Scribner, ve E. Souberman, Harvard University Press, London.
- Walzer, M., Rescuing Civil Society, *Dissent*, (1999), (46 1), pp. 62-7, Foundation for the Study Independent Social Ideas
- Weber, M., (1978), Economy and Society An Outline of Interpretive Sociology, ed. G. Roth and C. Wittich, University of California Press, London.
- Weber, M., (1991), The Sociology of Religion 1963, trans. E. Fischhoff, Beacon Press, Boston.
- Weber, M., Henderson, A.M. ve Parsons, T., (1964), The Theory of Social and Economic Organization, Collier-Macmillan, New York.
- Welsh, J.A. ve White, J.F., "Converging on Characteristics of Entrepreneurs", *Frontiers of Entrepreneurship Research*, 1981, pp 504-515.
- Wiguna, A. B., ve Manzilati, A., "Social Entrepreneurship and Socio-entrepreneurship: A Study with Economic and Social Perspective", *Procedia - Social and Behavioral Science*, 2014, (115), pp. 12-18. <https://www.researchgate.net/publication/275246177_Social_

Entrepreneurship_and_Socio-entrepreneurship_A_Study_with_Economic_and_Social_Perspective/download>15.05.2019.

- Wilson, J., ve Janoski, T., "The Contribution of Religion to Volunteer Work", *Sociology of Religion*, 1995, (21-1), pp. 137-152.
<<https://digitalcommons.unomaha.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1058&context=slcestdge>>
19.05.2019.
- Winter, D.G., (1973), *The Power Motive*, Free Press, New York.
- Yerasimos, S., (2001), "Sivil Toplum Avrupa ve Türkiye", *Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*, ss. 13-23, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yüksek Seçim Kurulu, (2007), Halk Oylaması Arşivi 21 Ekim 2007 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuç Tutanağı, <<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2007Referandum/Sonuc/sonuc.pdf>>29.03.2019.
- Yüksek Seçim Kurulu, (2017), Halk Oylaması Arşivi 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halkoylaması, <<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2017Referandum/2017HO-Ornek136.pdf>>29.03.2019.
- Zahra, S. A., Gedajlovic, E., Neubaum, D. O., ve Shulman, J. M., "A Typology of Social Entrepreneurs: Motives, Search Processes and Ethical Challenges", *Journal of Business Venturing*, 2009, (24), pp. 519-532,
<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.454.7961&rep=rep1&type=pdf>>
01.03.2018.
- Zald, J. D. ve McCarthy M. N., "Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory," *American Journal of Sociology*, 1977, (82-6), pp 1212-1241.
- Zald, J. D. ve McCarthy M. N., "Social Movement Organizations", *In Goodwin and Jasper*, 2003, pp. 169-186.

Ek-1: Kullanılan Ölçek ve Mülakat Soruları

Anket						
Sayın Katılımcı; Bu anket, etkinlik teorisi bağlamında yerel kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşlarında sosyal girişimciliğin incelenmesi amacıyla yapılan akademik bir çalışma için kullanılacaktır. Toplanan veriler yalnızca bilimsel amaçlar için değerlendirilecektir. Bu çalışmanın amacına ulaşması anketi doldurarak yapacağınız katkı ile olacaktır. Yaklaşık 10 dakikanızı alacağımı tahmin ediyoruz. Katılarınız için teşekkür ederiz. Araştırmacı Orhan POLAT İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi e-posta :polatorhan@hotmail.com Cep Telefonu:0506 5875825						
Derneğinizi Adı:	Bulunduğu il:			İlçe:		
Temsil Edilen Grup:	Kamu ☐	Özel Sektör ☐	STK ☐	Kadın ☐	Genç ☐	Çiftçi ☐
Eğitim Düzeyi:	Okuryazar ☐	İlkokul ☐	Ortaokul ☐	Lise ☐	Önlisans/Lisans ☐	Lisansüstü ☐
Mesleği: ☐ Diğer (Yazınız)	Çiftçi ☐	Esnaf ☐	Emekli ☐	Memur ☐	Öğrenci ☐	Ev Hanımı ☐
Gelir Durumu (Aylık, Türk Lirası):	0-1500₺ ☐	1501-3000₺ ☐	3001-5000₺ ☐	5000-8000₺ ☐	8001-10.000₺ ☐	10.001 üzeri ☐
Yaş (Yazınız):				Cinsiyet: Kadın ☐	Erkek ☐	
Temsil Edilen STK Adı ve Alanı (Yazınız):						
STK Faaliyetlerine Katılım Durumu	Katılmadım ☐	0-5 yıl ☐	6-10 yıl ☐	11-20 yıl ☐	21-30 yıl ☐	30 yıl üzeri ☐
Toplumsal Faaliyetlere Katılım Durumu	Katılmadım ☐	0-5 yıl ☐	6-10 yıl ☐	11-20 yıl ☐	21-30 yıl ☐	30 yıl üzeri ☐
STK'lar hakkında bilgi durumu:	Bilğim yok ☐	Bilğim az ☐	Bilğim orta ☐	Bilğim iyi ☐	Bilğim çok iyi ☐	
STK'daki görev durumu:	Yönetim Kurulu Başkanı ☐	Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı ☐	Yönetim Kurulu Üyesi ☐	YKS Hazırlama Görevlisi ☐	Denetim Kurulu Üyesi ☐	Dernek Üyesi ☐
STK Yönetim Kurulu üyeleri içinde akrabalık ilişkisi oluşturmaya (işaretleyiniz):	Vardır ☐	Yoktur ☐	STK Ynt.Krl. üyeleri içinde ortaklığın olan üye (işaretleyiniz):		Vardır ☐	Yoktur ☐
Aşağıdaki her soru için, sağdaki sayılardan konunun önemiyle ilgili görüşünüzü en iyi yansıtan görüşü "X" ile işaretleyiniz. Her cümle için lütfen yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz.						
Sosyal Girişimcilik Soruları		Önem Ölçeği				
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Başarıya ulaşacağım konusunda kendime güvenirim.					
2	Olumsuzluklar, bir işi başarmam için beni daha da güçlü kılar.					
3	Başkalarının çözmeye yanaşmadığı sorunları çözmek isterim.					
4	Bir işi yapmaya karar verirsem bunu kimse engelleyemez.					
5	Zor bir işe başlamak benim için heyecan vericidir.					
6	Risk almadan başarılı olunmaz.					
7	Çok çalışarak her zorluğun üstesinden gelebileceğime inanırım.					
8	Çevremdeki insanları kendi düşüncelerim doğrultusunda etkilerim.					

Sosyal Girişimcilik Soruları		Önem Ölçeği				
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
9	Mesleğimle ilgili sorunlara yönelik farklı görüş ve yorumlarım vardır.					
10	Mesleki bilgi ve beceri açısından kendime güvenirim.					
11	Mesleğimde üst düzey yöneticilik konumunda olsaydım birçok sorunun çözümüne yönelik uygulamalarda bulunabilirdim.					
12	Yeni çevre/arkadaşlar edinmek benim için kolaydır.					
13	İlk kez tanıştığım birine kendimi kolayca ifade edebilirim.					
14	Arkadaş çevremde sevilen ve ön planda olan bir karakterimdir.					
15	Çevremdeki insanların fikirlerini dinleyerek özgün fikirler ortaya koyarım.					
16	Bir işi yapmaya başlamadan önce bu işten etkilenecek kişilerin görüşlerini alırım.					
17	Bir işi yapmaya başlamadan önce başkalarının fikirlerini alırım.					
18	Mesleğimle ilgili güncel sorunların çözümüyle ilgili arkadaşlarımla tartışırım.					
19	Bir işi yapmaya başlamadan önce bu işle ilgili başarılı kişileri model alırım.					
20	Bir işi yapmaya başlamadan önce bu işi yapabileceğim farklı yöntemler olup olmadığını düşünürüm.					
21	Mesleğimle ilgili yazılı/görsel medyayı yakından takip ederim.					
Etkinlik Teorisi Soruları		Önem Ölçeği				
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	STK yönetim kurulu, çözilemeyen toplumsal sorunları çözebilecek bilgi ve beceriye sahiptir.					
2	STK yönetim kurulu, çözilemeyen toplumsal sorunları çözebildiği örnek veya örnekler vardır.					
3	STK yönetim kurulu, çözilemeyen toplumsal sorunları çözebilmek için ek bilgi ve beceriye ihtiyacı vardır.					
4	STK yönetim kurulu, işbirliği içinde sosyal yaşam ve kolektif yaşam örnekleri sergilemektedir.					
5	STK yönetim kurulu, işbirliği, sosyal yaşam ve kolektif yaşam konularında ek bilgi ve beceriye ihtiyacı vardır.					
6	STK yönetim kurulu, çözilemeyen toplumsal sorunları tespit etmek üzere araştırmalar, çalışmalar yapmaktadır.					
7	STK yönetim kurulu, çözilemeyen toplumsal sorunları tespit ederek, üyeleri ile paylaşmış ve öncelik sıralaması yapmıştır.					

Etkinlik Teorisi Soruları		Önem Ölçeği				
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
8	STK yönetim kurulu, sosyal girişimcilik aracını kullanarak çözilemeyen toplumsal sorunları çözebilmektedir.					
9	STK yönetim kurulu, sosyal girişimcilik aracını kullanarak çözilemeyen toplumsal sorunları çözebilmek için ek bilgi ve beceriye ihtiyacı vardır.					
10	STK üyeleri, sosyal girişimcilik aracı hakkında bilgi sahibidir.					
11	STK üyelerinin, sosyal girişimcilik aracı hakkında bilgi ihtiyacı vardır.					
12	STK tüzüğüümüzde üyelerimizin uyacağı kurallarımız açık olarak belirtilmiştir.					
13	STK tüzüğüümüzde belirtilen kurallar çözilemeyen toplumsal sorunları çözmeye olumsuz etkisi yoktur.					
14	STK tüzüğüümüzde belirtilen kurallara tüm üyeler uymaktadır.					
15	STK tüzüğüümüzde belirtilen kuralların çözilemeyen toplumsal sorunları çözmeye yönelik güncellenmesi gerekmektedir.					
16	STK tüzüğüümüzde belirtilen kurallar, STK genel kurulunda değiştirilir, eklenir veya kaldırılır.					
17	STK'da işbölümü yönetim ve denetim kurulu asil ve yedek üyeler şeklinde belirlenmiştir.					
18	STK'da yönetim kurulu, denetim kurulu ile üyeler arasındaki iletişim ve etkileşim bulunmaktadır.					
19	STK'da yönetim ile denetim kurulu, genel kurulda tüm üyelere yaptığı ve yapacağı işler hakkında işbölümünü açıklamaktadır.					
20	STK yönetim kurulunda işbölümü ve görevler, beceri ve bilgi yeterliliğine göre yapılmaktadır.					
21	STK'da işbölümleri ve üyeler arasında işbirliği vardır.					
22	STK'da işbölümleri ve üyeler arasında işbirliğinin geliştirilmesi hakkında bilgi ihtiyacı vardır.					

MÜLAKAT SORULARI

1. STK faaliyetlerine ve toplumsal faaliyetlere katıldınız mı? Bu faaliyetlere ne zaman ve neden katıldığınızı (dini inanç vb.) anlatınız.
2. Ailenizde (anne, baba, kardeş, eş ve yakın çevreniz dâhil) kendi işletmesi, STK yöneticisi üyesi, seçilmiş başkan gibi girişimci/sosyal girişimci özelliği gösteren kimse var mı?
3. Aile gelir durumunuz nasıldır? Anlatınız.
4. Girişimcilik ve sosyal girişimcilik hakkında veya bu konuları içeren konularda eğitim aldınız mı? Okul hayatınızdaki başarı durumunuz nasıldır? Anlatınız.
5. Sosyal girişimci olarak kendinizi “çözümlemeyen toplumsal sorunları” çözme yeteneği açısından “risk alma” konusunda değerlendiriniz.
6. Sosyal girişimci olarak kendinizi “çözümlemeyen toplumsal sorunları” çözme yeteneği açısından “öзgüven” konusunda değerlendiriniz.
7. Sosyal girişimci olarak kendinizi “çözümlemeyen toplumsal sorunları” çözme yeteneği açısından “kişisel yaratıcılık-yenilikçilik” konusunda değerlendiriniz.
8. STK yönetim kurulu üyeleri arasında sosyal girişimcilik aracını kullanabilecek ve sosyal girişimci olarak tanımlayabileceğiniz kişileri aşağıda belirtilen sorulara göre değerlendiriniz?
 - Risk alma yönünden değerlendiriniz.
 - Özgüven-öz yeterlilik yönünden değerlendiriniz.
 - Kişisel yaratıcılık- yenilikçilik yönünden değerlendiriniz.
 - Temsil ettikleri gruba (kamu, özel sektör, STK, kadın, genç ve çiftçi) göre tanımlayınız.
 - Demografik özelliklerine (ekonomik durumu, eğitim düzeyi, cinsiyeti, yaşı) göre tanımlayınız.
 - STK ve toplumsal faaliyetlere katılım durumuna göre tanımlayınız.
 - Yöneticilik, STK yöneticilik bilgi düzeyini tanımlayınız.
 - Çözümlemeyen sorunları çözebilecek bilgi ve yeteneği var mı? Anlatınız.
 - Yaptığı örnek çalışmalar var mı? Açıklayınız.
 - İşbirliğine açık mı? Anlatınız.
9. STK yönetim kurulu üyeleri toplumsal sorunları tespit etmek için araştırma ve çalışma yaptı mı? Tespit edilen sorunların çözülmesine yönelik öncelik sıralaması nasıl yapıldı? Anlatınız.
10. STK üyelerinin toplumsal sorunların farkında olma durumu ve sosyal girişimcilik konusu hakkındaki bilgi durumunu değerlendiriniz.
11. STK tüzüğünüzdeki kurallar açık anlaşılır mıdır? Derneğinizin yazılı ve sözlü kuralları sizi kısıtlıyor mu? Açıklayınız.
12. STK’da yapmak istedikleriniz konusunda size engel olan şeyler nelerdir? Anlatınız.
13. STK’da işbölümü (yönetim ve denetim kurulu asil ve yedek vb.) nasıldır? İşbölümü neye göre (bilgi, beceri vb.) yapılmaktadır? Anlatınız.
14. STK birimleri ve üyeler arasındaki iletişim, etkileşim, işbirliği, şeffaflık ve hesap verilebilirlik düzeyi genel olarak nasıldır? Anlatınız.